

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУҚ ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

ГУМАНИТАРДЫҚ ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ИЛИМДЕР БӨЛҮМУ

Ч. АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

«ЗАЛКАР АКЫНДАР» СЕРИЯСЫ

**ТОКТОСУН, АШЫРААЛЫ,
ЭСТЕБЕС, ТУУГАНБАЙ**

15-ТОМ

Академик **Абдылдајан Акматалиевдин**
жалпы редакциясы астында

Түзгөндөр:

Абдылдајан Акматалиев, Мээрим Көлбаева

Бишкек
«ПРИНТ-ЭКСПРЕСС» – 2016

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5
А-98

Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгынын (2014-ж. 2-июнь, № 119) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151) негизинде жарык көрдү.

Басмага Чайтматов атындағы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар көңөши тарафынан сунуш кылышынды.

Редакция:
Акматалиев А.А. Мусаев С.Ж.
Байгазиев С. Садыков Т.
Жайнакова А.Ж. Токтоналиев К.Т.
Маразыков Т. Эркебаев А.Э.

Рецензенти
филология илимдеринин кандидаты, доцент К.Ибраимов

А 98 Токтосун, Ашыраалы, Эстебес, Тууганбай:
15-том. / Түз.: А.Акматалиев, М.Көлбаева.—
Б.: «Принт-экспресс», 2016. — 512 б.
(«Залкар акындар» сериясы)

ISBN 978-9967-12-598-8

Эмгекте байыртадан бери өчпөй бизге чейин жеткен ырчылык өнөрдүн учугун улап келген Токтосун, Ашыраалы, Эстебес, Тууганбай акындардын әл, жер, табият, сүйүү, эмгек, жашоо ж.б. тематикадагы мезгил сыйнынан өтүп, ар бир адамдын жүрөгүнөн түнөк тапкан ырлары топтоштурулду.

Жыйнак акындык өнөргө кызылкан жалпы окурмандарга, изденүүчүлөргө арналат.

А 4702300200-16

УДК 821.51

ББК 84 Ки 7-5

ISBN 978-9967-12-598-8

© КРУИА, 2016

© «Принт-экспресс», 2016

ТОКТОСУН

ТОКТОСУН ТЫНЫБЕКОВ

Кыргыз Республикасынын эмгек сицирген артисты, Улуттук Токтогул Сатылганов атындагы филармониясынын белдүү шайыры, ыр берметтерин сабалата төккөн актаңдай төкмө, колунан калемин түшүрбөгөн жазгыч ақын, көмөкөйүнөн музкам кайрыктарды кубулжута каккан темир ооз комузчу, уч кылга жан киргизе черткен чебер чертмекчи, бойдон кирип журөктөн түнөк тапкан обондорду чыгарған обончу, кыл кыякта кыялышыңды кытыгылаган күүлөрдү тарткан кыякчы Токтосун Тыныбеков 1927-жылы Ош обласынын Жаңы-Жол районуна караштуу Тегене айлында туулуп, 1982-жылы Бишкек шаарында көз жумган. Анын балалык курагы согуш мезгилине түш келип, жетимчиликтин азабын көп тартат. 1942-жылы жети жылдык мектепти бүтүруп, Караганда шаарындағы ФЗУга кирет. Окуусун бүткөндөн кийин Караганда таш көмүр шахтысында тоо мастери, участкалыш начальниктин жардамчысы болуп иштейт. 1946-жылдан тарта ал Тегенеде башталгыч мектепте мугалим, андан соң райондук маданият үйүндө клуб башчылык милдетти аткарат.

Токтосун бала кезинен эле сөз төнөрүн аздектеп, ырчылыкка ык коёт. Буга апасы Күлкандин абдан сөзмөр, ырчылыгы да бар, ооз комуздуу жак-

шы черткен таланттуу адам болушу чоң салым кошкон. Элдик өнөргө ышкысы эрте түшкөндүгүн өзү «Ниязалыга» деген жоктоосунда берегиче ба-яндайт:

*Көзүмө турат элестеп,
Көргөнүм бала чагымда.
Аракет кылып жүрчүмүн,
Ар күүсүн илип калууга.*

Анан калса Токтосун чыккан Аксы жергесинде айтылуу Токтогулдин устatty Ниязалы комузчу, Нурмолдо, Молдо Багыш абын, өмүрүнүн көбү Аксыда өткөн алл ырчы Жеңижок сыйактуу даңазалуу эл шайырлары жашаган. Демек, биринчиден Токтосунга талант эне сүтү менен келсе, экинчи-ден, элдик шайырлардын чөйрөсү наристе кезинен көңүлүн ырчылык өнөргө бурууга жетелеген. Ошен-тсе да өзүнүн күчү кай өнөрдө экендигин анча анык-тай албай жүргөн талапкер учун сөзсүз ага туура жол көрсөтүп койчу устattyн болушу өтө зарыл.

Токтосун төкмөлүктүн төрүнө чыгыш учун ай-тылуу азуулуу ақындар Коргоолдон, Барпыдан, Ка-лыктан таалим тарбия алат. Айрыкча ал Калык-тын купулuna толуп, бир мекемеде ата-баладай ээрчишип бирге иштешип, чыныгы шакиртинен бо-лот. Улуу устattyнан айтыш өнөрүнүн кереметтүү сырларынан сабак алат. «Тең теңи, тезек кабы менен» дегендей Током төкмө Эстебес Турсуналиев менен эгиз козудай ээрчишип, алым-сабакташа ай-тышип, байыркы өнөрдүн жаңы баракчасын ачат. Эки ырчы өздөрү жашаган доордун жетишкендерин даңктаап, кемчиликтерин сындал, алым-сабактын ондогон жаңы үлгүлөрүн жаратышат. Калың калк-

тын урматына татышат. Республикада Токтосун менен Эстебестин саламдашуюсуз, учурашуюсуз бир да шаан-шөкөт, салтанат отпөйт.

Токтосун өзүн ким менен болсун кармашса күчү жетчү кадыресе ырчы сезип делөөрүп, буга өрттөй жанган жалындуу жаштыгы кошул-ташил болуп, көзүнө эч нерсе көрүнбөй жүргөн мезгилинде даңазалуу Барпыга учурал, тийшиштик кылып аны менен айтыша кетет. Бул окуядан кийин Токтосун айтыш өнөрү ырчылыктагы эң татаал өнөр экендин түшүнүп, алп төкмө кандай болоорлугун жана өзүнүн канчалык каруусу бар экендигин жакиши баамдан, өнөрдүн түмөн түйшүктүү жолун биротоло басууга киришет, Токтосундун Барпы менен айтыши ырчылык өмүрүндөгү чоң окуя болуу менен бирге, анын кийинки чыгармачылыгына мүлдө сабак калтырган. Ал туурасында өзү «Алып койгон өңдөндүгү, ала качма оорумду. Көзүмдү ачып бакиыйдай, көтөрүп койду боорумду» деп эскерет.

Токтосундун ар кыл өнөрү бар Мураталы, Молдобасан, Калык, Карамолдо, Осмонкул, Саякбай, Алымкул, Актан, Атай, Муса, Шаршен, Адамкалый, Мыскал өңдүү даңазалуу эл шайырлары менен бирге иштеп калуусунун өзү эле ага чоң университет катары кызмат өтөгөн. Токтосун бул өнөрпоздордон да көп сабак алып, алардын ар кыл өнөрүнөн өзүнө көп сабак алган.

Токтосундун биринчи ырлар жыйнагы «Бириңчи эмгек» (1954) деп аталат. Мында ырчынын филармонияга киргенден кийинки мезгилдеги көргөн билген, өзү аралашип жүргөн Советтик турмуштун көңүл эргиткен жакиши таасирлери ырга салынганы «Бакыт кайда?», «Салтанат», «Жаша Кытай», «Москва», «Фрунзем», «Конституция»

ж. б. ырларынан эле көрүнүп турат. Мындан сырткары «Балдарга», «Тилек», «Айтыштар», «Түүлган жер», «Күз», «Менин устматтарым» өндүү бир катар ыр жыйнактардын автору болду. Токтосун өспүрүм, жеткинчектерге да арнап ондогон ырларды жазган.

Мындан сырткары комузчулук, ооз комузчулук, төкмөлүк өнөр туурасында жазгандары да өзгөчө орунда турат. Анын ооз комуздун кандайча жазалары, аны ар кыл ыкмада, ашкан чеберчиликте кантип аткаруу керектиги туурасындагы жазгандары эң баалуу музыкалык мурас (теориялык жагы да кездешет) катары кала бермекчи.

Мына ушундай көп кырдуу өнөр ээси Токтосун Тыныбеков Кыргыз Республикасынын эмгек сицирген артисти деген ардактуу наамдын, бир катар орден-медалдардын ээси болгон.

БЕШИК ЫРЫ

Алдей, бөпбөм, ак бөпөм,
Ачык кабак шат бөпөм
Ата-эненин кубанчы,
Анык сенсинг жаш бөпөм.

Алдей бөпөм, ак бөпөм,
Адамзатка бак бөпөм.
Құндәй көзүң балбылдаپ,
Құлқүң сүйкүм март бөпөм.

Алдей бөпөм, ак бөпөм,
Ак бешикке жат бөпөм
Ақыл-әске толгондо,
Ак пейилди тарт бөпөм.

Убайымсыз жаралдық,
Үктай койчу каралдым.
Ак бешигин мекенин,
Алпештеген заманын.

ЭНЕМЕ

Жараткан күндө денеми,
Жанымдай сүйөм энеми.
Әгерде энем болбосо,
Әмчегин бирөө береби?!

Эненин сүтү әмгеним,
Энекем кубат бергеним.
Эч убак келбейт унуткум,
Энемдин қылган әмгегин.

Эртели-кеч дайыма,
Эркелеткен жанында
Әсі жарық дүйнөнүн,
Энемден кетем қагыла.

Күнүгө жарық әртенин,
Күлүп кой деген тентегим,
Медерим энем мекеним,
Мен садага кетемин.

ЭЛДИН КЫЗЫ

Күн нурундај күлүшүн,
Күжүрмөн иште жүрүшүн.
Кыйналбаган, талбаган
Кызматынан күнү-түн.
Азыркы жыргал турмуштун
Ачылган кызыл гүлүсүн.
Эмгегиң менен актадын,
Элдин күткөн үмүтүн.
Депутат болуп шайландын,
Дүйнөгө кетти дүбүртүн.
Дагы талбай иштей бер,
Данкың көпкө билинсин.
Эмгегиң менен жыргай бер,
Элдин кызы, Күмүшүм!

САГЫНЫЧ (*кыздын ыры*)

Күнүгө ойлоп сагынып,
Күтөмүн сени зарыгып.
Карааның көзгө көрүнбөйт,
Калдыңбы мага таарынып.

Тамашалуу кыялын,
Тартамын сен деп убайым.
Табылып жаштык дарысы,
Таркаса боло қумарым.

Эрмекке карап сүрөттү,
Эскерип эчен күн өттү.
Эркелеп айткан сөз үчүн,
Эзбесен боло жүрөктү.

Жаш кезде кетет жаңылыш,
Жарабайт жаным тарыныч.
Жанашчы келип жаныма,
Жазылсын күткөн сагыныч.

СЕЛКИГЕ

Сурма бар сулуу көзүндө,
Суктанам сүйкүм сөзүнө.
Сыздагандан жүрөгүм,
Сырдашкым келет өзүнө.
Акылым койбой эркиме,
Ашыкмын сендей селкиге.

Жалындуу жаштык кезинде,
Жанашкым келет өзүнө,

Жарашкансыйт мұнөзүн,
Жалжылдаپ жанган көзүнө.
Кыялым койбой эркиме,
Кызыгам сендей селкиге.

Жүрсө болду әлчиғе,
Жүрөгүмдү ал әнчине.
Чыдабай жаштық өртүнө
Чын ашық болуп өзүнө,
Көңүлүм койбой эркиме,
Кол сунам сендей селкиге.

ЖАМЫЙЛА

Сени карап мен турамын жалдырап,
Эки бетин әндикке окшоп албырат.
Эркелеген бала өндүү мұнөзүн,
Әзип жанды әс-учумдан тандырат.

Бир убакта бир басчу әлек сүйлөшүп,
Жүрчү әлен жүр дегенде жүр дешип.
Булак дагы бизди коштоп турчу эле,
Булбулундай Жаңы-Жолдун үндөшүп.

Кадимкиндей әлес берип мұнөзүн,
Карегинди қадагансып құлөсүн.
Көрсөм дагы, көрбөсөм да дайыма,
Көз алдыма көп тартылат сүрөтүн.

Кышта болсун мейли ысық-жайында,
Кыштак жакка чыга калган чагылмада.
Кызыл жүзүн қүндөй мага нур берип,
Кызық ойго калтырасың Жамыйла.

САГЫНАМ

Мен сагынам көрбөй калсам курдашты,
Табылбаган татынакай сырдашты.
Урушсан да, талашсан да макул деп,
Таалайына бир жаралган кымбатты.

Күлүк өндүү жазда келген жаныдан
Курдашымды айда, күнде сагынам.
Жүрсөм деймин карыш чыкпай жанынан,
Жүрөгүмдү сууруп берип қабынан.

Мен билгенді ал да билип ойлонор,
Уктай албай убаралуу толгонор.
Кыялышынды, кылышынды сагынам,
Кылт-кылт этип өткөн өндүү жорголор.

Мен сагынам сенин жаркын жүзүндү,
Күкүк өндүү шашк дей түшкөн үнүндү.
Өзөлөнүп өзүн турсан жанымда,
Откөргүм бар өмүрлүккө күнүмдү.

ТАПТЫМ ДЕП СЕНДЕЙ АСЫЛДЫ

Алоолоп қүйөм бир канча,
Ашыгым жанды ырдаса.
Ал ырдаса күү чертсем,
А деле мени тындаса.
Козголо түшөт жүрөгүм,
Кокустан көнүл бурбаса.
Бурулчу жаным,
Чыкпасын жалын,
Тийгендей айым,

Күйгөндөй шамым,
Сенин бир жүзүн нурланса.

Колунду бер деп,
Кошулчу сен деп,
Жүрөгүм дегдеп,
Гүл бакка кел деп,
Үндөйт бир элем миң кайта.

Ашыктын болот ашыгы,
Анын эч жоктур жазыгы.
Ар убақ турам эсқерип,
Аземдүү сүйкүм кашынды,
Сырымды билчи секет деп,
Сылагым келет чачынды.

Чачындан сылап,
Кетпестен ыраак.
Кышка да чыдап,
Өзүңө ынак,
Откөрсөм өмүр жашымды.

Жаныма келсен,
Жанаша берсен,
Кучакты көрсөм,
Кубана берсем,
Таптым деп сендей асылды.

АР КИМДИН КЫМБАТ ӨЗ ЖАРЫ

Гүлсүн деп көптөр ырдады,
Гүлдүн да өтөт кырдаалы.
Өз жары менен бир жүргөн,
Өмүрдүн экен жыргалы.

Асманда жалгыз айымсын,
Аптапта салкын багымсын,
Сурасаң берем жүрөктү,
Суктанып сүйгөн жарымсын.

Сулууну тенеп периге,
Суктанган көптүр әмне,
Ак перин жетпейт турбайбы,
Ар кимдин сүйгөн тенине.

Ашыга карап көз дагы,
Арналып таттуу сөз дагы.
Абайлап карап көргөнгө,
Артыкча экен өз жары.

ФРУНЗЕНИН КЫЗДАРЫ АЙ!

Сүйлөп койсо жылмайып,
Сүйкүмү сонун нурданып.
Каш кабагым дебестен,
Кадимкиндеги бир калып,
Жарашыгы башкача,
Жанында турса чырмалып,
Жалындал жүрөк сыйздады ай,
Жан, Фрунзе, кыздары ай!

Кыдырсам карап дүйнөнү,
Ар кимге кымбат сүйгөнү,
Кызыктырат адамды,
Кыткылыктап күлгөнү.
Күлкүсүнөн угулат,
Күмүштөй назик үндөрү.
Назданса жүрөк сыйздады ай,
Нак, Фрунзе, кыздары ай!

Көркүсүн сулуу көчөнүн,
Көрсөм деп күндө өтөмүн.
Көйкөлгөн гүл өндөнгөн,
Көлөкөн көрүп кетемин,
Айысың кыргыз элимдин,
Ардагы сүйтөн тенинин.
Ачышып жүрөк сыйздады ай,
Ай, Фрунзе, кыздары ай.

ЫНАГЫМ

Күмүшүм менин ынагым,
Күүгүмдө жанган чырагым.
Ашыгам кокус көрбөсөм,
Айтчы мен кандай кыламын.
 Ынагым ээ-й,
 Чырагым ээ-й!
Сен үчүн кетти чыдамым.

Күлкүдө көнүл бурамын,
Күкүктөй добуш угамын.
Эзилип, жүрөк ансайын,
Эриксизден турамын.
 Бурамын э-э-й!
 Угамын э-э-й!
Таркабай көпкө кумарым.

Жарашат жаштык кыялын
Жарк этип койсон ынагым.
Билгизчи ички сырынды,
Бир гана сенден сурарым.
 Кыялың ээ-й!
 Сурарым э-эй!
Кандай жооп болот угарым.

Сынасан жаным сынагын,
Сыныңа деле чыдайын.
Акылың болсо айта бер,
Ага да көнүл бурайын.
Сынагын э-эй!
Ынагым э-ээй!
Сен үчүн тартпай убайым.

АСЫЛ ЖАР

Көздөрүң Чолпон тандагы,
Көрүнөт бал-бал жанганды.
Жүзүндөн пейлиң артықча,
Жүрөгүм сүйгөн жайдары.

Жыпардай жыттуу алманы,
Жыттасам кумар канбады.
Өмүрлүк сен деп жүрөгүм,
Өзөлөнүп калганбы.

Жазғы жыпар желимсин,
Жаш жандың кубат демисин.
Жарк этип күлүп койгондо,
Жарпымды жазчу тенимсин.

Сүйлөгөн сөздө кантың бар,
Сүйөмүн деген антың бар.
Сыздатпастан жүрөктү,
Сырдана болчу асыл жар?

Айдай тууган кашың бар,
Андан да көркөм чачың бар.
Өрттөтпөстөн жалынга,
Өзүң бир болчу асыл жар?

КҮКҮГӨ

Жаткандай чумуп ырыска,
Жамалың оқшош жылдызга.
Жаштықтын сырын бир чечсек,
Жыргалдуу ушул турмушта.

Шайыр күлкү каткырык,
Адамдын көөнүн шат кылып.
Ашыгын эстеп ар дайым,
Албырат әкен жашчылык.

От болуп күйүп жүрөгүм,
Ошончо сени сүйөмүн.
Ойдогу сырды тапкансыйт,
Оозундан чыккан илебин.

Келчи Күкү жаныма,
Баралы колхоз багына.
Жыпардай жыты буркурап,
Булбулу таңшыйт шагында.

Ачылган гүлдөй жаздагы,
Асманда айдай аппагы.
Артыкча кымбат турбайбы
Ар кимдин сүйгөн жаш жары.

ЖАШТЫҚ ЫРЫ

Кат жаздым Кынабұғө,
Аңқыган жыпар гүлүмө,
Даба болор бекен деп,
Дарты күчтүү сүйүүгө.

Уктасам уйкум бөлүнөт,
Элесин қөзгө көрүнөт.
Жүргөнсүп менин жанымда,
Жүзүндөн нурун төгүлөт.

Жайдары сонун мүнөзүн,
Жарк этип сүйкүм күлөсүн.
Жабыркатпай айтсанчы,
Жаш селки, кимди сүйөсүн!

Айтсам деп сага чынымды,
Арноо кылдым ырымды.
Жүйөсүн таап билсем дейм,
Жүрөккө каткан сырынды...

ӨЗҮҢ БИЛГИН

Ак жүзүндөн көрүнгөнсүйт күн нуру,
Алда кайдан жалт бурулуп карасан.
Көп зарлантпай көнүл сүйгөн курбуну,
Сен да сүйүп чын пейилден кааласан,
Гүл бакчанын болсом деймин булбулу,
Кадыр билгим канатымды тарасан.

Санай, санай, санаа кетип капкайда,
Толгономун узун түндө уктабай.
Шашып турам кылайыш таң атканда,
Тынчымды альш бирөө кыйнап чыккандай.
Күлүк кыял кәэде учат асманга,
Жароокерден жакшы кабар уккандай.

Көз талдырам карай берип үйүндү,
Бирок сенин эч көрүнбөйт элесин.
Женил баалап, женил чечкен сүйүнү,

«Жан кыйнаган кандай байкүш дебесин.»
Десем дагы кыйын экен түнүлүү,
Анан кантип жүрөк кайты жебесин.

Узак жылдар ичке каткан сырымды,
Уксан боло убайымга салbastan.
Ырас мага айтпасаң да чыныңды,
Бир өзүн деп жүрөк согот талbastan.
Арноо кылам ак пейилдүү ырымды,
Өзүн билгин башкаларга алмашсан.

АК КЕПТЕР

Ак кептерим, кептерим,
Көтөрүлгүн асманга.
Айтылсын тынчтык урааны,
Кош канатың какканда.
Сенин бийик добушун,
Угулсун алыс капкайда.
Эркиндик үчүн күрөшкөн,
Эр, аял, кары, жаштарга.

Уч кептерим жар чакыр,
Күндөй ысык илеби.
Бирдик күчүн чындасын,
Согушка каршы дүйнө эли!

Эл бирдиги күчүнөн,
Кандуу согуш токтолот.
Согушту каалап сүйгөндөр,
Соолгон көлдөй жок болот.
Дүйнө калкы биригип,
Түбөлүккө дос болот.

Уч кептерим жар чакыр,
Күндөй ысық илеби.
Бирдик күчүн чындастын,
Согушка каршы дүйнө әли!

КАТКА ЖООП

Катынды алдым чын жүрөктөн айтылган,
Ак кагазда алтын сөздөр жазылган.
Окуп жатып ойго түштү бир элес,
Ошондо мен сылагандай чачындан.

Эске түштү бирге жүргөн күндөрүм,
Тоо аралап тандап үзгөн гүлдөрүм.
Кулагыма шаңк-шуңк әтип угулат,
Көл боюнда көнүл ачып күлгөнүн.

Катка жазган қабарынды окудум,
Кайта-кайта көпкө карап олтурдум.
Эмгек алдық он килодон дегенге,
Кубанычка кучагымды толтурдум.

Чын сүйүнү эмгек менен чыңайлышы,
Кубанычка көп кубаныч улайлы.
Окуу, эмгек әкөөнү тен үйрөнсөк,
Өмүрлүккө ошол берет убайды.

Жаштык деген жайдын ысық күнүндөй,
Закымданып жаштык өтөт билинбей.
Бирок дайым жаш кылуучу адамды,
Окуу, эмгек соолбос өмүр гүлүндөй.

Сенден башка сүйгөнүм жок ойлогун,
Кош сүйүгө мен да убара болбоймун.

Өзүн менен бир сүрүүгө өмүрдү,
Тилек бирге, орундалат ойдогун!

Эсте сулуу: эмгекти сүй, элди сүй,
Эмгегинен эринбекен эрди сүй.
Аймагы алтын, сырты болот кызыл чеп,
Ата мекен конушту сүй, жерди сүй.

Сен колхоздо әмгек кылып тынбагын,
Эмгегине энчи алыш жыргагын.
Катка жооп, мен Фрунзе шаарында,
Эмгегинди дайыма мактап ырдайын!

ГҮЛЖАН

Жайллоонун жашыл ыраны,
Жайкалган шибер тулаңы.
Аркырап аккан кашка суу,
Ак мөнгү тоонун булагы.
Кулпунган төргө жайылган,
Гүлжандын козу-улагы.

Белестүү жайллоо жашыл бак,
Бетеге белден баш ыргап,
Күркүрөгөн өзөндөр
Күү чалгандай толкундан,
Аскадан аска кыдырып
Аралап отトイт козу-улак.

Мингени тулпар торудан,
Кийгени жибек сонундан.
Мээлегенин жаза атпайт,
Мылтыгы түшпөй колунан.

Кайтарганы чарба мал,
Калбанын бийик боорунан.

Алтын көкүл жибек чач,
Ай чырайлуу кара каш.
Жакуттай жаркып нур жүзү,
Жагалданган шайыр жаш.
Балбылдаган көздөрү,
Таң чолпондон айрылбас.

МЕН АШЫК

Гүл бакчадай бүрдөнгөн,
Кызыл-тазыл түрдөнгөн.
Күлгөнүң сүйкүм жаш жанга,
Күкүктөй назик үн менен.
Бакчанда булбул күү чертип,
Аралап жүрсөм күндө мен.

Ак саргыл жүз чолпон көз,
Ар дайым шайыр бир мүнөз.
Кирсиз сулуу жүзүндөй,
Кичи пейил сылык сез.
Ошончо сага мен ашык,
Оюмдан кетпей эрте кеч.

Каухардай жүзүн туп-тунук,
Кундуздай чачың кулпунуп.
Жарк этип күлсөн жакуттай,
Жамалындан нур чыгып.
Жар болсо сендей болсун деп,
Жаш жүрөк согот умтулуп.

Көлдөгү сүзгөн чүрөксүн,
Колдогу қүштай түлөксүн.
Суктандырып жаш жанды,
Суусу белен мүрөктүн.
Дабасын тапчы бир өзүн,
Сен чүн соккон жүрөктүн.

Тан нурунан бүткөндөй,
Тамагын айдай апаппак.
Күн нурунан түшкөндөй,
Күмүштөй жүзүн жаркылдал.
Бериллеспин әмгекке,
Берметтей терин тамчылап.

Мейкинге сепкен кызылча
Мәэrimи құнгө ысыса,
Арығын байлап сугарып,
Алпештейсін ушунча.
Канткенде ашық болбоюн,
Күчүндөн мейкин кулпунса.

Тоодогу тунук суудайсын,
Толкуган көлдө қуудайсын.
Тан сөгүлүп атканда,
Тамылжыткан нурдайсын.
Көп ойлонтпой айтсанчы,
Көөнүндө кимди курдайсын!

Ак қуудай көлдө ойносон,
Калтардай тоону жойлосон,
Мен ошого ашыкмын,
Мейли чолпон сен болсон, —
Элине данқын چыгарган,
Әмгегин сүйөм ойлосон.

МЕН БОЛСОМ СЕНИН ЭРМЕГИН

Кундуздай чачың эки өрүм,
Кулпunasың ак келин.
Айнектей жүзгө нур берген,
Ашкере сулуу эмгегин.
Ишинди мактап ырдаган,
Мен болсом сенин эрмегин.

Топ буулуттай жаздагы,
Тоннаалап үйүп пахтаны.
Толкунданып ырдайсын,
Тоо булбулдай шактагы.
Сен экенсин түштүктүн,
Күндү уялткан аппагы.

Кышкы түшкөн ак кардай,
Кыйма көкүл ак мандай.
Күлүп койсон бермет тиш,
Күмүштөн чеге каккандай.
Кош фонарын балбылдайт,
Каухар таш жанып жаткандай.

Эртелеп соккон жазгы жел,
Эпкини сага болбoit тел.
Эмгектин баатыр кызы деп,
Эркелеткен биздин эл.
Жазда аттандын жарышка,
Күз күрөштө женип кел.

Антарып жердин кендерин,
Арбын түшүм бергениң.
Ала-Тоодой үйүлгөн,
Ак пахта экен тергенин.
Ак пахтанды мактаган,
Мен болсом сенин эрмегин.

КУРБУЛУК

Каргадайдан тен өскөн,
Калтыrbай сырды кенешкен,
Курбулук көнүл эң сонун
Жаралгандай кебезден.

Жанаша бүткөн чынардай,
Жайлоонун алгыр кыраандай,
Курбулук бийик даража
Көк тиреген мунардай.

Эки тоо катар бүткөндөй,
Энден әгиз түшкөндөй,
Баарыдан таттуу курбулук,
Бал ширесин ичкендей!

ЧЫНАРЫМ

Жылмайбачы жыргал таны аткансып,
Жылдыздарын нурун мага чачкансып.
Көрүнбөсөн көлөкөндү сагынам,
Көзүн ымдал күн кыядан баткансып.

Сен дегенде такыр кетет чыдамым,
Амалым жок кандай айла кыламын.
Жаркыраган танкы шоола өндөнүп,
Жан жыргатат жарк эткенин Чынарым.

Ой, жаным сен, ирмебечи көзүндү,
Отко салып айтпацы шок сөзүндү.
Таалайыма табылгандай Чынарым,
Өчүрчү сен жүрөктөгү өртүмдү.

Кандай сонун кашкайганда тиштерин,
Канча жылдар азап тартып издедим,
Балким, менин өмүрүмө шериктири,
Бактым кел деп сенин бир күн күткөнүн.

Асмандағы Чолпон белен жараган,
Аппак жұзұн алда кайдан кадалган.
Элес берип эки бетте мендерин,
Әч убакта кетпейсін түк санаамдан !..

ТЕГЕНЕ

Жалғыз қыр көккө карай боюн тарткан,
Башында улар сайрап канат каккан.
Боорунда кийик, әлик башка жандар,
Секирип ойноп жүрөт ташка-таштан.
Түбүндө Жұмабай, Кенеш чабандарын,
Колхоздун төрт түлүктүү малын баккан.
Жолотпой ууру, бөрү короосуна
Тетишин терме мерген мылтық аткан.
Музашын жерди оюп коёт капкан,
Капканы карышқырды буттан чапкан.
Булбулун бутактарда таншып сайрап,
Эпкиндүү әмгекчинин күсүн тарткан.
Балдарын қажыбаган балбан чыгып,
Бир күндө эки-үч күндөн әмгек тапкан.
Кошаалы, Базарбайдай карыларын,
Калышпай иш кылышат балбан жаштан.
Жемишин жер жайнаган жангак, алма,
Жұзум, тыт, алча, алмурут тиккен бактан.
Салкын жел согуп турат тыным албай,
Сампата, Төө-Кырдан, Жыгач-Арттан.
Жолборстай жоокерин бар Малабектей,
Төшүнө күжүрмөндүк медаль таккан.

Мен дагы кулунунмун кулач жайып,
Көркүндү кен Тегене ырга жазган.

АКБУУРА

Жай айлары, асман ачык күзгүдөй,
Бак арасы баары кооз бир түрдөй.
Асемденет атласын кийинип,
Атыр жели беттен сылай үлпүлдөй.
Көбүк чачып көтөрүлүп өзүнчө,
Кирген кези алп Акбуура күрпүлдөй.

Жээгине желе тарткан эмедей,
Сыйра терек шоодурашат ченебей.
Жараышктуу килем төшөп койгонсуп,
Дөбөлөрү колдон буткөн середей.
Акбуураны үңүлүшүп карашат,
Суусунуна сүт эмизчү энедей.

Байбиченин башына окшоп агарган,
Башталышы болсо керек Алайдан.
Бай талаага бакыт берген эмедей,
Багыт алыш келет экен далайдан.
Ар тамчысы алтын менен барабар,
Ак пахтанын жаны үчүн жаралган.

Ош шаарынын ортосунан как жарып,
Озондонот күлпөтүнө күү чалып.
Бир мукамын бурбай жаттап алгансып
Бийик үйлөр кошо ырдашат үн салып.
Өлкөсүнө өмүр шамын жаккансып,
Өз күчүнөн күндүзгүдөй түн жарык.

Жараشكандай жаркыраган заманы,
Жайнап өтөт жашыл беттүү талааны.

Байтал бээнин бал кымызын жуткансып,
Бах, жыргал деп балкый түшөт а дагы.
Былтыркыдан быйыл жакшы дегенсип,
Пахтакер да, тындыргансыйт санааны.

Оштон чыгат жибектердин жибеги,
Ошого окшош өзүнүн да ирени.
Аптаптарда желеппіп турат бетинен,
Ақбууранын жумшак назик илеби.
Күжүрмөндүн күжүрмөнү Ош жакта,
Күнү-түнү күчтөн талбас билеги.

Ақбууранын абдан күчү толуптур,
Азыр аның алп Ақбуура болуптур.
Бурап-бурап мин кубултуп тилдерин,
Бутагына сансыз булбул конуптур.
Караанындан жададым деп бөксө тоо,
Кузгундарды түк жолотпой коюптур.

Ары-бери жүргүнчүлөр өтүүгө
Ақбуурага салыптыр чоң көпүрө.
Көк жылгаяк музга окшогон жолдору,
Көздү уялтып көрк кошконсуйт көркүнө.
Шаар болсо шааниленип менсине,
Шанга бөлөйт шаттык күүсү чертиле.

Ак алтындын Ақбуура го мүрөгү,
Ал эми Ошум түштүгүмдүн түнөгү,
Болочоктун байлыгы бар түгөнгүс,
Болжолуна сөз жеткистей үнөмү.
Эли, жери эркелетип чоңайткон,
Эр жигиттин ошол эжен жүрөгү.
Араладым, абасынан жыттадым,
Арасына бой сергитип уктадым.
Аябастан бал суусунан жуткамын,

Анда дагы түк таркабай күштарым.
Ай Акбуура ушунчалық артыксын,
Айдай сулуу кыз көргөндөй суктандым!

КАШКАР БАГЫ

Турса да өкүм сүрүп октябрь айы,
Жай күнүндөй көрүнөт Кашкар шаары.
Саргайыңкы жалбырактын арасынан,
Саландайт жүзүм, анжир балдай даамы.
Эрк бербей эки көзү өзүнө тартат,
Аксайлык кыз бетиндей анарлары.
Менден да ооз тие кет дегенсип ал,
Үнүлүп бизди карайт бадамдары.
Элестетип Кыргызстан жемиш багын,
Эринбей Кашкар багын араладым.

СУУК ДӨБӨ

Ак карлуу мөнгү эрисе,
Аркырап кашка суу агат.
Атыр жыты аңқыган,
Ар түркүн гүлдөр буралат.
Айдаган малын булактан,
Атайлап малчы сугарат.
Артыкча сонун бул жайлоо,
Адамдын көөнү кубанат.
Көз жетпеген аскадан,
Калмак жол өтөт кыялап.
Кайберен кийик анда көп,
Кармагын келет кубалап.

Кара көз сулуу женекем,
Капталдай басып суу алат.

Жылганын жашыл туланын,
Жылкылар оттоп семирген.
Куушуп чуркан жайыкта,
Кулун-тайы элирген.
Суук-Дөбө, Кайкы-Бел,
Суктандырган атыр жел.
Самаганың табылган,
Сарсөгөт-Ой, Терен-Көл,
Сымбаты сонун ушул жер,
Суук-Дөбө жайлоосу,
Суктанткан сулуу биздин жер.

КӨЛҮМ, СЕН КӨРКӨМ КӨРҮНДҮН

Айлана гүлдүү кыштагын,
Анкытат атыр жыттарын.
Ашыksam канбай кумарым,
Ансайын келет жыттагым.

Момурап туруп сестенбей,
Молдоқем комуз черткендей,
Чачырап койгон бүркүндүн,
Чачтарач атыр сепкендей.

Артыксың мага ченебей,
Ак сүтүн берген энемдей!
Үйрүлүп алыс кете албайм,
Үстүнөн сүзгөн кемендей.

Бар болсо эки жүрөгүм,
Бирөөбү сен деп билемин.

Жалгыз болсо жүрөгүм,
Жанында сен дейм түгөйүн.

Көзүндөй сулуу келиндин,
Көлүм, сен көркөм көрүндүн.
Талашып ажал турса да,
Таптакыр келбейт бөлүнгүм.

ШАЙДАН

Нур алган асман, айдан,
Нуктары ташып сайдан.
Кенири кулач жайган,
Керемет жерсин Шайдан.

Барсам жайдын күнү,
Балбылдап чолпон түнү.
Укмуштун баарын сайрап,
Угулат булбул үнү.

Ачылып кардай пахта,
Анары жайнап шакта.
Кыз өнүн туурап турат,
Кызырып бышкан чакта.

Чылмайран тоосу жакын,
Чын боздоп кыргыз акын,
Олжобай, Кишимжандын,
Ой-тоого жайган даңқын.

Артыксын мага, Шайдан,
Аптабын бүткөн кайдан.
Ыргалган козегиндей,
Ырларым тартуу саган.

Колхозун «Ленин жолу»
Көрктөнткөн ойду, тоону,
Кулунун келгөн кезде,
Кучагын жайсан болду.

АЛТЫН КӨЛ

Ысық-Көл жаркын көл,
Жайнаган жашыл төр.
Кааласаң барып көр.
Калдайган кыргыз эл
Сылап турат атыр жел,
Сыймыгына батып кел.
Сыйлуу тузун татып кел,
Сыйлары көлдүн сырындай
Ыргагы кыргыз ырындай.

Ысық-Көл эң сулуу,
Билбegen ким муну,
Кылымга данктанган,
Кыргыздын өз нуру,
Нурларына бой балкып,
Толкундары көк чарпып,
Бутактарына конгондой,
Булбулдары тең таңшып,
Жарашат жүрсөң чер жазып.

ТЕГЕНЕМ

Мен ынаалап төрөлгөндө энемден,
Алпечтеген сен өзүңсүн, Тегенем.
Тегенемди тегеренип жүрүүчү,
Тентегиндин бирөөлөрү мен элем.

Чыбыгынды минип алышп ат кылып,
Кабыгынан катмар жүгөн тактырып,
Көмөлдүрүк, басмайылын тарттырып,
Көнүлүмдү көтөрчүмүн шат кылып.

Тикенеги тиштериндей камандын,
Жантагына жыланаяк бара алдым.
Эзип кетчү, тешип кетчү бутумду,
Долононун найзаларын дагы алдым.

Анда дагы колотундан чыкпадым,
Дөңсөөлөрдөн жыпарынды жыттадым.
Кара тыттын соксо дагы шамалы,
Караанына кайта келчү ыктагым.

Төө кырым, буура төөнүн өркөчү,
Төгөректү дал төбөндөн көз көрчү.
Этек жагын туруучу эле жайылып,
Эл эркине баш ийүүчү, өзгөрчү.

Жумушунду аткарайын талганча,
(Талықпасмын коюс өлүп калганча),
Бирок мени өлбөс кылып, Тегенем,
Мүрөгүндөн жуткургансын канганча.

Тегенем, сен телегейи тегизсин,
Жаратылышта жалгыз эмес эгизсин.
Жер да эне, эне да эне биригип,
Балдарынды бал сүтүнөн эмиздин.

Бал сүтүндү әмгендердин биримин,
Бирөөгө ага, бирөөлөргө инимин.
Жыттаганга «Айры-Таштын» гүлүмүн.
Жыргап укчу булбулундуң үнүмүн.

Жаш калсам да атам менен энемден,
Жаралгансып жалгыз сенин дененден.
Ак сүтүндү эме берем, келем мен,
Айланайын, атам-энем, Тегенем.

МОСКВА

Дүйнөгө нуру чачырап,
Кремль дайым жаркырайт.
Өлкөгө берип күч-кубат,
Өмүрдүн балы тамчылайт.

Күлгөндөй атам жылмайып,
Күн-түнү бирдей нурданып.
Башында сыймык асмандай,
Бак-таалайга чырмалып.

Кирпичтерин болоттон,
Кулабас кылып орноткон.
Энеси сенсиң әлимдин,
Эркелетип чонойткон.

Дүйнөдө жалгыз сен гана,
Аймагың баткан жыргалга.
Жарыгы өчпес күнүн бар,
Жанында он беш иниң бар.

Төбөндө бийик көк тиреп,
Тынчтыктын туусу желбирейт.
Эмгекчи әлге түбөлүк,
Эркиндик берген әнчилен.

Жарашыктуу жакшына,
Жер соорусу Москва.

Дүйнөдө сендей әч шаар жок,
Дагы өс, гүлдө, жаркыра!

ФРУНЗЕМ

Жүрөгүмдү ардактасам кандай мен,
Так ошондой ардактуусун шаарым сен.
Каным-жаным бир өзүндө орногон,
Караанындан кагылайын Фрунзем!

Алтын уя Москвага ини сен,
Ала-Тоолук кыргыз элдин үйү сен.
Ушул жыргал әркин доор тушунда,
Бырыс бакты бөлөп турган Фрунзем.

Күлүндөгөн күндө сулуу көркүнөн,
Көргөн сайын сүйүнөмүн чексиз мен.
Өнөр-билим нур булагын агыздын,
Ак селделүү тоо койнунан Фрунзем.

Жытtagанда моокум канчу гүлүм сен,
Таңшыганда талбай турган үнүм сен.
Таң нурундај жаркыраган заманда,
Таалайыма жаралгансын Фрунзем!

АЙЫЛЫМ МЕНИН АРДАГЫМ

Жарыкка бөлөп аймагын,
Жарашыктуу шаарларым.
Шааниси шаардан кем әмес,
Шанданып өстү айылдарым.
Айылдан көрөм дайыма,
Алп әмгектин балбанын.

Кызылын тоодой үйүшкөн,
Кызылча, пахта, дандарын.
Кышында жылуу короодо,
Жайкысын жайллоо тандаарым.
Өрүшүн издеп өзүнчө,
Оргутуп жаткан малдарын.
Сүттөрүн суудай агызып,
Көлкүткөн көлдөй каймагын.
Ата — энем өскөн башынан,
Аралап жүргөн жашынан.
Айылым менин ардагым.
Жоругу шаардын башқача,
Жорголоп ырчы мактаса.
Асман тиреп үйлөрү,
Асфальт жолу таптаза.
Учкан чаны көрүнбөйт,
Удургуп көп жан каттаса.
Көк тирейт беле бактары,
Көнүл коюп бакпаса.
Айылдай шаарды сезебиз,
Атыр жыты каптаса.
Антсе да кумар болот эл,
Айылды көздөй баспаса.
Ала-Тоонун койнуңда,
Аркырак суунун боюнда.
Ачып көнүл кайтпаса,
Кышында мейли жайында.
Кыдырып барсан айылга,
Эпкиндүү элди көрөсүн,
Эмгекке кылыш камылга.
Дыйкандар талаа багбаны,
Чабандар малдын жанында.
Ар жерде бирден эрбейген,
Үстүндө камыш сербейген,
Чачыранды кыштак жок,

Көз салып көрсөн баарына.
Олтурушкан селолор,
Окшошуп турат шаарыма.
Ар бир үйдө жаркырайт,
Өчпөс нуру Ильичтин
Каалаганча ток берет,
Калкы учун күнү-түн.
Айылды шанга толтурду,
Аткарып күткөн үмүтүн.
Электр тогу болбосо,
Эчен станок, моторлор,
Эмине менен жүгүрсүн.
Эчак мурун өткөндөр,
Эртен кокус тирилсин.
Шаани —шөкөт башкача,
Шаар, кыштак тап-таза.
Жолукту бейиш деп айтсак,
Жомоктоп айтчу мин бир түн.
Килем төшөп талаасы,
Көкөлөйт бактын арасы.
Атырын чачып буркурап,
Аңқыткан жыпар абасы.
Каалаганын аткарған,
Калкымдын күнү карачы!
Адымдал өсүп баратат,
Айылдын маданияты.
Жаркыраган заманда,
Жайылган кези канаты.
Жалан кыштак дейсинби,
Жайыттарга ток келди.
Шамал, бороон-чапкындан.
Шашпай күйчү от келди.
Жылдан-жылга бакытка,
Жыргап элим баткан кез.
Эңсегендин баарысын,

Эмгегинен тапкан кез.
Жымындал Ильич нурлары,
Жылдып келип асмандан,
Жылдыздай түнөп жаткан кез.
Мейли тоо, кокту, оюнда,
Көз салган жылкы, уй, коюна.
Ырахат менен угуучу,
Ыр сандыгы колунда.
Аткарган элдин мүдөөсүн,
Азыркы жыргал сонун да.
Бардыгы жакшы бирогу,
Түшө калат оюма.
Үстү шифер, үйү аппак,
Күнүнөн да түнү аппак.
Кенен көчө жолу асфальт,
Керемет элдин колу аппак.
Заманы залкар болбосо,
Самаганын ким тапмак.
Электр тогун ээрчитип,
Эңсеген жерге барышат.
Суу түтүгүн орнотуп,
Суроочу жерге ағызат.
Моюндун кири кетсин деп,
Мончо дагы салышат.
Көнүл аччу жерлерди,
Клубдан издең табышат.
Кызыктуу китеп издесе,
Кызыл үйгө барышат.
Ынтызаар жери табылса,
Ыраазы болуп калышат.
Ойдогу ушул болчу деп,
Ох...деп жыргап калышат.
Ушунун баары элимдин,
Эрки болот турбайбы,
Кары менен жаштардын,

Көркү болот турбайбы.
Бирок деген жерим бар,
Буга да жооп кебим бар,
Анда кәэ бир кемчилди,
Айта турган жөнүм бар.
Карагайларды чубатып,
Зымдан зымды улашып.
Тоскоол болгон жерлерди
Тоголотуп уратып.
Электр тогу келди деп,
Элдин баарын кубантып.
Жарыкты алыш барышат,
Ашык кетсе эки-үч ай,
Араң эле жагышат.
Эми эле жарык бар эле,
Электр күйгөн чагы эле.
Эмне болуп кетти деп,
Эмне болуп өчтү деп,
Утуру жарк деп жалл этип,
Ушунуку өттү деп,
Убайым тартып калышат.
Учурунда кам көрбөй,
Уктап жаткан монтёрлор,
Урматтап кимди жарытат.
Кылымдар жаккан май чырак,
Керексиз калган а дагы.
Издегенди таппайсын,
Имерилип баспайсын.
Үйдүн ичи карашы,
Жок дегенде короого,
Таш чырак жагып койбой деп,
Төрт бөлөсүн санаанды.
Таштап коюп талааны,
Так кыштакка баралы.
Тартиби менен салынган

Тан калтырып адамды.
Арам жок аккан сууда деп,
Арыктан сузуп алуучу.
Алыстан чанач, көнөкчөн,
Ат, эшек менен баруучу.
Калган эски заманы.
Арыкты коюп түтүктөн,
Атырылган суу ичиp,
Аткарылган талабы.
Кез-кезде әлгө чоң мүшкүл,
Келишимдүү баягы,
Бурамалуу булактын,
Бузулуп кокус калары.
Бүркүм чыгып жок болот,
Бүткөн өндүү тамагы.
Көлчүк эмес чөөттүн,
Көрүнбөйт көзгө карааны.
Муну көргөн адамдар,
Мончого басып барабы.
Көрүү үчүн зар болот,
Көз тамчы сууга а дагы.
Маданияттын очогу,
Мектеп, клуб, кызыл үй,
Мындан да кабар алалы.
Өкмөт менен партия,
Өрнөктү берген калкыма.
Орто билимге ээ болуу,
Милдеттүү дечи жалпыга.
Көп жерлерде бул кезде,
Эки кабат, үч кабат,
Билим үйү салынган.
Ичинде жылдыз уялап,
Ильичтин шамы жагылган.
Кайра ондолуп жылышына,
Каникул сайын жаңырган.

Ал болсо колхоз, совхоздун,
Борборлошкон жеринде.
Биз билебиз абыдан,
Концерт коюп, кез-кезде.
Пайдаланып қалабыз,
Мектептин спорт залынан.
Өзүнчө колхоз бир кезде,
Участок болгон бул кезде.
Көп жерде клуб, қызыл үй,
Көркүз жалпак мектептер,
Көзгө элестеп, али эсте.
Ыктоорок шамалдан,
Ылымта жерди табышат,
Клуб, мектеп, қызыл үй,
Куду ошо жерге салышат.
Мектеби узун жалпак там,
Камыш, саман төшөшүп,
Топурак менен жабышат.
Ичин төрткө бөлүшүп,
Класс кылып алышат.
Чамбыл ала акташат,
Жамғыр өтсө күл төгүп,
Тебелешип тапташат.
Анысы кимди жарытат.
Кырчылдаган кыш болуп,
Мектептин ичи муз болуп,
Чийки кыштан салынган,
Морунун ичине ыш толуп.
Түтөтүп от жагышат,
Олтура албай калчылдаپ,
Окубай балдар калышат.
Көргөнүмдү айтайын,
Көөдөнгө кайдан катамын.
Ушунун баары айылда,
Эрмек болуп ыр ырдап,

Эл кыдырган чагымда,
Көмүскө калган жерлерге,
Көз кырын салам дайыма.
Маани бербес жерлер бар,
Маданият жагына.
Кәэ бир жерде клубду.
Склад кылып алышат.
Топураган ар нерсе,
Толтурушуп залына,
Энгиреп турган клуб бар.
Эч ким барбай жанына.
Элдин мүлкү эле деп,
Эскерип койбойт аны да.
Же жеринен калган немеби,
Жетекчилердин каарына.
Кароолчу болуп кайкалап,
Кара кулпу кайтарат.
Тентектер ишин бұтұргөн,
Терезесин талкалап.
Концерт, оюн койгондо,
Клуб бар деп алпарат.
Эч ачылбай дат баскан,
Эшигин бузат балталап.
Башчы болуп акча алган,
Баш оорусу жазылбай,
Басып жүрөт чалкалап.
Кыздардан болмой адаты
Көбүнчө китеңканачы.
Билгенин коюп алышат,
Поссовет менен сельсовет.
Жок болсо мейли сабаты
Кезегинде иш түшсө,
Керегине жаракы.
Боор бирге башынан.
Болсо болду жамааты.

Эптеп акча алсам дейт,
Жамаатынын санаасы.
Тууганчылды турмуштан,
Түгөтүш керек тазалап,
Тийиштүү чара колдонуп,
Тизгинин тартып жазалап.
Айтыш керек түшүнүп,
Арамдык жолго баспайт деп.
Акылы бар азамат.
Клуб, кызыл үй болот,
Маданият очогу.
Зав. клуб, кызыл үйчулөр,
Билет го дейм ошону.
Кармасаң колду кир кылат,
Китеттин чан-тозону.
Зангыраган клубдар,
Сарайдан жаман турганга,
Сай-сөөк сыздап бошоду.
Кыштактын шартын келген эл,
Көргөндө эле таанышат.
Адамдар барчу туалет,
Абыдан керек ал бир шарт.
Кээ бир жердин элдери,
Желбегей чапан жамынып,
Жээктеп басып барышат.
Жан-жакасын каранып,
Жалл олтура калышат.
Эч ким көрбөсө экен деп,
Этектерин жабышат.
Даараткана дегенди,
Эсине качан алышат.
Билбеймин качан салышат.
Эл кыдырып жүрөмүн,
Элдердин шартын билемин.
Эркин әмгек, тынччылык,

Эл катары тилеймин,
Кемчиликти көргөндө,
Кейийт экен жүрөгүн.
Кебимден тапса каталық,
Кечирээр элим күнөөмдү.
Уктагандар ойгонсо,
Убара тартып толгонсо,
Ийри-буйру салынган,
Ирээtsиз үйлер онолсо.
Жатып ичер жан бакты,
Жалкоолору жоголсо.
Андайларды эл-жүрттан,
Алыстатып обочо.
Түп-түз көчө тап-таза.
Түрлөнсө кыштак башкача.
Инири жок күндүздөй,
Ильичтин нуру каптаса.
Азыр баары табылат.
Ақиташтап тамдарын,
Ай туугандай актаса.
Жүгүп калбайт колуна,
Жүрт үчүн деле сонун да.
Жумуртка кылыш таштаса.
Суу түтүгүн «сантехтер»,
Сары алтындай сактаса.
Маанисин билген жарыктын,
Монтёрлор иштен качпаса.
Керектин баары табылып,
Керемет орной баштаса.
Кызыл үй, клуб, мончодон,
Кыйналдык деп айтпаса.
Көркүнө көз суктанып,
Көргөндүн баары мактаса.
Үзүлгөнүн уласа,
Сынгандарын кураса.

Шаардан кыштак кем болбойт,
Шаанини сүйбөс эл болбойт.

ЖАНЫ-ЖОЛУМ

Эңсетип эркелетип сунган колун,
Эзелден бир өзүн деп, бүткөн оюм,
Середен атыр жытын анқытасын,
Секетин болоюнчу Жаны-Жолум.
Жаны-Жол жакшынакай жаны доорум.

Жеримдин эң сонуну Сары-Челек,
Жактырып бүт дүйнөдөн элдер келет.
Өзүндүн булагындан ууртап койсом,
Өлбөстүн дабасындай дары берет
Мен үчүн андан башка әмне керек.

Жаны-Жол, Аркытың бар,
«Кашка-Суун» бар,
Жайында гүл жамынса, кышкысын кар.
Туулуп ескөн жерин ким сагынбайт,
Аз күнү көрбөй калсам боломун зар.
Келгенде кучагына бек тосуп ал.

Мөлтүрөп ағып жаткан сууларындей,
Адамга дары болгон жыргалымдай,
Сен канча жашай берсен мен да жашайм,
Өзүмдүн өмүрлүктүү ырларымдай,
Чыгыштан чачып турган нурларындей.

ТАЛДЫ-СУУМ

Жайында келсем салкынсын,
Жазыла турган жарпымсын.

Жыпарың беттен аймалап,
Жыргалым сенсін Талды-Суум.

Кышында келсем жылуусун,
Кызга окшоп көзгө сулуусун,
Кылымдар эстен чыгарбас,
Кымбатым сенсін Талды-Суум.

Тоолорун толгон бетеге,
Толкундалп ойноп кетерге.
Перзентим деп сен мага,
Бергенсін ақыл кече эле.

Құрпұлдөп Тұптұн суулары,
Құлмұндөп карап турғаны.
Ырыскы чачып Талды-Суу,
Ырчынын әкен жыргалы.

Бергендей сансыз әнчини,
Бери кел деп желиң желпиди.
Тамаша менен көп көрдүм,
Таалайлуу чабан Тентини.

Баш жагың Сан-Таш, Салқын төр,
Батышың әнем – Ысық-Көл.
Мен сени дайым ырдайыу
Сен дагы мага көнүл бөл.

СОНҚ-КӨЛ

Көктү тирейт тоолору,
Көз мелжитет зоологу.
Күмүш булак шылдырап,
Күү черткенсийт коолору.

Ортосу терен капчыгай,
Оштонуп сайрайт чакчыгай
Обонун түркүн куулантат,
Ойдогунду тапчудай.

Көк ыраңдуу капиталы,
Көйкөлгөн шибер макмалы.
Аркар, кулжа, кийиги
Аралап жүрөт асканы.

Көк-Булак, Кара-Кечеде,
Көркөнтөн тулан бетеге.
Кымызын көлдөй толкутуп,
Көп жылкычы ал жерде.

Көлүндө өрдөк, каркыра,
Көктө учкан шумкар, карчыга.
Уккан адам таң калат,
Урматтуу көлдүн даңқына.

Кендиги Чүйдөй чалкайып,
Керме тоолор занкайып,
Туш-тушунун баарысы
Төрт түлүк малга кең жайыт.

Чардактар сүзүп көлүндө,
Чарба мал отトイт төрүндө.
Чабандар ырдап бараткан,
Ченемсиз шаттык көнүлдө.

Таасими жерден башкача,
Таркабайт кумар айтпаса.
Асмандан жамгыр дыбырайт,
Аяктай булут капитаса.
Айланан ашшуу нечен бел,

Аркырап соккон атыр жел.
Күндөй жүзүң жаркырап,
Күлүндөйсүң алтын көл.

Аймагы жайык кең сазда,
Атактуу жерин баш жакта.
Аралап оттоп түгөтпөйт,
Жыбырап сансыз мал жатса.

Жер соорусу Соң-Көлүм,
Жеткилең сонун көркөмүн.
Суусамыр, Арпа, Аксайдай
Сулуулукта өлчөмүн.

Керектүү жерсин калкына,
Конуш болдуң малчыга.
Күн нурундај замандын,
Күмүш көлү жаркыра!

ЫСЫК-КӨЛ

Тоодой толкун өркөчтөнөт,
Көктөн булут көчкөндөй.
Көздү уялткан элес берет,
Күн шооласын төккөндөй.

Ак көбүктөр шарп-шарп этет,
Асканы буза тургандај.
Кәэде жүзү жарк-журк этет,
Асмандан ай туугандай.

Аймагында аскар тоолор,
Актан кийим жапкандај.

Кулпунушат терен коолор,
Бермет, шуру таккандай.

Көл үстүндө жумурткадай,
Куулар мойнун көтөрөт.
Жайнап жүрөт кумурскадай,
Каз, өрдөгү көкөлөп.

Көк, түтүнү көккө атылып,
Көрүнөт көзгө пароход.
Келе жатат жүк артынып,
Комуз чертип күү толгоп.

Туш тарабы туйлаган суу,
Тоо койнунаш шаркырап.
Арашандан асмандайт буу,
Булагы кайнап баркырап.

Мээримденип жымыңдайсын,
Мейкинде көк шибердей.
Жасанасын, кубуласын,
Жайып койгон килемдей.

Түрлөнөсүн толкунданып,
Репин сүрөт тарткандай.
Түн ичинде жүзүн жарык,
Каухар, жакут жапкандай.

Аймагын кен айдоо аянт,
Малга жайллуу салкын төр.
Кубангандан минут санап,
Көрктөнөсүн Ысык-Көл.

Ортосунан Ала-Тоонун,
Орун алган Ысык-Көл.

Көзгө сулуу көркүн сонун,
Абан таза атыр жел.

Тынчтык тилем мемиредин,
Күнгө жүзүн жылытып.
Сен жылынган күнүн элин
Турмушу гүл, эң кызык.

ТАШ-КӨМҮР

Тоо түбүндө жалгыз эшик ачылган,
Толуп жаткан кара көмүр алтындан.
Тоодой көмүр толкун күчтөн казылып,
Тонналанып вагондорго артылган.

Убагында гудок үнү бакырып,
Урмат кылат элди ишке чакырып.
Шымаланып курал менен жөнөгөн,
Ыгын алган балбан шахтёр машыгып.

Жаркыраган электрдин чырагы,
Караңғыда элдин сүйгөн ынагы.
Шахтёр казат кара алтынды кантарып,
Колдо кайло, болоттон курч куралы.

Балбан мотор ленталарын жүргүзгөн,
Бургуларын забоюна киргизген.
Акумлятор күндөй жаркып кашында
Забойщикке жарык нурун тийгизген.

Тоодой көмүр толкун күчтөн ураган,
Эмгек эри машинасын бураган.
Кат-кат толуп кара алтынга кайкалап,
Катар-катар вагончолор чубаган.

Така-така, тарс-тарс эткен кайлолор,
Ташкөмүрдү казып жаткан балбандар.
Лента үстүндө тазалоочу ыктуу кыз,
Сортко бөлүп иштегендөр анда бар.

Запальщиктер бургуларын октогон,
Забойщикке көп көмүрдү топтогон.
Карап турсан кыймылдары эн сонун,
Коммунизм чабуулуна окшогон.

Бекитүүчү балта, арасын таптаган,
Бош жер калбайт темир казык какпаган.
Эпкинденип эки-үч норма аткарган,
Эмгек эрин эли сүйүп мактаган.

Казган көмүр өндүрүштүн кереги,
Келечекте коммунизм белеги.
Кана Абасбек, эки-үч норма аткарган,
Комсомолец элдин сүйгөн берени!

КЫШТАГЫМ

Өз колунан бүткөндөй,
Өтө чебер устанын.
Жаздын толук айындай,
Жаркырайсың кыштагым.

Аптаптын ысык күнүндө,
Аймагындан чыкпадым.
Аралап терип гүлүндү,
Атырындан жыттадым.

Багындын ичи бапырайт
Базарындай күштардын.

Бутагында таңшыган,
Булбул үнүн уккамын.

Эрме чөлгө көрк берип,
Эсепсиз өстүн қыштагым.
Эчен жыл жашап турсам да,
Эч таркабайт күштарым.

ТООНУН СЫРЫ

Алыс жактан жол келаттым,
Машинанын үстүндө.
Мурункудай жер өзгөрүп,
Калганга окшойт бул түндө.

Мелмилдеген кенен жайык,
Акка түрүн буруптур.
Ортосунда ал жайыктын,
Бир чон чоку туруптур.

Келе жаткан кыз-келинден,
Сурайын дейм, уялам.
Айтат го деп шайыр кыздар:
«Бул ким?» – билбей сураган.

Жүрөк тынбай тез-тез согот,
Адамзаттын мотору.
Эки көздү шаштыргансыйт,
Көрсөткүн деп ал тоону.

Учкул канат күштай сыйып,
«Победада» баратам.
Түндөкүдөн эми кызык,
Шаардан чыга карасам.

Күлүндөгөн күндүн нуру,
Чоң чокуну каптады.
Караганда көздү уялтат,
Ал чокунун аппагы.

Эң үстүндө адам жүрөт,
Тебишчүдөй жылгаяк.
Кәэ бирөөлөр боорунда,
Чыкканга окшойт тырмалап.

Өзүм менен бирге келген,
Кыздар анда жүрүштөт.
Кең талааны шанга бөлөп,
Шаттанышып күлүштөт.

Катар терип баратканы,
Желесиндей тузактын.
Жаштар көрдүм жалындаган,
Жайыгынан Сузактын.

Тоо дегеним пахта экен,
Тоодон көркү кем эмес.
Ойдон кетпейт табышмактуу,
Ошондогу бир элес.

АҚЫНДЫ КУТТУКТОО

Ала -Тоонун койнунда,
Уюп жаткан алтындай,
Ар бир сабы ырындын,
Аптаптагы салкындай.
Берметке окшоп тизилген,
Бедери сонун жаркылдай.
Кайылуу «Кандуу жылдарга»

Катарлашып баргандай,
«Өз көзүмдү» окуса,
Өзөктөн өрт жангандай,
Тап талашып, Аалыке,
Таасын жаздың тайманбай.

Жакынга жетпей тилеги,
«Жараланган жүрөгү».
«Даат» айтып жатса да,
Дардайгандар билеби.

Анын баарын жазған ким,
Ақыйкattап ачкан ким?
Жетим жүрүп жетилип,
Жеткилен сырын тапкан ким?

Калем менен мергендин
Капканындаі чапкан ким?
Ал — кыргыздын Аалысы,
Ааламга жеткен дабышы.

Жылдызы алтын өзү алтын,
Жыргата турған сөзү алтын,
Кылымдарды эскерип,
Кылтайып көргөн көзү алтын,

Көөдөнгө жакут орноткон,
Көкүрөгү – төшү алтын,
Кыргыздын кымбат уулусун,
Кызыл туудай турушун.

АЛЫМКУЛГА

Чеч-Төбө менен Аралдан,
Ченемсиз чечен жаралган,

Каргадай бада кезинен,
Кадыры элге тараалган.
Алымкул төкмө атальып,
Артыкча бүткөн адамдан,
Ээрчишип жүргөн күндөрүм,
Эмгиче кетпейт санаамдан.
Эскерем ошол күндөрдү,
Элди аралап жүргөндү,
Алп ақын менен кошуулуп,
Атыргам нечен түндөрдү.
Ышкыбоз элге тартуулап,
Ыр менен сунган гүлдөрдү.
Отуз жылча чамалап,
Өттү мезгил илгери.
Оргуштап аккан булактай,
Оозунан чыккан ырлары,
Ачылган жүрөк сырлары.
Көп менен чогуу олтурса,
Уккандар кошо жыргады.
Комузу кошо шанкылдал,
Козголтчу эле кыйланы
Каалаганын айтчу эле,
Ыраазы кылып кайтчы эле.
Какшанып ырдаپ Олтурчу,
Калбайын деп кесирге,
Ал кишиде жок болчу,
Ала өпкөлүк әсирме.
А деп ырдаپ жатканда,
Амандашып айтканда,
Кашаң аттай көрүнчү,
Камчы менен чапканда,
Араң эле жараган,
Аттар менен басканга.
Болбосо жүрбөй коюучу,
Бир жумушка шашсан да.

Уйкашы аран табылчу,
Убактында айтканга.
Кайдан төкмө болду деп,
Кароочу әлем жазгана.
Жарым сааттай баягы,
Жай ырдап, сүйлөп олтурчу,
Жалпы журт менен шаттана.
Анан күчөп кетчү эле.
Мөндүрлөтүп сабатып,
Каалаган ойго жетчү эле!
Жамғыр жаап өткөндөй,
Сергитип қөңүл өтчү эле.
Ыр, күүнү бактай өстүргөн,
Ырахатка жеткирген,
Акындыгы билинчү,
Ак калпак элге атагы,
Жакындыгы билинчү,
Айткан сөзү әлине.
Макулдугу билинчү,
Албан түрдүү жомокко,
Баатырдыгы билинчү.
Адамдын көөнүн калтырбас,
Асылдыгы билинчү.
Ай карангы түндө да,
Бир изин жаза баспаган,
Айкайлаган жоо болсо,
Адашып ала кашпаган.
Алты сан жылкы болсо да,
Алдына түшүп баштаган,
Карт күрөн болчу Алыкем,
Кадамын алга таштаган,
Билгенин ичке катпаган,
Бирөөгө жаман айтпаган.
Өөдөсүнтүп өз боюн,
Өзгөнү сөгүп, какпаган.

Керектүү адамкерчилик,
Касиетин сактаган.
Күмүш чеге комузун,
Күлүктөй күндө таптаган.
Ала-Тоолук кыргызда,
Ак сакалдар жок чыгар,
Алыкем көөнүн ачпаган!
Дагы бир артык жери бар:
Бир олтурган боюнча,
Мындашын такыр жазбаган.
«Өкчөгөн алтын сакадай —
Алымкулдай болгун» — деп,
Коргоол баа берчү эле,
Шаарга келсе биринчи,
Алыкеме келчү эле.
Ага, ини кейиптенип,
Айылдын дагы көркү эле.
Бир жыл жүрдүм жанында,
Фрунзенин шаарында,
Таласты түгөл кыдырып,
Кен-Суусамыр жагында,
Анткени мен ошондо,
Секретарь болчумун.
Эскертемин аны да.
Алыкемин ырларын.
Чамам жетпей калды эле,
Ырдап жаткан чагында,
Стенограмм болбосо,
Чын эле жетпейт экенсин,
Бардыгын жазып алууга.
Магнитофон болгондо,
Бир куржунга салсам да,
Албайт белем жаныма.
Элирчү эле Алыкем,
Эл чогулган маалында.

Элүү үчүнчү жыл эле,
Эсиме түшөт дайыма.
Анда мен да жаш элем,
Бир, күүгө бир топ маш элем.
Улуудан таалим алууга,
Жүйрүктөй даяр турчу элем,
Жүр деген жакка барууга,
Өзөндө суудай өнөрдөн,
Өлчөп сузуп калууга.
Келечек үчүн чоң жолду,
Кенен кесир таанууга.
Элестетем өткөндү,
Эрезеге жеткенди.
Улуулардан ошондо,
Жол үйрөнчү кез келди.
Ала барман болсом да,
Акындыгым текшерди.
Алып жүрүп бир айча,
Акыл, сезим, эс берди.

ОСМОНКУЛГА

О... дегенде оргуштап,
Оозунан шекер қуюлган.
Түгөнөт десен түбүнөн,
Түтөгөн оттой чуурган.
Убап-чубап кетчү эле,
Учкандай шумкар туурунан.
Осокемдей төкмө акын,
Анда-санда жаралар,
Ак калпак кыргыз уулунан!
Башынан болчу адаты,
Биримдик, достук, чындыкты,
Камырдай ийлеп жууруган.

Башаламан жүргөндү,
Бадырактай кууруган.
Алп акын болчу ак тандай,
Агарып тан аткандай,
Акыйкат сөзүн айтчу эле,
Ар убакта жазганбай.
Чымырканып жөнөчү.
Чын байгеге чапкандай.
Өжөрлүгүн карматса,
Өзү аткан наасбайдай.
Көзүн жуумп алчу эле,
Көөшүлүп бара жаткандай.
Элестетип баарысын,
Эңсегенин тапкандай.
Кашка тиши койсо жарк этип,
Калчу эмес адам шаттанбай.
Ийрилип келчү алтын сөз,
«Ичке суусу» аккандай,
Жаращчу кашын серпкенде,
Жагалмай канат каккандай.
Мен келгенде жаңыдан,
Түлөктө туйгун өндөндү,
Түк кетпеген табынан.
Сөзү да ырдай болучу,
Суктандырганabyдан.
Эңсечү элем уксам деп,
Ээрчип кетпей жанынан.
Атын угуп көрбөстөн,
Ажал жеттип өлбөстөн,
Аралашкан андайга,
Ал адамдын багынан.
Терен ойго жеткирген,
Тагдырымдан кагылам.
Терип-тепчиш ырдаса,
Телтору экен Осокем.

Тер чыкпаган жаагынан.
Булуттай аппак сакалы,
Жайык төш, казан курсагы.
Жарашкандайabyдан.
Таасирдүү, таасын сөздөрү,
Сууруп ала жаздачу,
Жүрөгүндү кабынан.
Алты күн тынбай ырдаса,
Аябастан тындаса,
Адам жок болчу наалыган.
Осокемдей жоргону,
Коё берсе Кеминден,
Кара-Балтадан кайырган.
Безилдеп салып баратса,
Билинбей ой, кыр, тоолору.
Шырдақбектиң «Боз жорго»,
Ошондой болчу болжолу.
Түн кирип таң атса да,
Такыр жок болчу толгонуу.
Эл ыраазы болсо деп,
Эңсеген жалгыз ойлору.
Домбура черткен жашынан,
Коошчу эмес азыраак,
Комуз черткен колдору.
Сыбызгы эле үндөрү.
Сыйкырдуудай бир жери,
Көөшүлтүп койчу укканды,
Көмөкөй элпек тилдери.
Осокемдей төкмө акын,
Мен көргөндөн жок болчу,
Ырас, көрдүм, Коргоолду.
Андан кийин азыраак,
Адашибай салдым жоргомду!

КАЛЫК АТАМА АРНОО

Тоо элинин торгою,
Толкуннаткан ордону.
Топко ээрчишип бир жүрдүн,
Токтогулдай жоргону.
Оозунан шекер чууруса,
Ойдологон он колу.
Таасын бүткөн ыр, күүгө,
Табылбастай болжолу.
Акындан үлгү алгансын,
Аткарылып ойдогу.
Анын баарын дааналайт,
Айтыштарын тойдогу.
Башындан өткөн күндөрдү,
Эскерип турат «Баскан жол».
Тенсиздик кандай болгонун,
Текшерип турат «Баскан жол».
Көз алдыңан чубатып,
Откөрүп турат «Баскан жол».
Күү заманды эстетип,
Өзүң жазған «Баскан жол»,
Өмүргө тарых ачкан жол.
Жардылыктын айынан,
Жапаакерчилик тарткан жол.
Турмуштун чоюн салмагын,
Моюнуң арткан жол.
Жүк көтөрүп жонуна,
Жүмгалдан тентип качкан жол.
Ата-энеден айрылып,
Азабын тартып кайгырып,
Акылындан шашкан жол.
Акыйкат күнү келгенде,
Айланып әлди тапкан жол.

Өзгөрүлбөс калыбы,
Өмүрүндүн тарыхы,
Өзүндөй нечен байкушту,
Өргө тарткан ылдыйдан,
Октябрдын жарыгы.
Эркин заман тушунда,
Элдин болдун Калыгы.
Бир кезекте билишсе,
Бир ууч кыргыз айылы.
Басмага чыгып айтканың,
Бажырайта жазганың,
Бардық элин тааныды.
Калык акын болгону,
Кыдырдыңыз он-солду.
Зарыккан кыргыз элине,
Замандын келип Чолпону.
Чар тарапты аралап,
Чарчабай ашып ой-тоону.
Кутмандуу күнду жар салдын
Кубандырып ортону.
Ал акындык ырысқын,
Акындын эмес чоркогу.
Ал тулпардык жумушун,
Аттын эмес жортогу.
Ыксыраган байларга,
Ырысты тартып алганга,
Ысапсыз деп бетке айттын,
Ырчынын болбой коркогу!
Орой ырчы дешчү экен,
Ошон үчүн өзүндү.
Жүлүндү өрттөп кетет деп,
Жүйрүк өткүр сөзүндү.
Тап душман кылган аракет,
Тазалоого көзүндү.
Асылган менен ал жетпей,

Амалсыздан өкүнду.
Анан кантет үшкүрбәй,
Акын болсон өтүмдүү.
Ал болсо өткөн жаш чагын,
Ансыз да бар жазганын.
Ээрчип өстүн жашында,
Эшмамбет, Током, Женижок,
Эл ырчыларынын алптарын.
Үйрөнгөндү элине,
Үлгү кылып таштадын.
Оюна алып шакиртти,
Осмонкулдан баштадын,
Каракунан, Сарыкунан,
Абдылда, Абды, Ысмайыл,
Артындан чыккан жаштарын
Кенжеси өзүм окшоймун,
Кечирээк издең тапканын.
Көрөнгү калат кичүүдө,
Көргөнүмдөн баштайын.
Алтымыш алты жашында,
Аралап бардың калкыма.
Ийилип салам бере албай,
Ийменип жүрдүм тартына.
Ээнбаштык кыла албай,
Эллеттин көнүп салтына.
Сизден мурун жолуккам,
Коргоол менен Барпыга.
Үйрөндүм эле азыраак,
Үлгүлөп ырды айттууга.
Шарт келип алдым колунду,
Бергендей тагдыр оюмду.
Менде да мезгил бар тура,
Ырдатып көрүп жактырдын,
Ырыскым менин ал тура.
Калын эл келди кечинде,

Калық деген даңқына.
Күмүш сакал сенселип,
Күжүлдөгөн жалпыга.
«Токтосун деген баланар,
Таасын ырчы болот деп,
Өзү ордума конот» деп,
Тааныштырдың калкыма.
Кагып кал деп ырларын,
Калбай жүрүп артынан,
Элге келсе чон ырчы,
Эптең алмай ырынан.
Эзелкилердин шарты да.
Арандан зорго жолуккам.
Ақындардың алпына.
Айылда жүргөн чагында,
Ар дайым болдум жанында.
Карынын сөзү дары да.
Сөз баштадың атаке,
Өзүнө кошуп алууга.
— Уулум, макулбу? - деген,
Унтулбай калды да.
Бошонуп иштен кошулдум,
Болжолду бере салды да.
Мезгил деген адамга,
Билинбей учкан закым да,
Эми желедей көрүнөт,
Ээрчитип биргэ жүргөн кез.
Аламан чактан апкелип,
Айттыныз берип акыл-эс.
Экинчи ата болгонсуз,
Эстей берем эрте-кеч.

ЫСМАЙЫЛ БОРОНЧИЕВГЕ

(50 жылдыгына)

Жылдан жылга жылганда,
Жылганың ошол жыргалга.
Укмуштуудай бай болдун,
Угумдуу сонун ырларга.
Ақындыктын таланты,
Аша берсин мындан да.

Келген кезде жаңыдан,
Эл аз болчу тааныган.
Алымкул, Калык, Осмонкул,
Атай, Шаршен шайырдан,
Үйрөнүп калдын үлгүсүн,
Үнүлүп чыкпай жаңынан.

Топто айтышсан тооручу,
Токтонаалы болучу.
Комузду бирге чалышып,
Кой жоргону салышып,
Коюн-колтук алышып,
Консо бирге конуучу
Кычыткы сөздүн ээсисин.
Кытыгылап коуюучу.

Канатты күүлөп асманга,
Капкайда бара жатсан да.
Томуктай кары дебестен,
Токомду жакшы каастарла.
Калыстык жолун таштаба,
Кария болдун жаштарга.

Жаныртып күндө ырынды,
Жашадың жарым кылымды.
Салтанаттуу күнүнө,
Санаалаш элин жыйылды.
Эреркеп чача бербестен,
Этиет кыл тыйынды.
(Тартарак берем деп туруп,
Таркатып алба жыйынды!)

Санаанды буруп карыга,
Сакалды сылап таарынба.
Өткөргөн элүү жылдыгың,
Өмүрүндөн жарым да.
Азыр да жаштай күчүн бар,
Алдыга карай адымда.

НЕБЕРЕМЕ

Көнүлүмдү көтөрүп,
Күлгөнүнөн кагылам.
Сенсинг менин таалайым.
Сенсинг менин паанайым.
Сен күлгөндөй жаркырап,
Серпилсинг бакыт ар дайым.
Көпөлөгүм көкөлөп,
Жүргөнүндөн кагылам!

Кемшиндегип ээгинди,
Ыйлагандан кагылам.
Эртерээк эмчек бергин деп,
Кыйнагандан кагылам.
Каз-каз болуп ордуңан,
Турганындан кагылам.
Каткырып күлүп койгондо,
Жыргалындан кагылам.

САГЫНГА

Эмгекке чыкса таңында,
Элеси окшош жалынга.
Эстелик үчүн ыр жаздым,
Эпкиндүү келин Сагынга.

Гүлдөгөн колхоз айлында
Күкүктөр сайрайт багында.
Күйгөндөн арнап ыр жаздым,
Күжүрмөн келин Сагынга.

Өзөнүн толгон жашыл бак,
Өркүндөптүр туш-туш жак,
Аралайсын гүл жыттап,
Айлуу түндө салкындал.

ЭЖЕЛЕРИМ, АГАЙЛАРЫМ

Элден бүткөн эзелтеден таалайым,
Эне-атадай эжелерим, агайым.
Садага деп жаш кезимден өстүргөн,
Мәэнетине кандај тендеш табайын.
Керек болсо жүрөгүмдү чабайын.

Сен ачкансын, билим менен көзүмдү,
Сен сүйлөттүн түрлүү тилге сөзүмдү
Балапаным бакыт күшү болгун деп,
Бапестеген барчын кылыш өзүмдү.
Эже, агайга эргип тосом төшүмдү.

Бардык сөзүн баа жетпеген алтын да,
Бапестеген силер мага жаркын да.

Ызааттаган урмат-сыйын башкача,
Ысык күндө ырахатын, салкын да.
Силер менен алга барам талпына.

Эсен болсун эже менен агайлар,
Эрмектерин сага келип пааналар.
Сен үйрөткөн билиминден күч алыш,
Сансыз турмуш күндө жаңы жаралар.
Эсен болсун эжекелер, агайлар.

АКМАТКА ЭСТЕЛИК

(*Белгилүү композитор
Акмат Аманбаевге арналат*)

Эчен күнү ойго чырмалып,
Эми эле үйгө бир барып.
Арадан saat өтпөстөн,
«Акматтан биз ажырадык».
— Деген кабар укканда,
Дем кыстыгып таң калып.
Ичиркенип өлүмдөн,
Ишебей жака карманып,
Кыйыктанып бут баспай,
Кыйналып барсак каржалып.
Туткундап ажал алыштыр,
Тургандай эчак камданып.
Мээ сергитип жаткандай,
Мемирейт уйку баскандай.
Жылмаят жүзү дагы эле,
Жылдызы толук асмандай.
Жарашык эки каш турат,

Жагалмай канат каккандай.
Куюлат кырдач муруну,
Куп сүрөтчү тарткандай.
Элпек эрин эп келип,
Эсепсиз обон айткандай
Кашкайып күмүш тиш турат,
Каалгасын жапкандай.
Тек гана жаткан өндөнөт,
Терен сыр ойлоп тапкандай.
Кубарып нурлуу жүздөрү,
Курбулар турат шаттанбай.
Муқактанат негедир,
Музыкалар ар кандай.
Күч алыш күндө жүгүргөн,
Күлүгү колдон качкандай.
Буралган гүлдөр соолуса,
Булбулдуң тили каткандай.
Каргаша ажал капканы,
Карс деп келип чапкандай
Суналган дене былк әтпейт
Сунгандай моюн жасканбай.

Мун болбогон балалық,
Музыка менен жарагып.
Мурунтан тааныш өндөнүп,
Муқамы элге таралып.
Табылып күндө жанысы,
Талантын тандай агарып.
Өркүндөп бара жатканда,
Өнөрүн күндө саналып,
Токтолду соккон жүрөгүн,
Топурактан жай алыш.
Күү, ыр таптың жаныдан,
Күлүктүн тилин кайырган.

Артисттер ырдап жатканда,
Аябай колдор чабылган.
Экинчи дагы уксак деп,
Эчендер эңсеп сагынган.
«Эмне учүн» менен «Фрунзем»
Эчак әлге таанылган
Үнүлүп көптөр тыңшаган,
Үйрүлүп кетпей жанынан.
Толкундар менен сырдаштын,
Толгон-толгон ыр жаздын.
Өнөрүн жүрөт жаркырап,
Өзүндөй чексиз кымбаттын.
«Бойдоктор», «Айдар-Айшалар»
Болсо да кылым канчалар.
Эл жашарса жашарып,
Әч ою жок картаяр.
Жайыптыр ажал тузагын,
Жан чыгып бизден узадын.
Кылымдар жашайт ыр, күүн,
Кур кеткен жок кучагын.
Мукамына оптондун,
Музыка менен дос болдун.
Аргасыз ажал айрыды,
Арабыздан жок болдун.
Кайгырган менен сен бизге,
Кайрылбай турган окшодун.
Канча күн издең таба албай,
Капа болуп кетиши,

Казактан келген досторун,
Кейиген менен келбейсин,
Кош болгун, Ака кош болгун!

АСКАНЫ БУЗГАН ЖИГИТКЕ

Аралап барсам дайыма,
Ағыны катуу Нарынга.
Карасам башым айланат,
Каркыны катуу шарына.
Көз салсам аска экен деп,
Кийиктей зоодо жүрөсүн
Касканды башка жамына.

Ал зоока асман тиреген,
Ак булут башын жиреген.
Боюнда таккан зымың бар,
Болотпу бүткөн чидерден.
Үнүлүп кирип кетесин
Үнкүргө кара түнөргөн.
Чырмаласың кетпейсин,
Чын жерге окшоп гүл өнгөн.

Мен күштармын билишке,
Белсенип кирип бол ишке,
Жаш жигит берсен убада,
Жанында бирге жүрүшкө.
Медерин болуп турайын,
Мейли күндүз түн иште.
Ашыкмын айтпас айлам жок,
Асканы бузган жигитке.

КУРБУЛАРГА ЭСТЕЛИК

Айтчы курбум биз әмне дешпедик,
Ак токочту канча бөлүп жешпедик.
Жоругубуз жомок болчу өндөнөт,

Жолдошчуулук жогорку баа кейптенип,
Кызыгына батып алыш жаштыктын,
Кыштын дагы кырк чилдесин сезбедик.

Көрбөй қалсам жүрөк күйүп өрттөнүп,
Көнүл чиркин алагдылайт төрт бөлүп.
Кейигенсийт керегимди таба албай,
Кемчиликти койгон өндүү өткөрүп,
Жолукканда жоодураган сулуудай,
Жолдошчуулук турат экен көрк берип.

Антардым мен далайларды текшерип,
Акыл жетти акырында көз көрүп.
Саат сайын кызыктуу ой табылып,
Санаа дагы кетет тура өзгөрүп.
Курбуларга ырым болсун эстелик,
Кучагына ала журсун эскерип.

ТОРГОЙ

Тан ата сайрайт боз торгой,
Тал шыбактан козголбой.
Кооздук кайдан көрк берет,
Козголуп тили оштонбой.

Тилимдин баркын билгин деп,
Тик учат көккө дирилдеп.
Канатын кагып күжурайт.
Кайдасын, жарым, жүргүн деп.

Артынан учат сүйгөнү,
Ардактап дайым жүргөнү.
Чалгынга чалгын тийишет,
Чабыттап эркин дүйнөнү.

Канатын канат көтөрөт,
Кайкышып учат кекөлөп.
Балдары шыбак түбүндө,
Багышат кайра экөөлөп

КАПЧЫГАЙ

Тентек суу төшкө тепкилеп,
Жатчу эле терең капчыгай.
Жазғы кирген маалында,
Жан адамды бастыrbай.

Эми көрсөм капчыгай,
Капчыгайдын шаттыгы ай!
Комуз чертсен, куу толгойт,
Кошо кыяк тартчудай.

ЖАШЫЛ ТОКОЙ

Токой турат тынч уйкуга баткандай,
Толукшуган айдын нурун чачкандай.
Кыжыраган чымчык үнү угулат,
Кытыгылап шамал черин жазгандай.

Ал ансайын сого берет шамалы,
Желлип коюп көзгө илинбес карааны.
Жанга жакын жыпар жытын анкыта,
Жалгыз өзү ээлегенсип ааламды.

Жел ыргаса ийилгенийт бутагы,
Жеткен өндүү сүйгөн жарга кучагы.
Жашыл токой жарашыктуу көрүнөт,
Жаны эле тарткан өндүү музаны.

Тынчтык болсун гүлдүү жашыл токойго,
Күкүк үнүн күндө келип созорго.
Бөжүрөшүп күлүп жүрсө бөбөктөр,
Күлкүсүнө күлкү кошсок ошондо

ЧЫНАР

Чынар бар көкөлөгөн он алты бутак,
Бутагы ай-ааламга жайган кучак.
Чынарда бутак сайын бирден уя,
Уяндан булбул таңшып, баарчын учат.

Чынардын тулку бою бүт алтындан,
Чырпыкты чынар кылган төрт биртууган,
Чынарды чырпыктарын кыйсак дешип,
Эчен жоо балта таптап колун сунган.

Жеткирбей балта мизин тамырына,
Жаттардан коргоп баккан чынар мына.
Аймагы гүлдөгөн бак, болот коргон,
Чынардын ортосунда алтын уя.

Ал уя – нур Москва жаркып турат,
Ал күндөн бүт дүйнөгө жеткен кубат.
Тамыры терең тараап, улам өнүп,
Тамырдан чынар болчу чырпык чыгат.

ЖАЗ КӨРКҮ

Актан кийген чапандары чечилип,
Мөңгү эриди чет четинен кетилип.
Тунжураган муздак кардын ордуна,
Жашыл сайма гүлдөр өстү жетилип.

Үктаган бак түштөн чочуп ойгонүп,
Жасалгалуу кийим кийип ондонуп,
Жадыраган жаз менен жүз көрүштү,
Сүйгөн жарын күткөн кыздай толгонуп.

Өркөчтөнүп өзөн суулар ташкындал,
Өмгөгүнөн үйдөй болгон таш урап.
Өчү бардай алдастатьп бараткан,
Өжөр сууга айласыздан баш урат.

Бийик чоку элечегин салынып,
Түз мейкиндер көк дукаба жамынып.
Көркө кирип мөмөлүү бак мөлтүрөйт,
Бүчүрлөрү бермет, шуру тагынып.

Тракторлор кең талаада күркүрөп,
Түтүндөрү көккө карай бүркүлөт.
Кайратынан жер солкулдан силкинет,
Болот тиштер дың оодарып чым тиilet.

Түрү өзгөрүп жер башкача жанырды,
Төрт түлүк мал гүлдүү төргө жайылды.
Канал казып, көчөт тигип, кош айдал,
Эл кыймылы толкундатты айылды.

Антарышып жердин асыл кендерин,
Аял-эркек төгөт мончок терлерин.
Бактарында түрлүү күштар үн салат,
Мактагандай баатыр элдин эмгегин.

Мына кызык, мына оюн тамаша,
Бир топ бөбөк бирге басып жанаша
Ыр ырдашып, гүл теришип жүрүштөт
Ынтымактуу бир үйдөгү балача.

Букет жасап тоо гүлүнөн жайнаган,
Күчакташып келе жатат кайрадан.
Күмар жазат күжурлашкан тилдери,
Элдин гүлү, эл булбулу сайраган.

Жаздын күнү жарыш ачты элиме,
Жараашыктуу көрк киргизди жериме.
Күз күрөштө күмүштөрүн жыйнашат,
Тоо болуп пахта, толот кампа әгинге.

БИР КОЛХОЗДУН ЖЕРИН КӨРҮП

I. МЕЗГИЛ

Жыпар желппип гүлдөрү,
Мин қубулат түрлөрү.
Булбул таңшып шактарда,
Безеленет тилдери.

Бирде жарык нур төгүп,
Бирде парда чүмкөнүп.
Билгенин қылат көк асман,
Бирде ачык, бирде бүркөлүп.

Кымбат жаздын шаттығы ай,
Кызыгына батчудай.
Кырын жаап калыптыр,
Кылкылдал күздүк ақ буудай.

Ушундай сонун мезгилде,
Сапарда жүргөн кезимде.
Толкуунундай дениздин,
Ырлар түштү сезимге.

II. ТАЙГАК-ТАШ

Алдында бар Тайгак-Таш,
«Ай, Карагер, таптак бас», –
Деп өтүүчү күндөрдө,
Мен болчумун абдан жаш.

Азыр көрсөм ал жерде,
Таш ордунда кум жатат.
Учкан күштай зыптылдаш,
Машиналар зуулдашат.

III. КУЛАМА

Тайгак-Таштан арырак,
Жер бар эле – Кулама.
Аттарын жөө жетелеп,
Адамдар тарткан убара.

Мына ошол Кулама,
Өзгөргөнүн сураба.
Белендеп койнун ачыптыр,
Бергендей элге убада.
Данғырата жол салып,
Дары менен аттырып.
Тазалаптыр шагылдан,
Ташты барып ташка уруп!

МЕНИН ЭЛИМ, МЕНИН ЖЕРИМ

Аралап көрүп кетем элдин көбүн,
Суктанам, кандай экен менин элим.
Быйылкы аныктоочу беш жылдыкта,
Кулпунуп турабы деп асыл жерим.

Капилем жумуш менен келе калсам,
Чабылып бүтө электе эгин-тегин,
Кышында семиз болсо төлдөрү көп,
Бүгүптур тоодой үйүп берчү чөбүн.
Бозбунун үстүндөгү ак булуттай,
Жарк этип сергий түштү менин көөнүм.

Карасам элим бүтүн алптар экен,
Айрыкча иштегендер жаштар экен.
Алса да орто билим мектебинен,
Алар да мәэнет кылыш жаткан экен.
Кадамын шилтеп коюп келечеккө,
Кара терге алка-шалка баткан экен.

«Барчыны» жаралыптыр Жаны-Жолдон,
Оор ишти кыйналбай алган колдон.
Абалтан эли учүн такыр жылгыс,
«Тельманда» бригада бар –
«Алтын Жылдыз»
Аралап көрө калсам Пача-Атаны,
Аркырап кирген экен башаттары.

Түндүктөн түшө калсам жарк дей түштү,
Фрунзе колхозунун ак тамдары.
Көрсө алар беш жылдыкта кулач жайып,
Тоюттан алга өсүптур атак, наамы.
Тажибай, башкармасын, так кармайсын,
Алдыга жыла бергин жылда дагы.

Акын элең кызыл тил адашпагын,
Айылымдын бактысын самашканым.
Алар учуп космоско бара жатса,
Мен деле кошо канат сабашканын.
Элим, жерим, сен берген бак-таалайым,
Эргип күндө алдыга баратканым.

БАДАМ ГҮЛҮ

Данеги дары чакканга,
Даамы ширин татканга.
Бах! Жыпары буркурайт,
Бадам гүлүн ачканда.

Күлгүн кызыл гүлдөрү,
Күндө өзгөрүп түрлөрү.
Бутагында таншыган,
Булбулдуң мукам үндөрү.

Уксан қанбайт күмарын,
Уксам дейт дагы кулагын.
Бейиштин өзү деп ойлойм,
Бадам гүлдүү убагын.

Шаани жактан гүл өнү,
Шабдалынын түгөйү.
Өзгөчөсү данында,
Өмүр азық үнөмү.

Бадам гүлү жакшы гүл,
Баркын билип бакчу гүл.
Жайнап турган чагында,
Жан жыргатып басчу гүл.

ШООКУМ ТАРАЙТ

Шоокум тарайт эртең менен чыгыштан,
Шашкан өндүү қалбайын деп жумуштан,
Шоокум өндүү шайыр мүнөз жаркыным,
Шаттанамын шаңк күлкүндөн бир уксам.

Карлыгачтын канатындей каштарын,
Кар үстүнде көмүргө окшош чачтарын.
Тиштерине такыр тендеш таба албайм,
Тизген өндүү жакут, бермет таштарын.

Кыялышындан комуз күүсү чертилет,
Кызыктарды берген өндүү энчилеп.
Тамылжыган эки бетин нурланат,
Тарткан өндүү таалайлашым келчи деп.

Шоокум тарайт тан атканда чыгыштан,
Шооласына ай-аalamды жылыткан,
Келчи, шоолам, түбөлүктүү бололук,
Келечектин кен дүйнөсүн тургузган.

ЭМГЕК

Өркүндөп өсүп бараткан,
Өмүргө таалай жараткан,
Сыймыгын көрчү эмгектин
Сыздырды күштай канатчан.

Эмгек – таалай, эмгек – данқ,
Эмгектен жетет әлге барк.
Кыйналып иштеп эмгек тап,
Кызматын менен әлге жак!

ТИЛЕК

Мен такшалган
Бырчы эмесминabyдан,
Комуз алыш
Бирдап жүрөм жаңыдан.

Ай-аalamга
Талбай учуп бараткан
Бир ырдасам
Желден ылдам канатчан.

Элим үчүн
Жаңыларды жаратсам,
Атак-данкың
Бүт дүйнөгө таратсам.

Талантыма
Боло берсин демилге,
Тартуу кылам
Тапканымды элиме!

БАҚЫТ КАЙДА?

Бакыт түнкү айдабы?
Он бешинде жык толгон.
Бакыт аткан таңдабы?
Жер жүзү балкып нур болгон.

Бакыт дениз, көлдөбү?
Ташкыны катуу толкуган.
Бакыт ысык чөлдөбү?
Ажырап салкын тоосунан.

Бакыт кызыл гүл бекен?
Жер бетинде жайнаган.
Бакыт тийген күн бекен?
Түшкүсүн ысып кайнаган.

Бакыт күйгөн шам бекен?
Түн ичинде балбылдал.
Же толкундарчу шаң бекен,
Ақылды айран таң кылат.

Бакыт кайда издел тап?
Бардык элдин кереги.

Бакытты көрсөн кол булгап,
Чакырган менен келеби.

Бириңчи бакыт ынтымак,
Биздин совет элдеги.
Бакытка, бакыт кошулмак,
Эркин элдин әмгеги.

Бакытты көптөр ойлогон,
Бүт дүйнөнүн жүзүнөн.
Ал бакыт бизге орногон,
Компартия күчүнөн.

ТУУ БОЛУП ТУРСУН ЭМГЕГИН!

Каардуу кышта, малчылар,
Муз мурут болуп жалпынар.
Бир башын бербей өлүмгө,
Билинчү кезек данкынар!
Ак-Шыйрак, Арпа, Ак-Сайда,
Энилчек, Сары-Жаздарда,
Алай-Куу, Алай, Чаткалда,
Кенес-Анархай жактарда,
Жылуу жерди тандашкан,
Ызгаарды тоотпой мал баккан.
Эмгектен чыккан кайратман.
Чыкылдаган чилдеден,
Чыйрыкканды билбеген,
Баатырсынар баарынар,
Аязды көзгө илбеген.
Кыш туутунар башталды,
Жаз туутка аз калды.
Алдынарда чон сыноо,
Али толуп жатпайбы.

Короого толсун төлдөрүн,
Көрүнсүн элге өрнөгүн.
Туяк санаар кезинде,
Туу болуп турсун әмгегин!

МУЗЫКА

Үнүн таттуу, илберинки музыка,
Үйдө, сыртта жигит менен кыз укса,
Сен абаны жеткиргенсип турасын,
Саратанда салкын желсиз тумчукса.

Сүйлөгөнсүп жаш баланын тилдерин,
Туурагансып танкы булбул үндөрүн,
Күжурайсың кумарымды кандырып,
Акындардын айткан өндүү бир кебин.

Эй, музыка, мынча неге таттуусун,
Мөмөлүүсүн, бутак ийген шактуусун.
Күнгүрөнсөн күн тутулган кейптенип,
Жарк дей түшсөн, жанга ыракат шаттуусун!

Күнгүрөнбөй күлпөттүү чал музыка,
Биз баталы эчен түрдүү кызыкка.
Кыялышындай кызмат кыла берели,
Кышта болсун, мейли жайкы ысыкта.

КУПЛЕТТЕР

Бирөө айтат: «Түн жаман» деп,
— Анткени карангы,
Бастыrbайт адамды,
Кечиргиле достор!

Түнгө да күн жаралды,
Жалын өндүү
Жаркыратып ааламды
Беш жылдыздын бурчтарынан
Бейпил нурлар таралды.
Илебине муз эриткен
Лениндин заманы.

* * *

Кээ бирөөлөр кыш жаман дейт,
Жерди, сууну тондурат.
Бороонучу?
– Жүзү курсун
Бетке турат койгулап,
Кары болсо,
Камап алыш мал, башты,
Узун түнү
Уктай бер деп
Үютту го жамбашты,
Кыш да керек
Кызы кыялдуу мүнөзү.
Жазда келет,
Жандай сүйгөн күйөөсү,
Кар кеткенде каалаганча ачылган,
Кыш дегениң мандалактын гүлү өзү,
Жаз, жай, күз, кыш жаратылыш бул өзү,

* * *

Кээ бирөөлөр ойлоп қалат,
(Көнгөн адат)
Кеттик жаштык, карыдым,
Кейисем да бербейт го эми,
Жашчылыктын жарымын,

Жок жолдоштор!
Карылыкта касиет бар түбөлүк,
Кала берчү жаш кезектей калыбын,
Туура сүйлөп, туура иштеп жашындан,
Турмуш жолун тунук сактап тааныган.
Өрнөгүндү өлбөс кылып таштасаң,
Өзүн бардай эстей берет айылын.

* * *

Кээ бирөөлөр ойлоп калат,
Тим әле аял болупмун.
Аял атка бекеринен конупмун.
Дайым әле бирге иштеп жүрөмүн.
Ал кийгенден кем болбостур,
Балким ашык киемин,
Конок келсе:
 О... катын — деп күйөөбүм,
Корс дегенде жаным ачып күйөмүн.
Жок, аяштар!
Укук бирдей
 Бирок үйдүн кутусун,
Жайдыр-кыштыр
Мөмөлүү бак,
Аңқыган гүл жытысын.
Салт экен да
Сенден казан талашып,
Кантип әле!
 Эрин байкуш кутурсун;
Ак ишинди арамдыкка айлантса,
Анда аны ак үйүндүн тузу урсун!

* * *

Кээ бирөөлөр ойлоп калат,
(Баягы әле эски адат)

Тууган-туушкан, уруу, жамат,
Калса боло атаганат!

Бир мекемеге чоң болуптур,
Менин жақшы тууганым,
Чапканда эле чыккан экен,
Оо, кайран бууданым!

Ал турганда:

Күдайдан да коркпоймун.
Башкаларды?

Койчу, барбы, урганың.
Жоқ, жолдоштор!
Тууган керек сыйлашууга, ызатка,
Мейли жакын

Мейли болсун узакта
Тууганыңдын көлөкөсүн жамынбай,
Туура болсун:

Турмуштагы тунук тилек кызматта
Турмуш деген конок болот өмүргө
Өмүрүндү өткөнүңчө ызатта.

ЖАНЫ ЖЫЛ

Үлбүрөк карлар кыйчылдал,
Үйлөрдө saat чыкылдал.
Күзөткөн мезгил тез өтпөй,
Күндөгүдөй зыптылдал.

Балдар шашат чыдамсыз,
Балапандай чыйпылдал,
Эңкейип салам сен бердин,
Эшикти кагып «тыкылдал».
Ээрчий келген кейптенди,

Эмгек, тынчтык, ынтымак.
Жалпы журт күттү сагынып,
Жаңы жыл келдин жаңырып.
Келгинче сен кайрылып,
Керемет болду жаңылык.
Баштатан жакшы билесин,
Барып, келип жүрөсүн,
Баатыр совет элине,
Баш ийген космос багынып.
Гагарин менен Титовдун,
Капкачан аты таанылып.
Калкка кеткен жайылып,
Өткөн август айында,
Өкүм ысық жайында.
Шанданткан кабар угулду,
Шаар, кыштак, айылга.
Николаев азамат,
Ноктолоп минип «Космос-4»,
Арбитага бет алышп,
Атып чыкты октой түз.
Баштады кызык эртеси,
Баатыр Павел Попович
Жарышып учту кош шумкар,
Жанаша сыйзыды дос шумкар.
Космонавт баатыр учкучтар,
Космостон тапты укмуштар.
Поповичтин мингени,
Порумдуу «Космос-4» болду.

Абасыз көктө әгиз эр,
Аралап учту көп жолу.
Жүлүнү сыйздал душмандын,
Жүрөгү күйүп, өрт болду,
Балестеп нурга бөлөгөн,
Баатыр кылышп төрөгөн,

Энелерге ырахмат,
Эгиз эр әлге көрк болду.

Жылдагыдан быйыл жыл,
Жыйылганы жаткан кыр.
Ашык алдық эгинди,
Ак пахта арбын терилди.
Кызылча, кара куурайдан,
Кыйла көп түшүм берилди.
Жугумдуу малга баарыдан,
Жүгөрү сонун делинди.
Чыгарбастан сарайдан,
Чыктуу тоют жедирди.
Кой, эчки, жылкы, төө, топос,
Ком алышып семирди.
Чака-чака сүт берип,
Чатырайт уйдун желини.
Мактасаң мактоо жарашат,
Май ээси сулуу келинди.
Күн-түнү бирдей ишке маш,
Күтпөстөн арам пейилди.
Элиnen ардак, сый алыш,
Эмгектен курган сейилди.

Карылар карап жатпады,
Каарман өстү жаштары.
Карасаң сансыз курулуш,
Калк үчүн сонун бурулуш
Какыр чөл, тоону кантады.
Теске салыш тентегин,
Тегиз жер кылды асканы.
Тоо тектеги «чон Нарын»
Ток берчү күчү «мол Нарын»
Тосулуп азыр жатканы,
Тамчысы кетпей талаага,

Токтолот кышта акканы.
Токтогул толуп көл болот,
Торкенге жетип баш жагы.
Антарып кайрак жерлерди,
Айдайбыз эгин, пахтаны.
Арасы салкын бак болуп,
Алыстайт күндүн аптабы.
Курулуп «ГЭС Үч-Коргон»
Кубат бере баштады.
Токтогул ГЭСи аз калды.
Тоодон нурун чачканы.
Жарыштырсын жылдызын,
Жараткандын асманы.

Ак шайшеп кийип жер бети,
Аземденет көл бети.
Сууларга бүтө калгансыйт,
Сулуунун шуру, бермети.
Качантан бери өзүндү,
Кадырлап тосту эмгекчи.
Сапарын куттуу болсун деп,
Сагынып салам бермекчи,
Сайрандаткан ааламды,
Салабатың көрмөкчү.

Аябай кызмат кылгандай,
Ардактуу постто тургандай.
Жыргалды көздөй бет алыш,
Жымындайт, жылым жылгандай
Күлмүндөп карайт ааламды,
Күн өзү чачкан нурлардай.
Ан сайын чалкыйт асманда,
Ай болсо бакыт туугандай
Жер шары бүт уккунун.

Жеништердин учкунун.
Жеткилең басты биздин эл,
Жети жылдын төрт жылын.
Өлчөсөң жетпейт ченине,
Откөн эски көп кылым.

Жон-жондо кардай чапаны,
Жомокчу Аяз атаны.
Күттук айт деп алыш келдин.
Кубантып бала-чаканы.
Умачтай көздөр ачылып,
Уйкулар кетип чачылып.
Урматтап тостук атайы,
Кырчылдаган кырк чилден.
Кыт-кыт күлүп бир берден,
Кыдырып тоону, жаканы.
Он күнчө болуп калды бейм,
Орун алган сапары.
Кана эмесе Жаны жыл,
Кант, чайды бирге таталы.
Кагышып калсын стакан
Кагордон бирди ачалы.
Жаны жылдай жаркырап,
Жакшы ниеттер айталы.
Ар минут сайын адымдал,
Алга карай басалы.
Алп заманга бет алыш,
Ашууларын ашалы.
Алыс болсун эл, жерден,
Атомдуу согуш чатагы.
Өлүмдүн өртү куйкалас,
Өтпөсүн өмүргө азабы.
Жаны жылдай жаркырап,
Жаны доордо жашайлыш.
Боло көр тынчтык тиреги,
Бакыт жыл деп атайлыш.

ЧАЛГЫЧЫ

Чалгыны шилтеп чалкалап,
Чапканда чөбү жайпалат.
Жеткилең күч булчун эт,
Жер-жемишин антарат.
Антара бер жемишти,
Аласың малдан әгизди.

Өткүр чалгы шыңғырап,
Өзөндөр чөпкө тунжурап,
Орттөңгөн ысық құндөрде
Өйдө төмөн ургулап,
Чалгычы чапкан әмгеги,
Чарбаның камын жегени.

Ой эпкиндүү чалгычы,
Оргон чөбүн малдыкы.
Малындан әлге пайда көп,
Май, сүт малы бардыкы.
Тулпарын токуп минесин,
Туйгундай учуп жүрөсүн.

Жалпы малың ортолук,
Жайында көргүн камкордук.
Жем, чөбүн жетпей қышында,
Малындан калба томсоруп.
Арбын чапкын чөбүндү,
Ашыргын дайым төлүндү.

УСТА

Күүлдөгөн көрүгүн,
Кызыл чок болуп көмүрүн,

Жараткандай көрүнөт
Бар шаймандын өмүрүн.

Сом темирди эритип,
Сонун уста дедиртип.
Күмүш, така, мык кагып,
Күлүк чаптың әлиртип.
Бузулса бир бурама,
Эч бир тартпай убара,
Тез бүтүрө билесин
Терин кеңип кубана.

Бүт ондолот жыл сайын,
Тракторлор, комбайын.
Сенин чебер колунду,
Күүгө салып ырдайын.

Соколордун тиштерин,
Алмастай таптап бүткөнүн.
Жылда жаны женишти,
Эмгегинден күткөнүн.

Кылган ишин бүт кымбат,
Кылдат уста Ырысмат.
Эмгегине күн санап,
Түнөй берсин ырыс бак.

ТЫНЧТЫҚ ЖАНА СОГУШ

Тынчтық деген
Жаздын жыпар гүлүндөй.
Согуш деген
Чагылгандын үнүндөй.

Тынчтык деген
Сүйгөнүндүн сүйгөнү.
Согуш деген
Үйүн өрткө күйгөнү.
Тынчтык деген
Жаш баланын күлгөнү.
Согуш деген
Кайгыны башка үйгөнү.
Тынчтык деген
Элдин эңсеп тапканы.
Согуш деген
Каның суудай акканы.
Тынчтык деген
Жердин жүзүн капитамак,
Тынчтык женет,
Согуш отун таптамак!

КУТ БОЛСУН МАЙ МАЙРАМЫН

Бачайы болуп аймагы,
Башталса элдин сайраны.
Калк әрмеги ырчылар,
Какшанбайт деген кайдагы.
Кошулуп тилге дем берген,
Комузу колдо жардамы.
Күкүктөй тоодо шанк эткен,
Күүлөнүп добуш салганы.
Эрмегин угуп жыргаган,
Эли эмгектин балбаны.
Жолдошум комуз кошуулчу,
Жоргону жолго айдайлы.
Ышкыбоз эли тыңшасын,

Ырдагандан талбайлы.
Күттүү болсун элимдин,
Кубанычтуу майрамы.
Тоолордун эрип муздары,
Тондурбай темир ызгаарды.
Кекилик сайрап жорголоп,
Келгендей жаздын туз даамы,
Канатын күүлөп каргалар,
Каркылдайт алыс учканы.
Мээси кайнап кетчүдөй,
Мекендер зоого чыкканы.
Мал эмес адам бой сергип,
Магдырап келет уктагы.
Тамылжытат утуру,
Таркабай жандын кумары.
Анкыта берет атырын,
Ах, чиркин жаздын жыттары.
Ачылып бактын гүлдөрү,
Аземденет түрлөрү.
Пейилди, черди таркатат,
Безилдеп күн-түн тилдери.
Шаан-шөкөт өзүнчө,
Шанкылдап чыккан үндөрү.
Угулгансыйт Токомдун,
Укмуш кайрык күүлөрү.
Тоо гулүн терип бөбөктөр,
Тойпондоп басып жүргөнү.
Таалайдын ээси бизбиз деп,
Таланты бар илгери.
Жашартчудай өзүндөй,
Жаркыраган дүйнөнү.
Күн буулуттан чыккансыйт,
Көрүнсө көзгө күлгөнү.

Эне-ата үчүн зор кубаныч,
Ээрчишип ойноп жүргөнү.
Жылда эле келет май айы.
Жаз шааниси аяйы.
Өлкөмө шаттык апкелет,
Өзүндөй жарык кабагы.
Желпинтип дөңгө чыгарат,
Жетимиште абаны.
Коё тур деп кемпири,
Кошулуп алыш а дагы.
Илгерки бүкүр бели жок,
Ийрендеп басчу жөнү жок,
Илберинки кадамы.
Басагой деп жетелеп,
Баладан тапкан баланы.
Жашыл дөбө гүлдүү төр,
Жан сергитип баары.
Кутмандуу болсун күнүн деп,
Кубанып айтып саламды.
Көз чаптырып карашат,
Көрктөнгөн кыштак, талааны.
Жаз күнүндөй жайнаган.
Жаштар куру калабы.
Кызыл гүлдөн айыргыс,
Кыздарынын жамалы.
Кашык суу өтсө көрсөткөн,
Кагаздай болгон тамагы.
Жан-жөкөрү жанында,
Жарашип баскан кадамы.
Белгилүү дечи бүгүн күн,
Кимиси кайда баары.
Өз билгендей ээлешет,
Өзөн, токой, талааны.

Ойдогунун баары бар,
Орундалып талабы.
Талпынтып күштай бөпөлөп.
Таалайды берген заманы.
Ырас бүгүн эл-журтум,
Ырахат жерге барышат.
Ырыс ээси ынтымак,
Ырдап обон салышат.
Тандап алып өзүнчө,
Татына жерди табышат.
Ташынган тапкан кана деп,
Дасторконун жайышат.
Андай жерде керек деп,
Ак, кызылын алышат.
Ысысын деп ичеги,
Стакандар кагышат.
Божурашып сүйлөшөт,
Бой тирешип бийлешет.
Олтуруп қалган бирөөнү,
Ордунаң тур, жүр дешет.
Тер чыгарып бой жазган,
Тегинен жакшы бийлешет.
Ақылы менен жеп-ичкен,
Азаматтар гүлдөшөт.
Маанисин билген адамга,
Майрам го жыргал бир кезек.
Мындаига ар ким баш урат,
Мындаига кимдер асылат.
Билгендер билет билбестин,
Бирогу бар азыраак.
Бой көтөрөт өзүнчө,
Болумуш болуп масыраак.
Татынакай үлпөттү,

Таратсам деп батыраак.
Кымтыгын таап бирөөнүн,
Кычыткы сүйлөп кашылап.
Анын дагы жаны бар,
Анын да сүйлөөр жаагы бар.
Атакасын кайтарып,
Айтчу сөзү дагы бар.
Ал эле куру калыптыр.
Ала күү болгон чагы бар,
Бир муштаса бир муштайт,
Бир кишилил алы бар.
Олтурушпай тынчыраак,
Ошентип барып чыр чыгат.
Алка-жака болушса,
Анан кайдан ыр чыгат.
Чыркырашып туш-туштан,
Ыр ордуна чуу чыгат.
Биригин канап муруну,
Биригин кийми жыртылат.
Мындан жакшы болбайсун,
Жакшы атакка конбайсун.
Дем алыш көп, майрам көп,
Дегинкисин ойлосун.
Улуунун уксун насаатын.
Уюткандай коргошун.
Сыпайы өсүп жашынан,
Сыйлашкан жакшы жолдошун.
Мен деле билем эч жерде,
Мындай чатак болбосун.
Арада болсо тондосун.
Акыл айтып ондойсун.
Ичкилил арты өкүнүч,
Итчилил кылып койбосун.

Жаз күнүндөй жаадырап,
Жалпы әлим бүгүн тойлосун.
Бінтыймагын мол болсун.
Ырыскыңар тоо болсун.
Биринерге биринер,
Бир туугансың түбүнөр.
Болсо да бөлөк тилинер.
Боордош бирге дилинер.
Шатыра-шатман той болуп,
Шандуу чыксын сайранын.
Кубанып ойноп чер жазган,
Күттүү болсун майрамын!

АШЫРААЛЫ

АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВ

Ашыраалы Айталиев 1927-жылы Кант районунун Жайылма деген жериндеги Жедигер айылында туулган. 1934-жылы киндиқ каны тамган айылындағы Карл Маркс атындагы мектептін босоғосун аттайт. Орто мектепти 9-класска чейин окуган. Ашыраалының балалық учурұ сөгүш мезгилине түш болуп, оор турмушту, чөккөн көңүлдү жеңилдетиш үчүн бозо-жоролордо ар кандай арноо, сағыннуу, эстөө, кумарлануу, секетбай өңдүү ырлардан ырдан чыгармачылыктын алгачкы кыштарын қынай баштайт. Ошондой эле өз айылындағы ак таңдай ырчылар Жаманкул, Осмонкул, Бакай, Саадан, Көөгара, Токтоналы ырчылардың чыгармачылығы да чоң таасир берип, аларга кошулуп ырдай калып журөт. Демек, Ашыраалының алгачкы чыгармачылык ышкысы айлындағы күйгөн секетбайларды ырдоодон үрөн алып, өз айылындағы таланттуу адамдардын таасиринен улам ойгонгон.

Ошентип ал бириң-экин ырларды аткарып, өзүнчө ырдай коюп жүргөн учурунда, 1946-жылы Калык баштаган Актан, Осмонкул, Жумамүдүн ж. б. турган артистер Ашыраалының айлына барып калышат. Аралбай деген таажездеси ошондо: – Осоке, биздин айылда да Айталаңын баласы ырчы чыкты, деп Ашыраалыны Осмонкулга тааныштырат. «Ансыз да Осокемдин ырдаганынан сүрдөп отурған болчумун, чекемден тер чыптылдан, жүрөгүм

опкоолжүй түштүг. Осмонкул мени таанычу эле, күлө карап комузун сунуп калды. Сүрдөп, тарткын-чыктасам эл чурулдан боло турган эмес. Ал кезде комуз эмес домбра менен ырдачумун, домбрамды толгоп минтип ырдан жибердим:

*– Атамдай болгон агайым,
Көрсөтсөң улгү алайын.
Кошулуп ырдан бир жүрүп,
Сиз барган жерге барайын.
Талантым болсо таанысын,
Алты арыш кыргыз агайын.
Онду бүткөн баланын,
Акындык максат талабын.
Тууган деп көңүл сооротпой,
Туурабы, сөзүн карагын.
Сиздикине оқшойбу,
Такшалсам кийин жамагым –*

деп ырдадым.

Осокем ырымды угуп, жаркылдан күлүп, мени карап турат эле. Аңғыча Жумамудун айтып калды: – «Мына, Осмонкул менен иштешкенибизге көп эле болду, биринчи көруштө эмес, азыркыга чейин комуз алыш ырдасак андан сүрдөйбүз. Осокемден сүрдөбөй, бизден калтаарыбай, жамагын жаагын жангандар дардай айтты. Осоке, бу сиздин аймактын суусу, акын-ырчы, жамакчы суубу, акындарга ылайыкталып соккон желби, ушул алакандай Кант районунда алты ырчы барсыңар. Бу бала да жетинчи болуп кошулуп калар күн алыс эмес эжен», – дегенде эл чурулдан сүрөп калды. Ошондо Осокем комузун алыш айтып турган жери:

*Байкачы сөзүн баланын,
Бібырай менен Актаным.
Өзүмдөн чыккан куулундун,
Үктуңар саламдашканын.
Калтарыбай, сүрдөбөй
Калыптаң кынап айтканын.*

*Баамдал угуп, текшердим
Байкаган жокмун шашканын.
Айттайын балам, угуп тур
Жабыштыр келсе колуңдан
Жамактын ар бир саптарын.
Өзүңдүн эмгек кылууңдан,
Көрүнүп элге, жакмагың.
Салмактую жакшы сөз уксас,
Көңүлүңө сактагын.
Элестүү ырда, сүрөттөп,
Элиңдин өткөн дастанын.
Унутпа, ар бир өнөрпоз
Сен баскан жолду басканын.
Бүгүнкүдөй эсимде,
Чалараак ыңчы кезимде,
Калыктын алып калыбын,
Ачканмын ырдын капкагын.*

*Ичинен кыйла сүрдөгөнү менен чоң өнөрпоздор-
дун алдында шашпай, калбаат тартып ырдан,
өнөрпоздорго жагат.*

*Осмонкулга саламдашып ырдаганда эле эл шай-
ырларына жагып калган жаш ырчы 1946-жылы,
март айында филармонияга чакырылат.*

*Ашыраалы турган жеринен төгүп ырдан эле ыр-
чылыктын туткасын кармабастан, «Карагул
ботом», «Аксаткын менен Кулмырза», «Ак Мөөр»
дастандарын да аткарған. Анын «Жылкычы»,
«Нарындан кат», «Эл алдында келет ырдагым»,
«Ак шоокум», «Бат эле келсөң болбайбу» өндүү бир
катарап обондору Муса, Жумамүдүндүн обондорун-
дай классикалык ырга айланып, бүгүнкү күнгө чей-
ин эл оозунда ырдалып жүрөт.*

*Ашыраалы Айталиевдин Токтосун, Эстебес, Ту-
уганбай, Замирбек менен ар учурда айтышкан
жагымдую айтыштары бар. Ал казак жергесинде-
ги чоң майрамдарда акындары менен айтышып ат,
төө минип, акчалай сыйлык алып алдыңкы орун-*

дарды ээлөп жүргөндүгүн билебиз. Демек, анын айтыш өнөрүндө да салымын кошкон өз орду бар. Кыргыз эли эгемендикти алып, көлчүккө топтолгон суудай калкыбыз кайдан жол таап агып кете турганын билбей турган учурда ак таңдай ақын Ашираалы Айталиев кыргыз рухий көркөм дүйнөсүнүн келечегине кам көрүп, кийинки мезгилде Кыргызстанда жаш төкмө ақындардын, манасчылардын мектебин ачууга көп жан үрөдү. Азыркы учурда төбөсү көрүнүп калган бир катар жаш төкмөлөргө улуу өнөрдүн сырларын үйрөтүп устаратыктын бийик үлгүсүн калтырды. Ақындын мына ушундай өнөрлөрү баалланып, Кыргыз Республикасынын эл артисти, бир катар орден-медалдардын ээси болду.

Алл төкмө, мыкты обончу, элдик дастандарды бабына келтире ырдаган айттуучу Ашираалы Айталиев 81 жаш курагында дүйнө салды.

ЖЫЛҚЫЧЫ

Асыл тукум мингеним,
Салкын төр, жайлоо жүргөнүм.
Эриктим жылкы четинде,
Эскерип келчи сүйгөнүм.

Жылкы оттойт чөптүн түрлөрүн,
Мен жыттайм жыпар гүлдөрүн.
Санаадан такыр чыкпайсын,
Сагындым келчи сүйгөнүм.

Шырт этсе желге жалбырак,
Ыргыштап үркөт аргымак.
Камыкпа келет дегенсип,
Ай карайт көктөн жалдырап.

Кубанам жылкы бакканга,
Кыялым учуп асманга.
Жанына келсен болбойбу,
Жылкылар жуушаш жатканда.

Эл берген малын тапшырып,
Элеси күчтүү жашчылык,
Жайлоодо кетип баратсак,
Жанаша атчан бастырып.

Муздак төрдү жай кылып,
Бош кезде жорго салдырып.
Чарчаган кезде дем алсак,
Чаалыккан атты чалдырып.

Эс алып жайлоо оюнда,
Шар аккан суунун боюнда
Кымыздан ичсен агай — деп,
Кол чанач болсо колунда.

Мен жылкычы, сен чабан,
Кыйкырып добуш үн салам.
Өлкөбүз үчүн иштейли,
Өркүндөп өссүн гүл заман.

НАРЫНДАН КАТ

Жаш элек шайыр шаттанган,
Алыска сапар аттанган.
Кыймылдап поезд баратса,
Кылгырып көздөн жаш тамган.

Бир букет гүлдү сунарда,
Күйүттүү күнгө капиталгам.
Саламат баргын агай – деп,
Узатып калдың вокзалдан.

Толкунун жиреп абанын,
Учуна жетпей санаанын.
Убара болуп кылчактап,
Артымды улам карадым.

Караган менен көрүнбөй,
Капкайда калды караанын.
Качан бир жыттаар экенмин,
Кагаздан аппак тамагын.

Жөнөдүм Нарын калаага
Бінагым сенсисң санаада.

Жұзұмдөй бышкан мөлтүрөп,
Жұзұндөн жаным садага.

Ойлосом көңүл болот шат,
Көрүшсөм деймин кайра бат.
Театр ачып жатканда,
Нарындан жазған салам кат.

ЭЛ АЛДЫНДА КЕЛЕТ ҮРДАГЫМ

Саргайғансып күзүндөгү бак
Кир чалғансып жаштықтагы чак.
Өзгөрүлбөй тура бербестен,
Өмүр чиркин өтүп баратат.

Нур балқыган жаштық чактарын,
Әлестетчү тандын атканын,
Жылдар жылса билинбептир эч,
Улгайғансып бара жатканым.

Өкүнүчсүз шаттуу жашадым,
Картайдың деп какпайт катарам,
Бирок дагы шайыр заманда,
Жапжаш болуп келет жашагым.

Кыярса да кызық кырдаалым,
Эмгектенген элдин жыргалын.
Шанқылдаган шайыр үн менен,
Эл алдында келет ырдагым.

БИЗДИН АЙЫЛДА

Чоң жолдун түштүк жагында,
Ак сарай қолхоз тамында.
Ак халат кийип таптаза,
Сүт майдын жүргөн камында.

Бұбұқұл, Вера, Нюрадай,
Саанчылар биздин айылда.

Мингени буудан табында,
Суусамыр жайлап жайында.
Алдына койгон максаты,
Асылдандыруу жагында.
Сейиткалык, Сергей, Токомбай,
Жылкычы биздин айылда.

Койлорун жайып таңында,
Достуктун тунук шаңында.
Жогорку баада өткөргөн,
Этин, жүнүн, майын да.
Баатыркан, Мажит, Муратбек
Чабандар биздин айылда.

Жумуштан кайткан маалында,
Кечкисин колхоз багында.
Ойноп, ырдап бийлешип,
Колхоздун клуб залында.
Чарчоону билбей шаттанган,
Шайырлар биздин айылда.

Жанаша аппак тамдары,
Жемиштүү короо жайлары.
Маектешкен карыганы,
Бінтыймактуу балдары.
Улутка бөлүү такыр жок,
Ушундай биздин айылда.

АҚ ШООКУМ

Өтөбөй уйку неченин,
Дайрасын ойдун кечемин.

Ажарың жүрөк жандырган,
Ак шоокум сен деп сеземин.

Көздөрүң алоо от жаккандай,
Каректе көп сыр жаткандай.
Таасириң жандан бөлөкчө,
Жайлодон аткан ак таңдай.

Тартасың, ойду женесин,
Тартылып көзгө келесин.
Айламды кандај қыламын,
Ээрчитип алды элесин.

Каксан да қаалап «сен» дегем,
Карагым келип дембе-дем.
Бүт әэлеп алган әркимди,
Бүткөнсүң айтчы әмнеден.

Көрбесөм көөнүм жайлланбай,
Көп ишим унут қалғандай.
Он мүнөт турсам жанында.
Ошол күн мага майрамдай

ЫРЫСКАН

Саат жылбай жылга айланат,
Тагдырым сага байланат.
Жолуга турған кайсы учур,
Көзүндөн жыттап аймалап.

Мен ойлоп жүргөн ойлорду,
Сенин да көөнүң ойлойбу?
Кызматың бүтсө қыйнабай,
Бат әле келсөң болбойбу.
Ырыскан,
Бат әле келсөң болбойбу.

Толкунга денем тепселип,
Тийгендей нур күн чыгыштан,
Илебин жүрөк жылтыктан.
Ачылган кызыл гүлүндү,
Сагынып жүрөм Ырыскан.

Сурмалуу көзүн сүйкүмдүү,
Ачылган кооз гүлсүнбү?
Күмүштөй назик шынк эткен,
Укканда жүрөк зырп эткен,
Сагындым жаным, күлкүндү.

Түшүмдө жетпейм талпынып,
Түйшөлөм ойго жанчылып.
Сагынтай бачым кел деген,
Кош-кош деп колун сермеген,
Каректе сүрөтүн калды тартылып.

ТАППАЙ ЖҮРӨМ

Кандай сонун ууздай болгон жаш чагым,
Бүркөлбөгөн дайым ачык асманын.
Өзүнчө эле кызык нерсе турбайбы,
Кыпсын кирсиз кыздар менен басканын.
Кечки желге баш ыргашып ак кайын,
Тостук далай тоонун аткан ак тацын.
Эч нерсеге ченебеген иш әкен.
Эрке кызга эркеленип басканын.
Учурумдун билбептирмин шашканын,
Туйгун кезде туу белинен ашканын.
Кайран жаштык жанымда эле жүргөнсүйт,
Бирок жетпейм, эч бир жерден таппадым.
Билем таппайм, жаштыгымын качканын,
Элүү ашып, алтымышты аттадым.
Кетсе келбес кымбатынды жаш жалын,
Баалай билгин, барктай билгин жаштарым.

МОЛДОБАСАН КАРЫГА

Осмонкул менен топко ырдап,
Ысык-Жөл, Нарын, Ошто ырдап,
Эл-журттун көңүл ачары.
Кыйлага жеткен кабары,
Кыргыздын Молдобасаны.
Алыска чапкан тулпардай,
Бийикке учкан шумкардай,
Ак тандай чечен жан болчу
Ар өнөрү бар болчу,
Айтса сөздөн такалбай,
Агын суудай шар болчу.
Тамашага элди батырып,
Сөзүнүн даамы бал болчу.
Калкая басып чатырап,
Карааны башка чал болчу.
Эсимде түрдүү кыялышы,
Кулагымда дагы эле,
Сөзүнүн ар бир кыябы.
Көрүнүп турат көзүмө,
Көркүтүү түспел ыраны.
Омогу күчтүү шанкылдал,
Обончунун чыгааны.
Бабалардын айтканын,
Тамга таанып, кат билбей,
Дал бизге чейин улады.
Таң атканча сүйлөсө,
Эч канбай элдин кумары.
Жетимиштен ашканча,
Кетилип койбай туягы.
Жеткире айтып калтыrbай,
Нарк салтын, элдин тууралуу.
Кыдырып учуп кыялышы,

Сүрөттөп жашыл жондорду.
Шатырап шанга бөлөдү,
Шааниси жыргал тойлорду.

КОМПОЗИТОР КАЛЫЙГА

Элүүгө чыгыптырысың мына бүгүн,
Дирижёр, композитор
Калый иним.
Кут болсун, ишмердигин арта берсин,
Толкуттум мен агандын туулган күнүн.
Кечээги эсимде бүт бала кезин,
Комузчу оркестрант, ойноок сезим.
Катарда олтурчу әлең нота тиктеп,
Шубиндин колдорунан албай көзүн.
Карматып колго комуз, коюп талап,
Айдат деп Атай аган берип сабак,
Кошуулуп Бейшеналы, Сейдалыга,
Ансамбль чертип жүрдүн колду сабап.
Шамдагай чертип жүрдүн болбой кашан,
Кубанып ага-тууган, энен-атан,
«Кулунум элдик киши бологөр» - деп,
Талпынкткан, таланты зор Молдобасан.
Атанын айтканындай учтун бийик,
Жакшы окуп, билбегенди келдин билип.
Окуп жатып тоо обонун жазганында,
Кол чаптык талантындан кылып үмүт.
Балдарга арнаптырысың бир канчаны,
Жүрүшөт жактырышып, ырдап сүйүп.
Талабын орунда тып күткөн элдин,
Дирижёр деген наамды алыш келдин.
Жагымдуу назик жакшы чыгармалар,
Кыдырды кыйырына далай элдин.
Колуна чыбык кармап оркестрге,

«Манаска», «Семетейге» буйрук бердин.
Кыялың асман айга жетип барып,
Океан дениздерди кечип барып.
Кылтылдақ жан өтө албас көпүрөдөн,
Жол жасап азап менен өтүп барып.
Жетпеген жерин улап музыканын,
Ашыгын, керексизин кесип салып.
Аракет ондоо, түзөө күн-түн иштеп.
Кәэ бирде бир чекитти бир saat тиктеп.
Кармашып капкайдагы жокторду таап,
Калкына жага турган музыка издең.
Табылса жаш баладай алакан чаап,
Жетпесе желкен кашып, ээрдин тиштеп.
Күү менен сезимдерге сүрөт тарттын,
Толкуттуң кәэде жанды азаптанттын.
Айтматов Чыңгыз жазған каармандардын,
Аракет ой-максатын туура таптын.
Бий менен түшүндүрүп бир сүйлөтпөй,
Тангалтыш, «Саманчының жолун» жаздын.
Башына эмгегинден конду сыймык,
Бааланган кызматына таазим кылдык.
Лауреат музыкадан бириңчи сен,
Дем берген эл жазуучу агай Чыңгыз.
Жазғаның Жер шарына тарай берсин,
Таанылып, таланттуу уулдуу кутман
кыргыз.

Саны бар, сапатсыздан андан жат бол,
Баркы жок, пас эмгектен, иним, сак бол.
Кесиптеш биргэ иштеген жолдошторго,
Кенешип, ниеттенип калыс, ак бол.
Жаркыган Ала-Тоонун жылдызындай,
Каалаймын, чыгармана дайыма ак жол.

КЫЙЫЛБА

Коштук бирге эки бирдей жүрөктү,
Таалаайлдуубуз таттуу далай күн өттү.
Жаным дешкен жар болушуп түбөлүк,
Ортобузда соолубаган гүл өстү.
Жылдар өттү далае жүрөм суктанып,
Күндө кызык, сүйүбүздөн кут жанып.
Бирок сени бирөө тартып кетчүдөй,
Күнөлөймүн алда кимден кызганып.
Жарым saat кәэде татым кылымга,
Куса болуп сагынышуу кыйын да.
Кечикпейин сапарымдан калбайын,
Ак тилек жар көзүн жаштап кыйылба.

САГА

Жайнаган жанып турган күйгөн жансын,
Сен булак мага дары ар бир тамчын.
Уу жутуп улутунуп азап тартсам,
Сезсен да аябаган кандай жансын.
Оюмдан орун алдың секунд, мунөт,
Элесин кайда болсом ээрчиp жүрөт.
Жаркылдал жайнап ырдал тургандарын,
Жатканда көз илинse түшкө кирет.

Кыйналам кыял менен канат күүлөп,
Сүйүнүн тозогунан бүттүм жүдөп.
Кол жетпес аска болдун карындашым,
Боор ооруп боздобосун курган жүрөк.

БУРАНА

Акындар атакташкан ыры менен,
Сулуулар көзгө түшкөн сыны менен.

Имарат чеберлердин колу аркылуу,
Тамшанткан түрдүү боёк сыры менен.
Сынса да, эскирсе да сыны кетпей,
Көрк берген кылымдарга сыры кетпей.
Тангалам кандаи уста салды экен – деп,
Жашашкан ата-бабам күнгөй-тескей.
Ылайын апкелди экен кайдан ташып,
Ойлонткон далайлардын башын катып.
Бурана көктү тирейт унчукпастан,
Кылымдардын сырларын ичке басып.

ТЕРМЕ

Койнунаң өсүп чоңойдум,
Мекеним кыргыз тоосунда.
Бүркүттөр уя салышкан,
Түнөдүм аска-зоосунда.
Кыйкырсан туурап жаңырган,
Таңшыган сүйкүм доошунда.
Элиги чочуп бакырса,
Айланы толуп шоокумга.
Обонун созуп ышкырып,
Улары кылда чокуда.
Шанкайган бийик Ала-Тоом,
Ар элдин жүрөт оозунда.
Ар улут дүйнө элдери,
Ар жерден келет көргөнү.
Эсине элес калтырат,
Күзгүдәй тунук көлдөрү.
Кимди да болсо суктантат,
Ажайып жашыл төрлөрү.
Арзыат назар салдырып,
Ата-бабам өрнөгү.
Бардык эл карап жактырат,

Бабамдан калган өргөөнү.
Сабадан идиш-аяктан,
Издесен болбайт кем жери.
Шырдак килем туш кийиз,
Аземдүү буюм элдеги.
Багыт берип бүтүн эл,
Бактыга бөлөп жергеми.
Жаңыча жашап жатабыз,
Жаркырап кыргыз элдери.
Алтымышта жашыбыз,
Ак калпак кыргыз атыбыз.
Ак пейил әлбиз колу ачык,
Тообуздай аппак башыбыз.
Тоскоолдун жендик далайын,
Тоолуктар баатыр атыгып.
Асыл тукум малыбыз,
Эгизден төлү алынып.
Занкайган үйлөр курулуп,
Кооздолду шаарыбыз.
Ар жерде дайра бөгөлүп,
Атактуу ГЭСтер салынып.
Көп жерге жарык таратат,
Ал иштен күйгөн шамыбыз.
Ала-Тоом шанга бөлөндү,
Илимге күчкө багынып.
Таң калтырды укканды,
Ташынан алтын табылып.
Көмүр, нефти түрлүү кен,
Ар жеринен алынып.
Татыктуу эмгек ишинен,
Дүйнөгө кыргыз таанылып.
Кажыбас кайрат-күч менен,
Келечекке камынып.
Пейил күн тынчтык нурунда,
Бейиште турган чагыбыз.
Мындан да бийик өсүүгө,

Ийгиликтерге жетүүгө,
Тилектешпиз баарыбыз.

МЫСКАЛГА

Кечээ арлашып бир жүргөн,
Залкарлардын тобунда.
Чаалыкпай баскан көп жылы,
Искусство жолунда.
Үйүндө, кайда болсо да,
Эл-журту болгон оюнда.
Мелтирең созгон обонун,
Кыргыздын майрам тоюнда.
Кызматын өтөп элинин,
Кыйла ишти берди доорунда.
Кайран Мыскал эжебиз,
Кайда жүрсө кыңгырап,
Комузу кошо колунда.
Суктанган уккан адамдар
Конгуродой үнүнө,
Айылда болуп ар убак
Аз болчу эле үйүндө,
Ышкысы түшүп элинин.
Көргүсү келип күнүгө.
Жаркылдап ырдап шанданып,
Уккандар кол чаап жанданып,
Жашаган кылган кызматы
Өлкөсүнө арналып,
Ала-Тоонун ичине,
Бармактайынан байралып.
Кыргыздын кымбат Мыскалы
Эркиндең тоосун айланып,
Дилдирип комуз кылдары
Кошулуп шандуу ырдады,
Эритчү эле укканды.

Эргисе сүйкүм ырлары,
Күн-түнү иштеп жүрсө да
Жок эле анда кыйналуу.
Эмгегин баалап эл-журту,
Эркелетти, сыйлады.
Көп ишти кылды пайдалуу.
Тосушчу элдин аймагы,
Коюлган концерт оюндун
Мыскалсыз өтпөй майрамы,
Өзгөчө баалап кол чапты,
Өлкөнүн чон-чон шаарлары.
Орденди тагып төшүнө,
Коомдук киши катары,
Депутаттыкка шайлады.
Оюнун коюп барчу эле,
Чүй, Талас, Көл, Ошторго.
Чакырык менен кетчү эле,
Боордош далай досторго.
Москва калкы тан калып,
Дүркүрөтө кол чапкан.
Алымканды эжекем,
Алты мүнөт созгондо.

КОШ, МЫСКАЛ!

Укпаса кыргыз сагынды,
Укмуштай кооз үнүндү.
Калкына бердин жүрөктө,
Ырчылык болгон сүйүндү.
Унутпайбыз эжеке,
Калтырган ар бир күүндү.
Ардагы болдуң ар качан,
Эмгегин менен сүйүмдүү.
Эскеребиз элестеп,

Элдеги жүргөн күнүндү.
Калтырдың далай эlestи,
Кыз элен әлгө керектүү.
Эмгегин менен кубанттын,
Шаар менен әлletti.
Үйрөттү далай кыздарды,
Тамшантып көрүп укканды.
Биз эмес кооз үнүнө,
Далай әлдер суктанды.
Эфирди укса дагы эле,
Уксак деп элин күштарлуу.
Билбеймин сизге жүз жашты,
Жараткан неге кызганды.
Өкүнүп таппайт кайран – деп,
Өмүрканова Мыскалды.
Бармактай кезден өлкөнө,
Баалуу болуп таанылдын,
Таптагы күлүк сыйктуу,
Далай жерге чабылдын.
Ырчыдан чыккан әжеке
Жылдызы элен айылдын,
Көркөмдөп кыргыз обонун
Көмөкөй менен кайырдын,
Элеси калды өзүн жок
Эл берген далай наамындын,
Бааланып кылган кызматын
Баркталып орден тагындын.
Ала-Тоо кутман жердеги
Ак калпак кыргыз элдеги,
Кыздан чыккан булбулду
Байкатпай ажал сермеди.
Кыймылга келбей кол учу
Томсорду үнсүз комузу,
Бирок да шандуу, тирүүдөй
Шанқылдап чыгып добушу.
Жанырып чыккан үнүнө

Жеримдин жайлоо конушу,
Эскертет сүйкүм элесин
Телевизор эфирден,
Кез-кезде берип коюусу.
Бурулбай кеткен эжебиз,
Булбулу элдин получу.

ОШТО

Уйку келбейт көз умачтай ачылат,
Ой бирикпей туш-туш жакка чачылат.
Сансыз санаа кыялдардан алыстап,
Уктап бир аз дем алсам дейм азыраак.
Жок болбоду, ойлор кайта чырмады,
Башты туман айландырыды, чулгады.
Кәэде ачуу, кәэде таттуу көрүнүш,
Таң атканча байкуш жанды кыйнады.
Турмушту мен түгөл женип алгандай,
Бүт тилегим орундалып кангандай.
Жетпей жүргөн адамына кошуулуп,
Кумар отум биротоло кангандай.
Турмуш өтүп жаткан сындуу кыйналбай,
Баскан-турган жердин баары гүлзардай.
Жабык жүргөн ишим чыгып ачыкка,
Жашырынбай кучакташып тургандай.
Ойлуу карап, ойдогумду тапкандай,
Ак фартукчан жаш тентегим ак мандай.
Мени уктатып, бир обонду кынылдап,
Ашканада чыны-аяк жууп жаткандай.
Мен ойгонсом кошо ойгонуп күлгөндөй,
Карысынгтай кадыр билип сүйгөндөй.
Тамашалап капкайдагы сөздү айтып,
Жал-жал карап күлүмсүрөйт ийменбей.
Кыт-кыт күлүп моюнума асылып,
Кызматыма жөнөр кезим билгендей.

Элестедим ээликтирип жүрөктү,
Түбөлүккө түгөй болуп жүргөндөй.
Ангыча эле эшик чиркин ачылат,
Эскиргенби үнү жаман качырап.
Таттуу ойдун кучагында көз ачсам,
Күн чыгыптыр күлкү нуру чачырап.
Көздү жумдум өзүмдү өзүм шаштырып,
Сүйкүмдүү элес кетпесин деп жазгырып.
Жаздыгымды бек кучактап сени эстеп,
Эмнегедир жаным дедим аптыгып.

*Oш шаары. Конок уйу.
6-август, 1968-ж.*

САТКЫН КАРЫГА

Салттуу Саткын карыбыз,
Сексенге чыккан чагыныз.
Торколуу тойдо кубанып,
Толкуп турган чагыбыз.
Кут маареке бу күндү,
Куттуктайдыз баарыбыз.
Жалпы журтка белгилүү,
Жазуучулук наамыныз.
Эмгекке канган кишиcиз,
Эч тынбаган жаныныз.
Элестүү жазып жатасыз,
Элге жагат аныныз.
Калеминиз мокобой,
Казыр да бир топ каруунуз.
Небере, келин-уул болуп,
Мөмөлөй берсин шагыныз.
Эл-журттун тийип алкышы,
Кайкая басып жигиттей

Эңкейбесин далыныз,
Карытпай багып таптаган
Каныкей беле жарыныз.
Жеңекем барда жүдебөй
Жұз онго деле барыныз,
Анан агаларын туурабай,
Ақылдашып жененин,
Алдында кетип калыныз.
Мурунураак туулдунуз,
Өктөбүрдүн таңынан.
Кабардар болуп калдыныз,
Андагы әлдин зарынан.
Чыркыраган жетимдик,
Чымдай басып далыдан.
Чочуп жүрөк селт этчү,
Чоң курсак байдын каарынан,
Басынып алыс жүрчүбүз,
Балдарынын жанынан.
Жашыныз ондо болсо да,
Жамандыкты көп көрүп
Жанчылдынызabyдан,
Атабыз Ленин куткарды
Азаптын, кордун каабынан,
Кабар алыш андагы
Жетим үй балдар жайынан,
Кат-сабат таанып талпынып,
Кадимки Токмок шаарынан,
Обдулуп Пишкек кайда – деп,
Окусам деп дагы улам,
Энчи алыш киши болсом – деп,
Өктөбүр берген багынан,
Анан жазуучулукка оодунуз,
Чындыкка калем жаныган.

ЖЫЛ УЗАТЫП, ЖЫЛ ТОСУУ

1980–1981

Жаңы жыл келди жаңырып,
Жайнаган нурду жаадырып.
Чыдамсызданып күтүштү,
Жаш-кары жалпы сагынып,
Балаты кооз кийинип,
Айлана колдор чабылып.
Жашыл, кызыл чырактар,
Көз жоосун алыш жагылып.
Белегин алыш бөбөктөр,
Залдарга кирип жабылып.
Аяз ата аксакал,
Ак кардай таажы сайынып.
Шапар тээп элим майрамдаپ,
Шаттыктан чыгып жаңырык.
Үрүстүу бакыт-таалайлуу,
Шат, жарык сүйкүм маанайлуу,
Сексенинчи өткөн жыл,
Өлкөгө берди далайды,
Элестүү әмгек көп болду
Кылчайып бүгүн карайлы.
Кубаныч жениш салтанат
Залкар иштерди санайлыш,
Билебиз түштүк жергесин,
Сол жүрүп чомок басканды.
Сепкенин сыртка чыгарбай,
Айдоо жер кургап катканды.
Тыным албай эч кими,
Жумшартып жерди чапканды
Эл күчү менен ак алтын,
Тоскоолдуктардан сакталды.
Теримине келгенде,
Баба-дыйкан, кары-жаш
Бир кишидей аттанды.

Эки жүздөн төрт мин тонна
Оштуктар аппак пахта алды,
Женилбес баатыр элдер – деп,
Жергебизге даңталды,
Убада берген сөздөрүн
Учурдан мурун аткарды,
Техниканы иштетип,
Билгичтик менен башкарды,
Жер эле болсо гүлдөй көп
Ким билбейт ооштук жаштарды,
Өткөн жыл сага рахмат,
Өстүрдүн далай алптарды.
Ала-Тоонун күзгүсү,
Ысык-Көлдүн жәэгинде
Милиондон көп адам,
Дем алып кетти кеминде.
Келген жанга жаккан көл,
Дабасын дарттын тапкан көл.
Өмүрдү улам өмүргө,
Камкордук кылат заманым,
Дени сак жашоо жөнүндө.
Эми, чарбасын айтсак элиниң
«Каркыра», «Сырттын» төрүндө,
Атактуу жылкы заводу
Жылуулук берет көнүлгө.
Атыккан улам келини
Колу март кенен пейили,
Ийгилик артып элинде.
Төрт түлүк өсүп түмөндөп,
Чыгаша жок төлүндө.
Кыр-кыр болуп үйүлүп,
Карк болуп эли әгинге.
Туусуна туусу кошуулуп,
Жеримде күчтүү демилге.
Өткөн жыл сага рахмат,
Өсүү көп болду жеримде.

Кесиби болот мал багуу,
Башынан тоолуу Нарында.
Ыйгарган кыргыз чарбаны,
Экинчи орунда иш болчу.
Жер айдашып дан багуу,
Откөн жылда өзгөрүп.
Өзгөчө болду дан жагы,
Басып кетти түшүмдөн.
Эгиндүү Талас кен Чүйдү,
Кар жатпас Кочкор аймагы.
Элүү жети центнер,
Ар гектардан алганы.
Ак-Талаа, Жумгал, Тянь-Шань,
Биринен бири калышпай,
Жеништин туусун кармады,
Токтоп калбай дан менен
Тоютун тоодой камдады,
Эски жыл сага рахмат.
Түшүмдүү болуп дан жагы,
Түтөп есүп мал жагы,
Көбөйдү эмгек каарманы.

КУРУЛТАЙГА КЕЛГЕНДЕР

Кыргыздар өзүнчө өлкө болду,
Өзүнчө болгонуна бир жыл толду.
Чет жерде жүргөн ага-туугандарга,
Откөн күн жеткирбеди сунган колду.

Атынарды айталбай ангырадык,
Эл саткан арсыздар деп жамандадык.
Жараткан көрүштүрдү сиздер менен,
Кечээги тил-ооз бууган заман калып.

Бабамдын Ала-Тоо экен мекен жайы,
Ак боз үй көчмөн экен анда баары.
Туйлатып тулпар минген кыргыздардын,
Болбоптур топурактан салган тамы.

Тоо болуптур бабамдын каны-жаны,
Азық кийими, жайылган сансыз малы.
Салтанат болгон жерде санжыра айтып,
Күмүш кемер аксакал кутман кары.

Жерибиз таза аба, суусу дары,
Тендешсиз көлү дагы, төрү дагы.
Кыздары энекеси Каныкейдей,
Жигиттер Манаска окшош өнү дагы.

Ачкыл айран, дары кымыз кыргыз даамы,
Ат чапмай, улак тартмай кыргыз шаны.
Силерди күтүп жатат жол карашып,
Ала-Тоо аймагында элдин баары.

Келгиле, кучакташып көрүшөлү,
Бүт дүйнөнүн чогулуп кыргыздары.
Келгилечи батыраак жеринерге,
Ааламга дүңгүрөсүн Бишкең шаары.

АЯШАТ ОКШОЙТ

Өмүрдө адам болгонум,
Өнөрдүн бастым чоң жолун.
Осмонкул атам үйрөткөн,
Таттуу сөз ырдап ойнодум.
Кадырлап тосот канатташ,
Казактар коншу боорлорум.
Өзбек, тажик жергенин,
Кооздугуна тойбодум,

Алтымышка чыкканча.
Москвада болбодум,
Чет жерге барса кокустан
Адашып кетет Ашыкем деп,
Аяшат окшойт чондорун

МУРАТААЛЫ

Төрөлүп өскөн аймагы,
Чүй башы эки Қеминден.
Балапан эле кезинде,
Өнөрпоздукка теминген.
Комузун алыш колуна,
Шыгы артып күүгө берилген.
Бир укканын эч качан,
Чыгарган әмес көнүлдөн.
Ал кезде далай өнөрпоз,
Алга өспөй артка чегинген.
Антсе да болбой Муракем,
Атактуу болот делинген.
Күрөңкөй кары атасы,
Айтылуу кыйын комузчу.
Артылып чыккан әлимден,
Козголуп қылды черткенде,
Залкары күүнүн төгүлгөн.
Күүлөрүн тыншап баласы
Толкунга шыкка чөмүлгөн,
Өспүрүм бала кезинде
Козунун түшкөн артынан,
Тоо, суу, токой, тал, кайын.
Асманда бүркүт шаңшыган,
Керемет сулуу көрүнүш
Караган канбай канча улам,
Ушундай кооз элестер
Көнүлдө калыш жаркыган.

Жүргөндө козу четинде
Ушулар кетпей эсимде,
Жасалгалары жеринин
Үюган бекем сезимге,
Чогойнодон жасаган
Чоорун тартып кечинде,
Жокчулукту тоотпой
Чоң байлык бардай өзүндө,
Чаалықпай басып санаасыз
Жайллоодо тоонун бетинде,
Толкуну күчтүү жан болгон
Томуктай бала кезинде.
Комузу, чоору колунда
Өнөрпөз болуу оюнда,
Комузу белде байлануу.
Чоору дайым коюнда.
Өөрчүп сезим жетилип.
Өзүнчө дүйнө сонунга,
Балын соруп кыялдын
Балалыктын доорунда,
Өзгөчөлөнүп турчу дейт
Тентуштарынын тобунда.
Атасы комуз кармаса
Тыңшоого кылып далбаса,
Көзүнөн уйку каччу экен
Таң атканча болсо да,
Бир танбай угуп жатчу экен.
Укканын такыр унутпай,
Эс тутуму башка экен.
Айтмында өзүнүн,
Он эки-он бир жашта экен.
Эртеси чертип ал күүнү,
Келтирип таптак басчу экен.
Күүлөрдү коюп ордуна,
Казакча чертип домбура.
Чоноюп жигит болгондо,

Эл канбай ээрчиp ойнуна.
Үйрөнүп татаал кыякты,
Алдыма чыкпай кыякчы.
Мунқантып тартып эл мунун,
Боздотуп тайлак сыйкуу.
Күүлөнүп элгө мүлк болуп,
Бүткөн бой эриp күү акты.
Өнөрүн өргө тарта албас,
Өз оюн ачык айта албас.
Ал заман азап убакты,
Жаркырап жашыл гүл өссө,
Соолутчу сээп бубакты.
Ага болбой көгөрсө
Келтириp уруп сулатчу,
Комузчу болсун мага, – деп,
Манаптан манаp суратчу.
Жашыруун чертиp жүргөн – дейт,
Чочулап кээде зулумдан,
Жапырып коюп кулакты.
Ат жалын тартып Муракем,
Азамат жигит болгондо,
Кыяк, комуз, домбура,
Өнөрпоз атка конгондо.
Салтанат сааты кыргыздан,
Ашы менен тойлордо.
Дүбүрөгөн сансыз ат,
Түзү менен жондордо.
Эниш, күрөш, кыз куумай,
Түрлүү оюн тамаша.
Кыйынга санап болжолдоо,
Жар чакырып ырчылар
Жалпы журтту уксун – деп,
Күлүктөрдү даярда.
Мыктысы қүштай учсун – деп,
Ат айдоочу болгула.
Калыс жүргөн мыкты – деп,

Коё берген жерде жыгылбас.
Балдарым болсун ыкчыл – деп,
Аттар азыр айдалат.
Сурнайчылар чыксын – деп,
Кырчындай жигит буралган
Бөлүнүп чыгып дубандан.
Сурнай үнү чынырып,
Укканда кулак кубанган.
Алчактап күлүк буудандар,
Эл алдында чубалган.
Укмуштантып тартканда,
Уурттар толук чыңалган.
Ат кетти, аман келсин,
Атабыз ошол чоң тойдо,
«Керөзөн» күүсүн чыгарган.
Элине жетип ошол күү,
Бул күнгө чейин уланган.
Кийин кыякка салып ал күүсүн,
Кандырган журтту кумардан.
Дагы эле тойбой әл-журту,
Дагы «черт» деп суранган.
Канча жыл болду эскирбейт,
Эскиргенди эч билбейт,
Эл кабардар булардан.
Аспаптын баарын так билип,
Кемчилин түзөп таап билип,
Начар жерин ондоду.
Казына болуп калкына,
Калса экен – деп ойлоду.
Чечилип чертип олтурса,
Чебер эле колдору.
Үч кылыш сүйлөп үч башка,
Үн чыкчу эле ойдогу.
Салыштырат элибиз,
Чыгаан өнөрпоздорго
Төгүлүп салган жоргону.

Азыркы шыктуу балдарга
Музыка жагын байытып,
Көп таштап кетти олжону.
Бактына кийин Мукемдин,
Батпас күн жыргал орноду.
Балдарына кошулуп,
Катарына олтуруп,
Оркестрде ойноду.
Толкуган өнөрпоздорду,
Кучагын жайып кубанып,
Тосуп алды борбору.
Ээрчите келди аксакал,
Шакирттери үйрөткөн,
Ыбырай, Карамолдону.
Бир топ биргэ иштешип,
Бир болду баскан жолдору.
Карамолдо, Ыбрай,
Көлдөн келди Чалагыз,
Оштон келди кыякчы,
Бекмуратов агабыз.
Билгенин жатты үйрөтүп,
Муратаалы бабабыз,
Чакырылып Токтогул,
Ниязаалы карыбыз,
Тартуулашып өнөрүн.
Бири-бирине таанылып,
Чоң имарат бир үйдө,
Ыр-күү жатты жаңырып,
Элибиз үчүн мындай иш,
Унутулгус жанылык.
Муратаалы атага,
Баары сыйлап жол берип,
Тоо булбулу Токтогул,
Күүсүн угуп кол берип.
Жашарып кары шанданып,
Ойгонун сезим жанданып,

Комузун чертсе артында,
Кыяктын күсү камдалып.
Чоор, сурнай, домбура,
Кезеги менен ойносо,
Көрүүчүлөр таң калып.
Канча аспапты билет — деп,
Келгендер карап жарданып.
Өнөрдүн баары карыга,
Калыптыр деп байыр алып.
Ачылып жаңы театр,
Алп таланттар тандалып.
Аксакал баштап далайы,
Кыргыздар мындай әлбиз — деп,
Маскөөгө жатты камданып.
Жаркыраган заманда,
Жашарып кары жаңырды,
Эркин ойноп аралап,
Кубантты шаар-айылды,
Күттүктап жыргал күндөрүн.
Жаңыга күүсүн кайырды,
Муракем келип кетсин — деп.
Эл-журту эңсеп сагынды,
Эчен жылкы эмгегин,
Партия, өкмөт баа кылды.
Карымын дебей атабыз,
Сексенинде сестенбей
Маскөөгө барып кабылды.
Ардакталып баркталып,
Алтын орден тагынды.
Эскерип ырдап жатамын,
Өнөргө бай карымды.
Биздин Муратаалыбыз,
Күүлөрүн балдар кайырды,
Адабиятка чон байлык.
Салыптырсыз салымды.

ЗАМАН

Ала-Тоо болуп мекени,
Акындын өттү нечени
Ак калпак элин кубантып,
Ак тандай тилин безеди,
Алл таланттар болбосо,
Манастай болгон эпостор,
Жазуусуз бизге жетеби,
Жерибиз, суубуз келишкен,
Кем эмес жомок, бейиштен.
Суктандырып көргөндү,
Биздин жер болсо ээ дегизген.
Жигити ыкчам шамдагай,
Тулпарын минип элирткен.
Кыргыздын кызык баяны,
Кыйлага кеткен кабары.
Узак жол басып чарчабай,
Кылымдан-кылым санады,
Бирде жоо келип камаса.
Кыргыздар кәэде камады,
Эзелтен көчмөн элибиз.
Эркиндикти самады.
Октябрь таны жарк этип,
Жарылды элдин кабагы.
Корголобой тоо ташка.
Колуна тийди талабы.

АСЫЛБЕК АГАНЫ ЭСКЕРҮҮ

Ала-Тоо кыргыз жеринде,
Ак калпактуу элинде.
Комузчу, ырчы көп чыккан,
Касиет бар кебинде.
Ошонун бири Асылбек,

Олтурган әлдин төрүндө.
Ойногон ар бир күүлөрү,
Унутулбайт көңүлдө.
Ким эскерип кайгырабайт,
Кайран киши жөнүндө.
Куураган Карамолдону,
Ыбрай, Атай жоргону.
Чебердик өнөр жагынан,
Жок әле го болжолу.
Канча күү чертип берсе да,
Калкы сурап тойбоду.
Комузга колун ойнотуп,
Жок әле күүдөн болжолу.
Бала чакта бир жүрдүм,
Мен үчүн маалым жолдору.
Кажыбас кайран тулпарлар,
Качан жүгүм оордоду.
Аралады сый менен,
Казак, кыргыз ордону.
Кызматынан талбады,
Кечигип бир күн калбады.
Калкы турса кадырлап,
Калкынан ал танбады.
Өнөрүнүн тизгинин,
Ооштурбай кармады.
Кара башы өткөнчө,
Кадыр-барктан калбады.
Канча жакшы чыгарма,
Калгандарга арнады.
Эскерип чертип жүрүшөт,
Үйрөнүп әлдин балдары.
Жолго салса жорголоп,
Жоругунан танбады.
Асылбек – деп сыйлады,
Ала-Тоонун аймагы.
Кара өзгөйдү тартканда,

Сөзү менен айтканда.
Карап көздөр тойчу эмес,
Кол ойнотуп жатканда.
Бирдей жакчу ал киши,
Кары менен жаштарга.
Ойлоном кайран аганы,
Олтурсам, турсам, бассам да.
Шайырдын өттү түркүмү,
Элине болуп жагымдуу.
Ардактап күлүк жылкыдай,
Ар жеринде чабылды.
Аябай эмгек сицирген,
Аймагына таанылды.
Орошон далай чеберлер,
Татаал күүлөрдү кайрыды.
Таттуу сонун кайрыктар,
Толкутчу жүрөк канынды.
Булбулду туурап комузчу,
Жыргатып ийчү жанынды.
Жаркылдалп әлдин алдында,
Кубантып жашы-карымды.
Концерти менен сүйүнтүп,
Колхоз-совхоз айылды.
Эл унутпайт эскерет,
Эчен мыкты шайырды.
Айтканда кызык дастандан,
Билинбей далай таң аткан.
Балилешип уккандар,
Күмардан канып шаттанган.
Сабалап уруп жүрчү эле,
Сабагы күчтүү саптардан.
Күлүк эле кемтиксиз,
Кабардар ар бир жактардан.
Учурунда Асылбек,
Өнөрпөз эле жаштардан.
Айтканда «Жаныш-Байыштан»,

Асыл сөздөрүн ағызган.
Адамдын баарын толкутуп,
Ак балын сөздүн тамызган.
Түгөнбөс далай сөз билим,
Казынасын калктын байыткан.
Өзү тендүү күлүктөн,
Бөлүнүп келген жарыштан.
Кайран өлдү дегенде,
Кабагы түшүп элинин,
Кабыргасы кайышкан.

ЖОЛУГУШУУ

Башынан кыргыз калкыбыз,
Бай болгон ырчы акынга.
Торгойдой болуп сайрашкан,
Топ жыйындын кашында.
Эл-журту дагы так билип,
Ата-тек менен атын да.
Аягы бүтпөй алардын,
Уланыш келе жатырда.
Жакшы айттынар балдарым,
Ак сөзүндү талдадым.
Табалбадым ырындын,
Жараксыз болуп калганын.
Көркөмдүгүн ашырып,
Көбөйткүн ырдын сандарын.
Жалилден жакшы сөз уксан,
Жакшы жерин кармагын.
Баркын кептин баамдап,
Баса сүйлөп салмагын,
Чачыратып кебинди,
Чаржайыт кылып салбагын.
Болжолу менен жамакта,
Болбосун сизден жанжалым.

Жергенди сүйгөм жан менен
Көрсөткүн кооздук аймагын.
Көзүмө көрсөт ыр менен
Ак шоокум аткан тандарын.
Сүрөттө көзгө көрсөтүп,
Тоосунда өскөн талдарын.
Төгүлгөн жемиш көп мөмө
Жыттуусун айтып алманын.
Бадам, мисте, алмурут,
Анжыр, өрүк, жангагын,
Абасмұдүн, Нурдиним
Кочкордук эки гүлгүнүм.
Батырдынар кызыкка,
Баш-башын айтып түрлүүнүн.
Жакшы әкен айткан жамагын,
Жарышкан эки сабагым,
Корком деп айткан сөзүндүн,
Көрө албадым жаманын.
Башында угуп жүрчү элем,
Ақын деген кабарын.
Үлгүсүн алдын бир келип,
Токтосундай аганын.
Толкундуу ырчы Токтосун
Алгыла алтын жамагын.
Жыйынтыктап алгыла,
Сөзүнүн баш-аягын,
Током, кыйышык сөздү түздөгөн
Кыйкырса улам күчөгөн,
Улама сөзүн улаган,
Артынан улам чубаган.
Ар бир сабы ар башка
Алтындей болгон түрлүү сөз
Оозунан ылдый қулаган.
Кандай айттым балдар – деп,
Кайта өзүндөн сураган.
Устатын Током ушундай,

Үрлары келет бузулбай.
Беймаал чочуп ойгонуп,
Учкан тоонун күшундай.
Алгыла, балдар, өнөрүн,
Үйрөнгүм келет көмөгүн.
Так билип алғын экөөн тен,
Кызыса кандај төгөөрүн.
Таамай ырчы Тайырбек,
Тааныймын элдик шайыр – деп.
Талпынасың сен дагы,
Тандайда ырым дагы – деп.
Келипсис Сузак калкынан,
Пахтакер каарман жалпыдан.
Айтып ырдап жатасын,
Каармандыктын салтынан.
Жакшы ақын экенсин,
Чубаган жакшы ыр артынан.
Куюлтсан уюп ырына,
Уккандын бою балкыган.
Добушун сүйкүмдүү, угумдуу,
Булбулдай болуп ташыган.
Үлгүсүн алыш өсүпсүн,
Улуу ақын Барпыдан.
Аябай алыш калыпсын,
А кишинин кантынан.
Сөзүндүн жакшы баяны,
Топ келип бүтөт аягы.
Бир угуп ылдам тааныйт да,
Өз ишине даананы.
Элестете көзүмө,
Тайырдын айткан жамагы.
Сөз төрөсү кадимки,
Чобор Барпы абаны.
Көнүлүм тойду Тайырбек,
Көшүлгөн чечен тилине.
Ыраазымын жакшы ақын,

Элдеги сендей иниме.
Дагы ырдай бер токтобо,
Кошулсун жакшы ыр дилинө.
Өзүңө тендеш ақындын,
Алдында бара жатканын.
Устатьын Барпы сыйактуу,
Таба бер ырдын тазасын.
Азыркы айткан сөзүндүн,
Табалбайт эч ким катасын.
Таланттын барда ташкында,
Таап айтып ырдын атасын.

РАХМАТУЛЛАГА

Көп көргөм барып жеринди,
Күжүрмөн албан элинди.
Бала ақынсын талпынгандын,
Байкадым айткан кебинден.
Балдай сонун сөзүнө,
Балкып көнүл семирди.
Бир ооз жамак сөз менен,
Байкаттын каңдай жөнүндү.
Кызыл жар экен мекенин,
Көп көргөм барып өзөнүн.
Барганда жалпы жактырдык,
Кооздугун көрүп көчөнүн.
Күпүлгө толуп мактадык,
Клубу сонун экенин.
Ушунун баарын жараткан,
Совхозун дагы балбан эл.
Байгеден чыгып мөрөйдү,
Уттурбай утуп алган.
Союзга данкы угулуп,
Атагы ташты жарган эл.
Өлкөгө кошуп салымын,
Улам өргө барган эл.

Рахматулла иничек,
Элиниш шондой каарман эл.
Сүйлөчү дагы кабардан,
Кандайлар жаңы жааралган.
Калтыrbай айтчы угайын,
Кимиси кандай наам алган.
Кабарың толук бар чыгар,
Кой баккан мыкты чабандан.
Айылында атактуулардан,
Кабары кантип тараган.
Жооп берейин сурадын,
Жол алдың деп кимдерден.
Сенин атаң Алымкул,
Осмонкул, Калык залкарлар.
Ошолордон үйрөнгөм,
Кудайдан кийин ошолор.
Үрдап жүр деп тил берген,
Үрдашкан алар агымды.
Элдеги не бир кадырды,
Алып таштап булганычын.
Элге жайган жагымды,
Шаани шатка бөлөгөн.
Шаар менен айылды,
Сүйбөгөн адам болбогон.
Кезинде андай шайырды,
Элестетип эскини.
Көкөлөткөн жаңыны,
Жазылыш турчу гезитке
Жазылыш таамай жаңы ыры,
Төкмөлүк менен айтканда.
Болчу эмес тилде жанылуу,
Калкына сиңген алынып,
Кызыл тилден кадыры,
Алардан кийин тааныдым.
Ысмайыл, Токтонаалыны,
Экөө төң акын получу.

Ташкындал талант жалыны,
Аралаштырган аларга.
Ичимде кубат шанымы,
Ошолордон башталган.
Толгон ырдын агымы,
Азыркы ырым өнөрүм
Алардан калган маалымы.

ЖАНЫ ЖЫЛ

Жөн күндөн көп майрамы,
Журтубуз жалпы жайдары.
Жеништер менен тосулду,
Төрт мезгил жылдын айлары.
Күжүрмөн балбан колдордон,
Көп иштер бүттү пайдалуу.
Жанылыктарды жаратты,
Жалпы иштен кыргыз балдары.
Жыйырма алтынчы съезддин,
Айтылган ар бир чечими.
Аткарылбай калбады,
Түтөп естү төрт түлүк.
Карап турсан чарбаны,
Кооздолуп баратат.
Кыштак-айыл шаарлары,
Жайдын күнү жакшырды.
Кышка кылган камдары,
Сансыз өскөн учуру.
Сапаты жана сан жагы,
Күтүрөтүп күр жайллоо.
Баккан малын семиртип,
Суусамыр, Ак-Сай жайлады
Кышта көрүп жатышат,
Жайла кылган пайданы.
Жылуу жарык акталган,
Чабандардын тамдары.

Коркунучсуз чарбанын,
Короо-сарай жайлары.
Құнде билип жаңылық,
Кечиктирбей сандарын.
Газет-журнал алганы,
Ар убакыт ақ иштеп.
Ачық көнүл жайдары,
Жаркырап жаткан кез.
Ар бир малчы үйүндө,
Жаңы жылдын майрамы.
Жаңы бакыт Жаңы жыл,
Жаркыраган жаңы нур.
Айланы бүт көнүлдүү,
Көз көргөндүн баары нур.
Карагай кооз кийинип,
Кыргыздын борбор шаары нур.
Жаңы жылдын урматы,
Жалпы кыргыз жеринде.
Эски жылда бай болдук,
Эчен байлык әгинге.
Калкыбыз үчүн пайдалуу,
Калчу иштер болду көнүлдө.
Айта жүрсөк сексен бир,
Акжолтой жыл жөнүндө.
Мээримдүү сонун эски жыл,
Береке берип кетти жыл.
Далай завод салынды,
Далай жерлер жаңырды.
Далай долу дайралар,
Биздин көлгө багынды.
Барсан баары жетишкен,
Көрөсүн көркөм айылды.
Далай сонун ийгилик,
Билимдүүдөн табылды.
Сакалын сылап салт сүйлөп,
Көрөсүн ыйык карымды.

Ыраазы болуп сүйлөсө,
Азыркы жыргал багынды.
Тенейсин бейпил бейишке,
Жашаган мезгил чагынды.
Умтулгун алга бас деген,
Урааны элдин жайылды.
Жаны келдин жаңырып,
Жаркытып жарык шамынды.
Бирок да болбой койгон жок,
Анча-мынча кемчилик.
Женилдер көзгө көрүндү,
Жетишкенине желпинип.
Аламандарды көп көрдүк,
Аша чаап кеткен эрсинип.
Милдетин койгон унутуп,
Балдардан көрдүк желпинип.
Бирок учурунда аларда,
Коомчулук туура сөз айтып.
Сокку урушту келтирип,
Кээ бир колхоз-совхоздун.
Сарайы келди жабылбай,
Клубу калды салынбай.
Курулушуна куру жооп,
Материал табылбай.
Табылбас да ал жерден,
Учурунда алынбай.
Кээ бир жерден бузулса,
Сарайлары жаңыrbай.
Ордунда калган жайлар көп,
Кароосуз калгандар көп.
Учурунда кам көрүп,
Тоюткор арбын чабылбай.
Этинен түшүп малдары,
Ойдогудай багылбай.
Начарлап кеткен жумушу,
Натыйжасы мамындей.

Эпкиндүүнүн ар качан,
Элге тиет өрнөгү.
Айтылат ар бир жерлерде,
Азаматтардын әмгеги.
Айылда далай әрлердин,
Союзга чейин угулду
Ашык түшүм бергени.
Сыймыктанат ошого
Данкын айтып эл-жери,
Азаматтын өлкө учүн
Тамчылайт мандай терлери.
Иш билген адамга баштатып,
Белгилүү жумуш жөн-жөнү,
Белсенген эр азамат
Белгилүү болот жөндөмү.
Кээ бир чабан азамат
Коюнун жок өлгөнү,
Жалпы жайын оттотпой
Жайытын сактап төрдөгү.
Тартип менен оттолуп
Малынын семиз өндөрү.
Туутунда күн-түн уктабай
Милдеттенме бергенден,
Алынып ашык төлдөрү.
Капкайда кетти кабары,
Асыл тукум жылкынын.
Сүйгөн малы илгертен,
Ала-Тоо кыргыз журтунун.
Адамга жары кымызы,
Себеп далай кеселге.
Сатылып жатты сары кымызы,
Сапырылып мекенге.
Өлкө учүн керек бу дагы,
Агылып кымызы булагы.
Саалып жатты бәэлерден,
Нагыз сүттүн булагы.

Ашыгы менен толгон жыл,
Майлуу сүттүн планы.
Эн майда иштин кыйыны,
Эчкинин тарап тыбытын.
Үрдай элек башка акын,
Назар чалып жумушун.
Көз жоосун алыш бышканда,
Түштүктүн кызыл анары.
Ошону менен кызарат,
Оштоту мөмө ажары.
Шабдаалысын жегенде,
Ширесин адам танабы.
Баалуу жемиш болбосо,
Баркталып, данкталип.
Далай жерге барабы,
Анары деп кыргыздын.
Анчалык даамы болбосо,
Арзып адам алабы.
Ширеси даамдуу болбосо,
Жегенде суусун канабы.
Көп жемиштин түзүгү,
Көгарттын шириң жүзүмү.
Атакка элди бөлөдү,
Ашыкча болуп түшүмү.
Оштун кара мейизи,
Жегенге жаккан негизи.
Даамы таттуу өзгөчө,
Адамдын келип жегиси.
Алма, өрүк, анжир дегендер,
Жергемдин бүткөн жемиши.
Дасторконго жайнады,
Элдин эмгек жениши.
Баба дыйкан баатырдын,
Алгыла элим мына
Кандай сонун бериши,
Дасторкон толо түрлүү даам.

Даркан болду эл ичи,
Санаса такыр түгөнбөйт.
Жемиштин атап сандарын,
Алыска кеткен атагы.
Арстанбаптын жангагын,
Дарбыз, коон, сабиз, помидор
Жана башка калганын.
Эгин айдал сугарып,
Өлкөгө элим камдадын,
Баш ыргап, бышып саргарып
Буудай, арпа дандарын,
Буркурап жыты жагымдуу
Жасаган түрлүү даамдарын.
Айтылып элге белгилүү
Ашык түшүм алганын,
Жалпыбызга белгилүү
Далай завод салганын,
Керектеп элге пайдасы
Дайраларды байлладын.
«Күрп-Сайда» эки агрегат.
Күйгүздү жарык шамдарын,
Ошонун баарын иштеткен
Тоо томкоруп балдарын,
Өткөн жыл берди ушуну
Көрсөтүп жениш байрагын.
Темпинден жазба көпчүлүк.
Алгалагын, чамдагын
Эми куттуу болсун жаңыдан
Жаркырап келип олтурган,
Жаңы жылдык майрамын.

САЛАМДАШУУ

Элүүгө чыккан кезеги,
Партия түзгөн заманым.

Баа жеткис болуп өзгөрдү,
Булун-бурч ар бир тарабым.
Жалпыбыз жакшы түшүндүк,
Турмуштун туура сабагын.
Эмгекти сүйгөн калкыма,
Майрамды тоскон жалпыма
Кубанычтуу айткан саламы,
Адамдар чыкты атактуу,
Ишинин баары сапаттуу.
Ойдогу жокту бар кылып,
Өз колу менен жасашты.
Көп улуттуу СССР –
Бир бүлөдөй жашашты.
Элүү жылдык кутман жыл,
Элүүгө өлкөм чыккан жыл.
Артылып адам акылы,
Космоско, айга учкан жыл.
Дүнгүрөп улуу датабыз,
Дүйнөнүн жүзү уккан жыл.
Тоолуу өлкө кыргыздын,
Коп жактуу өстү тармагы.
Негизги байлык эт-сүт, жүн,
Өстүрдүк айыл чарбаны.
Бүт өстү асыл чарбагы,
Баарыга маалим кой жактан.
Дүйнөдө зор дан калганы,
Толгон байлык ар түрдүү.
Тоолордун кенен аймагы,
Токтогулга толтуруп.
Нарындын суусун байлады,
Электр шамы жаркырап.
Элибиз көрдү пайданы,
Ат-Башы ГЭСтин жакында
Жаркырайт күйүп шамдары,
Жылдызга толот нур басып,
Жайлоо кыштоо аймагы.

Күндүзгүдөй көрүнөт.
Ой-тоосу, капчыгайлары.
Эл-журтубун эмгекчи
Кары-жашы жайдары,
Таласта жыттуу тамеки,
Түштүгү пахта айдады.
Ысык-Көлдө дары чөп
Тянь-Шань асыл чарбалуу,
Кен Чүйдө буудай, кызылча,
Жүгөрү, арпа дандары.
Эзелтен ата-бабабыз
Кесиби сүйгөн мал багуу,
Кыштоодо кызыл кирпичтен
Малчылардын тамдары.
Жанылык окуп күнүгө
Газета, журнал алганы.
Күлүндөйт кыргыз жергеси,
Күжүлдөп эмгек майданы.
Жеништен жемиш жаралып,
Күнүгө аткан таң жаңы,
Майрамды күтөт чыдамсыз
Кубанып кыргыз балдары.
Көчөсү мөмө дарактуу,
Кыштак менен шаарлары.
Жаны тип менен салынган,
Жарашиктуу тамдары.
Ар жерде мектеп интернат,
Орногон окуу жайлары.
Окушуп билим алышып,
Колхозчу, малчы балдары.
Кемтиксиз баары жетиштүү,
Тамагы, кийими камдалуу.
Ал эми студенттер шаардагы,
Жогорку окуу жайдагы.
Ээ болушат кесипке,
Эл-журтуна пайдапуу.

Инженер, врач, мугалим,
Башкарып айыл чарбаны.
Чоң бакытка жеткирген,
Таанытып билим өстүргөн,
Партиянын жардамы.
Аткарып толук планды,
Партия айткан ураанды.
Пайдаланып жумушка,
Техникалык куралды.
Билгичтик менен башкарып,
Сапаты жакшы чыдамдуу.
Бош жаткан ээн жерлерге,
Өсүмдүктөрдү чыгарды.
Булутсуз күндө жаан жасап,
Машина менен сугарды.
Жомокту чынга айлантып,
Биздин эл женди кыялды.
Алынып колго демилге,
Комбайн менен кол менен.
Жумшалып бар күч терими,
Эмгек кызып иш кайнап,
Айтылуу түштүк жеримде.
Союзда жакшы кеп болду,
Совхоз «Кызыл-Жар», «Арал» жөнүндө.
Өтө зор түшүм алынды,
Өлмөскан апа башкарган.
Фрунзе колхоз элинде,
Кыргызстан ыраазы.
Карындаш Саадат сыйктуу,
Каарман кыз, далай келинге.
Элүү жылдык майрамга,
Тоодой белек камдаган.
Кубанбайт кимдер толкундал,
Район Араван, Лейлек, Ленинге.
Планын бүтүп биринчи,
Алдыңкылардан бүгүнкү.

Сокулук канттын кыргызга,
Катуу кетти дүбүртү.
Кызылчалар түшүмдүү,
Кыска мөөнөттө бүтүрдү.
Атак-данк алыш сыйланып,
Ишинен көрдү үзүрдү.
Талбагын элим аяба,
Таалай-бак учун күчүндү.
Баштан-аяк өзгөрдү,
Тиричилик жактары.
Үйүнүн ичи таптаза,
Көгүлтүр газ жакканы.
Алынган буюм жарашип,
Орду-орду менен коюлуп.
Турмушу үйдүн жапжаны,
Ирети менен тигилген
Короодогу бак-шагы.
Кичи пейил тартиптүү
Маданияттуу жаштары,
Элимден миндеп саналат
Өрнөктүүлөрдүн аттары.
Сыймык менен айтылат,
Баатырлардын саптары,
Кыйын кыргыз калкы – деп,
Кыйла журт айтып данктады.
Өзгөчө быйыл жакшы жыл,
Береке таалай, бактылуу жыл.
Чамдагын ишке жаш-кары.

ЭСТЕН КЕТПЕЙТ

Узак күттүм санаа санап күнү-түн,
Өзүңе арнап өмүрүмдүн үлүшүн.
Эрке мүнөз көнүлүмдүн жагымы,
Эстен кетпейт жүрөгүмдө жүрүсүн.

Өмүрүмдүн өчпөй турган гүлүсүн,
Таалайымдын ачылуучу бүрүсүн.
Бүгүнкүдөй дале карек алдында,
Узатарда улутунуп күлүшүн.

Ошол элес дайым менин жанымда,
Ой-тилегим сенин тарап жагында.
Кыял мүнөз сенин турган келбетин,
Жүрөктөшүм жүрөгүмдүн кабында.

Күтүшөлү кыйналалы аз убак,
Кыйналмайын бакыт болбайт азыраак.
Куса болсом кубанарым билемин,
Колдо жылдыз нуру келип чачырап.

АШЫКЕ ӨЗҮНҮН 80 ЖЫЛДЫК КЕЧЕСИНДЕ ТӨККӨНҮ

Кооз болот талаа гүл менен,
Булбулдун көркү үн менен.
Мемиреп жарық ай тийсе,
Кечтин бир көркү түн менен.
Адаты кыргыз әлимдин,
Обончу, акын үндөгөн.
Акын менен ырчыны,
Кай кезде кыргыз сүйбөгөн.
Колхозго,
Оюн коюп барганды,
Баланча келип калды – деп,
Эртерээк,
Жетели деп кемпирин.
Чалдар колдон сүйрөгөн.
Эми,
Түшүндүрдү жаш балдар.

Төкмөлүк тандай тил менен,
Мынакей,
Өзүмдэй кыргыз жок болсо,
Оймоктой оозум шок болсо
Жалгыз мен,
Ойнотай элем ким менен.
Эл-журтум мага тил берди,
Эл-журтум жакшы пейилинен.
Эң бир сонун дил берди,
Жаман, жакшы сөздөрүм
Көкүрөктөн иргелди,
Ордоң айтып келем ар качан
Осмонкулдай залкарды,
Жана
Акындардан билгенди.
Ашыкен ошолордон үйрөндү,
Кыргыз эл сүйөт кайгыrbай,
Шаттык менен күлгөндү.
Чиркин ай,
Көбөйттү кыргыз өз калкым,
Көкүрөктө дүйнөмдү,
Кай жерге барса шанкылдап.
Ашыкен,
Кыргыздын салтын үйрөндү.
Далайлар өттү кечәэги,
Осмонкул, Калык, Алымкул
Булбул болуп токтобой,
Кызыл тилин безеди.
Обончулардан сүйлөсөм,
Атай менен Шералиев,
Эгинчиевдей кишиге,
Деги адам жетеби.
Агып өттү кадимки,
Ак тандай чечен адамдан.
Ак тандай чебер чечени,
Кыргызда дайым улуулук,

Кыргызда дайым жылуулук,
Канча
Даанышман өткөн туугандар,
Карасанар бурулуп. Арстанбек,
Калыгул, Калкымдан чыккан суурулуп.
Келер ишти сүйлөгөн,
Келечекти түшүнткөн.
Биздин доордогу тил менен,
Олужа чалыш адамдын.
Нечени өттү кыргыздан,
Байкасаныз миндеген.
Азыр ошолорду таппайсын,
Китетпи алыш жанагы.
Керектүү жерин жаттайсын,
Арстанбек болуш каякта.
Ошолор канат бүтүргөн,
Күч-кубат берип санатка.
Ошолордон чыкса керек,
Ак тилектер, адал да.
Кагылайын кыргызым,
Дилинди ондоп карачы.
Ушул жолдон адашпа,
Коногу келсе бүлүнүп,
Үйүнө шашып кийирип.
Кызматын кылыш ийилип,
Эртең менен келиндер.
Кайната менен кайнене,
Кайнагага жүгүнүп.
Атынан айтпай тергелип,
Бирине бири кыргызым.
Ар убакта дем берип,
Ушундай өткөн заманым.
Үйрөнүп калдык сый жагын,
Улуу ата, аганын.
Эскирәэк өткөн заманды,
Көрүп калган баламын.

Эми,
Жигиттерин карачы.
Буларга,
Кандай жан болот нааразы.
Жылкысын түндө кайтарып,
Карышкыр менен уурунун
Мизин койчу майтарып,
Укуругу колунда,
Кементайы жонунда.
Эртең менен жылкысы,
Желеде тургандары сонун да.
Ошонун баары оюмда,
Сонун мал болуп бакканы.
Күлүктүү кыргыз таптады,
Илгери,
Эсиндереби туугандар,
Көкала атын кыргызым,
Москвада чапканы.
Көкала деген жалгыз ат,
Кыргыздарды данктады.
Ушундай укмуш болуучу.
Эми,
Токтосо экен кыргыздын,
Тынчы жок деген оорусу.
Тынчы жок деген себебим,
Азыр айтып беремин.
Илгери кыргыз кыздары,
Аркага чачы төгүлүп.
Бакан алыш сууга баратса,
Айчурөктөй көрүнүп.
Секин басып жүргөнү,
Чокту салыш сезимге
Жалт әтип карап койгондо,
Жалын болчу көзүндө.
Уялыш басып чиркин ай,
Бойго жеткен кезинде.

Кимдин кызы дедирип,
Кыл жаткыrbай үйүнө.
Кирсен баары таптаза,
Баарысы болчу башкача.
Эмки кыздар кичине,
Урушуп калса энеси.
Шаарга жөнөйт экен жакпаса,
Кагылайын ошолор.
Тартиптүүлүктү сактаса,
Кечээги болгон турмуштун.
Кереметин актаса,
Ал эми бүгүн кыргыздын,
Онолуп келет балдары.
Ушул го деп ойлойм,
Умтулуп,
Жакшыга кулач жайганы,
Онолуп калды абалы.
Азайып калды арагы,
Азайып калды жаманы.
Кыргызымдын тукуму,
Онолсо экен утуру.
Эми кыргыз элибиз,
Кээде кактык бирөөнү.
Кээде караанынан кыргыздын,
Далай бир журт жүдөдү.
Ошондо да кыргыздын,
Таптаза болчу жүрөгү.
Жанына алыш жакшысын,
Тартиптүү болуп жүрөлү.
Эми,
Байкадынар балдарды.
Карасан кунан, тайларды,
Ушулар берди кыргызга,
Жана да бизге жардамды.
Шернияздын аркасынан,
Төкмөлүк деген жанданды.

Көрдүнбү,
Азамат менен Аалыны.
Амантайды карачы,
Оозунан чыгат кадимки,
Омоктуу сөздүн жалыны.
Кагылайын бүгүнкү,
Залга келип жатканын.
Көп жылдан бери билесин,
Ашыраалы карынын,
Жетимиштен ашканын.
Жетимиштен ашканда,
Оору боло баштадым,
Бакыргалбай кадимкидей,
Жүрөгүмдө жок жалын.
Оорудан кайра айыктым.
Баягы,
Балакеттерден алышмын.
Обон деген нерсени,
Ойлоп таап алышмын.
Аркары жок кыр кайда,
Жашырбаса сыр кайда.
Ай айланып өтмөйүн,
Байкасак эсеп жыл кайда.
Мени балекет деп жатышат,
Кыз болбосо ыр кайда.
Илгери болсун ишинер,
Ынтымактуу иш кылсанар.
Тоону да жыгат күчүнөр,
Адамзатка ар качан
Турмушта баары күтүлөр,
Жалганды айтсам жарайбы.
Биз эженбиз илгертен,
Ынтымактуу таалайлуу.
Жүрөктөр күйүп от болсо,
Адамзат жоошчыйт турбайбы.
Турмушту көрүп токтолсо,

Каяктан күйгөн чыкмакчы
Күлүң көз келин жок болсо.
Байлыгы болбой жер болбойт.
Башчысы болбой эл болбойт,
Эч качан кыргыз кем болбойт.
Аркар, кулжа кырда ойнойт,
Адеп болбой сый болбойт.
Эми,
Кечиргиле туугандар,
Минтип жөтөл барда ыр болбойт.

ЖАЛИЛГЕ

Жаш кезден бийиктикке чабыт алып,
Түгөнгүс түпсүз ишке багыт алып.
Шанкайган Ала-Тоонун ой-кырынан,
Керемет кооздуктарын айра таанып.

Элесин кирип турган дайра болуп,
Толкунун күр-шар этип топту жарып.
Жазбайсың бирөөлөрдөй эптеп-септеп,
Ырларың бирин бири турбайт тепсеп.

Абайлап ар бир сабын аяр карап,
Текшерип начар жерин чийип-тескеп.
Берилип жан дил менен жазылган ыр,
Тұз әле туу чокуну турат беттеп.

Жигитсин тынымы жок убаралуу,
Эмгексизге әл-журту кубанабы?
Таанымал бул жагынан даана болдун,
Жеринен жетик жазып драманы.

Жазганың жай таппаса жүрөктөрдөн,
Жакшы деп эмнеге биз кубаналы.
Оорсунба мойнундагы журттун жүгүн,
Чача бер чамаң келсе сөздүн гүлүн.

Дүйнөнүн кыйырына угуза бер,
Манастай баатыры бар кыргыз үнүн.
Кут болуп «Эл ақыны» ардак наамын,
Жакшы ырларды жаза бер, Жалил иним!

КӨНҮЛДӨ СЕНСИН АР ДАЙЫМ (Наиляга)

Тырмактай сөздөн жик кетип,
Таарына түшсөк сиз дешип.
Көзүндө кандай сыр бар – деп,
Көзүбүздөн издешип.

Катылып жаткан сырды ачуу,
Кынала басып сырдашуу.
Онойго турбайт турбайбы,
Сүйүүдөн бүткөн кырды ашуу.

Таптагы таза барчындай,
Кыялың кымбат алтындай.
Жар болуп жашап өтсөк ээ,
Кейишип көнүл калтыrbай.

Байкашып сырын алмайын,
Ким билет кимдин кандайын.
Кандай шартта жүрсөм да,
Көнүлдө сенсин ар дайым.

БАЙДЫЛДАГА

Окудум күткөн ойду санаамдагы,
Кубанып жалпы кыргыз адамдары.
Кут болсун алган сыйың Эл акыны,
Элпек тил элге жаккан «жаман сары».

Аз болот өзгө жаккан, жатка жаккан,
Алтындай ар бир сөзү калкка жаккан.
Сенсиң иним кыргыздагы «жаман сары»,
Ыр менен ышкыланып сүрөт тарткан.

Бакендин жазған ырын ырдашат көп,
Китебин аяр карманы сыйлашат көп.
Санааркайт дымый түшсө анча-мынча,
Эл сагынып әми качан ыр жазат – деп.

Сарногойдун кулуну Байдылдасын,
Манас жери Ала-Тоо айылындасын.
Элүүдөн ашкан кезин ақыл-эс жык,
Әми иним күүлүү канат кайрылбасын.

КЕЧИР КАЛЕМ

Калемсал, касиеттүү куралымсын,
Атымды асманга алыш чыгарымсын.
Адашсам карангыда жол табалбай,
Колумда жарык берчү чырагымсын.
Жашоомдо жабыр тартып ой бузулуп,
Сага мен күнөөкөрмүн аным да чын.

Байкасам калып барам катарыман,
Айрылып ақын деген атагыман.
Калем сап кам санаба, шектенбегин,

Дагы да далай ырды жазаарыман.
Кичине мүргүй түштүм кечирип кой,
Турмуштун өйдө-төмөн азабынан.

Комузду, калем сени медер кылам,
Анткени экөөңсүңөр учкан уям.
Экөөңсүз бу дүйнөдө жашоом да жок,
Экөөңсүн энелештей жакын тууган.
Эми мен киришпейин алыс болуп,
Бут тоскон кыял бузар ызы-чуудан.

21.12.91. saat 1.00.

НООРУЗУМ КОНДУ ТУУРУНА

Ассалому алейкум майрам Нооруз,
Сен бизден кеттин эле унут болуп.
Элдик салтка тендик тийип жаркыраган,
Туласын конушума кайра конуп.

Тебетейчен нарк сүйлөгөн аталарым,
Булуттай ак элечек апаларым.
Кыдырып, чон көжө ичип ар бир үйдөн,
Жетелеп биздей бала-чакаларын.

Кыз-келин, кызыл-тазыл кийинишип,
Байчекей гүлүн терип жүгүрүшүп.
Ноорузду кучак жайып тосуучу эле,
Эл-журтум жаны жыл деп сүйүнүшүп.

Кырсыктуу жамандыктан бол деп калас,
Адамдын ар бирине бакыт каалап.
Жамандык-арамдыктан таза жүр – деп,
Арчаны түтөтүшүп кылып алас.

Кудайым балдарга өмүр бере көр – деп,
Тынччылык элге-журтка келе көр – деп.
Айдан аман, жылдан эсен чыгалы – деп,
Жер эне, берекенди төгө көр – деп.

Ушул ай төрт-түлүктүү малы төлдөп,
Ууз-кайнап, айран менен сүтү көлдөп.
Карылар ата-баба салтын айтып,
Балдарга ызаат, ыйман бере көр – деп,

Ат чабыш, алты бакан, улак тартыш,
Комузчу комуз чертип, акын айтыш,
Койчулар конур күүсүн, жылкычылар
Ырдашып, «Шырылданын» кыркаар
тартып.

Жаштар оюну бири-биринен «токту сурап»,
Жалпысы жарып қабак, көнүл куунак,
«Жашынмак, жоолук таштоо» жана башка,
Оюндар, бири бутсө бирин улап.
Көк чыгып жаз келгенде өтчү майрам,
Көрүнүп көз алдымда дала турат.

Көрсө, ошол ушул Нооруз майрам тура,
Сенектик серпип таштап салган тура.
Жаркырап жаз майрамы кайра келди,
Жашасын кайра куруу кайра берди.
Кубанттын, Манас атам тирилгендей,

Кутмандуу ак калпакчан биздин элди.
Нооруз эми баштагыдай көрбө қысым,
Жылтыга алып келе бер жаздын жытын.
Элиңе молдук тилеп, тынчтык тилеп,
Өмүрү жаз майрамдын болсун узун.

МАРКУМДАРГА

Тармал чач — шандуу бүркүт Жоомарт
бекен,
Ойлосом жаным кейип, күйүп кетем.
Ажалга наалат айтам, каргыш айтам,
Сендейди кырчынында мойсоп кеткен.

Бул жерде Жусуп абам мүрзөсү жок,
Согушта каза тапкан элин коргоп.
Кай жерде жаттың экен асыл акын,
Изин қууп, издебедик сени жоктоп.

Бул жерде Мукайдын да мүрзөсү жок,
Өмүрүн курман қылган душман туруп.
Талаада бейитин жок жаткандырын,
Үстүндөн жайы, қышы шамал боздоп.

Баарынан мага қымбат бир мүрзө бар,
Көргөндө көөнүм кара, өмүрүм тар.
Алыкул — кыргызымдын ардак уулу,
Қош айтып кайтпас жолго кеткен сапар.

Ыры сонун, жолу сонун бул акындын,
Көрбөдүм тириүсүндө жакынымдын.
Ар дайым армнн қылыш өксүп кетем,
Өкүнүп тардыгына тагдырындын!

Ким билбейт кайран талант Узакбайды,
Өмүрү, баскан жолу чылкый кайгы.
Абакем кан майдандан эсен кайтып,
Эмне үчүн бейпил кезде бутун тайды?

Эл билет жолборс уулун Ахунбайдын,
Улукман канча жанды сактап қалдың?

Түшүнбөйм, бир өзүнө күчүн жетпей,
Кокустан кош айтышып, арман салдын...

Сыр бербей биздин агай Болот жатат,
Мындай жан өткөнүнө жаның батат.
Баарына калыс адам, тегиз адам,
Өмүрүн кыска болду атаганат!

Кыялыш жибек мүнөз, тили шириң,
Эч качан сактабаган ичте кириң.
Касыкем, кыздай назик адам эле,
Бейчеки оорутпаган адам дилин.

Илимден ийне менен кудук казган,
Тарыхын Ата Журттун талбай жазган.
Аябай, академик Жамгырчы уулун,
Шум ажал жулуп кетти арабыздан.

Адышев — сүйгүнчүгү АлА-Тоонун,
Кыялыш дал өзүндөй жибек боонун.
Эмне үчүн капилеттен туурун үздүн?
Жарк этип ачылганда өмүр сонун.

Ак пейил, ачык мүнөз Касымаалы,
Талантты күрүлдөгөн бийик шаңы.
Кыдырып эл аралайт «Каныбеки»,
Журт тосот кучак жайып сүйүп баары.

Өткүр уул кайраты бар Қубанычбек,
Сиз ага, мен инимин баары билет.
Топураң өзүнүзгө салалбадым,
Оору элем, көнүлүмдө жакшы тилек.

Көрбөдүм жамал жүзүн Нуркамалдын,
Айтышат жан болуучу деп билген наркын.
Кыргыздын эң биринчи ақын кызын,
Шум ажал боорун ачып аябадын.

Сахнада күркүрөгөн өчпөс караан,
Муратбек мин қубулуп жаркыраган.
Оттелло уктап жатат, тынч өткүлө,
Ызалуу кол салбасын капысынан.

Жарк этип күн уялткан Бұбұсара,
Элимдин эрке қызы тунук дайра.
Эстейбиз, әскеребиз арман қылып,
Сендей жан качан келет дагы кайра?..

Ким билбейт назик үнүн Абдыластын,
Қөңүлүн жаздай қылган кары-жаштын.
Сен элең Ала-Тоонун көрк булбулу,
Тыңшасам унчукпайсын, үнүн бастьын.

Көргөндү тамшандырган Таттыбұбы,
Бар эле кирпигинде сулуу сүрү.
Биз сени сактай албай ажырадык,
Талантың ачылганда, тоонун гүлү!

Элимдин Мидин эле чын әркеси,
Жаркылдап көнүл ачкан берекеси.
Ажалды аябаган сендей уулду,
Курусун бүгүнкүсү, әртенкиси!

Құлдұрсө жаш ағызып, жан әргиткен,
Томсороо жүрт томсоруп жан кейиткен.
Райкандын үнү чыкпайт көрүстөндө,
Аралап канча жүрсөм боз бейиттен.

Ойнойлу бул дүйнөдө көнүл ачып,
Қүн дайым құлуп турсун нурун чачып.
Унутпай бабалардын көрүстөнүн,
Жүрөлү көз жаш төгүп, болуп жашык.

Құлөлү бул турмушта көнүл жазып,
Жаркылдап бирде толуп, бирде азып.

Ар дайым биз эстейли арбактарды,
Аларда барбы күнөө, барбы жазык?..

Сыйлайлы урматтарын арбактардын,
Биз билип баскан жолун, атактарын.
Өлгөн жан дайым болсун кечиримдүү,
Эскербей анча-мынча терс жактарын.

КЕЛИҢИЗДЕР

Кыргыздар өзүнчө өлкө – Кыргыз болду,
Өзүнчө болгонуна бир жыл толду.
Чет жерде жүргөн ага-туугандарга,
Откөн күн жеткирбеди, сунган колду.

Атынарды айта албай аландадык,
Эл саткан арсыздар деп жамандадык.
Жараткан көрүштүрдү сиздер менен,
Кечээги тил-ооз бууган заман калып.

Бабаныздын Ала-Тоо мекен жайы,
Ак боз үйлүү көчмөн экен анда баары.
Туйлатып тулпар минген жоокер элдин,
Болбоптур тунарыктан салган тамы.

Тоо болуптур бабамдын каны-жаны,
Азык-кийим, жайылган сансыз малы.
Салтанат болгон жерде санжыра айтып,
Алтын кемер, аксакал кутман кары.

Жериңиздер таза абалуу, суусу дары,
Тендешисиз көлу дагы, төрү дагы.
Кыздары энекеси Каныкейдин,
Жигитинин Манаска оқшош өнү дагы.

* * *

Койкоюп кооз ак куусу жээкте сүзчү,
Бир эле көргөн жандын көөнү түшчү.
Ала-Тоо аймагына бүтүп калган,
Ысык-Көл союздагы жалгыз күзгү.

Күзгү көп, бирок көлүм артыгыраак,
Керемет атак-данкы кетти ыраак.
Бир барып көрсөк дешип самашат дейт
Жете албай жер шаарынын эли сурап.

Көргөндөр көөнү ачылып болуп курсант,
Сулуулук кооздукка тоюп курсак.
Мен чөйчөк, бөксөрбөстөн тура бер — деп,
Тургансыйт тегерегин тоосу курчап.

Жайкысын жан сергиткен салкын желдүү,
Жээктери тал-теректүү, токой черлүү.
Канаттуу түрлүү күштар бети толо,
Алыстан эс алууга келген өндүү.

ӨТКӨН ЗАЛКАР АҚЫНДАР

Кыдырып әлдин жыйынын.
Кыргызга арнап кыйынын,
Албадым серпим өнөрүн,
Бирок да жүрөм аралап
Баскан-турган жерлерин.
Кай жерде кандай жыйында
Кандайча ырдап бергенин,
Айтышып далай алп ақын.
Кимиси кимин женгенин.
Хан-бекке жакпай кээ бирөө,
Кандайча кордук көргөнүн.

Айыпка кәэси буйрулуп,
Азапты тартып өлгөнүн.
Аксакал асыл карынын,
Тыңшаймын айтып бергенин.
Өткөндүн уста чеберин,
Сөзүнүн маани теренин.
Канча убак болсо эскирбей,
Калгандар үчүн керегин.
Өткөндер бизден мурун – деп,
Өнөрүн уксун мунун – деп.
Таңшыган кайран Осмонкул,
Аралап кыргыз өрөөнүн.
Айтсак бирден келептеп,
Ак калпак кыргыз көп мактайт
Солтобайды акын – деп,
Айтканынын баарысын
Уккан адам акыл – деп,
Оозун ачкан далайлар,
Ушунуку макул – деп,
Укканга сөзгө карасак
Улуу күш болуп туулган.
Улаштырып сүйлөсө
Оозунан шекер куюлган.
Казак менен кыргызга.
Кабары бүтүн угулган,
Сүйкүмдүү жакшы жан экен.
Сөзгө чебер туулган.
Өткөн менен кеткендин
Жайын айтып ырдаган.
Келечекти көбүнчө
Дайын айтып ырдаган.
Айткан сөзү жагымдуу
Айкын ачык ырдаган.
Кийинкиге калгандай
Тарых айтып ырдаган.
Ак-каранын баарысын

Таанып айтып ырдаган.
Атка минсе шанданган,
Үккан адам таң калган.
Ажал чиркин өлүмгө
Ошолор дагы кармалган.
Китең калбай артында
Кетти дүйнө жалгандан,
Солтобайдын кеби – деп,
Айтып жүрөт калган жан.
Ақ комузун сайраган,
Булбул күш болуп сайраган.
Казак менен қыргыздын,
Ақылынан тайбаган.
Өнү жука қызылдуу,
Өрттөй көзү жайнаган.
Айта берсе ар жактан,
Асыл сөзү кайнаган.
Ага окшогон булбулдун,
Ажал тилин байлаган.
Келер болсо Солтобай,
Келбейт беле кайрадан.
Калк ичинде Калмурза,
Қара жаак ырчы экен.
Айтымына карасак,
Ач болоттун курчу экен.
Көп кыйындын ичинде,
Күкүктөй сайрап турчу экен.
Ақ калпак элдин ичинде,
Аянбай қызмат қылчу экен.
Ақ боз ат минип шаркылдал,
Ақ қымкап кийип жаркылдал.
Қызыганда кетчү экен,
Қызыл тили балкылдал.
Топ жыйындын ичинде,
Торгойдой үнү шанкылдал.
Ээрди түйрүк кара сур,

Үнү бийик занкылдал.
Кыйкырса үнү чаңырып,
Кызыса кеби жаңырып.
Атка минип жаркылдал,
Ак шумкардай чамынып.
Айта берсе ар жактан,
Айттар сөзү табылып.
Улуу-кичүү, кары-жаш,
Урматтоочу жабылып.
Ал дагы калды бир күнү,
Күү өлүмгө багынып.
Айтышканда Калмурза,
Алдына акын салбады.
Жалпы кыргыз баш кошкон,
Жарышынан калбады.
Уккан адам кебинен,
Дагы уксак деп канбады.
Жолго салып айдаса,
Жоругунан танбады.
Элине кеби тарабай,
Ичинде кетти арманы.
Тенчиликтин жогунан,
Же бир терме сөзү калбады.
Кең Сары Өзөн оюнан,
Кенен Чүйдүн боюнан.
Булбулдай тилин жаңыган,
Акын болуп жаңыдан.
Анык акын экен – деп,
Ак калпак кыргыз тааныган.
Сөзү чала ырчыны,
Ыры менен каарыган.
Озуп чыккан ырчы эле,
Өз катары табынан.
Өлмөйүнчө тайган жок,
Башында сыймык багынан.
Арбын жашап журө албай,

Кайран эр тайды тагынан.
Акын болгон жашынан,
Атагы чыккан башынан.
Бадырата айдаса,
Барган чайын ташыган.
Кыйын эле Жаманкул,
Кызыганды ырлары
Кымыздай кайнап ачыган,
Жакынdagан ырчынын
Жакасына жармашып,
Жаштыгына карабай
Жалтанбастан кармашып,
Алдына келген ақынга
Алдырган жок намысын,
Ак жыландаи арбашып.
Алып жүрдү боз балдар,
Аттан атты тандашып.
Тосуп турду далайлар,
Торкодон тон кармашып.
Кызыл-Кыя, Сан-Таштан,
Бетегелүү Кой-Таштан.
Анжиян арка Алайдан,
Адигине, Тагайдан.
Жедигер менен Мундуздан,
Жетимиш уруу кыргыздан.
Текес-Кыяс, кундуздан,
Алматы менен Челектен.
Кыргыз менен казакты,
Кырка айтып жөнөткөн.
Буга окшогон шайырлар,
Биздин элден көп өткөн.
Оозундагы сөздөрү,
Элге жаңы тарапып.
Башында турган кезинде,
Барчын күштай балалык.
Он тогузга чакканда,

Оозунан кеби сабалып.
Жыйырма сегиз жашында,
Жерге соөгү камалып,
Өтүп кетти кайран эл.
Өмүрү кеткен булбулду
Өкүнсөк кайдан табалык.
Чүй, Таластын баарысы.
Түгөл чыккан кыдышып,
Төлүбакыл ырчынын
Түрлүү кеби чубуруп.
Акын болгон дечү эле
Ак калпак элге угулуп.
Карып калган кезинде
Кайра келген Таластан.
Бузбай айтып берчү экен,
Буудайык менен Манастан.
Оозу карыш жалжайып,
Кулагы узун калдайып,
Бой-келбетин карасан
Болжолу жок далдайып.
Кыйын ырчы жок экен,
Кыйла журтта Балыктан.
Кызыл тилден бак конуп,
Кыргызга атын тааныткан.
Ысык-Көл, Нарын, Талас,
Чүй Кыдышып жүрүп арыткан,
Кара башы өткөнгө¹
Калган эмес нарктан.
Ошонун уулу Найманбай
Ээрчиp чыгып артынан,
Көрүп калдык кайранды ай.
Күкүк эле шаңшыган,
Торум менен ырдаса
Булбул эле таншыган,
Айтышчу эле кыйын — деп
Акындардын баарынан.

Өлмөйүнчө танган жок
Өзүнүн сыймык баркынан.
Оозунан чыккан сөзүнө
Үккандын бою калкыган,
Ак калпак кыргыз калкынан.
Кайда кетти кечеги,
Балыктын уулу Найманбай.
Сүрөттөп айтып жүрчү эле,
Адамзат менен айбандай.
Артына кеби чагылбай,
Акын да тили байланбай.
Аяктай каруум алдына,
Алтындай сөзү жайланды ай.
Ойлогон менен таппайбыз,
Ошолордой кайранды ай.
Жээгине туулган Таластын,
Жерине туулган Манастын.
Эсенаман эски экен,
Жолго салган убакта
Жорголотуп безчү экен.
Алдына барган акындар
Кол беришип өтчү экен,
Барган жери сыйлашып,
Эсекелеп күтчү экен,
Кыргыз элдин көбүнөн
Кыйын акын дешчү экен.
Артына кебин калтыrbай
Алар кайда кетти экен.
Сүлөөсүн ичик кийчү экен
Сөзүн кыргыз сүйчү экен,
Куудай сакал сенселтип
Кооздоп жорго минчү экен.
Кадырлаган кишиге
Каада менен келчү экен
Сүйгөн жерге тартынбай
Сөзүн айтып берчү экен

Эсенаман атанаын.
Эркелеп ойноп жүрчү экен,
Ошолордой кайранды
Элимден таппайм эңсесем.
Уккан адам көп мактайт,
Улуу күш деп Чонуну.
Убагында ошолор,
Өзгөчө кыйын болдубу.
Кызыктуу таттуу кызыл тил,
Кызгалдактай соолдубу.
Кыроо түшкөн эмедей,
Кыл муруту ондубу.
Кыйын экен байкасак,
Куу өлүмдүн кордугу.
Кысабы жок кара жер,
Ошонун баарын сордубу.
Ойноп ырдап жүрсүн – деп,
Ошолорду койдубу.
Атка минсе чанкылдал,
Аткан октой тарсылдал.
Аванын бийик салчу экен,
Аксакалдык кол менен
Ашка, тойго барчу экен,
Кадыры бар кыргызга
Каалаганын алчу экен.
Атка минип жар айтмак
Ал кезектин наркы экен,
Карыллык деген адамга
Камынтай келчү карыз экен.
Кайрандардын артында.
Канттай сөзү калса экен,
Арзым бар айтам дегенге
Ажал тилди алса экен.
Башынан байлас жүр десе.
Барбаска айлан қанча экен.
Атагы солдун уругу,

Түбүң кыргыз кулуну.
Атасы өлүп башында,
Энеси өлүп жашында.
Багар тууган азынан,
Жетимдиктин касынан.
Аксыга кеткен жашында,
Курсагынын ачынан.
Аты «Өтө» Женижок,
Айтышууга тени жок.
Оозунан чыккан кебинин,
Эч жеринде кеми жок.
Аксыда жүргөн каралап,
Таякесин пааналап.
Кыйкырганда кызыл тил,
Кетүүчү экен сабалап.
Анжиян, Талас арканы,
Арыткан экен аралап.
Жалаң ағын сууну айтканда,
Аш бышымдай ырдаган.
Аял, эркек чогулуп,
Айта түш деп куунаган.
Тоо булбулдай шанкылдал,
Торкону кийип жаркылдал.
Топту жарып ырдаган,
Көргөндөрдүн баарысы.
Көнүл коюп тындалан,
Узун өмүр жашабай
Убактылуу жыргаган,
Кадыры бийик ырчы – деп
Калык сүйүп чындалан,
Айтышып акын кетпеген.
Алдына ырчы өтпөгөн,
Айтышам деген ырчыны
Адаштырган көп менен.
Жабылып ырчы качырса
Жалгыз өзү беттеген.

Зөөкүрсүгөн далайды
Сөзү менен тепсеген.
Тилин бууган көбүнчө
Төрт-беш ооз кеп менен,
Арманда кетти жашында
Аралашпай биз менен,
Кырк бир жашка чыкканда.
Кыяллын бузуп көппөгөн,
Азаптуу өлүм курусун
Алтынданай жакшы ырларын
Артына таштап кетпеген.
Кыяллын кыргыз көп эли,
Кайраным – деп эстеген.
Жатып калды бир күнү,
Жалаң кабат бөз менен.
Аны да кыйын деп айтат,
Аксыдан чыккан Нурмолдо.
Айылга барса минчү экен,
Азем учун сур жорго.
Кыргыздан чыккан ошондой,
Кызыл тилдүү мин жорго.
Турса боло ошолор,
Турмушу кем чын жолго.
Токтобостон жөнөдү,
Тушакталган шум жолго.
Жетпей кетти арманда,
Жыргалдуу заман болжолго.
Чыкпайт беле китеbi,
Тенчилик доор болгондо.
Кепкор экен Эшмамбет,
Кең Таласта төрөлдү.
Кер муруттуу болгондо,
Кетмен-Төбө жөнөлдү.
Аябай бергем – деп айтат,
Акындыктан өнөрдү.
Кубулжутуп ырдаса,

Кубандырган көп элди.
Кейисек кайдан табабыз,
Кеткен уста чеберди.
Токтогул менен ырдашып,
Толкуган көп эл курдашып.
Жакын болгом Токомо,
Жаш чагынан сырдашып.
Бир туугандай болушкан,
Бирге туруп бир басып.
Анча-мынча ырчынын,
Айткан кебин ылгашып.
Анда-санда кетишчү,
Атايылап чындашып.
Үлгүлүү кептен сактаган,
Уккан киши мактаган.
Анча-мынча ырчылар,
Айтышууга батпаган.
Биле албаган ақындар,
Бир ооз кебин таппаган.
Атагы чыккан ақын – деп,
Ак калпак кыргыз барктаган.
Узун сакал сылаган,
Оозунан кеби чубаган.
Кызык-кызык кептерди,
Куюштуруп кураган.
Ортосунда жыйындын,
Ойноп күлүп дуулаган.
Кадырлуу сөздөн айткан – деп,
Калкы каалап сураган.
Сенсеген кара сакалы,
Серпилип түшкөн белине.
Уккан киши кубангана,
Оозунан чыккан кебине.
Келбей турган ырларды,
Келтирип айткан эбине.
Атагы чыккан таанылып,

Анжиян арка элине.
Акырет кеткен кайрандын,
Анча-мынча кептери
Айтылды кыргыз элине,
Торко тоодой түрдөнгөн
Тоодогу булбул ундөнгөн,
Топко сайрап берсин – деп.
Торгойду шандуу үн берген,
Тоту күштай жаркылдал,
Дүйнөгө Током бир келген.
Туурдан учуп жөнөсө
Толгонуп кайра ким келген,
Күүсү токсон кубулган.
Каухардай кеби чуурган,
Күү менен ырды тен берип
Күлкүгө шыктуу туулган,
Кыргызстан биз эмес
Кыйлага аты угулган,
Күүлөнүп чертип олтурса.
Күлүк аттай жулунган,
Анжияндын алаамат
Атышты деп аралап,
Ак эшенге жолдош – деп,
Акты кылып жаманат,
Бай-манаптар айдаткан,
Падышага каралап.
Урушту деп чагымдал,
Улуктарды паралап,
Ырчылыгын көрө албай,
Ушакташкан каралап.
Каршы айтпаса манапка,
Кайдан Током камалат.
Канчалык тартып азапты
Калкына келди саламат.
Калган жок адам укпаган,
Сүйгөн жерге толкундал,

Сүйлөп берген нускадан.
Кызыктuu кептен айтканда,
Кыйла тууган күштаган,
Эчен нуска таштаган.
Жайын билген жерлерге,
Жакшы кептен баштаган.
Канчалык кыстоо көрсө да,
Кайгырбаган шашпаган.
Айтышам деген ырчыдан,
Асты кайра кашпаган.
Күүлөп алса комузун,
Күнү-түнү жазбаган.
Кызып черткен кезинде,
Кыллын жаза баспаган.
Күүлөнүп чертип олтурса,
Күүсү жанды эриткен.
Күйүт тарткан адамды,
Күлкү менен семирткен.
Үйрөнөм деп үлгүсүн,
Атын уккан ышкыбоз,
Уккан адам жээликкен.
Каршылык кылды манаптар
Жыйырма беш жылга кестирип,
Күрдөөлдүү кыргыз элини
Кубалаган бездирип,
Жылаңаяк-жылаң баш
Чынжырга бутун тештирип.
Туткунга башы малынып,
Турмушка жаман багынып,
Зарлап ыйлас жөнөгөн,
Заманага таарынып.
Тозокту тартып ыйлаган
Тууган жерин сагынып,
Мунун укчу адам жок
Буулугуп ичи жарылып,
Кыргызга келди он жылда

Кырсыгы баштан арылып,
Эркелеп ырдап чыкты өзү
Эл-журтуна таанылып.
Алдына ақын чыкпаган.
Айтышып ырчы жыкпаган,
Күнү-түнү ырдаса
Күү менен ырын бузбаган.
Кадырлуу Током атагы
Улар эле кырдагы
Ара конуп келишкен.
Кубулуп черткен комузу,
Топ жыйындын ичинде,
Торгойдой таңшып ырдады.
Өнөр күүсүн өрчүтүп,
Ойноп күлүп жыргады.
Тозоктуу өлүм курусун,
Токтоп сабыр кылбады.
Маскөөгө барып чабылып,
Алтындан орден тагынып.
Кары да болсо жаркылдал,
Катарымда турбады.
Ошол экен адамдын,
Ажалга моюн сунганы.
Өзү өлсө да сөзү бар,
Өөрчүп чыкты ырлары.
Токтогулдун ыры – деп,
Томуктай болгон жаш балдар
Топ-топ болуп ырдады.
Өзүм менен тең өскөн
Өзөгүм узун кенешкен,
Куулуп кетти өлүмгө
Кош аман бол дебестен,
Коюн алышып бир жаткан
Кол кармашып бир баскан,
Топ жыйындын ичинде
Токтобой кошо ырдашкан,

Көргөн жандын баарысын
Күлкү менен жыргаткан,
Кичинекей балдарды
Күлдүрүп боорун тырматкан,
Буга окшогон кыргызда
Болду эле далай кымбат жан.
Олтурган жери күнүгө
Оюн менен күлкү эле,
Өнөрпоз Шаршен деп койсо.
Ойлогон адам күлчү эле,
Ордолуу кыргыз элинде
Ойноп күлүп жүрчү эле,
Кымбаттуу кайран жоргону
Кыйла кыргыз билчү эле.
Узак жашап жүрө албай
Өлүп кетти арманда,
Өзү өлсө да Шакемдин,
Үлгүсү турат калганга,
Нуска болду сөздөрү
Окуудагы балдарга.
Амалы жок жөнөдү
Ажал аркан салганда,
Эч болбосо кетсечи
Алтымыш жашка барганда,
Жашында кетти кайраным
Жашап өлбөй карыганда.
Өзү өлсө да сөзү бар,
Сөзү бар жандын көзү бар,
Өлүмдүн жаман экенин
Ушулардан эсине ал.
Ырдал өткөн Осмонкул,
Жагымдуу жакшы түр менен.
Олтурган жери тамаша,
Оюн-шоок болуп гүлдөгөн.
Өспүрүмдердү жетелеп,
Насаатын айтып үндөгөн.

Ачык-айрым жайдары,
Көрө албастыкты билбegen.
Концертке чыкса жаркылдал,
Кары-жаш алкап миңдеген.
Түшүнтүп ырдал санаттан,
Жатык чебер тил менен.
Кулактын куучун кандырып,
Созулган конур үн менен.
Колхозго барса ынтымак,
Бирдиктүү бол деп сүйлөгөн.
Тендеши жок жан эле,
Болжолсуз ырга бай эле.
Ар сөзү нуска укканга,
Айтканы ақыл нак эле.
Жамғырдай сабап ыр ырдал,
Жамакка тили так эле,
Айткан сайын арбытып.
Күчөп улам күүлөнүп,
Кирген суудай шар эле.
Укмуштай сонун ырлары,
Уюп ойлоп олтурсым,
Угулуп турат дагы эле.
Каяша берген ақынга,
Бир ооз ыр менен бүйтатпай
Бутага атчу дал эле.
Кашкайып чыккан чоң жорго
Төкмөсүн кыйын болжолдоо,
Такалбай таамай ырдаган
Кейип-кепчиp жүрүштү,
Курусун дүйнө жалган – деп.
Толкундуу бала кезинде,
Токомдон алган нусканы
Ардагы болду элинин,
Алымкул болуп чыкканы.
Өзгөчө баалап эмгегин,
Өлкөбүз данктаап күштады.

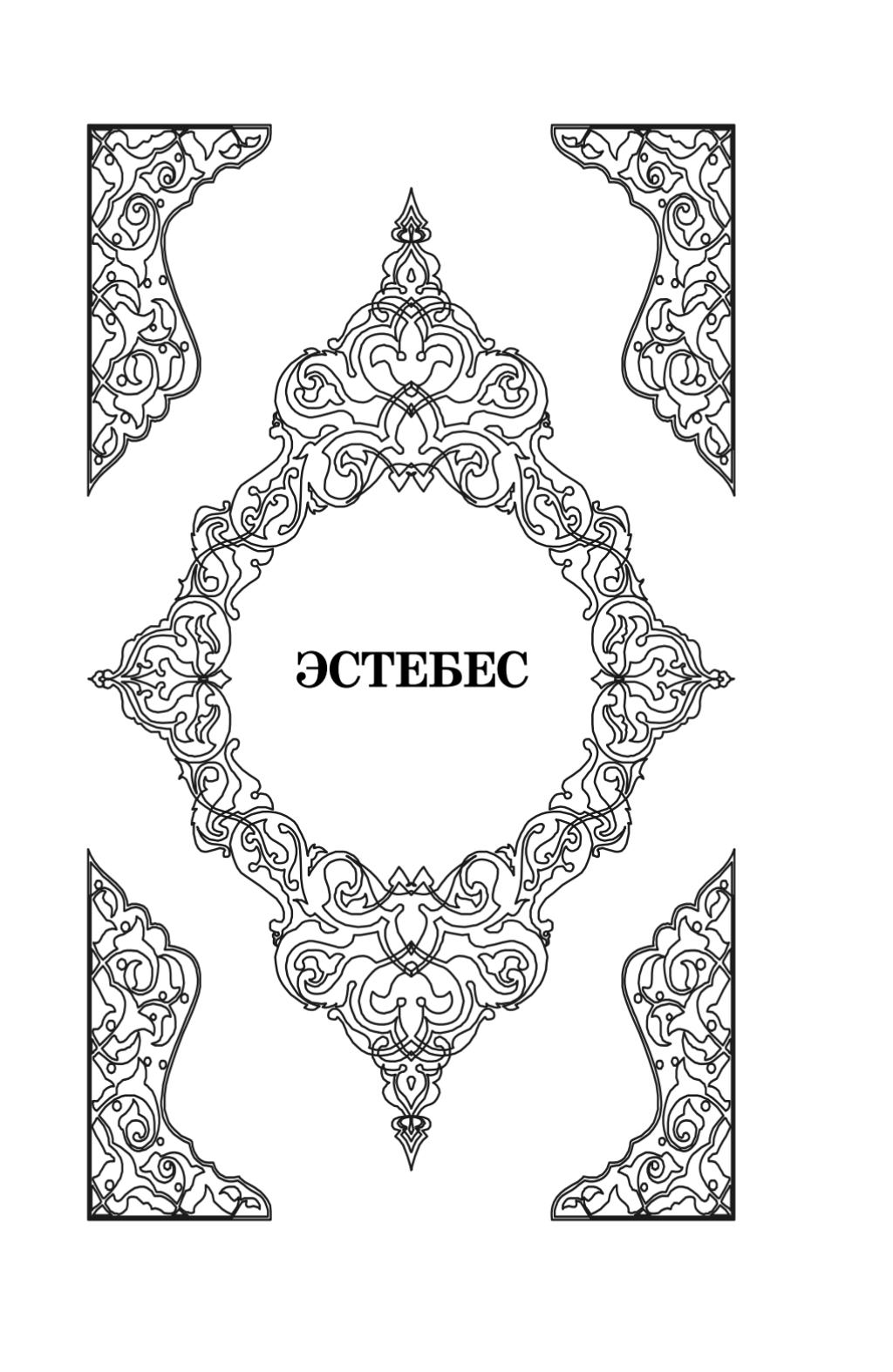
Комузун шандуу добушун,
Ким гана сүйүп укпады.
Арабыздан кеткенге,
Депутат болуп шайланып,
Калыбын такыр бузбады,
Катарлап орден тагынып.
Алкоо сөз болду укканы,
Унутпай журту эскерет.
Урматтап чебер устаны.
Болсун деп эрмек калкына
Замирин таштап артына,
Ажал келди, көз жумду
Ала-Тоонун кутманы.
Аксакал Калык ақындын,
Қазак менен қыргызыда,
Осмонкулдай алтын жаак
Кайсыл ақын бар эле,
Океансыз түпсүз – деп
Алдыңызда башка ақын,
Айласы кетип құчсүз – деп.
Айдасаң төгүп Осоке,
Сөзүнүз таамай түптүздөн.
Академик Ауэзов,
Осокеме айткан болучу,
Ақыркы төкмө сизсиз – деп.
Кечәэ, Ысмайыл, Токтонаалылар,
Кийинки калган карылар,
Өзүнкү мурда эскерип,
Чоң ақын деп таанымал.
Осокем минтип айткан – деп,
Осокем минтип жазған – деп,
Баланча жерде балкытып,
Бал сөздөрүн чачкан – деп,
Улутунуп, кайран – деп,
Ушундай укмуш талантты,
Үйпалап ажал алган – деп.

Ташкыны күчтүү таланттуу,
Ырлары учкул канаттуу,
Кажыбай иштеп изденип,
Канча эмгектерди жаратты.
Сөздөрү күчтүү салмактуу,
Даамдуу таңгыз каймактуу.
Элестүү ырдап сүрөттөп,
Көргөзүп көзгө аймакты.
Айтканда кызык дастандан,
Сезилбей далай таң аткан.
Токомдун шайыр күүлөрүн,
Тек өзүндөй аткарган.
Айдараалыны черткенде,
Эл күлүп, жыргап шаттанган.
Алмадай болгон башына,
Асылы сөздүн сакталган.
Карыганча ал киши,
Кажыган жок жазгандан.
Аяган жок өнөрүн,
Үйрөнөм деген жаштардан.
Артына таштап эмгегин,
Өкүнтүп сүйгөн элдерин.
Капталып каардуу ажалга,
Кайран, кайрылгыс жакка аттанган.
Сүрөттөп айткан Манасты,
Бир жагы акын, жамакчы.
Кытыгылап кыялды,
Кызыктуу обон жаратчу.
Комузчулук жагынан,
Ыбраイラрга жанашчу.
Казак, кыргыз чогулса,
Баш байгени талашчу.
Төрт аягы төн жорго,
Кыргызстанда ким билбейт
Молдобасандай талантты.
Сексенге аяк басканда

Ала-Тоо менен коштошуп,
Адагы әлден адашты.
Токтонаалы, Ысмайыл,
Толкутуп топту кубанткан,
Биригин сөзүн бири илип
Токтотпой ары уланткан,
Айтышып турса сахнада
Эл тойбай каалап сурашкан.
Тен учушкан шумкардай,
Тен жүгүргөн тулпардай,
Катар ырчы жез тандай.
Ақындык жактан кайрандар,
Кемчилсиз эле әч кандаі.
Аябай салып салғандар.
Китеңтен окуп әскерет,
Көзүмдү көрүп қалғандар.
Өлгөн жоксунар өзүнөр,
Анткени калды сөзүнөр.
Әскерип ырдан туруучу,
Силерди тарткан балдар бар.

ЭСТЕБЕС

ЭСТЕБЕС ТУРСУНАЛИЕВ

Кыргыз элинин ак таңдай ақыны Эстебес Турсұналиев 1931-жылы Талас обласынын Кайыңды кыштагында жарық дүйнөгө келген.

1939-жылы Эстебес окууга кирип, мектептен кийин айылдык Токтогул, Самсалы сыйактуу өнөрлүү курбалдаштары менен ыр ырдашып, комуз чертишип, Жуматай деген айылдык агасынын «Жаныш, Байыш», «Кедейкан», «Саринжи, Бөкөй» китептерин окуп, кийин жаттап алып аткарып жүргөнүн өзү эскерет. Ошентип айыл арасында анча-мынча чыгармачылыкка ык коюп, ырдай коюп жүрүп, айлына концерт коюп барышкан Калык, Осмонкул, Атай, Шаршенге оқшогон филармониянын артисттеринин дагы өнөрлөрүнө күбө болот. Эстебестин балалыгы мына ушундай чөйрөдө откөн. Бул учурда ал азыраак жамакташтырып ырдан жүргөн. Бирок анын тағдырын чечип, чыныгы эл шайыры болуусуна биринчи кезекте айтылуу Алымкул төкмө себепчи болгон. Ал өзүнө саламдашып ырдаган Эстебестин ырын угуп, жаратып, көңүлүн улап мындаicha батасын берет:

Түзүк болуп калыпсын,
Түшүндүм балам, жайыңды.
Жаман эмес арышың,

*Жакшы эле айттың барыңды.
Такалбай ырды так айткын,
Таамайлуу сөздү шар айткын.
Оюн-кулкүң, тамашаң,
Олтурган элге жараашын.
Канчалык айтсаң жадабай,
Калк оозуңду карашын.
Бак-таалайлуу ырчы бол,
Бардык эл барктаң талаашын.
Көбөйсүн ырың суусундай,
Күрпүлдөп аккан Таластын.
Алпарам сени ээрчитип,
Артистерге жанаашын.
Анда да нечен ырчы бар,
Алар да көрүп баалаашын.*

Мына ушул саламдашып көрушүүдөн кийин 1947-жылы Алымкул Эстебести Фрунзеге алыш келип эл шайырлары топтолгон филармонияга киргизет. Алымкулдун Эстебестин талантына баа берип, алыш келип филармонияга киргизип, өз асатындай мамиле жасашынан улам аны устматы катары урматтап жүрүп өтөт. Филармонияга келгенден кийин Осмонкул ырчы менен тогуз жыл ээрчишип, эл аралап ырчылыктын бир топ сырларын үйрөнөт. Бирок, филармонияга алгач кирген күндөн тарта комузчулар ансамблине катышып, Атайдын «Маш ботой», Айдаралынын «Көйрөң күү», Токтогулдун «Чайкама», «Кара өзгөй» аттуу ж.б. залкар күүлөрдү чертип, Алымкулдун «Кызыл гүл», «Сүйүү ыры», «Комсомолго», «Акындын жери», Ка-лыктын «Акишиш», Райкандын «Рахмат койчу чабанга» аттуу ырларынын ажарын ача ырдан ырчы, комузчу катары таанылат.

Эстебес Калык, Алымкул, Осмонкул, Ысмайыл, Токтонаалылардын алым сабак айтыштарынан таалим-тарбия, сабак алыш, төкмөлүктүн жолжобосун толук өздөштүрүп, залкарлардын сынынан өткөндөн кийин айтыш өнөрүндө ат салышат. Ал Токтосун Тыныбеков менен отуз жылча ээрчишип ырдап, арбын айтыштарды жаратышкан. Акындын Токтосун менен ырдашкан айтыштарынын көпчүлгү ошол мезгилдин күрөө тамырын таап, мезгилге үндөш ырдалган айтыштар болгон. Ал өзүнүн учурашуу, күттүктөо, арноо, мактоо ырларынын мүнөздөрүнө жараша сабатмалуу элдик обондорого салып ырдайт.

Эстебес Токтогулдуун, Жеңижоктун, Калыктын, Эсенамандын, Эшманбет, Коргол, Осмонкул, Алымкул, Барпы ж.б. шайырларыбыздын айтыштарын, терме, үлгү, мактоо, арноо ырларын да жатка ырдайт. Ал булардын ар биринин чыгармасын өз обонунда, өзүнүн манерасында угуучуларга жеткирип берүүгө аракеттенет. Эстебестин бүгүнкүдөй кадырбаркка, чыгармачылык бийиктикке жетишине акын жана драматург Райкан Шүкүрбековдун элдик терме, санат, насыят, үлгү, алым сабактын үлгүсүндө жазған «Жинди суу», «Жер жөнүндө терме», «Насыят», «Кызы менен жигит» деген ырлары да өзгөчө роль ойнайт. Эстебес бул чгармаларды эл алдына бийик чыгармачылык эргүү менен аткарып, алтын фондго жаздырган.

1967-жылы Эстебес СССР Жазуучулар Союзунун мүчөлүгүнө кабыл алынат. Эл ырчысы 60 жылга чукул өнөр жолунда «Акын үнү» (1960), «Заман жарчысы» (1972), «Эскерүүлөр» (1975), «Ыр-өмүрүм» (1978), «Кайыңды» (1981), «Ак таңдайга» (1991) оқшогон бир катар ыр жыйнактары жа-

рык көргөн. Эстебестин элине арнаған әмгеги бааланып, кыргыз-казак республикасынын, СССРдин эл артисти, Токтогул атындагы мамлекеттин сыйлыктын лауреаты. I даражадагы «Манас» орденинин жана дагы бир катар орден, медалдардын ээси болду.

Эстебес Токтогулдун, Коргоол, Атайдын күүлөрүн так кайрыган комузчу, бир катар обондорду жараткан обончу, Атай, Мусадай обончулардын ырларын келтире аткарған ырчы, манасчы, калк сүйгөн ақын катары элдин эсинде түбөлүк калат. Ал 2005-жылы 11-октябрда 74 жаш курагында дүйнө салган.

ЖАНЫ АЙЫЛ

Шаардан чыга жөнөдүк
Кең талаа шанга бөлөнүп,
Тукаба жаап койгондой
Туш тарап сонун көгөрүп.

Көркөмдүү кыштак жанырып,
Көрүндү көзгө жанылык.
Жасалгалуу жаны айыл,
Жаркырап үйлөр салынып.

Асмандайт тиккен тал, терек
Атыр жел беттен аймалап,
Кыштакты көрсөң аралап
Кубанып көнүл танданат.

Салынган мончо бир бөлөк
Сарайын көрсөң мин бөлөк,
Курулушу баа жеткис
Клубу сонун түрлөнөт.

Жайдары жашы, карысы
Жанырган көрсөм баарысы,
Кадам шилтеп бараткан
Коммунизм багыты.

АКЫНДЫН ЖЕРИ

Саймадай кооз жер экен,
Сай-сайы дайра, көл экен.
Асман тирейт тоолору
Атактуу Кетмен-Төбө экен.
Шары кыйын Шамшыкал
Түгөнбөс туздун кени экен.
Айланасы Ала-Тоо
Арасы толгон мөмө экен.
Алтын жаак, жез тандай
Акындын өскөн эли экен.

Алча, мисте, жанғагы,
Айкалышып ийилген.
Аркар-кулжа төрдө ойноп,
Элиги кырда түйүлгөн.
Талаасы пахта, тоосу кен,
Бак-дарактар тигилген.
Эмгекчи дыйкан әлдери
Эзелтен ишке күжүрмөн.
Ортого шаар орноптур
Көргөндүн көөнү сүйүнгөн.

Атактуу акын Токомдун,
Портрети илинген.
Оозунан шекер аккандай,
Карап турсан түрүнөн,
Токтогул деген атына
Толкундаймын бүгүн мен.
Адамдан чыккан жорго экен,
Айчылык жолго жүгүргөн.
Алтындай сөздөр чыкчу экен
Ак тандай кызыл тилинен,
Таң калчу экен адамзат
Таңшыткан нечен күүнөн.

Кетмен-Төбө кен Арым,
Аралап Током өскөн жер.
Орунсуз жерден бай манап,
Он беш жылга кескен жер.
Ак жеринен каралап,
Айлынан алыс кеткен жер.
Ага-ини ыйлап буркурап,
Аман келгин дешкен жер.
Акыры иши ак экен,
Айланып әлге жеткен жер.
Айдоодо жүргөн күндөр деп
Арман кербез черткен жер.
Өчүн алыш манаптан
Талабына жеткен жер.

КАЙЫНДЫ

Төрөлгөн жерим кайынды,
Төккөн жер киндик канымды.
Төрлөрү адыр өзөнү,
Төркүнү мага дайындуу.
Туу чокудан мөңгү эрип,
Туура суу кирген агымдуу,
Туш-туштан мөлтүр булактар,
Туйлашып агат сай ылдый.
Токойлуу кырчын талдары,
Туланы малга жагымдуу.
Турактап ата-бабалар,
Туур кылган ар бир сайынды.
Кайырмак салып суу бойлоп,
Кармагам балыктарынды.
Кайрыгам ийип шагынды.
Карагат, чие, бүлдүркөн,
Калтар, суусар жай кылган,
Кара-аскалуу шагылды.

Качан да барсам эскерем,
Каргадай бала чагымды.
Көпөлөк кууп жүгүрүп,
Көк ташка бутум сұрұлұп:
Көк-ала болуп келгенде,
Көргөндө апам күйүнүп.
Кагылып чаап өпкөсүн,
Каралдым деп үйрүлүп,
Көшөрүп өөп атакем,
Көңүлдөн айтып шүгүрлүк,
Көрсө жалғыз уулу экем,
Көзүмдү карап үнүлүп.
Караган жалғыз әжекем,
Кашымда жүргөн чимирик.
Карабай, Мамыш, Бейшемби,
Кыдырбек менен Саргалбай,
Кышын-жай чогуу бир жүрүп,
Коншулаш беш үй туугандар,
Кармалап бирге тирилик.
Атам дыйкан киши эле,
Арық жазап суу бурган.
Алыштын тугун бекитип,
Алкымдап сууну жылдырган,
Тал кайындан ноо жасап,
Таш тегирмен курдурган.
Тарткан эгин дандарын,
Талкан менен ун кылган.
Талықпай күн-түн жүгүрүп,
Талабын элдин тындырган.
Таанышып атам орустан,
Тапкан достун аты Иван.
Тамашакөй жакшы орус,
Тармал чач сакал кырдырган.
Таркаптыр элге жайылып,
Тектирге салып тегирмен,
Турсуналы Иван бир тууган.

Тегиздеп ташы чегилген,
Алкышын алыш элинең,
Ақ-буудай нанын жедирген.
Ивандын колу жөндөмдүү,
Ишине абдан берилген.
Издешип тапкан эки дос,
Ини-агадай дедирген.
Кайындынын жөнүнөн,
Калтыrbай айтам эми мен...
Капчыгай, жылга өзөнү,
Канча түркүн бөлүнгөн.
Көп жерге барып жүрсөм да,
Көтөрүп баккан апамдай,
Көзүмө ысык көрүнгөн.
Байсалдын сазы деген жер,
Барсаңыз азыр терең көл.
Байралып ата-бабалар,
Бир жутсаң таркайт кумар, чер.
Байыртан өсүп келген жер.
Буркурап соккон абасын,
Бакандап сууну көтөрүп,
Баратса сонун женемдер.
Бакайдын дөнде карылар,
Балдарын алыш энемдер.
Бапыrap түрлүү жыйнаган
Бышыкчылык кенен жер.
Бир сонун кооз ой-кырын,
Кооздоп сонун орнотуп,
Койгондой өндүү чеберлер.
Алымкул төкмө айылдаш,
Атама тентуш кадырлаш.
Алиге чыкпай эсимден,
Алыкемди ырдатчу,
Айыл-апа, кары-жаш,
Өзөндүн бою көк шибер,
Өйүз-бүйүз аска таш.

Карыялар олтурчу,
Кумаш, Дардаш аты уйкаш.
Жайында чогуу жайлодо,
Кышында кыштоо аралаш.
Оюн-шоок курган жер,
Ордосу болгон биздин саз.
Тоо булбулу Токтогул,
Келген экен бир кезде.
Алымкулду издеп атайы,
Аралап элге жүр дешке.
Таластын аяк-башына,
Тамаша салып гүлдөшкө.
Талантын дагы күчөтүп,
Тапка салып үндөшкө.
Кол ойнотуп черттирип,
Комузду биргэ күүлөшкө.
Таасын ырчы болот деп,
Тарбиясын үйрөтсө.
Акпай-бабыр элибиз,
Ардакташып күн кечте.
Ошондо Током жыргаткан,
Алымкул экөө ырдашкан.
Кайындыда болгон деп,
Карылар айтат бул кезде.
Өнөрпос шайыр өскөн жер,
Өрүшүнө жараша.
Өрүк, алма, алчалар,
Өзүнчө өскөн жанаша.
Сарымсак, ышкын, балдыркан,
Сайында толо караса.
Талында булбул сайраса,
Так эле өзү өндөнөт,
Алымкул төкмө агача.
Кабарың жазам калтыrbай,
Кайындым көзгө алтындай,
Колундан өскөн уул-кыздар,

Кол жеткис көктө барчындай.
Өктөмү талант курчтугу,
Өзөндө кирген шар суудай.
Буудандар чыкты күүлөнүп.
Булуттай учкан камчы урбай.
Булдурап таштын алдында,
Булагын ырдайт ал тургай.
Ырчы булак бар дешчү,
Ысак, Субан, Кыйрабай.
Ырчы болуп калчудай.
Ынанып балдар ичишчү,
Багында булбул сайраса,
Алымкул төкмө жарчындай.
Азыр көрсөн Кайындым,
Адыр терде малчың бай.
Ак төөнүн карды жарылган,
Арпа, буудай данчың бай.
Эл-жериндин атагын,
Эргип ырдайм тартынбай.
Катыранқы, Бел башат
Кайгыда уйчу эл жатат.
Карала саан уйлары,
Кайкайып аран жер басат.
Каймагы таттуу, сүтү арбын,
Калкылдап жаткан көл башат.
Балкаймак майын жегенде,
Башынды булоо тер басат.
Буйволдон күчтүү букалар,
Буркулдап челип жер казат.
Кербулак, Таалай, Жорголот.
Кекилик отトイт жорголоп.
Кериде ташта олтуруп,
Келтирип сайрайт формолоп.
Керкаш카 аттан күлүкмүн,
Келик-кыздан сулуумун.
Кекилик деп чакырып,

Көрсө өзүн көркүү ойлонот.
Кокустан күшту көрүшсө,
Конулга кирет корголоп.
Түнкүсүн басып жесем деп,
Түлкүлөр жүрөт ойдолоп.
Түрлү кызык көрүнүш,
Тоолордо барсан, мол болот.
Толкундатып ақынды,
Тоолордо толо зор жомок.

Айбөлчө конуш, Ак-Терек,
Арасы жемиш бак келет.
Алма, өрүк, жүзүмүн,
Айылга барган апкелет.
Ал жерде турган малчылар,
Аябай көөнү шат келет.
Жайлоодо жемиш көп болсо,
Жайкалган шибер чөп болсо.
Жайылган малы төп болсо,
Жутканы саамал, атыр жел,
Жегени жуурат, эт болсо.
Жейрендей күлүк жүгүргөн,
Мингени кашка көк болсо.
Миндеген малды асырап,
Мактоого туура эп болсо.
Ой жайлоо менен Көлдөлөн,
Оболоп соккон жел кенен.
Төлдөтүп түлүк малдарын,
Төрлөрүн малчы ээлеген.
Кымызын ичсен ырахат,
Кыялдуу көңүл желдеген.
Жоргосун минсөң көшүлүп,
Жолго айдасаң желбеген.
Туйгундай өткүр чабандар,
Тулпарын минип кермеден.
Кышын-жай баккан малынын,

Кырсыкка бирин бербеген.
Таанылган иштен макталып,
Таман ак, маңдай тер менен.
Ата-энем өскөн Кайыңды,
Ачылган бактың эл менен.
Керектүү кооз таштары,
Кең болуп чыга баштады.
Кең конуш, Ак-Таш шыралжын,
Келишкен туш-туш жактары.
Саймалуу жердин аттары.
Санап айтсам түгөнбөйт,
Совхоздун аты «Кайыңды»
Сарбулак, Нылды баш жагы.
Жоргонун бели атактуу,
Жомокто бар айтканы.
Семетейди жетелеп,
Кайненесин көтөрүп,
Каныкей жөө басканы.
Камдал берип жол азык,
Карыя Бакай узатып.
Карангыда кайтканы.
Касиеттүү бул жерден,
Канчалар өттү баштагы.
Чеч-Төбө менен Аралым,
Ченинден өскөн баламын.
Ата-энемдей көрүнөт,
Ар дайым көзгө караанын.
Топурагы алтын жер,
Толкунун менен агамын.
Өзөндү барсам аралап,
Өпкүлөйт беттен шамалын.
Кучагым толуп шаттыкка,
Кумардан толо канамын.
Кулпунуп гүлдөп өсө бер,
Кубанычтуу жыргал заманым.

БЕШ-ТАШТАН КӨРДҮМ БААТЫРДЫ

Беш-Таштын өзү Таласта,
Бет мандай түштүк тарапта,
Таң калат көргөн адамзат
Табийгат кооз жаратса.
Көөдөндөн укмуш сөз чыгат
Көңүлгө эргүү таратса.
Керемет мындай жер көрсө,
Көп келет ойго заматта.
Кыялдуу чыккан ырларым
Көркүнө жердин жарашса.
Көп айттым алкыш рахмат,
Көрсөтүп мага бараткан
Тургумбек менен Маратка.
Көргөнүмдү эми айтамын,
Көз салсам туш-туш тараапка.
Өзөндүн ичин жаңыртат,
Оркөчтөп суусу шар акма.
Толтура түрлүү күш сайрайт
Токою менен даракта.
Жалтанат көзүн караптан
Жалама тип-тик сары аска.
Карабай койбойт бул жерди
Кандай жан өтүп баратса.
Кайрылыштан жолукту
Карасакал бир киши
Камчылап минген кара атка.
Машинаны токтолуп,
Учураштык баарыбыз
Улуу адамга адатча.
Баратам дейт карыя
Балдарым жакка, Таласка.
Карап калдык токтолуп,
Канжыгада чаначка.
Чаначты жерге түшүрүп,

Кымызынан ичирип:
Сурады силер каякка?
Баатырга бара жатабыз.
Кош-Көлдөн кайсы тарапта?
Алыс эмес, аз калды,
Барасынар заматта.
Жөнөдүк андан арылап,
Жол жакшы күлүк арыбайт.
Жем-чөбү бензин, май менен,
Жегизип койсон талыбайт,
Жеткирет бардык жерлерге,
Жер таянбайт чалынбайт.
Аязбы, шамал, ысыкпы,
Ага «күлүк» багынбайт.
Ашууга, тоого, тегизге,
Айыл чарба көп ишке —
Айдасан бир да жанылбайт.
Керектүү жерге жетесин,
Кечигип адам зарылбайт.
Каалаган күлүк минишкен,
Каалаган жерде жүрүшкөн,
Казыркы әлдии багын айт.
Көрүндү көп үй ак чатыр,
Килемдей жери жап-жашыл.
Кайрылдык ушул айылга,
Кадырлуу мында алп баатыр.
Карасан түрлүү гүл жайнайт,
Киши эмес, малы баспаптыр.
Келатат бизге балпандалап,
Керилген мурут жаш баатыр,
Кебетеси, көлөмү,
Кең далы, жоон денелүү,
Келишкен мүчө таптакыр.
Келет деп бизди кең пейил
Дасторконун жайнатып,
Даамын төгүп таштаптыр,

Тааныштык баатыр өзүнө,
Тагынган жылдыз төшүнө.
Татыктуу экен баатырга,
Туюндук айткан сөзүнө.
Турмуштун баарын түшүнгөн,
Туруктуу иштеп өсүүгө.
Балкайган балбан баатырдын,
Балбылдайт бакыт көзүндө.
Эмгек наам алдым дейт,
Элүүгө чыккан кезимде,
Баатырдын аты Мырзабек,
Багыма дейт ким себеп.
Байбичесин көрсөттү,
Баарысына бул себеп,
Байлыкка, данкка жеткирет,
Башында малдын турса дейт.
Таалай-бак келет турбайбы,
Талыкпай эмгек кылса дейт.
Балдары менен алганым,
Бактыма шерик жардамым.
Жылына катар үч-төрт жыл,
Жакшылап төлдү алгаммын.
Жайы-кышы кемитпейм,
Жайнаган малдын сандарын.
Жайлоодо да, кыштоодо,
Жалпысын семиз кармадым.
Жашымдан билем мал жагын,
Жадабай иштеп ар дайым.
Мырзабек сөзүн бүтүрдү,
Меймандал чайын ичирди.
Адал иштеп ак жүрсө,
Алат дейт адам үзүрдү.
Урматтап баарын тен көрөт,
Улуу менен кичүүнү.
Баатырдын кылган эмгеги
Бардык жактан түшүмдүү.

Койлору жатат капиталда,
Жайылып гүлдүү макмалда.
Жапайы сындуу үркүшөт,
Жакындал улам басканда.
Жибектей аппак жүндөрү,
Жүдөтпөй семиз баккан да.
Олкайгон мындай адамды,
Оозун толот айтканда.
Окутуп жүрөт үйрөтүп,
Опутун берип жаштарга.
Эл сүйгөн барктуу кишини
Эп келет дайым мактарга.
Женишке жемиш кошулуп,
Жете бер, Мырза, данктарга.
Беш-Таштан көрдүм баатырды
Белгилүү Кыргызстанга.

БААТЫРДЫН АЙЫЛЫ

Аралап кирип биз бардык
Айгыр-Жал, Камыш кыяны.
Айдаров Ташпай баатырдын
Ардактап өскөн турагы.
Артисттер бизге келет деп,
Улуу-кичүү элдерден
Уккан экен кулагы.
Баатыры баштап баарысы
Кубанып тоскон убагы.
Баатыр Ташпай агабыз
Баарыбыздан сурады:
Бала-чака, үй-буле,
Баары аман турабы?
Келгенинерге рахмат,
Кечинде элди жыялы.
Курчалып жалпы олтуруп,

Күмардан толук чыгалы.
Жакты киши жакшы да,
Жаралган элдин бактына,
Жаркырайт баатыр ыраны.

Баатырга айттым жөн-жөнүм,
Бала чакта келгеним.
Осокем менен кошуулуп,
Ошол кезде көргөнүм.
Асман, жердей өсүптур,
Азыр көрсөн әл-жерин.
Андан кийин сурадым
Алган канча төлдөрүн.
Ак ниеттүү эмгегин,
Аксакал, айтып бер дедим.
Мени жүр деп ээрчитти,
Көрсөтөм деп жерлерин.
Аралатып четинен,
Ак-Көл, Көк-Көл көлдөрүн.
Арча, кайың чылк токой,
Жүткүзүп атыр желдерин.
Жайнатып козу төл алган,
Жашыл килем төрлөрүн.
Төл маалында күнү-түн,
Төшөктөн үзүп үмүтүн,
Кандай азап көргөнүн.
Козуну кандай бөлгөнүн.
Баалап сыйласп өкүмет
Баатырлык наам бергенин.
Баяндап айтса түгөтпейт,
Башынан өткөн жан-жөнүн.
Баратабыз картайып,
Балдарга берем өрнөгүм.
Көрсөттү кышкы коргонун,
Кышында үйү койлордун.
Канча үймөк жем, чөпту

Камдап баарып койгонун.
Ак сарай ичи таптаза,
Агызган суунун ноолорун.
Ар бир кою өзүнүн,
Адашпай табат орду-ордун.
Айтып жатат түшүнтүп,
Азаматтык жолдорун.
Ата-баба илгери
Алар кандай болгонун
Таш короодо, талаада,
Тартышкан азап шорлорун.
Төл тургай, койлор қырылып,
Төр-төрдө катып тонгонун,
Эмки малдар бактылуу,
Эгизден кантип бербесин,
Аткарып жатсак ойлорун.
Арамза чабан тел албайт,
Арбытып жылда көп албайт,
Алардын укпайм онгонун.
Баш ийдим кылган ишине,
Баатырдын баатыр күчүнө.
Балдарың бассын сиз өндүү
Бактылуу әрдин изине.
Баарына калыс экенсиз,
Байкасам улуу-кичүүгө.
Өрнөктүү карып жетиниз
Өмүрдүн чыгып жүзүнө.

Эртеси Ак-Таш жанында,
Эл-жерин көрдүк анын да.
Эски Чаткал эми жок,
Эмгектин баары камында,
Эң сонуну чон жайлоо,
Эс алыш жүрсөң жайында.
Чапчыма белин ашканда,
Жеткидей болдум асманга.

Көп ылдый төмөн калыптыр,
Көз жиберсем Чаткалга.
Ангыча шамал удургуп,
Аралаштык ак карга.
Ала-Бука жагына,
Кире качтык шашканда.
Айттым жаздым ыр арнап
Азамат чабан алптарга.

ЭМИ КӨРЧҮ ЧАТКАЛДЫ

Жыйырма сегиз жыл мурун
Ашкан белим башкача.
Жыланайлак жүгүрүп,
Баскан жерим башкача.
Жыртык үйдө курсак ач
Жаткан жерим башкача.
Жамғыр жаап, бороондон
Качкан жерим башкача.
Тайгак кечүү, тар кыя,
Таш кулаган жар кыя,
Таптакыр жок ал кыя,
Чаткал эми башкача.
Азап тартып чабандар
Анда жөө каттаса.
Автобус менен барышат
Ак калпагы таптаза.
Азыркы Чаткал жарапшат
Акының ырдан мактаса.
Кара-Кысмак, Мырсаштын,
Кар күрткүсү кетчи эмес.
Катса дагы үстүнөн,
Калтырап аттар өтчү эмес.

Коктуда суудан кой агат,
Козу-улагы дагы агат,
Коркушуп андан кеччү әмес.
Капталда жолу секиртме,
Кар жааса малчы көччү әмес.
Казыркыдай бир күндө,
Каалаган жерге жетчү әмес.
Эми бул жер жаңырып,
Ән сонун жол салынып.
Ат жүрбөгөн кыядан
Автомобиль чабылып.
Аа десен кошо үн чыгып,
Аска-зоолор жаңырып.
Адам ою, максаты
Айтканындай табылып
Тегиз көрүп баратам,
Техникага багынып,
Салынган чоң жол кыялап,
Сай-сайда толо суу агат.
Көркөмүнө Чаткалдын
Көнүлүн толкуп кубанат.
Көк тиреген аскасы
Көргөндө көзүң уялат.
Көгүчкөн учуп жетпесе,
Кайберен ашып өтпөсө,
Канткенде адам чыга алат.
Башында жүрөт айланып,
Барчындар түнөп уялап.
Капчыгайдан чыкканда,
Кайкалап жатат кең аймак.
Кайратман жалпы малчылар
Каалаган гүлдүү төр жайлап,
Кайтарган түрдүү малдары
Карасаң жатат жер жайнап.

СОН-КӨЛ

Сулуу кыздын өнүндөй мөлтүрөгөн,
Суктандырган адамды көркү менен.
Салкын аба, тунук жел, жашыл талаа,
Сон-Көл элдин соолбос кенчи белен.
Рахмат, өткөн ата-бабаларга,
Ушундай жерди бизге энчилеген.

Бетинде каз-өрдөктөр жайнап жүрөт,
Четинде балдар балык кармап жүрөт.
Туш-туштан шылдыраган ырчы булак,
Туу чоку ак мөнгүдөн кайнап кирет.
Туйлатып тулпар, жорго күлүк минип,
Туйгундай жаш чабандар чардап жүрөт.

Жээгинде ак боз үйлөр, ак чатырлар,
Жемиштүү мал багышат алп баатырлар.
Желеде кулун байлап, бәэ саашып,
Женелер шайыр мүнөз мактоочулар.
Жен учу каймак майга малынышып,
Жетишикен ар бир үйдө кадыр сыйлар.

Койнуң кен, колхоз-совхоз малы баткан,
Ойнун кен, күлкү шаттын баары баткан.
Ой-кырын, жапкан жашыл килем өндүү,
Ошончо малды-жанды багып жаткан.
Кыз жыттуу кыял өсчү алтын көлсүн,
Кырс эттер ташы жок түз, чаныбастан.

Кылымдын далайларын өткөргөн көл,
Кызыктын далайларын көп көргөн көл.
Кыргыздын байлыгына байлык кошуп,
Кымбат баа, атак-данкы төп келген көл,
Кайык минип үстүндө жаштар ойноп,
Канбайт кумар канча күн өтсө эгер.

АКСАЙ-АРПА

Занкайган Ала-Тоосу абдан бийик,
Аралап оттоп жүрөт жапан кийик.
Мелмилдейт ортосунда арпа жайллоо
Көнүлүм өтө тойду көрүп жүрүп.

Бетеге чыккан экен белден бурап,
Сай-сайдан оргуп аккан тунук булак.
Тасмадай чет жагында кара жол бар
Машина өтүп турат убап-чубап.

Арпа деп атын уккам көрдүм жаңы
Айткандай эн бир кенен туш тарабы.
Бир тууган боордош улуу Кытай эли
Аскалуу Ала-Тоонун ары жагы.

Башы Аксай, аягы Арпа орто жери
Көрк берип көңүл ачат Чатыр көлү,
Фонтандай атып чыккан нарзаны бар
Жанына барсан желпийт муздак жели.

Жайыты жарапшыктуу өрүшү кен
Жаркырап таш көрүнөт тегизинен,
Кой, эчки, жылкы, төө жана уйлар
Ыксырап баса алышпайт семизинен.

Өзөнү карагайлуу калың арча
Эс алып көлөкөлөйт малдар барса,
Адамга мал чарбага жаралыптыр.
Атактуу жер сонуну Аксай-Арпа.

БИЗДИН ЭЛ

1. ЫСЫК-КӨЛ

Ала-Тоонун көркөмүн,
Сүрөттөп айта баштадым.
Арасында кыргыз эл
Аймагы гүлдөп жатканын.
Эмгекчи дыйкан элимдин
Эркиндик нурга батканын.
Өрүшү кенен биздин эл
Көркөмүндү мактадым.
Катарлап айта кетейин
Жеримдин чыгыш жактарын.
Көлдүн ары жагында
Коншулаш Кытай тууган эл,
Кыргыздын Ысык-Көлү бар
Таалайлуу колхоз эли бар,
Карысы кайрат күч берген
Кажыбас кубат деми бар.
Көл үстүндө ойногон
Канаттуунун көбү бар.
Көл үстүнө карасаң
Бетинде өрдөк жайнаган.
Жээгинде колхоздор
Желелеп кулун байлаган.
Көркөмү сонун көлүмдү
Көргүм келет кайрадан.
Каздары учат каркылдал
Аныры учат анкылдал,
Ак чардак жана башкалар,
Айланып учат чаркылдал.
Канаттуунун баарысы
Үн алышат занкылдал.
Түрмөктөлүп жыйылып

Толкундай жээги шарпылдал.
Ак төө чөгүп жаткандай,
Аккуу сүзөт жаркылдал.
Азоо аттай бултандайт
Ар жерде балык чарпылдал.
Жаш балдар түшөт четине
Жайдын күнү салкындал.
Каркырадай чиркешип
Пароход жүрөт калкылдал.
Ичине түшөт адамдар
Кубанычтуу жыргашкан,
Ыр угулат шаңкылдал.
Оорулар барса айыгып
Ойдогусу табылган.
Абасы таза, атыр жел
Адамга жагатabyдан.
Эркек, аял, кары-жаш
Эмгекте жүрөт шаттанып.
Кызыгып иштейт баарысы,
Кызматын толук аткарып.
Аягы боом капчыгай,
Тийишет башы асманга,
Көл кайдасын дегендей
Үнү угулат асманга.
Баарыдан да эн сонун
Паровоз келе жатканда,
Жөн-жөнүн айтып жатамын,
Түгөнбөйт баарын жазганга.

2. ТЯНЬ-ШАНЬ

Көлдүн түштүк жагында
Келейин эми Нарынга.
Абасы бийик Тянь-Шань
Аскасы көктү тиреген.

Аскасынын башына
Алп кара күш түнөгөн,
Барчын бүркүт баарынын,
Балапаны тұлөгөн.
Мал чарбалуу облус,
Маанилүү зор әмгеги,
Жайдын күнү көркөмдүү
Жарашыктуу төрлөрү,
Көрбөгөндөр көрсөк дейт,
Кең Тянь-Шань жергени.
Сон-Көл, Ак-Сай, Арпадай
Жайлоосу сонун келишкен,
Атын уккан адамдар
Атайы барып көрүшкөн,
Бетинде бүдүр ташы жок,
Бетеге малды семирткен.
Малчылар малын өстүрүп,
Мааниси кыйын дегизген.
Кошуулуп басса жарашат,
Кой, эчкиси эгизден.
Тай, кунаны элирген,
Тал чыбыктай керилген.
Чар тарабы гүлдөгөн,
Чарбасы өсүп миндерген,
Абдан түрү көркөмдүү
Атактуу жайлоо дедирген.
Кайтарган жылкы адырга,
Кайраттуу экен чалдары.
Өлкөбүзгө керектүү
Биринчи байлык мал жагы,
Эт, жүн, сүт, май сактаган
Элдери бекер жатпаган,
Ар колхозду карасан
Адырга малы батпаган.
Өрнөгү сонун элинин,
Өз милдетин аткарған.

3. ТАЛАС

Эми, көркөмү кооз Таласты,
Жазайынчы бир баштан.
Жактырган келин Айчүрөк,
Деп манасчы ырдашкан.
Кары, жашы шайыр эл,
Капасы жок жыргашкан.
Саймалуу сонун жер дешип,
Көргөн адам сындашкан.
Талында булбул, күкүктөр,
Талбай сайрайт тынбастан,
Сүйлөшкөндөй күнгүрөп,
Суулары агат бир жактан.
Атагы дайын Таласты
Адамдын келет көргүсү.
Ал жерди жердеп өтүптур
Атабыз Манас эр киши.
Али да турат Манастын
Атайлап салган белгиси.
Баш жагынан келейин,
Кара кол менен Күмбелди.
Колхоз, совхоз аралаш
Катар жайлайт бул жерди,
Чоң чычкан шумкар уяны,
Беш таш, калба быягы.
Бетинде жайнап күлпунат,
Бетеге менен туланы,
Атайы барып бир көрсө,
Адамдын чыгат кумары.
Таштан чыгып оргуган,
Күмүштөй таза булагы.
Улуу тоонун боорунан,
Үн алышат улары.
Итагар менен Күмүштак,
Келишкен тоолор бу дагы.

Катарлап айтып өтөйүн,
Аягы кара буураны.
Кен кол, Нылды, Кайынды,
Толуп жатат башкасы.
Жамбулга чейин куюлган,
Ортосунда Кашка-Суу.
Дарбазалуу эшиктей,
Аяк жаккы капкасы.
Күлүктөрүн байлашып,
Төрт түлүк малын жайнатып,
Гүлдөп жатат өзүнчө,
Аягы «Көксай» совхозу,
Өзөн-өзөн салаасы,
Гүлдөгөн колхоз талаасы.
Бир-бирине жамалаш,
Колхоздордун арасы.
Эпкиндүү иштеп жүрүшөт,
Эмгекчи элдин баласы.
Эмгегине берилген,
Эркек, аял санаасы.
Адамдын көөнүн сергиткен,
Атыр жыттуу абасы.
Тамеки айдал колхоздор,
Айдоого жөөк салышкан.
Парниктен кыз-келиндер
Көчөтүн алыш барышкан.
Суу жиберип тигишип,
Жүмшартып түбүн чабышкан.
Көк килемдей кулпунат,
Карап турсаң алыштан.
Жалбырагы этектей,
Өстүрүп үзүп такташып,
Жипке тизип берметтей,
Кургатып күнгө жайышкан.
Жер алдында жибитип,
Сорттоп тайлап таңышкан.

Ар гектардан түшүмүн,
Ашыгы менен алышкан.
Жакшы баркы билинбейт,
Жаны тигип жатканда.
Байлыктын бири тамеки,
Маанисин билип айтканга.
Токтогул, Манас, Казыбек,
Аты көп барын айтканга.
Кем эмес баасы башкадан,
Керектүүлөр тартканга.
Өлкөм айтат ракмат,
Өстүрүп муну жатканга.

4. ОШ

Жазып өттүм көркөмүн,
Жарашыктуу Таласты.
Айтайын дагы калганын,
Ош менен Жалал-Абадды.
Кетмен-Төбө, Чон-Алай,
Көк тиреген төбөсү.
Жери бүтүн жемиштүү,
Жер жайнаган мөмөсү.
Жарашыктуу өзүнчө,
Ак пахтага оронгон
Ош, Жалал-Абад өрөөнү.
Пахтасы тоодой үйүлгөн,
Баарысы ишке күжүрмөн.
Жибек, шайы көп болот,
Жигит, кыздар кийинген.
Кыз, келини пахтадан,
Кыйын болгон теримден.
Ош обласы көз жеткис
Баш-аягы керилген.
Белгилүү го башынан

Берекеси төгүлгөн.
Өзбекстан бир жагы,
Тажикстан ар жагы,
Бирине бири жамалаш,
Карап турсан аймагы.
Шаарына зангырап,
Курулган бийик тамдары.
Салкын аба атыр жел,
Шаркырайт суусу сайдагы.
Булунунда өзөндө,
Буралып өскөн тал-багы.
Капасы жок элиниң
Кары, жашы жайдары,
Өрүшү бүтүн агарып
Ак пахтаны жамынган,
Түгөнбөс байлык аты зор
Кен чыккан туш-туш жагынан,
Ак пахтанын баасы
Алтынга баалап алынган.
Эмгеги күчөп элиниң,
Күндөн-күнгө чамынган.

5. ЧҮЙ

Аяк-башы көз кайкыйт,
Эми, айтайын Чүйдүн аймагын
Кооздугун жазууга,
Колума калам кармадым.
Эркек, аял, кары, жаш,
Эпкиндүү иштейт ар дайым.
Баш жагы, эки кемин дейт,
Колхоз, совхоз жердеген.
Боору менен асканын,
Поездин жолу өрдөгөн.
Арасын көрдүм Чүйүмдүн,

Атам келип көрбөгөн.
Жайлоолору эң сонун,
Жайытта малы төлдөгөн.
Кек-Ойрокко жайлашат,
Ар жагы казак эл менен.
Атагы кеткен кыйлага,
Баш жагы Ак-Туз кендеген.
Жарашыктуу күзгүдөй,
Жасалган асфальт жолдору,
Карасаң күлүк чапчуудай
Капчыгайдын чон жолу.
Кымбаттуу Чүйгө орногон
Кыргыздын түпкү борбору.
Карап турсаң баары бар,
Каалаганың ойдогу
Айтылуу курорт Арашан,
Абасы жагат адамга,
Айыгат оору болгону.
Аламұдүн, Аларча,
Аскалуу адыр тоолору.
Коншулаш казак жердеген,
Чүй суусунун жээгине
Көргөн адам кызыгат,
Көлөмү Чүйдүн кецине.
Чыкпай койбойт айдаса,
Эмне сепсе жерине.
Аяк жагы казакка,
Колхоздору аралаш.
Бир туушкан немедей,
Бирине-бири жамалаш.
Көлөмү менен Чүйүмдү
Көрбөсө кумар тарабас.
Кыргыздын кымбат жери деп,
Кыйла улуттар мактаган.
Мекеним өсүп гүлдөгөн,
Мен да толук мактанам.

АСМАНДА

Ак шумкар канат какканда
Айланып учуп асманга,
Ак булутту аралап
Алыска сапар тартканда,
Кубанчым батпай койнума
Ырдадым бара жатканда,
Талантын күндө өстүрүп
Таалай берди жаштарга,
Көнүлүм толкуп шаттандым
Көрүнүшүн жазганга,
Бакыт да сайран әмеспи
Бара жатсан асманда,
Арзыбайт айтсам ракмат
Адашпай жолду тапканга,
Адис болуп үйрөнгөн
Айдал бара жатканга,
Ат менен жүрсөн алты айлык
Аны алты saat басканга,
Фрунзеден чыкканбыз
Саат бирден ашканда,
Кайрылып кондук Уралга
Күп кылайын батканда,
Эс алып шумкар жөнөдү
Жылдыздар чыга баштарда,
Биз барчу шаар Москва
Көрсөк деп жүрөк шашканда,
Көз алдына элестейт
Көшүлүп бара жатсан да,
Түн ичинде учканын
Түгөнбөс айтчу дастан да,
Жер жакка көз жибердик
Жеттик деп учкуч айтканда,
Айланып кондук, тан сүрүп
Агарып нурун чачканда,

Ата-энемдей ардактап
Кучагын жайды Москва.

ЖАЙЛООНУН КӨРҮНҮШҮ

Айтайынчы сүрөттөп,
Жарашыктуу төрүмдү.
Аралап көрдүм кыздырып,
Ар түрлүү сонун жеримди.
Ашып бардым күзүндө
Айтылуу Ак-Таш белимди.
Белине чыгып карасам
Белгилүү жайлоо көрүндү.
Көл жайлоо менен ой жайлоо,
Көлөмү кенен жайык саз.
Сай-сайлары кашка суу,
Сандыктай турат кара таш.
Төрт түлүк чарба малдары
Төрүндө жатат аралаш.
Ар жерди бөлүп айтпасам,
Акындыгым жарабас.
Чын-Булак, Жантай, Көлдөлөн,
Чыбырда малдар төлдөгөн.
Жылкычы, койчу, малчылар
Жылында үч ай жердеген.
Бетегеси көйкөлөт
Кулпунуп соккон жел менен.
Аркар, кулжа, кой, эчки
Аралаша тең жеген.
Жантай, Сынташ, Ак-Ташы
Жалама бийик аскасы.
Аскасынын боорунан
Атырылат Кашка-Суу.
Ар өзөндөн кошулуп
Агын жатат башка суу.

Кара-Сай менен Тегерек,
Бадалдуу калың өзөнү.
Арасынан жай алган
Айбанаттын нечени.
Карышкыр, түлкү, камандын
Карангыда мекени.
Төө-Карын менен Таш-Короо
Төмөн жаккы этеги.
Ат атынан жерлерин
Атап айтып өтөлү.
Өзөнүнүн ичинде
Шилби, терек, талы бар.
Сырдап койгон әмдей
Тобулгу деген дагы бар.
Кожогат менен карагат,
Жапан алма, булдүркөн,
Ар нерсенин баары бар.
Ушуларда жайлаган
Колхоз, совхоз малы бар.
Карала-Арча, Бурган-Суу
Канча суудан ылдам суу.
Бир өзөндөн келатып
Башка өзөнгө куйган суу.
Алыстан өнү жаркырап,
Жакындан үнү шаркырап,
Таштан ташка урунуп,
Күнгүрөйт тили барчылап.
Көк ирим көбүк бүркүлдөп,
Көрүнөт балык жылтырап.
Суу байлоп бассаң бир сонун,
Сууру жүрөт чыркылдап.

Киндик-Таш менен Түйүнчөк,
Кишинин көөнүн сүйүнтөт.
Жагымдуу нечен адамга
Жайкалып чыккан дүйүм чөп.

Кол менен жасап койгондой
Кооз түрлүү таштары.
Өз өзүнө ылайык
Коюлган экен аттары.
Ак-Башат, Конур, Шыраалжын,
Асемин айтсам булардын
Жагымдуу чөбү арпадай
Жайыты болот уйлардын.
Жер чиет басса желини
Жайылган бир топ кунаажын.
Саанынан ашык көп берет
Сүт, май, быштак планын.
Асыл тукум музоо көп,
Аларды көрүп кубандым.
Ак теректин ичинде,
Араласан күзүндө
Айдал койгон сыйктуу
Жапан алма тобулгу
Жайнап чыккан түзүндө.
Көргөндө адам тамшанат,
Көк шибер чөбү жайкалат.
Түрлүү жемиш мөмөлөп
Шагын иет кайкалад.
Ичинен түрлүү гүл тандап,
Булбулу шаңшып жар салат.
Көнүлүндү кубантып
Көрктөнөт туш-туш чар тарарап.
Беш-Мойнок, Кайкы, Баркырак,
Белине чыксан жаркырап,
Белгилүү жерлер көрүнөт
Башында кары жалтырап.
Капчыгайды жаңыртып
Кашка-Суу агат шаркырап.
Кен-Сайынын ар жагы
Ат чабым кенен аймагы
Жайыллып жүрөт карачы

Колхоздун түрлүү малдары.
Кыркалай конгон боз үйлөр,
Кыз, келин жүрөт жайдары.
Адамга жагат бал сындуу
Кымызы менен айраны.
Бөрү-Көрбөс, Үй-Күнгөй,
Бөксөлөп жол каттаган.
Күкүктүн үнү басылбай,
Күн түнү атын жаттаган.
Бабырганы бакырса,
Кош добуш чыккан аскадан.
Өзөнүндө малчылар
Өстүрүп малын сактаган.
Асман ачык, ай жарык,
Адамдын көөнүн шаттаган.
Кыз жигиттер түнүндө
Кынгыроо оюн баштаган.
Жайлоонун көркү ушунда,
Жай мезгил кызык башкадан.
Тамашалуу кызыкка
Таң атып, күн батпаган.
Өрүктү, Чон-Сай, Ийри-Суу
Көргөн адам мактаган.
Өзөнү толо бут жемиш,
Канча алсан да түгөнбөйт,
Кайтарып адам сатпаган.
Жакага түшкөн малчылар
Куржуну толгон алма-өрүк
Келген өндүү базардан.
Бос-Тектир, Туюк, Мин-Теке
Болжолсуз мунун бийиги.
Арасында жайнаган
Аркар, кулжа кийиги.
Эсеп жетпейт санына
Же
Ээлеген бул жер үйүбү.

Мұйыздөрү шагырап
Басқанда таштар жаңырат,
Башчы болгон бири жок,
Баккан малдай жайылат.
Биринен бири бөлүнбөй,
Бирге жүрөт ар убак.
Кара-Қыр, Макмал, Саятчык
Мұнұшкөр тигет алачык.
Тор жайып туйгун, бұркұткө
Бекинип жатат карашып.
Тирүләй тұлқу же итти
Казыкка коёт байлашып.
Оокат учүн алар да
Асмандан түшөт адашып.
Тұшұруп торго алышат,
Тұрлөнтүп боону тагышат.
Мұнұшкөр таптап күүлөнтүп,
Тапка кирген кезинде
Талаага алып барышат.
Томогосун шыпырып
Тоо әзкиге салышат.
Катырыңкы, Жар-Колот,
Колхозго жакын тоо болот!
Капталында чукулдайт
Кекилиги жорголоп.
Катары менен жерлерди
Сүрөттөп айттым формолоп.
Аяғында айтарым:
Жайллоомдун өөнү жок,
Малчылардын көөнү ток.

СУУСАМЫР

Суусамыр жердин кенени,
Суктантат ар бир өрөөнү.

Макмалдай тулан, бетеге
Малдардын құн-тұн жегени.
Магдырап козу, улактар
Маарашиб әэрчийт әнени.
Катарлап кулун байлаган,
Канча бир жерге желени.
Таңынан кечке аралаш,
Таанышат саанчы женени.
Чөбү құчтүү, сүтү арбын,
Сааса толот чөлөгі.
Сабада қымыз күрпүлдөп,
Саматат саамал дегени.
Чынысын чертет ичкенде,
Чымыратат денени.
Баш-аягын жайллоонун
Баяндап айтып көрөлү.
Бир жагы Сөөк, Кара-Кол,
Төрүнө барат тасма жол.
Әчки, теке, кийиктер
Әсеби жок мында мол.
Жайыты кен суусу шар,
Жайнаган аппак көп койлор.
Мактоого тете чабандар,
Малчынын иши өтө зор.
Тушардан келет туланы,
Туйлаган оргуп булагы.
Тоосу жакын чокулуу,
Тоодактай жайнайт улары.
Абасы таза анкыган,
Адамдын балкыйт қыялышы.
Жанга да малга рахат
Жайллоонун толук убагы.
Кара-Кол ылдый калкы бар,
Катарлаш тунук, марты бар.
Көркөмдүү қыштак МЖС,
Курулган көчө, ак тамдар.

Керектүүсүн алышка
Келишет мында малчылар.
Кийим, оокат жетиштүү,
Керектүүнүн баарысы бар.
Капчыгай Көкөмеренге
Куюлат мөлтүр шар суулар.
Катуу чыккан бул жерден
Кабанын уулу Кожомкул
Карааны тоодой алпы бар.
Каршылашкан жерлерден
Калк намысын алчуулар.
Казак-кыргыз баш кошкон,
Кадимден катташ шарты бар.
Топ жыйынды гүлдөткөн,
Толгоп комуз күү черткен
Токтогул, Калык жарчылар.
Аралап келип турчу экен
Өнөрпоз, балбан, чечендер,
Өтүштү нечен барчындар.
Ошон учун Суусамыр,
Оболдон бери данкы бар.
Баары эле сонун жайлоонун,
Байбиче, Саз, Көк-Муз-Төр,
Күтүрөп малга жык толгон,
Күнгөйү жылга өзөндөр.
Мактоого даңкка жеткирген,
Мандайдан аккан мончок тер.
Суусамыр жайлоо сулуу төр,
Суктанган адам барын көр.
Жайлоонун кени Суусамыр,
Жапкандай килем адыр, кыр.
Жаратылыш, көркүндү
Жазсам да жетпейт мин сап ыр.
Жаралдың элдин бактына,
Жай-кышы дайым чалкып тур.

КЕНЕС-АНАРХАЙ

Аралап кышта көп барам
Анархайда чабанды.
Аяк-башы көз жеткис,
Ар жагы кенен талааны.
Кырчылдап катуу суугу,
Кыйкырып турат шамалы.
Баш жагы Отор, Сексен-Уч,
Балхашка чейин аягы.
Бир чети Топор, Мин-Касан,
Бир жагы Кан-Тоо баягы.
Буурул-Байтал, Байконур,
Белгилүү аты, кабары.
Кыякты менен Чыганак,
Кызыл-Кум, Сөксөөл аралы.
Эл бара элек кездерде,
Ээн талаа, эрме чөл,
Көп болгон бөйөн-чаяны.
Аңыракай дегендин
Айтылсын элге баяны.
Карасаң талаа түз жатат,
Канча мал болсо бүт батат.
Карапай суук какшатып,
Кара жер тонуп, муз жатат,
Тонголок соккон илеби
Тон кийип турсан муздатат.
Тоготпой ушул ызгаарды,
Малчылар малын кыштатат.
Баалайлы чабан эмгегин,
Баарынан кыйын кышкы азап
Көз кайкыйт көндик аймагы,
Көрүнбөйт бир түп тал-багы.
Чатыrap семиз кадырлуу
Чабандын баккан малдары.
Бетеге, шыбак, баялыш —

Малдардын жечү нандары.
Кар жааса койлор кашарда,
Жем-чөбү баары камдалуу.
Баардык чабан бир эмес,
Батырлар чыгат тандалуу.
Жалкоого иштин баары оор,
Аларга кымбат жан багуу.
Түйшүгү иши абдан көп,
Түшүнсөң кыйын мал багуу.
Кара-Сай, Баба сайлары,
Колхоздун малы жайлады.
Камыштуу өзөн жылгынды
Көл кылыш суусун байллады.
Какшып жаткан жерлерге
Суу жайып, беде айдады.
Эрме чөл гүлдөй баштады
Эл колуна алганы.
Жылгынды көлү чабанга
Жылына берет пайданы.
Жашоонун баары суу менен,
Жалпыга тиет жардамы.
Жыйырма экинчи чоң кудук
Жылгындынын ар жагы.
Жыбырап күйөт кечинде
Жылдыздай Ильич шамдары.
Колхоз, совхоз тургузган
Катар көчө, тамдары.
Конок үй, мектеп, почтосу,
Камсыз болгон бар баары.
Кар кечип ойноп жүрушөт
Кайратман чабан балдары.
Тамылжып кызыл өндөрү,
Таза аба дени жайдары.
Тарбия алып атадан,
Таанышат айыл чарбаны.
Аныракай ушундай,

Аябай кенен аймагы.
Ала-Көл, Буурул-Байталы,
Алардын жөнүн айталы.
Арасы камгак, сөксөөлү
Асырайт малдан канчаны.
Кашабан ууру мында көп,
Капшыттан чыгып чан салуу.
Кашында чабан күн-түнү
Койлорунун баарысын
Кас душмандан кайтаруу.
Адамдык сапат ушунда,
Ар быр ишти барк алуу.
Бирине бири жери окшош,
Бийиги, сайы, дөнү окшош.
Аралап жүрсөн кээ жери
Айырмасыз эң окшош.
Ал жерди мурун билбесе,
Билгендер алыш жүрбөсө,
Айыл, үйдү таба албай,
Адашканбыз бир нече.
Чабандардан чабан бар,
Чарчабаган адамдар
Чалкалап үйдө жатпаган.
Эрте туруп, кеч жатып,
Эсептеп малын каттаган.
Эмгегинен кадырлуу,
Эл ишенчин актаган.
Эси бүтүн, акылдуу
Элде көп мындай жакшы адам.
Өзүмчүл кээ бир чабан бар,
Өзүнөн башка жакпаган.
Жайып койгон жем-чөбү
Менчигинен артпаган.
Бакпа деп айтпайм малынды,
Баарына төң бол, жаш чабан.
Адал ниет, ак пейил,

Арамдыкка баспаган.
Балыгы Балхаш көлүндө,
Байлыгы Кенес жеринде.
Багылып жатат канча мал
Батыштын кенен жээгинде.
Байкалып турат малчынын
Баатырлык кайрат өнүндө.
Башынан кыргыз-казактын
Баа жеткис салты пейлине.
Барып калсаң сыйлашат,
Бапырандап жыргашат,
Барктап жайыл төрүндө.
Кылымдан кыргыз-казактын
Кыйышпас достук элинде.
Кенестин
Керемети көлүндө.
Өрүшүн малга толтурган,
Өркүндөп алга кол сунган,
Өлкөмдө барктуу чабандар,
Өмүр берсин өмүргө.
Жакшы чабан байкалат
Жазында алчу төлүндө.
Жарышып күчтү сынашып,
Жаратса эмгек демилге.
Арнадым, баалап ыр жаздым
Анархай кыштоо жөнүндө.
Максаттуу коёт мелдешти.
Макталып далай чабандар
Мандай тер күчүн көргөзгөн.

ЖЕРГЕ-ТАЛ
(Тажикстан)

Аманбы боордош туугандар
Айтамын салам, кабыл ал.

Арзып, эңсеп, жүрчү элек,
Айткандай экен Жерге-Тал.
Өрүшү толо мал жайнап,
Өзөнү токой, суусу шар.
Аскасы асман тиреген,
Айланат көктө барчындар.
Баркытка жапкан күмүштөй
Башында жатат аппак кар.
Байыртан жакын болушкан
Бактылуу тажик-кыргыздар.
Күрпүлдөйт көк суу сайында,
Гүлдөгөн укмуш жайында.
Күкүгү менен булбулу
Күн-түн сарайт багында.
Күжүрмөн тажик досторум,
Күүлөнүп эмгек камында.
Самолёт менен келатып
Карадым туш-туш жагын да...

Баш жагын Алай, Карамык,
Байыртан турган жааралып.
Басмачы күчөп турганда,
Баарысы кеткен таралып.
Бай-манапка жем болуп,
Байкуш кедей таланын.
Каардуу ошол замандан
Калган эл ушул саналып.
Кызыл-Суу, Бахш баш жагы,
Кыргыз, тажик жаштары
Кыз алышып, кыз берген,
Бизден да мурун баштагы.
Бир туугандык, досчуулук,
Бүрдөп бара жатканы.
Бүткүл Совет аймагы
Бир атанын балдары,
Гүлдөп бара жатканы.

Ой-максатка жеткирген
Октябрдын ак таны.

ЭЛ КАЗЫНАСЫНАН

1. СОЛОГОЙ ҮРЧЫ СООРОНБЕК

Осмонкул абам баш болуп,
Он артист чыктык айылга.
Талаанын баары көк шибер,
Колхоздун аты «Чолпонбай»
Таласка бардык жыйында.
Капканын ооз жагында.
Кадырлап тосуп алышты,
Кары-жаштар жабыла.
Кайрып бизди алпарды,
Кампачынын тамына.
Концерт эртең болот деп,
Кабар берди баарына.
Кай жерде дешип сурашса,
Кампанын болот жанында.
Олтурат элек жаңыдан,
Ошол үйдүн чайында.
Сооронбек менен Күчүкбай,
Салам айтып киришти.
Чай ичиp жаткан маалында.
Осокемди Күчүкбай,
Кадырлап таанып калгам дейт.
Фрунзенин шаарында.
Бир-эки ооз Осомдон,
Үр сураган чагында.
Күлүп коюп Осокем,
Күчүкбайга ырдады.
Күнөө кетсе таарынба,
Айланайын, күчүгүм.

Осмонкулга жармашкан,
Көрчү жүрөгүнүн бүтүнүн, –
дегенде *Күчүкбай*, — *Айланайын Осоке*, сизди ушин-
тип ырдал берер бекен деп ойлодум эле, – деди.
Ошондо *Осокем* минтип ырдаган:

Кааласаң балдар атанын,
Калтыrbай уккун касалын.
Кадыры калып калбасын,
Кашымда бала-чаканын.
Күлдүрөм деп тийишти,
Күчүкбай балам чатагым.
Бир кезде,
Күлгүндөй сендей жаш элем
Карачы әми,
Күмүштөй болду сакалым.
Келим-кезек арылап,
Келин-чал болду катарым.
Кер мурут сылан жигит чак,
Ким билсин оолак качарын.
Кезинде оюн-күлкүнүн,
Гүлдөтчү элем базарын.
Күлүк элем талбаган,
Карачы,
Күйүгүп аран басамын.
Конгуроолу шумкардай,
Коного чапкан тулпардай.
Короздонгон жашчылық,
Коштошкон окшойт сапарым.
Карылық келсе чылбырлап,
Каякка әми качамын.
Келсе келсин карылық,
Кереги әмне капанын.
Колумдан келсе балдарым,
Карачы ушул турмушта
Кайрадан келет жашаргым.

Кийинчөрөөк туулбай,
Кичине буга капамын,
Көрүп калдык илгерки,
Кесирдүү заман азабын.
Кеткен күндү, бул күндү,
Келтирип айтып жатамын.
Келишкен жыргал бул турмуш
Келечеги, максат акылы,
Кеменгер Ленин атанын,
Кут болсун ушул нур заман.
Кубанычта жаштар жашагын.
Куюлган шекер сөзүмдү,
Күрсакка неге катамын.
Кумарлуу балдар алыш кал,
Ким билет канча жашарым.
Кырына чыктым жетимиштин,
Кыргыз эл билет атагым.
Кырк жылы элди аралап,
Кызматын элдин аткардым.
Кур калбасын ордум деп,
Кулун-тайлар таптадым.
Кубушуп чыкса артымдан,
Кубанчка ошол батканым.
Куюлган шекер сөзүмдү,
Кунан-тайга таштадым.
Кана эми,
Кырдал алтын берсем да,
Кылчайбайт өмүр баштагым.
Кысыталак карылык,
Кыйшандап торуй баштадын.
Карылыкка барганды,
Кашандап калат басканың.
Кайрат-күч кетип дененден,
Калчылдайт тизе, баштарын.
Кардыгып үн, тил булдурттап,
Кадимкидей бул-бул так,

Келишпейт ырдап жатканын.
Куюндай учуп жөнөйсүн,
Куу ажал салса капканын.
Курсакта кепти ырдадым,
Курчалып турган жаш-карым.
Карганча сыйлаш бир-бирин,
Катуу сөз такыр айтпагын.
Качан да болсо билесин,
Кайран жан бир күн кайтмагын.
Баятан бери балдарым,
Байлыктын ачтым капкағын.
Байлыгым — менин өнөрүм,
Бала кезден баштадым.
Бактылуу акын экенмин,
Барк-кадыр, сыймык тапканым
Баа берип улуу партия,
Беришти атак-данктарын.
Башта:
Биздей нечен ырчылар,
Билемин азап тартканын.
Бий-булуштар аткарган,
Бикирине жакканын.
Бирдеме десен тескери,
Башына чагат чакмагын.
Баарынар толук билесин,
Байкуш Током булбулдун,
Башына шорду артканын.
Байлаган колун кишендер,
Караачы,
Бай-манаптын акмагын.
Баяндал айтсам түгөнбөйт,
Байыртан берки дастаным.
Байкап турам биерде,
Балдарым сенин шашканын.
Барып көрүп келгиле,
Башкарма айткан жактарын.

Башталганча ойнубуз,
Бабаңардын жакшы го,
Байыр алып бир аз жатканым.
Буйруса бүгүн гүлдөтүп,
Бул инимдин ак тамын.
Бирден ырын угасын,
Бир кумардан чыгасын.
Булбулдай балдар айтканын.
Ошондо Сооронбек:
Осоке сизге ракмат,
Оой жыргатып салдыныз.
Оргуштап ағып жаткансыйт,
Оозунуздан бал кымыз,
Кайнар булак көп ырды,
Кайдай таап алдыныз.
Караганды шахтыдай,
Казана әкен кардыныз.
Канттай таттуу ыр керек,
Калк кумарын кандырыш.
Жер таянбай жүгүрүп,
Жетимиш жашка бардыныз.
Жениши менен атакты,
Жетишинче алдыныз.
Жайылган қыргыз-казакка,
Жаш кезде чыккан дайнызы.
Жанынызга олтуруп,
Жобурап әки ооз ырдасак,
Жок чыгар осо, айбыбыз.
Жоро-жолдош ичинде,
Биз болсо,
Жорголоп койчу шайырбыз.
Жолборстой акын бет келсе,
Жоголуп калат дайныбыз.
Ырчы, чоорчу көп чыккан,
Ышкылуу биздин айлыбыз.
Женижок чыккан бул жерден,

Жетимдиктин айынан.
Жетишиз кордук күн көргөн.
Аксыга барган баш катып,
Ала оорусу жугат деп.
Анткорлор айдап ийгенден.
Адамдан укмуш башкача,
Алп акын экен бир келген.
Айдыралы жөргөлөк,
Абамды кимдер билбegen.
Курсак-башы кыймылдал,
Куудул чертип күүлөрдөн.
Каткырып коюп мостоюп,
Кайра башка түрлөнгөн.
Калык менен Айдакем,
Кармашыптыр бир жерден.
Какем көрүп айтыптыр.
Кара улактай жинденген,
Кайдан келген немесин,
Картан аюу өндөнгөн.
Анда Айдакем былкылдал,
Ат үстүндө шылкылдал.
Көйрөн, күүсүн черткенде,
Көргөндөр күлүп каткырып,
Келин-кыздар шынқылдал.
Кебетесин өзгөртүп,
Койгон өндүү сыйкырлап.
Менин атым сурасан,
Айдараалы жөргөлөк.
Агайындын ичинде,
Айтар сөзүм бир бөлөк.
Сага окшогон ырчыга,
Таап ырдайм термелеп.
Кемпирлерди көргөндө,
Кете берем дөңгөлөп.
Келин-кыздуу үйлөргө,
Керегенин түбүнөн,

Кирип кетем жөргөлөп.
Деп Айдакем ырдаптыр,
Дуу күлүп элдер жыргалптыр.
Улуу киши менден деп,
Урматтап Какем сыйлаптыр.
Учуру келсе шум ажал,
Осоке,
Ушулар да турбаптыр.
Айдакем чыккан бул жерден,
Артында калды ырлары.
Өнөрлүү өлбөйт деген сөз,
Өзгөчө ушул турбайбы.
Жунушалы сурнайчы,
Жакшы тартчы сурнайды.
Жукем да ушул айылдан,
Сиздер менен илгери,
Иштешкен бир топ жылдары.
«Ак токтуну» тартканда,
Адамдай сүйлөйт бул кайруу.
Таланты, дээри, болбосо,
Тим киши билбейт мындайды.
Жеринде зээни болбосо,
Жөн киши кошуп ырдайбы.
Жанатан бери Осоке,
Жамактап эптең ырдадым.
Сизди
Жадаткандык кылбайбы,
Балдарыңызды ээрчитип,
Баягы көлгө баралы.
Кой десениз жылбайлы.
Конушка келген булбулсуз,
Колдон келсе сыйлайлышы.
Кол берип сизге койбосок,
Кусурунуз урбайбы.
Кабарыңыз айтылып,
Калкыңыз жатат ашыгып.

Калтырбай кечке жыйнайлы,
Куюлган шекер сөзүнүз,
Кубандырып кетиниз.
Бүгүн бир,
Кумардан канып жыргайлыш.

2. КӨЛ ЖЭЭГИНДЕ

Сооронбек ырдап бүткөндө,
Башкармасы кеп айтты.
Осокемдин балдарын,
Соке,
Ойнотуп келгин деп айтты.
Ээрчитип Сокем бет алды,
Өзү айткан чакан көл жакты.
Жээгине барганды,
Токтосун тентуш асылдаш,
Жер танда деп мага айтты.
Өз элине келгенде,
Көрсөт деп сыйды санатты.
Көк шибердин үстүндө,
Кериш бут, кол канатты.
Алдына койдум жайнатып,
Көтөрүп барган тамакты.
Шекербек менен Сооронбек,
Тентушчуулук адатты.
Тамашалап жатышса,
Татынакай жарашты.
Керим алып жүрчү эле,
Кош ооз мылтык жаракты.
Кеткен эле кыдырып,
Камыштуу жәэк тарапты.
Тапкан окшойт бир нерсе,
Тарс дегизе бир атты.
Атканы жалғыз бир өрдөк,
Аттым деп бизди кубантты.

Күйкалап этин бышырып,
Кол санын жаңы бөлгөндө.
Комузун алыш колуна,
Сокем,
Кошуп турган убакты.

3. ЭКИ ӨРДӨК

Көрсөтсөм колхоз көлдөрүн,
Шеке ала келген экенсин,
Көзгө ата турган мергенин.
Биз асырап багып жүрчү элек,
Колхоздун эки өрдөгүн.
Бали, ракмат, мергеним,
Бир атканда сермедин.
Атып келген өрдөктү,
Аган Шекербекке бергенин.
Шеке, өрдөктүн этин сен жедин
Сени менен мен жедим.
Кыргыздын сыйын көп жедин.
Кырчыйып эле арыксын,
Деги семиргениң көрбөдүм.

4. АРАЧА

Көнүлүбүз шаттанды,
Тамаша, ыр башталды.
Токтосун алыш комузду,
Сокенди көздөй аттанды.
Сокемди көрдүм жаңыдан,
Сонун кипши экенabyдан.
Сологой чертип комузду,
Солкулдата кайырган.
Эс алдырып келем деп,
Биздин Соке,

Ээрчитип чыктың айылдан.
Эң эле зыкым әкенсиз,
Эки өрдөккө кайгырган.
Жеке Шекем жеген жок,
Жединиз сиз да санынан.
Колхоздун өрдөгү әмес ко,
Кайтарып жемге багылган.
Ажалы жеткен турбайбы,
Асмандан тұшуп кабылган.
Артисттердин насиби,
Ар жерден буйруп табылган.
Асылдаш курбун Шекербек,
Ал дагы сизди сағынган.
Арық да болсо талықбай,
Алыскы жерге чабылган.
Атайлар менен бир жүрүп,
Ак калпак кыргыз тааныган.
Эркелеп Соке жатамын,
Ээн баш кетсем жаңылам.
Эстебес иниң олтурат,
Элирип чыккан тайынан.
Ээрчитип барган Алыкем,
Эселек кезде айылдан.
Эл-жерди таанып бул кезде,
Эң сонун чыккан шайырдан.
Айыл жакын сиздерге,
Акпай менен Сабырдан.
Ата тегим уксаныз,
Аксы багыт жагынан.
Каргадай кезде үлгү алам,
Калық, Коргоол, карыдан.
Азыр Осокем, Алыкемдерге,
Окуучу болуп жаңыдан.
Эгиз козу кейптенип,
Эл оозуна алынган.
Таптаган кунандарыбыз,

Тамашага чабылган.
Баштачы эми, Эстебес
Байкениз Сокен жайынан.

5. СОКЕМЕ ЖООП

Токтосун берсен кезекти,
Токтолуп калчу мен белем.
Тоо булбулдар көп чыккан,
Толкуган Талас жер кенен.
Мен да сагынып жургөм Сокемди,
Саламат көргөн өндөнөм.
Азылдашып чымчышат,
Ар ким өзү тен менен.
Анда әмесе баштайлы,
Айтыш кеп чыкты әмнеден?
Азыраак айып болду окшойт,
Айылга келген мейманды,
Агабыз Соке тергеген.
Өзүнүз да таттыңыз,
Өрдөктүн этин әл менен.
Аган минтип айткан деп,
Топ жыйында Токтосун Эми,
Тооруша берет мен менен.
Өрдөктү Керим атты эле,
Өнүтүп барып тапты эле.
Алып келип өрдөгүн,
Алдыбызга тартты эле.
Кызыгып көбүн биз жедик,
Шекем кымындей эле татты эле.
Торпогун атып салғансып,
Дооладыңыз жакшы эле.
Асманда учкан өрдөктү,
Айлыңыз качан бакчу эле.
Атып алган өрдөктү
Артистке качан сатчу эле.

Азилдешип Шекене,
Айттыңыз Соке калпты эле.
Өрдөгүн канча акча эле?
Калыстык менен айтыңыз,
Өндүрөм десен берели,
Картан, беле, жаш беле,
Жалалуу көлгө келбестен,
Жай тапсак болмок башка эле.

Сооронбек анда кубанып,
Сологой колун шыманып.
Комуздун үнү қынгырап,
Кошулуп үнүн чыгарып.
Айланайын жаштарым,
Мен тим эле,
Айылда кепти баштадым.
Кагылайын жаштарым,
Мен тим эле,
Колхоздо кепти баштадым.
Жакшы болду мергеним,
Жапайы өрдөк атканын.
Шылтоо қылып өрдөктү,
Шынаарлап ырдап таштадым.
Шекербекти көргөндө,
Кычышкан окшойт капталым.
Акындардан азыраак,
Ыр чыгар деп баштадым.
Арасынан кичине,
Сыр чыгаар деп баштадым.
Айылдык мендей ырчыга,
Чыр чыгаар деп баштадым.
Ар кимиси бир-бирден,
Чымчылар деп баштадым.
Агаңарга болушуп,
Эки иним бирдей каптадын.
Токтосун менен Эстебес,

Толуп турган чактарын.
Тоту күштай кулпунуп,
Болуп турган чактарын.
Төкмөлөрдөн үйрөнүп,
Тоо суусундай күүлөнүп.
Толкундай бер жаш чагын.
Эки инимдин көзүнчө,
Күйтундамыш боломун,
Кудайым өзү сактагын.

6. ОШОЛОР СУЛУУ БИР БОЛСО

Айылда жумуш иштебей,
Ак эмгек нанын тиштебей.
Ушак айтып көчөдө,
Узун тил сары митедей.
Эртеден кечке бекерчи,
Ээн баштыгын түздөбей.
Эмгектен качып жүргөндөр,
Элде жок кийим кийгендер.
Эмесе мындай ырдадым,
Эсине алсын билгендер.
Деп Сооронбек,
Оймоктоп кашын кырдырган,
Өзүнүн айбын билбестен,
Өзгөлөрдү сын кылган.
Эртенден кечке көчөдө,
Эмгеги жок бир кылган.
Сайраса кетет шакылдал.
Урганда кокуй тилди урган.
Эндиктеп бетин кызарткан,
Этегин өйдө кыскарткан.
Эл турса такыр уят жок,
Әч кандай жок ызаттан.
Үй ичи турса жыйылбай,

Аны ойлоп да койбайт кымындай.
Азандан кетет көчөгө,
Жумушу жок тыйындай.
Ачык дүкөн, буфетке,
Адаты бар бурулмай.
Темтендеп басып жол бою,
Тереги калбайт урунбай.
Салпылдап келет кечинде,
Саманга тойгон сыйырдай.
Жоро-жолдош күтпөгөн,
Жолугуп калсан жолунан,
Жорудай орой тиктеген.
Сүйлөсө кетет таркылдап,
Бир сөзү жок сиз деген.
Үшүгөнгө — шишиген,
Үйүр алгандарын издеген.
Ачык мүнөз ак мандай,
Ай чыгып келе жаткандай.
Күлсө тиши кашкаят,
Күмүштөн чеге каккандай.
Колхоздо иште баарында,
Калкына журбөйт макталбай.
Арманы болбос жигиттин,
Андайга кошчу күн болсо, —

деп Сооронбек жолдо мага минтип ырдайт:

Алтымыш жаш келатат,
Айылда биздей карғандар.
Айланайын Эстебес,
Агандан кетет дармандар.
Анткен менен силердей,
Ардақтачу балдар бар.
Айылга келсе урматтап,
Ага деп койсо зыйнаттап,
Анда кандай арман бар.
Сен менин жакын инимсин,

Сый меймандар ал балдар.
Кайрыла кет үйүмө,
Кагылайын Эстебес,
Эт болбосо да айран бар.
Ушундай элден чыгышкан,
Укмуш талант адамдар.
Устаттардын жолуна,
Улантып изин салгандар.
Сологой ырчы Сооронбек
Эл шайыры болгон деп,
Эскермеме жазылды,
Эсиме сактап калгандар.

ЖОЛДО

Түш обо күн чыгышка жөнөп калдым,
Кен жолдо учкан өндүү баратамын.
Мингеним тулпар жеткис „Волга“ деген,
Арыштап жолдун тартат танаптарын.
Мен деле кем калышпайм деген болуп
Учкан күш жетпей күүлөйт канаттарын.

Ангыча боорунда кара асканын
Капчыгай боом экен баратканым,
Сайында күрпүлдөгөн чон суу аккан
Жээгинде өскөн жапан шилби, кайын,
Тан калып көз жиберип эки жакка
Көрктөнгөн көрдүк туш-туш тараптарын.
Кайчы өтөт машиналар убап-чубап
Жол бети жалт-жулт этип күзгү сымак,
Бийикте бараттык го деп ойлосом
Чокудан паровоздун үнү чыгат,
Кубанып поезд жүргөн жолду карап
Биз айттык техникага миң ракмат.

Жол салтан ташты омкоруп бекем кылып
Паровоз вагон чиркеп өтүп барат,
Бир кезде ат өтө албай ушул жерден
Көп азап тарткан элдер көчү кулас,
Мына азыр техникианын өскөн кези
Ой-максат орундалып жеткен убак.

Жолдоштор бирөөн сөзүн бири улап
Жанымда Жапар эле улуурак,
Качан бул капчыгайдан чыгабыз деп
Карадык а кишиден жооп сурап,
Кичине терезеден кирген шамал
Көнүлдү көтөрүлтөт беттен сылап.

Жапардын бизге карай айткан кеби,
«Мынакей Балыкчыга келдик!» деди.
Ал киши айтып сөзүн токтогончо
Мелтирип көзгө илинди көлдүн жээги,
Ортосу кар жатпаган кара тоодой
Элестейт Суусамырдын ашуу-бели.

Кээде көк, кээде агарып толкун өңү
Кен пейил кыргыз элдин Ысык-Көлү,
Канаты күн чагылып катар учуп
Кайрылып көлгө конот каз, өрдөгү,
Сүрөткө кооз кылып тарткан өндүү
Чоң шаар Балыкчынын турган жери.
Бир кезде боз топурак талаа болгон
Айланып карга кузгун учуп конгон.
Калың чий, карагай, чөп, шагылдуу таш
Айбанат арасында ээлеп толгон.
Карангы күн батарда киши өтө албай
Каттаган болгон әмес ушул жолдон.

Азыр жок ал көрүнүш бүтүн башка
Калың бак, асфальтталган таза баары,

Кышкысын көлү тонбойт дайым жайдай
Күн-түнү күйгөн өчпөс Ильич шамы,
Гүлдөткөн заманына кубангандай
Күжүрмөн эмгек эри жашы, кары.
Карачы эми сонун әлдин шаары,
Салынган үйлөрүнүм баары жаны.
Айланан көркө кирип шанга толор
Балыкчы мындан ары дагы, дагы.
Байлыкка толо берсин, әл-жер өссүн
Толкугап Ысык-Көлдүн эки жагы.

ЫСМАЙЫЛ АҚЫНДЫ ЭСКЕРҮҮ

Ысакемдин комузу,
Ыйламсырайт добушу.
Элире албай буулугат,
Ээсинин жогу ушу.

Илинип турат комузу,
Ичинен сызып добушу.
Күллөткө сайрап турчу әле,
Күйөрүнүн жогу ушу.
Ысмайыл залкар ырчы әле,
Ырынын баары қурч әле.
Какшыктуу кәэ бир кайруусу,
Калемпир кошкон мурч әле.

Билбegen сөзү жок әле,
Бир жери өктөм шок әле.
Күнөөлөшкөн кишиге,
Күйдүргү кеби чок әле.
Айтканын бербес тоң әле,
Ақындык жагы мол әле,
Казак менен кыргызга,
Кабары чыккан чоң әле.

Калмырза ырчы жердеши,
Калыкка жаккам мен дечү.
Катарында акындар,
Кармашчу болсон кел дечү.

Осокем ырын жактырчу,
Алыкем айтчу жакшы ырчы.
Ошолорго төң тайлаш,
Олтурчу әмес башка ырчы.

Токтоналыны шаштырчу,
Толкундап әлдер каткырчу.
Ылаачындай курч сөздүү,
Ысмакем эле жакшы ырчы.

Алтымыш сегиз жашта эле
Ажалдын боору таш беле.
Ак турпакка жуурулду,
Акындык талант, алп дене.

Жайнаган солуп, гүл катты,
Жомогу элге белгилүү,
Жогогттук сиздей кымбатты

МУРАТБЕК 70 ЖАШТА

I

Элимдин болгон сыймыгы,
Эскерели Мукемди.
Әбөгейсиз зор талант,
Эңсечү эле бүт әлди.
Барбайган бала кезинде,
Баалап келген ушерди.
Карапайым колхозчу,
Каалап келген ушерди.

Калаага барып окуйм деп,
Самап келген ушерди.
Көкөлөтүп өстүрчү,
Канат көргөн ушерди.
Калыстар сынап артистке,
Карап көрөт Мукемди.
Келечекте чон артист,
Талант көрөт Мукемди.
Өнөрүнө Мукебиз,
Өзүнө өзү ишенди.
Өркүндөтүп талантын,
Өстүрүп улам күчөдү.
Көрсө, тубаса талант турбайбы,
Туруктуулугун ырдайлы.
Турмуштун баарын түшүнгөн,
Улуктуугун ырдайлы.
Улууга урмат, кичүүгө,
Сылыктыгын ырдайлы.
Качан көрсөн каткырып,
Билчи эмес эле бир кайги.
Баа жеткис адам болбосо,
Барк-кадыр келип конбосо,
Партия, элим сыйлайбы,
Мукемдин үйү бүт талант,
Муну уккан, көргөн суктанат.
Берметтей тунук өнөрдү,
Мукеме берсе керек чыпкалас.
Өкүнүчүбүз Мукемдин,
Өмүрү экен кыскараак.
Атактуу сындаи адамдын,
Артында нуска из калат.

II

Мукемдин даңкы таанымал,
Мактоого бардык жагы бар.

Мукемди билет, унуптайт,
Миллион жашы-карылар.
СССРдин эл артист —
Деген ыйык наамы бар.
Карапайым бир кыргыз,
Король Лирди Лондондо,
Аткарганы дагы бар.
Тейитбек болуп чыкканда,
Тетири сүрдүү каары бар.
Уулунан бир ат аяйт деп,
Урушкан жашы, карылар.
Ақылбекти ойносо,
Аталык мээрим таанылар.
Каныбек, Егор Булычев,
Отелло, дагы Фамусов,
Ушундай укмуш ролдор,
Түгөнбөгөн саны бар.
Кайгырса элди ыйлаткан,
Күлдүрсө элди жыргаткан.
Каалагандыш баары бар.
Таланттын күчү ушунда,
Тарыхта өчпөй калынар.
Союзга аты билинген,
Сабира сүйгөн жары бар.
Аял жакшы, эр жакшы,
Айрыкча, женем эң жакшы.
Айтпасак бизге таарынар,
Күмүшлиева Сабира,
Көк чайын куюп белендереп,
Күнүгө Мукем жанында.
Экөө бирдей талпынып,
Өнөрдүн талант камында.
Эмгеги менен көрүнүп,
Ээ болгон женем кадырга.
Ээрчишип чыккан таланттар,
Элимдин кубанч, шаны да.

Эжени көрүп синди өсөт,
Аганы көрүп ини өсөт.
Атактуу артист, артистка,
Айта берсек абдан көп.
Даркүл, Бакен, Сайрагүл,
Абдиашым, Насыр, Сыдықбек,
Артынан эргип өсүштү,
Арсен, Жамал, Советбек,
Баарынын атын ырдашкан,
Бүтпөйт дагы түгөнбөйт,
Таң атканча ырдаса.

III

Жыйырма алтынчы жылында,
Ушу, театрын орноду.
Ачылганда биринчи,
Ашыралы, Аманкул,
Эшимбеков Қазыкем,
Түмөнбаев Шамшыкем,
Айбашов, Сарбагышовдор,
Айылдан келген таланттар,
Атактуулар болгону.
Ар кимде тоодой талант бар.
Аткарып роль ойноду.
Азыр да айтат көргөндөр,
«Кайгылуу Какей» койгонду.
Куттубаева Анвар,
Кийизбаева Сайралар,
Кымындай кезде келишти.
Кыйын артист болгону.
Ал эмес,
Алымкул, Шаршен, Осмонкул,
Акындар бирге ойноду.
Таланттын, өнөр кесиптин,
Так ушул жер борбору.

Эртеден бери Мукемдин,
Эмгегин айтып ырдадык.
Эчен укмуш ролдор,
Жөн-жөнүн айтып ырдадык.
Бу дүйнөгө бир ирет,
Келгенин айтып ырдадык.
Жетимиш жашка Мукемдин,
Жетишкен түрлүү элине,
Өрнөгүн айтып ырдадык.
Өлбөй кал, Муке асыл деп,
Өкүрдүк, көп жыл ыйладык.
Өзү өтсө да Мукемдин,
Өстүргөн уул-кыздары.
Өсүштү гүлдөй нурданып,
Мукемдин дагы бир жагы,
Театралдык коомдо,
Төр ага болуп сыйланып,
Башкарып көп жыл иштеди.
Баарына калыс, бир калып,
Артистке керек нерсеге,
Аракет кылчу кыйналып.
Бекер жерден Мукебиз,
Элдик киши, эл артист,
Болбосо керек сыйланып.
Мукемди калкы унутпайт,
Муундар өстү үлгү алыш.
Өрнөктүү, салттуу, талаптуу,
Моминтип,
Откөндөрдү сыйлайлык.

ЧЫНГЫЗ 50 ЖАШТА

Байлыкка толгон жер жакшы,
Баага, данкка ээ болгон,
Баатырым, Чынгыз, сен жакшы.
Барк-кадырың ырдаган,

Бал тилдүү акын мен жакшы.
Баратат кыргыз дүнгүрөп,
Байкап турса эң жакшы.
Верченко баштап белгилүү,
Баркталгандар келишти.
Өлкөсүнө, жерине,
Макталгандар келишти.
Матвеев чоң артист,
Мааниси зор ролду,
Аткаргандар келишти.
Москва, Ленинграддан,
Киев, Кавказ ыраактан,
Азербайжан, Түркмөн,
Өзбек, тажик, казактан,
Тоо уулу деп кыргыздын,
Тою деп келди Чыңгыздын.
Алп, таланттуу жааралган,
Азыркы жыргал турмуштун.
Төрөлдүн кыргыз мекенден,
Төркүнүн Көк-Сай, Шекерден.
Төрөкул, Нагийма ата-энен,
Тилеги кетпей бекерден.
Таланттуу уул болсо деп,
Төбөсүнө көтөргөн.
Таалай, бак берди бекемден.
Талабы эне орундал,
Таанылдың бүткүл дүйнөгө,
Таң калып сурайт чет элден.
Тал чокуга чыктыныз,
Тайгылбай татаал неченден.
Турмуштун оор кездерин,
Туулган жерде көп көргөн.
Туруктуулук, эстүүлүк,
Тумандуу түндө өткөргөн.
Эми,
Туйлабайт, көппөйт сыймыкка,

Баарын,
Тумактай артка бөктөргөн.
Эмгектин болдуң баатыры,
Эл-жердин болдуң асылы.

Элүүгө чыккан жашынды.
Эне-атаң бекер койбогон
Эл-журтуң тосуп жатышат,
Эл уулу Чыңгыз атынды.
Эсен-соо кылсын башынды.
Эчендеп том-том чыгарман,
Эң көп тилге басылды.
Эргий бер, Чыке көкөлөп,
Эми кенч жаны ачылды.
Ээ болдуң бардык сыймыкка,
Эмгегин тарых жазылды.
Энчилеп берген табийгат,
Эң күчтүү талант, акылды.
Эмгегин, даңқын ырдаткан,
Элинде мендей ақынды.
Уч-кыйры чексиз таланттын,
Укмуштарды эми жараткын.
Узакка чапса талбаган,
Устаттан эми таң аштын.
Угуздун кыргыз атагын,
Урааны сүрөп Манастын.
Күүлөнсөң күндө күчөгөн,
Күчтүүсүн керди канаттын.
Күркүрөө суудай күрпүлдөп,
Күзгүдөй тунук шар актын.
Күн тийген бийик чокудай,
Гүлдөгөн элге жараштын.
Кекөлөп чыкты атагын,
Көп элдерди саматтын.
Көкүрөктө беш жылдыз,
Көбөйсүн, мындан дагы ашсын.

Көп жашап әлге кызмат кыл,
Чике,
Сендей барктуу адамдын —
Бактысын кимдер талашсын!

НАСИР 50 ЖАШТА

Кеминдин кара булагы,
Абдылас, Акмат, Насирдин,
Ошерден чыккан кыргыздын,
Оргуган талант болбосо,
Олкайгон обончулары.
Оболоп көккө чыгабы.
Эл сүйгөн Насир Давлесов,
Эллүгө толгон курагы.
Эмсес бир аз Насирдин,
Эмгегин айтам, угалы.
Кыштактан келген кече эле,
Кырчындай жапжаш кези эле.
Кыйкырып шандуу үн созуп,
Кыз балдар менен көчөдө.
Олтурса-турса талабы,
Обончу болом дечү эле.
Орундаپ максат тилеги,
Оомат бак келди өзү эле.
Көлөмүндөй чон талант,
Көтөрүп чыкты тез эле.
Көз ачып көргөн устаттар,
Көркү эле әлдин кенчи эле.
Карамолдо, Атай,
Ыбырай, Калмурат,
Муса, Шекене.
Кайрыктарын үйрөнчү,
Калый, Насир экөө эле.
Какем, Осом, Алыкем,

Калк ақылдын дөөсү әле.
Ак сакалдын баары бар,
Ала-Тоо, элге таанымал.
Ак батасын берчү әле.
Баарыбыз иштеп жүргөн жер,
Филармония мекеме.
Бириңчи анда дирижёр,
Шубин менен Шейшे әле.
Орунрайт әкен талаптар,
Окууга дилин берсе әле.
Мына бүгүн Насыкем,
Композитор дирижёр,
Калк тааныган кадырлуу,
Профессор, ректор.
Лауреат, әл артист,
Салмагы, иши өтө зор.
Советтик искусствного,
Салымын кошкон өтөмө.
Баалаган сизди өстүргөн,
Партия берген дангыр жол.
Санаалаш достор, жолдоштор,
Көнүлдү көккө көтөргөн,
Эми,
Көп чыксын мыкты обондор.
Күзгүдөй тунук ак әмгек,
Сизге,
Гүл бакча болуп ороноор.

КЕНЕНДИ КУТТУКТОО

*Казак элинин карыя ақыны Кенендин 90 жыл-
дык тоюна чакырды. Кыргыздын эл жазуучусу Чын-
гыз Айтматов барды. Ошондой эле ақын Борончиев
менен мен бардым. Барсак Кенендин айылынын жа-
нында, Кордойдун аша беришинде, Жайсаңдын те-*

гизинде боз үйлөр катар тигилген, аябай эл чогулган, бийик сахна куруулган. Мага кезек бергенде, кыргыз элинин, кары менен жашынын атынан ак калпак, чапан кийгизип, анан күттуктаганым:

Саламдашып ырдамак
Салты болот ақындын.
Салты да бир, шарты бир
Казак, кыргыз калкынын.
Карыя ақын Кенендин,
Кадырлап жаткан көп элдин
Каадасын айткан жатырмын.
Кеп уккун мендей жарчынан,
Келдим кыргыз калкыман.
Адырына мал баккан,
Жакасына дан баккан,
Жалпы әмгекчил кайратман
Жалындуу салам айт деген.
Кутурайын карзыман.
Жана да салам айтамын
Жазуучу, артист, өнөрпоз,
Жамаатташ жакын курбу-дос
Жаш-карынын баарысынан.
Казак, кыргыз илгертен
Кыз алышып, кыз берген.
Катташышип башынан,
Кадырлашып жашынан
Көкпөрү тартып, ат чапкан,
Көнүлдү бирге шатташкан.
Жайлоону бирге жайлашкан
Жакада тойлоп чардашкан.
Жакын көргөн адамга
Жакшы оокатын арнашкан.
Жакшы адаты эки элдин
Жайында кымыз, багалан,
Кышында согум байлашкан.

Кадырлашып кел дешип,
Казы-карта, жал жешип
Казанды, оозун майлашкан.
Эшиги ачык, колу март,
Дасторконун жайнатып
Береке салты эки элдин
Көргөндөрдү таңданткан.

Токсонго чыккан Кенекен,
Той берип жаткан эли эken.
Атанарды сыйласан,
Артыла берсин берекен.
Аксакалдын бактысы
Ала-Тоо менен тең эken.
Акыйкат заман жок кезде,
Арманда өскөн Кенекем,
Бай-манаптын тушунда
Байкуш койчу неме эken.
«Боз торгой» деген обон ыр
Боору ооручу кеп эken.
Боздотуп далай ыйлаткан,
Болуш, бийлер кыйнашкан,
Боору таш зулум кек эken.
Баарысына чыдаган,
Байкасам Кекен эр эken
«Боз торгой» анди чыргыткан
Боз балапан кезинде.
Ким карасын сен өндүү
Кул-койчу бир жетимге.
Куураткан күндөн арылып,
Курушкан канат жайылып,
Кубанычтуу заман болот деп,
Кирди бекен сезимге?
Токсонго жашым толот деп,
Жайнаган үйлөр конот деп,
Жайсандын ушул бетине —

Жүрдү беле сезимде?
Көк чолок кашаң ат минип,
Көксөп жүрсөн бир кезде;
Көз ачылбай тумандан,
Өксөп жүрсөн бир кезде;
Көккө жетип канатын,
Көпкө жетип санатын,
Көкөлөдүң бул кезде.
Көрсөтүп нуска жол берип,
Көп жаштарга кол берип,
Жетеледин бул кезде.
Жайнаган боз үй тигилген,
Жаншагым келди бүгүн мен.
Жаш-кары жүрөт миндерген,
Жаркырап күлүп сүйүнгөн.
Жамбыл, Кенен болдунар,
Жалпы элге данқы билинген.
Жана келе жатканда,
Жалама бийик аскада
Жаркырап портретиңер
Жанаша бийик илинген.
Жамбылга Кенен шакирт деп,
Жазуусу турат чийилген.
Жашың жүзгө жеткиче,
Жанба ушул түрүндөн.
Жаштарың дагы кеп уксун,
Жаншаган обон, күүндөн.
Жеткирген ушул бактыга
Жемиштүү әмгек синирген
Жеринден чыкса күлүктөр
Жер таянбай жүгүргөн.
Бизде да болгон булбулдар,
Бал тамчы аккан тилинен.
Баштап айтсам Токтогул
Байланып Сибирь сүрүлгөн.
Басынып канча жүрсө да,

Буудан болгон жүгүргөн.
Билесин, ага, тарыхты:
Осмонкул менен Қалыкты.
Төкмө ырчы Алымкул
Төп ырдачу жарыкты.
Бүт шакирти Токомдун,
Қыргыз элин макташып
Кыйла жерге таанытты.
Таанылды қыргыз комузу,
Қарамолдо, Атайдан,
Муратаалы атамдан.
Булар тендеши жок жан эле
Булбулдун үнүн жат алган.
Ушул тойго келишти,
Көп улут Совет бир тууган.
Көрүшүп колун алсак деп,
Көркөмдүү сендей ырчыдан.
Көптү жашап, көп билген,
Кезөмөл Кенен сынчыдан.
Кара мурут кезинде,
Кайран жаштык эсинде
Кара көз далай келин-кызы
Карагандыр сыртынан.
Кейибе эми, Кенеке,
Кетилдим деп курчумдан.
Көп элин турса урматтап,
Көкөлөтүп кымбаттап,
Көк туйгун болдуң кулпунгандан.

Токсон жаш деген онойбу,
Торгойлор сендей болобу!
Таанылып данкы атанын,
Тарыхта калды жомогу.
Таңшый берет дүйнөгө
Таң калтырган обону.
Тамаша түркүн салт жасап,

Табылгыс нуска нарк жасап,
Талықпай казак калк жасап,
Таалайга бүгүн ороду.
Тойлор тойго улансын,
Толкуган көп әл кубансын.
Токсонго жашың чыкканча,
Топту жарып байге алган,
Тор жорго күлүк буудансын.

ЖЕНИЖОКТУН 140 ЖЫЛДЫГЫН ЭСКЕРҮҮ

Женижоктун атагын
Жети ооз айткан жатамын.
Апта, күндөп айтчы әкен
Аккан суунун казасын.
Беш күн айтып түгөтпөйт
Белгилүү Өтө чон молдо
Бейиш тозок азабын.
Жер таянбас ырчы деп
Жергеси берген атагын.
Жеримде болсо канча акын
Женижок әкен алп акын.
Казак-кыргыз бүт билген
Кадырлап, сыйлап алчу акын.
Элден чыккан акындын
Ээрчиткен әкен канчасын.

Ак куржун толо ыр жазган
Акындын баары сыйлашкан.
Токтогул менен сырдашкан
Топ жыйында ырдашкан.
Арстанбек көрүп жактырган,
Айтышам деген акындын
Ачтыrbай оозун жап кылган.
Эсенаман, Майкөттү

Энтендетип шаштырган.
Кең Таласта төрөлгөн,
Аксыда иши жөнөлгөн.
Жаак менен тандайын
Жазаса керек өнөрдөн.
Ымыркай кездे Женижок
Ыр бешикке бөлөнгөн.
Жер үстүндө ырчы жок
Женижокко тенелген.

Барпы, Коргол кол берген,
Баардык акын жол берген.
Бир чоң тойдо Куйручук
Бааны абдан чоң берген.
Куюлтуп төксө түгөнгүс
Кудайым ырды мол берген.
Жеринен кудай бак берген.
Жете албай далай ырчылар
Женижокко кат берген.
Өксүк жери Өтөгө
Өмүрүн гана аз берген.
Эртерәек кетти әлинен
Элүү үч гана жаш берген.
Жанына комуз байлаган,
Жай-кышы тынбай сайраган.
Жаш кетсе да Женижок
Жашара берет кайрадан.
Өлбөс акын ушулар
Өнөрүн элге арнаган.
Белине комуз байлаган,
Беш күнү тынбай сайраган.
Берилип төгүп жатканда
Берметин ырдын тандаган.
Бешене жайык пейли кең
Белесте гүлдөй жайнаган.
Касиеттүү ырларын

Канча укса адам танбаган.
Канча укса кумар канбаган
Бал тилдүү акын Өтөнү
Бак карап, кыдыр жандаган.

Ак куржун толо ыр кетти,
Айтылбай далай сыр кетти.
Куржундан нечен сыр кетти,
Курсакта толо ыр кетги.
Кубалап ажал келгенде
Кутулуп аман ким кетти?!

Баарынан Өтө кайгылуу
«Балам жок» деген мун кетти.
Бул жалганга Женижок
Бир жаралып, бир кетти...

БАЙДЫКЕМЕ

Таластын жогор башында,
Таланттуу чыккан жашында,
Сандык-Төр, Шумкар, Чон Чычкан,
Саймалуу кооз Чатында,
Сарымсак, ышкын терип жеп
Сыйгалак ойноп ташында,
Калыптыр Ата-Энеден
Каргадай бала жашында.
Калем алыш ыр жазып
Кара-Ойдун өскөн сазында,
Калаага келип окууга
Кошулган чон-чон акынга
Ышкысы менен жандаган
Ырайкан, Мидин асылга.
Унгулуу ырдан жазгын деп
Уюткан устат акылга.
Байдыкең азыр эл акын,

Сыймыгын алган кең ақын.
Алыкулдун астында
Башка ақын үндөбөйт,
Байдылданын кашында.
Эсепте толгон ақын көп
Эл-сүйгөн ақын ақын да!
Алтымыш жашка толуптур,
Атактуу ақын жакында.
Алтымыш десе ишенбейт
Ағы жок али чачында.
Ақынды бир аз жүдөткен
Ақмоддо деген капыр да
Аны да Бакен тоотпой,
Отчетту берген ашууда.
Алтымыш жашты Байдыкен
Басып алыш такымга,
Күчүнө келген кезеги
Кирген суудай жазында.
Жалкоолук жок, чарчоо жок
Жазып жатат азырда.
Жемин кудай бериптири
Жесе бүтпөс ақырга.
Эми курбум Байдылда,
Жетимиш, сексен алдында.
Кат жазышып жатасын,
Эки аган көздөй шашылба,
Китебинди жаза бер,
Көнүлүндү ача бер
Кемпириндін кашында.

РАЙКАН

Турмушта бири жакшы, бири жаман,
Туулуп өсөт әкен түрлүү адам.

Жаман ким?
Өзү наадан, сөзү жалган,
Жакшы ким?
Эмгеги зор эл баркtagан.
Унутпас менин да агам, сенин да аган –
Ал Райкан.

Калкында өлбөс-өчпөс әмгек калган,
Кайгырсак кайра бизге келбейт кайран.
Кармаган колундагы болот калам
Кагазга шилтегенде бермет тамган.
Карыга, жашка дагы бирдей адам –
Ал Райкан.

Жайнатып ыр чарбагын өзү баккан,
Жан балкып жадыратып сөзү жаккан.
Куйкумдуу, кытыгылуу ойду тапкан,
Кубанып уккандардын боору каткан.
Кылымдар эстен чыккыс өрнөк жазган –
Ал Райкан.
Элимдин баары билет атын айтсан,
Элүүгө толбой кеткен жашын айтсан.
Эми эле әмгектенип көзүн ачкан,
Ээ кылбай ажал бизден ала качкан.
Эрксизден ажырадык азаматтан –
Ал Райкан.

Өзгөрбөйт түбөлүккө жер, көк асман.
Өмүрлөр өтө берет суудай аккан.
Таланты дайра сындуу ашып-ташкан,
Табылгыс бир жааралган адамзаттан.
Тарыхын айта берсек бүтпөс дастан –
Ал Райкан.

Эмгиче тириү болсо батман-батман
Эмгектер чыкпайт беле алтын баштан.

Эл, жерди булгап жаткан, уурдап жаткан
Эчендин бетин ачмак тартынбастан.
Эми азыр келбес жайда, боз чым баскан –
Ал Райкан.

Күлкүшат болгон жерде аралашкан,
Күнде эл сөзүн уккан жадабастан.
Күйүттүү өлүм алды кар баскан,
Күчүнө талантнынын карабастан.
Көп мүлктүү көөдөнүнө ала жаткан –
Ал Райкан.

Эртерээк жаш кеткени катуу арман,
Эл, жерим түк унутпас акындардан.
Азыраак эскермемди арнаап жазгам
Ага-ини, жоро, жолдош, атынардан.
Аралайт кылымдарга аты калган –
Ал Райкан.

ОСМОНКУЛ АБАМА

Аралаштым жашымда
Атактуу чоң-чоң акынга.
Алып келген айылдан
Алыкем мени башында.
Осмонкулга тапшырып,
Кошту эле жүр деп кашында.
Ээрчилил жүргөн күндөрүм
Элестеп турат азыр да.
Бир жылы бардык аралап,
Суусамырда малчыга.
Ошондо көрүп таң калгам
Осмонкулдай жарчыга.
Оозунан чыккан сөздөрү
Окшошуп кетет шар сууга.

Сабалап төккөн сөздөрү
Салмагы окшош алтынга.
Табылгыс да, баа жеткис,
Таланттар чыккан калкымда.

Гүлдүү чыт кооз чапаны,
Күмүштөй болгон сакалы.
Күн-түн айтса түгөнгүс,
Көп эле дастан казалы.
Сай күлүктүн өзү эле,
Сары таман жорго такалуу,
Сабатып ырдап жатса да,
Сөзүндө болбыйт какалуу.
Казак, кыргыз элине
Катуу чыккан атагы.
Бир жүрдүм нечен жыл бою
Билчү эмес кайгы-капаны.
Оюнан элим чыгарбайт:
Осмонкул булбул атаны.
Жайык кен Чүйдө төрөлгөн,
Жашынан ырга бөлөнгөн.
Жаак менен тандайын,
Жасаса керек өнөрдөн.
Кыргызда Осом өзү эле
Кынаган сөздүү чеберден,
Жок эле башка элдерде
Жоргосуна тенелген.
Куюлуп чыккан ырлары
Күмшекердей эленген.
Башында Осом жабыккан,
Бай-манап жолун тарыткан.
Сүйүнбай деген агасы
Сүлүктөй болуп жабышкан.
Үрдасан тилиң кесем деп,
Ығы жок жинин агыткан,
Ага да болбой Осокем

Аралап качып элге ырдап,
Атагын, өзүн тааныткан.
Жолугуп менин багыма,
Жол алгам дечу Калыктан.
Өнөргө таалай сеп болду
Октябрь чачкан жарыктан.
Калык, Осом, Алыкем –
Калкымдын мөмө багы әкен
Казынасын байыткан.
Түгөнбөйт айтып олтурса,
Тұпсұз нечен тарыхтан.
Кулун-тайын өстүрүп,
Канатын кенен жайылткан.
Бара жаткан әлимдин
Багытын билген алыстан.
Айткан сайын тайғылбай,
Обону бүтүн карғылбай.
Жолго салып айдаса,
Жоргосун бир да тандыrbай.
Көөндөн өндөн чыккан сөздөрү
Куюлуп түшкөн жамғырдай.
Курчалган әлден кетчу әмес,
Кумарын, моокун кандыrbай.
Колдон келсе ажалга
Койбайт белек алдыrbай.

Өтүп кетти нечендер,
Өнөрү элге айтылбай.
Осокем болсо бир келген
Оболоп учкан барчындай.
Дарыдай кымбат кишилер,
Дат баспаган алтындай.
Өткөндө укмуш ырчылар,
Өкүнүп калдық артында ай.
Жоктойбуз, эстеп таппайбыз...
Жок эле Осом маркумдай.

ДОСУМА

Он жетиде кезимде,
Осокем алыш келди эле.
Ошондо сага дос кылыш,
Омийин деп, бата берди эле.
Ойноп-күлүп чонойдук,
Орошон кыргыз жергеде.
Олтурган, турган жерлердин,
Оюн шаны сенде эле.
Отуз жылдын ичинде,
Оюбуз, тилек келди эле.
Окшошкон жакшы достор деп,
Оозуна алчы эл деле.
Жаркыраган жан досум,
Жашоон байкуш кем беле.
Жалдыратып боздотуп,
Жалпы элин, менен коштошуп,
Жатаарын кара жер беле.
Жабдыктап минген тор атын,
Жайдак баш калды кермеде.
Жамынып жүргөн ичигин,
Жакасыз турат төрдө эле.
Жаншаган комуз үн катып,
Жалгызырайт бөлмөдө.
Ажалга моюн сунуптур,
Айкөл Манас эр деле.
Алаарында дүнүйө,
Ағызып кетчу сел беле.
Алкымдал турса шум ажал,
Арга жок экен көнбөөгө.
Адамдын жаны чыгаарда,
Аа деген илепис жел беле.
Алышсан канча болбогон,

Акыры кесел женди эле.
Ай-күнүн, жылын бүткөндө,
Адамдын жаны жел кеме.
Алыстап әлден бөлүнүп,
Адаштың қандай әр неме.
Айнектей көзүң жумулуп,
Ак турпакка жуурулуп.
Аралаш жатчу сен беле.
Асылкан алган жубайың,
Ажырап қалчу тең беле.
Бала кезде тапкан дос,
Бар мүнөзү жаккан дос.
Барып қалсам сүйүнүп,
Бапырандал жаткан дос.
Бармактай ичте кири жок,
Байлыгын түгөл чачкан дос.
Балага – бала, чоңго – чоң
Бакылдан көөнүн ачкан дос.
Балдардын алды үйлөнүп,
Бакытка жаны баскан дос.
Баш-аягы кенейип,
Барчындей канат жазган дос.
Байыркы кезде болуптур,
Курманбек менен Аккан дос.
Биз дагы бири-бирибизге,
Пикирди, ойду айткан дос.
Башынан ата-тегибиз,
Баардык жагы эң, окшош.
Башымга мүшкүл иш түшсө,
Баарысын бирге тарткан дос.
Бар болгонду тең, бөлүп,
Бапырашып жаткан дос.
Байкуш Ыймаш өлбөй кал,
Базарым әлен, кайыр кош.

ЭЛҮҮ ЖАШКА

Элүүгө жашым толгондо,
Эр ортону болгондо.
Эчендер кирет ойлорго.
Элестетсем өткөндү,
Эрбейген бала кезимде,
Ээрчип калдым чондорго.
Сакалдуу, салттуу, аталар,
Сай күлүк берип үйрөтүп,
Салдырып жүргөн чон, жорго.
Уstattы шакирт жолдомок,
Улантып жүрдүм жорголоп.
Улуудан уккан ыр-күүнү,
Узартып түрлүү формолоп.
Өзүндөн данек чыкпаса,
Акындык чымын болбосо,
Өнөрдү кыйын колдомок.
Алты сөз кураш чон жомок,
Ышкысы, талант болбосо,
Ыр бербейт эч ким дорболоп.
Таланттын түрлүү жагы бар,
Табышмак сырлуу жол болот.
Талпынып кээ бир таланттар,
Тай кезде чыгат ойдолоп...
Кай бир талант көз ачып,
Жайыраак туруп ойгонот.
Ардактап багып өстүрсө,
Арымы кеңип, чон болот.
Ак-тандай акын төкмө деп,
Атагы, данкы зор болот.
Жетпесе кадыр баркына,
Жемиши солуп кор болот.
Ырчы да дыйкан сыйктуу,
Жайнаса ыр деп ойлонот.
Элүүгө чыктым бүгүн мен,

Эргиймин, толкуп сүйүнөм.
Эмгегим элге айтылып,
Эл ырчы болуп билинген.
Таалайды таптым өнөрдөн,
Таңшыган шандуу үнүмдөн.
Абийир алдым баркталып,
Ак-тандай кызыл тилимден.
Өмүрдү сүрүп дем алдым,
Октябрь чачкан күнүмдөн.
Ооматтуу өлкөм окуткан,
Оргуштап жаткан билимден.
Баарысын берген партия,
Башымды иилем, иилем.
Элүүгө жашым барганга,
Эч болбойм, эми арманда.
Эмгекти иштээр ушул кез,
Эми мен кирдим дарманга.
Көнүлүн элдин ачканга,
Көмөкөй тилди чапканга.
Комузум чертип үн салып,
Кумарын калктын жазганга.
Кутмандуу єскөн эл-жерди,
Кубанам шандап айтканга.
Жайында жайлоо макмалда,
Кышында кыштоо ак карда.
Күч кошом кайрат күчүнө,
Күжүрмөн малчы алптарга.
Түштүгүм пахта жер-жемиш,
Түгөнбөс байлык төптегиз.
Танданат иштеп жатканда,
Талас, Чүй, Нарын, Ысык-Көл,
Таалайлуу кыргыз бактылуу эл,
Толкундайм данкын мактарга.
Туткалуу Совет өлкөм деп,
Тунугун ырдын көркөмдөп.
Турсам да, жатсам, бассам да,

Каным да, жаным эл үчүн.
Каптасын кубанч жер жүзүн,
Кардыкпайм, мактап данктаарага.

БИР ТУУГАН КАЗАК ЭЛИНЕ

Айтамын ата салтынан,
Амандык суроо шартынан.
Эзелден казак, кыргыз эл,
Ирегелеш башынан.
Санаабыз бирге тилектеш,
Салтыбыз окшош, бир тууган.
Жайлодо, кыштоо аралаш,
Жанаша өсүп бир турган.
Айланасы Ала-Тоо,
Ата конуш журутуман.
Айылдан бери чыгарда,
Айт деген элде салам бар.
Кутулайын карзыман,
Түштүгүм пахта, данга бай,
Түндүгүм кантика, малга бай.
Жерибиздин атынан,
Ысык-Көл, Соң-Көл, Чатыр-Көл,
Көлүбүздүн атынан.
Ош, Жалал-Абад, Чон Алай,
Тянь-Шань, кен Чүй, Таласта,
Сан жеткис түлүк малга жай,
Төрүбүздүн атынан.
Илгертен казак, кыргыз эл,
Кыз алышып, кыз берген.
Эшиги ачык, колу март,
Пейилибиздин атынан.
Саламым алик алгыла,
Сайраган биздей жарчыдан.
Жалындуу салам айтамын,

Жалпы кыргыз калкыман.
Жайнатып арбыш төл алган,
Жашы-кары малчыдан.
Кырмандап түшүм көп алган,
Кызылчачы, данчыдан,
Борборум шаар Фрунзе,
Багында булбул таншыган.
Алматы-калаа борбору,
Аябай өстү болжолу.
Аяк-башы көз жеткис,
Аймагынар чон болду.
Ааламда болсо тынччылык,
Аткарылат ойдогу.
Бүткүл Совет эл-жери,
Бир боордош болгону.
Баарыбызды жыргаткан,
Баш коштуруп ырдаткан,
Партиянын чон жолу.
Башынан айта кетели,
Баарыңа маалим болгону.
Баа жеткис Казакстанга,
Бак-таалай өсүп орноду.
Динмухаммед Кунаев,
Улантып ишти гүлдөтүп,
Устаттын жолун жолдоду.
Эркиндик, бакыт жыргал күн,
Элине дайым той болду.
Эки жолу әмгектин,
Баатыры болду Кунаев.
Эл-жериндин көөнөрбөс,
Акылы болду Кунаев.
Артынан уул-кыздары,
Алгалап өстү чоноюп.

Гүлдөсүн эл-жер мындан да,
Күлкү, шат өмүр жыргалда.

Келдик биз бұгұн, көрүштүк,
Кең пейил казак тууганга.
Батпас күн, Чолпон жылдыздай,
Балбылдаپ Ильич нур барда.
Дүйнөдө болсун тынчтылық,
Дүнгүрөп өсчү кырдаалда.
Космоско, айға, жылдызға,
Колубуз жетти сунганга.
Жетекчибиз партия,
Жеткирет дагы жыргалға.
Ал кезде ондо кезегим,
Аябай жоош экеммин.
Айылдан кеттик Жамбылға,
Апамдын кармап этегин.
Аты болчу «Наманган».
Анда биз турған көчөнүн.
Ал кезде мындаі турмуш жок,
Ақ тамдар қабат курулуш жок,
Азыраак айтып өтөйүн,
Алып сатар соодагер,
Акчанын тапкан эсебин.
Арабага чегишип,
Аты бар, ат жок әшегин.
Аралап айыл-кыштакқа,
Алып барған буюм-кечегин.
Арзанын сатып кымбатқа,
Алдаган әлдин неченин.
Айласы кетсе сатышат,
Ашкабак, коон, бөчөгүн.
Азандан кечке базарда,
Билбейм, аш-тамак качан жешерин.
Андай иш келбейт колумдан,
Анқайып карап өтөмүн.
Аларды көрүп байкаймын,
Айланайын апамдын,
Азамат киши экенин.

Атанын жогун билгизбей,
Ач-жылаңаң жүргүзбөй,
Алдейлеп бизди өстүргөн,
Айланып Сизден кетемин.
Арадан канча жыл өттү,
Асман жердеги кечегим.
Аралап шаарды жүргөндө,
Адашып кәэде кетемин.
Алакандай калаа эле,
Айтылуу Жамбыл обасты,
Аймагын, кенип өскөн күн.
Атак-данкка жеткен күн.
Арышың канат жайылып,
Ай-аalamга таанылып.
Алдынар Ленин орденин,
Ак иши мәэнеткичтердин.
Алматы борбор шаарынар,
Ар жылда барып көп көрдүм.
Агайын Қазакстаным,
Алтымыш жашка чыкканын.
Ардактап тоюн өткөрдүн.
Алиге ойдон кете элек,
Алма-Атада өткөн күн.
Алты жыл жашап турганбыз,
Андыктан келет эскергим.
Курчалган жалпы жаш-карым,
Кубанып ырды баштадым.
Казак-kyргыз илгертен,
Кызы алышып, кызы берген.
Кадимден окшош салттарын,
Калаанарап гүлдөп өскөн кез,
Карачы, туш-туш жактарын.
Канча завод-фабрика,
Комбинат, завод, химия,
Курушкан азаматтарын.
Кургап жаткан чөл эле,

«Күр Көндөй», «Кайнар» жактарын.
Канатташ кыргыз элиндин,
Куюлду суусу «Капканын».
Кашатта мазар «Тектирабас»
Карангы әлдер сыйынып,
Кармаган әмес таштарын.
Карааны тоодой чон ГРЭС,
Карачы, эми ал жерге,
Калдайтып куруп таштадын.
Кашында совхоз «Жасалком»,
Кара Суу, «Дингек» баш жагын.
Кант кызылча жүзүмгө,
Кайкалап турат капиталын.
«Кара-Тоо» менен «Кара-Тас»
Кабары чон шахтанын.
Көбүргөн «Бийли» көлүндө,
Көнүлдүү жайкы чактарын,
Көчөнөр асфальт аллея,
Көк-жашыл чынар бактарын.
Кино, драмтеатр,
Көрүшөт кары-жаштарын.
Көрктөнүп борбор шаарынар.
Көкөлөп өсүп жатканын.
Көргөндө кыял толкундап,
Көнүлгө түшөт баштагым.
Көз алдыма әлестеп,
Күйүгүп жөө басканым.
Көпүрө жок, суу кирсе,
Кече албай, кечсе акканым.
Кемпир-чал жөө жеталбай,
Кейишип азап тартканын.
Көрчү, эми анын бири жок,
Көчөнүн, суунун кири жок.
Көк асман менен каттадын.
Каалаган данкка жете бер,
Канатташ Казакстаным.

ЧЫНГЫЗГА

Чынгыздын өзү да алп, сөзү да алп,
Кыргыздын атын укту дүйнөдө калк.
Чыгарман туш тарапка канат жайып,
Чырмалып ээрчиp алды атак сый, данк.
Чындыгы кары-жаштын баары сүйөт,
Чыгарган атагынды тоодой талант.

Жазганың аралады дүйнө жүзүн,
Жанашып спутниктей бирге жүрсүн.
Жаралдың эл багына, жер багына,
Жай кышы бүрдөп турган сен бир гүлсүн.

Жетелеп кыргызынды уча бергин,
Жетишет баардыгына сенин күчүн.
Алп талант атаңданбы, эненденби —
Алмадай башына чон, өнөр берди.
Агызып жатса дагы түгөнбөгөн
Ак толкун ченелбеген терең көлдү.
Айтматов Чынгыз деген кайсы әлден деп,
Ааламда суктандырдың көп әлдерди.

Төрөлдүн кыргыз әлдин мекенинен,
Төмөнкү Күркүрөөнүн Шекеринен.
Төрөкул, Нагыйма апа — атаң-энен,
Тандашып ат койбогон бекеринен.
Таанылдың бүт дүйнөгө жылдыз болуп,
Таалай, бак, өмүр берсин бекеминен.

Канатың талыбаган шумкар болдуң,
Каныкей апан чапкан тулпар болдуң.
Канча мин күлүктөргө караандатпай,
Капталда канат бардай чуркар болдуң.
Кабылан Манас атан жандап сүрөп,
Кадимки өзүн жазған аскар болдуң.

Жаныдан эми чыктың әлүү жашка,
Жаза бер әргип күндө дениң сакта.
Укмуштар оргуп жатат миллиондор
Ушунча чыгармалар чыккан башта.
Әлүү жаш эр ортону толуп турган,
Эми бир әлүү жылды мыктап атта.

Чынардай чыгарман көп бутактаган,
Чындыгы окугандар бүт мактаган.
Чыгышка, батыш, тұндық, түштүктөргө¹
Чынгыздың аты-жөнү күчак жайған.
Әненин Ала-Тоодой әмгектерин
Әскерип өзүң болдуң бүт актаган.

Асманга тәбөн жетти мактанбадын,
Ар тилде чыгып жатат жазғандарын.
Айга да колун жетсе козголбойсун,
Антарып кендин чыгар катмарларын,
Әрнөгүн, нусканды бүт үйрөтө бер,
Өзүндү тартсын Санжар, Аскарларын.

Өлкөндү, өрүшүндү кастанбадын,
Өзөндүн булагындаі айткандарын.
Әл-жерге, турмушка бүт айкалышат
Әң сонун қалктың оюн тапкандарын.
Жакшынын шарапаты данқталышты
Жанында бирге иштешип жаткандарын.

Байгеден чыгып келет чапкандарын,
Баарысы өз колундан тапталғанын.
Жетелеп жер жүзүнө тааныта бер
Жергендин талантты бар жаш балдарын.
Урматтап кең жол берген нур заманын,
Учуруп уулу сенин ачкан багын.

ШЕКЕРБЕККЕ

Кол ойнотуп черткенде,
Комуздун үнү кубулуп,
Кайталангыс чоң талант,
Калкыбыз үчүн туулуп.
Каргадай кездөн өнөргө,
Калыптырыс жуурулуп.
Алайга барган жаш чагын,
Арзыкан деп какшадын.
Артист болуп кыдырып,
Атчан-жөө басканын.
Анда да Шекем жаркылдап,
Ага-ини көөнүн ачканын.
Ала-Тоо кыргыз жергенде,
Айтылып калды дастанын.
Күү чыгарып, ыр жазып,

Көп эмгекти таштадын.
Күлдүргү сөзгө бай элен,
Күнде жаңы айтканын.
Өмүрүн, жолун, басканын.
Мурутун сылап, күү кайрып,
Мукамы түрлүү мин кайрык.
Мол эле сизде күү байлык.
Моокуму канчы уккандын,
Мыктысын чертсен бир кайрып
Оюнунду көргөн эл,
Олтурчу әле тарабай.
Онбогон ажал курусун,
Өксүтүп кетти жетелеп,
Өнөрүңө карабай,
Конушун калды, үй калды,
Комузун, калды, күү калды.
Кошулуп бирге таншыган,
Конгууроо добуш үн калды.

Кордукту ажал келгенде,
Шеке,
Корголоп аман ким калды.
Кен-Кол, Беш-Таш тер калды.
Керилген Талас жер калды.
Кулундай чакта өстүргөн,
Кымбатым кыргыз эл калды.
Азабы күчтүү бул ажал,
Айкөл Манас эрди алды.
Каарданып келгенде,
Кабылан баатыр шерди алды.
Куу чөңгөлдүү ажалдан,
Шеке,
Кутулуп аман ким калды?
Жаш-карыга карабай,
Жалмайт экен шум өлүм.
Жалдырасан, тилинди,
Албайт экен шум өлүм.
Жабышып алса жанындан,
Калбайт экен шум өлүм.
– Өлбөймүн – дешке акын жок,
Элиме данкым калбайбы,
Эмгегим синсе сага окшоп!

РАЙКАН ДОСУМ ЖӨНҮНДӨ

Мен Райканды 1946-жылдан бери билем. Ошол убакта Райкан Бишкектеги №5 мектепке келген. Мени Кыргыз ССРинин эл артисти айттылуу акын Алымкул Усөнбаев апкелди. Райкан экөөбүз ошондон бери жакын жолдошибуз. Жаш-карыга бирдей, көңүлүндө кири жок, шайыр кең пейил, колу ачык, кайрымдуу, эмгекчил адам. Азыркы убакта Райкан-дай эл баккан адамдар аз эле. Райкандын атасы Алкан ата өз элине атактуу, кадыр барктуу адам

блгон. 80 жашында ат чаап, жорго салып жүргөн киши эле. Алкан ата 102 жашка чыгып кайтыш болду. Откөн жылы Райкан атасына дүңгүрөтүп ат чаптырып, чоң аш (той) берди. «Атамдан эч нерсе аябайм, мени өстүргөн атам» деп көптөгөн элге та-мак берип, көкбөру тарттырып, ат чаптырып бай-гелерин аябай чоң койду. Эл алкыш айтышты. Мына «Атанаң уулу» дешип. Бишкектеги согуштун вете-рандарын 9-майда (ар кандай улуттар бар) жүздөй кишинин ар бирине арбын акча таратты. Мындан башка Баткендеги солдаттарга жардам бериши үчүн 100 мин сомдук буюмдарын, оокаттарын жеткир-дик. Мен баштап беш артисты кошо алпарып кон-церт бердик. Солдаттардын көңүлүн ачтык. Мын-дай ишти Райкандай адам гана жасайт. Бишкекке келгенде дагы улуттук Гвардияга 50 мин сомдук жар-дамын берди, концерт бердик.

Райкан өзүнүн туулган жерине «Жаңы-Турмуш» айылына мектеп салып берип жатат. Райкандай азаматтар бизде көп эле болуш керек. Ошолор эл жерине ушундай иштерди жасаса жакиши болоор эле.

I

Эл жерине кайрымдуу,
Эр көкүрөк Райкан.
Эзелтен жакын жолдошум,
Эмгегин баркын мен айтам.
Ата тегин билбесем,
Апыртып мактап неге айтам.
Канча жылдан бер карай,
Кадырлашып, сыйлашып,
Катар жашап келатам.
Азыркы кезде көргөнүм,
Канча жерге алпарып,
Кайрымдуу жардам бергенин.

Кайталап дагы бек айтам.
Атасы Алкан карыя,
Акылы кенен дарыя,
Ак бата берип кеп айткан.
Алдым жуттум болбостон,
Ак ниет бол деп көп айткан.
Атанын сөзү эки эсе,
Аткарып жатат Райкан.
Ар жерге берип жардамын,
Макталып жатат Райкан.
Алдынкы деген катарга,
Катталып жатат Райкан.
Маскөөгө иштеп жашында,
Такшалып келген Райкан.
Эл-жерге кызмат кылам деп,
Аттанып келген Райкан.
Үйрөтүп иштин үлгүсүн,
Жаштарга берген Райкан.
Эми Алкан деген базарын,
Көбүрө берсин Райкан.
Алып сатар байлыгын
Ашып ташып мындан да,
Төгүлө берсин Райкан.
Атаңдын колдоп арбагы,
Элге көрүнө бергин Райкан.
Ашык байлык баш жарбайт,
Атың дайым макталат,
Элиңе бергин Райкан.

II

Атаңдын аты Алыкан,
Атактуу экен даанышман.
Ак батанды бергин деп,
Арзышып элдер барышкан.
Бактылуу болгон баргандар,

Батасын колуна алышкан.
Көргөндөй болуп турчу экен,
Көп нерсени алыстан.
Пейили кенен киши экен,
Берекесин ағызган.
Құлпәттө, тойдо чапканда,
Құлғұгү чыккан жарыштан.
Казак менен қыргызга,
Кадыр баркын тааныткан.
Бей-бечара, кайыпты,
Берип жүрүп байыткан.
Ооматтуу ата Алыкан,
Орунду алды тарыхтан.
Жашы жүздөн ашкан чал,
Жарышканга жаккан чал.
Батасын берип балдарга,
Бактылуу бол деп айткан чал.
Ажал жетип күн бүтүп,
Оо дүйнөгө кайткан чал.
Азыр сенсис Райкан,
Атанын ордун баскан дал.
Ааламды жүрсүң кыдырып,
Ар дайым болсун алган жар.
Жакшылыгында тилектеш,
Жанжолдош мендей акындар.
Казак менен қыргызга,
Кадырың бар, баркың бар.
Республика боюнча,
Райкан деген атың бар.

6.11.2000жыл.

III

Данқ медалың күт болсун,
Данқынды сүйгөн жүрт болсун.
Данқ медалдын жанына,

Дагы бир орден жуп болсун.
Кыргызга жардам бере бер,
Кыдыр жолдоp, кут консун.
Кыйкырып жүрсүн эл жер деп,
Кырсыктар сенден сырт болсун.
Базарың байып көл болсун,
Бакканың кыргыз эл болсун.
Бей-бечара, карыпка,
Бергениң арка бел болсун.
Эшиги ачык, колу март,
Элде көп сендей эр болсун.
Эсирген сарап байлар көп,
Эрегишсе сен болсун.
Эгемендүү кыргызын,
Телегейи тен болсун.
Ишкерлер ишин оң болсун,
Ийгиликтер мол болсун.
Калкына жардам берүүгө,
Казынан толо сом болсун.
Карыбай да арыйбай,
Кайрат күчүн зор болсун.
Кадыр барк, кетпей башындан,
Каалаган шыдыр жол болсун.
Кайда жүрсөн ырдап жүр,
Катарың дайым чон болсун.
Атактуу атаң Алканын,
Арбагы сени колдосун.
Атагынды даңкtagан,
Акының менмин жолдошун.

ЭЛДИК УУЛГА

Мадияр уулу Токтосун
Мактай турган жаштардан.
Бала кезинен билемин

Баардык ишке такшалган.
Алдына койгон максатын
Ашыгы менен аткарған.
Жаңыдан иши бириńчи
Жол салғандан башталған.
Он тогуз, жыйырма жашында
Ошондо эле макталған.
Ормонбек деген атасы
Ордолуу әлди башкарған.
Атасы берген ақыл-эс
Жүрөгүнө сакталған.
Өзүндө данек болбосо
Өркүндөбөйт айткандан.
Эр азамат Токтосун
Эл жүгүн жонго арткандан.
Мээнеткеч ишмер аталып
Медалы алтын «Данк» алған.
Тайгылбай өтчү жигиттер
Татаал нечен катмардан.
Андыктан бүгүн Токтосун
Алдыда чон жарышка
Ак ниет менен аттанған.
Ак жол каалайм балага
Ак калпак кыргыз жамаатка
Азамат болгун баркташын...

РАЗЗАКОВ ИСХАКТЫ ЭСКЕРҮҮ

Раззаков ким болгон,
Жашымда көрүп калгамын
Жайнаған ачык күл болгон.
Жаман менен жакшыга
Жаш-карыга бир болгон.
Карапайым жөнөкөй
Калк менен күнү-түн болгон.

Каршылашкан бирөөлөр
Караанын көрсө тим болгон.
Көрөгөч, билгич, акылман,
Көзүндө жалын сүр болгон.
Пешене ачык жайдары
Берилген колдор миң болгон.
Исхак аке сүйлөсө
Ырчылардай тил болгон.
Өзүбек менен кыргызга
Эмгеги данкы дүң болгон.
Элүү сегизинчи жылында
Маскөөдө өтүп декада
Кыргыздын майрам күн болгон.
Ошондо Исхак, Бүсара,
Оюнга чыгап бий болгон.
Отурган элдер таң калып
Ой, укмуштай зар болгон.
Кыскасы Исхак акеде
Кырк өнөрдүн түрү болгон.
Ушундай залкар адамды
Унутуп кәэлер тим койгон.
Лейлектистерге рахмат
Кооздоп музей үй койгон.
Кулунду колхоз атаган
Кулунубуз Исхак деп
Кубанып элдер туу койгон.
Уруханий салтыбыз
Улана берсин шул бойдон.
Дагы бир ойдо калганы
Болгон иш Маскөө шаардагы
Жолуктук Исхак акеге
Комузчу кыргыз балдары.
Биз барчу өлкө Бюрузел¹
Дүйнөлүк өтчү майрамы.

¹ Брюссель

Ошондо Исхак акебиз
Башчылыгын билгизди
Баарыбызга дүкөндөп
Баалуу калпак кийгизди.
Улуулугун билгизди
Уктасак түшкө кирбекен
Укмуштай костюм кийгизди.
Унутуп кантип коёбуз
Ушундай, адамдан башка билгичти...

ТОЛКУН КЫЗЫМА

Алтымыш төртүнчү жыл, февралда,
Анда мен отуз үчкө толгон кезим.
Артис деп әмгек синген кыргыз элге
Ардактуу жогор жактан болгон чечим.
Арадан бир ай өтпөй кыз төрөлдү
Атын мен Толкун кыз, деп койдум өзүм.

Толкунум жыйырма жашка бүгүн толду,
Топтошуп бала-чакам баары болду.
Таалайлуу заманында төрөлгөн кыз
Талапты билим жакка кенен койду.
Тарбия университет өзү берип
Талпынып кенен басты бакыт жолду.

Толкунум толкуй бергин, окуй бергин,
Таалайлуу кызы болгун кыргыз элдин.
Турмушта жаман-жакшы шарттар болот
Туруктуу чыдамдуулук болсун белгин.
Тумансыз кайги муңсуз жүрсө әкен деп
Тилеги жатса турса ата-энендин.

Садагам, сабырдуу бол, бак карасын,
Сапаттуу әмгек кылсан макталасын.

Секирип азыр үйдө жаш баласын,
Сен дагы бир үй жайды башкарасын.
Сезимдүү, акылдуу бол айланайын
Советтик коомдо көп такшаласын.

Жыргалда жайнап өстүн кулун чактан,
Жыйырма жаш, жылдыз сымал нурун чачкан.
Жатындаш, бир туугандар, боорлуун
Жаркырап жылдык күнүн куттукташкан.
Жан-жагын төрт көз түгөл ырахатта
Жашоодо бакыт барбы мындан ашкан!

Жараткан турмушума ыраазымын,
Жашымда ушул бакты сурачымын.
Жарашкан уул-кызды төрөп берди
Жан шерик, өмүрлүк жар чынашыгым.
Жашасын жер жүзүндө тынчтыкта эл
Жыргалын көрүп өмүр ыраатынын.

САЙРА ЭЖЕ

Ардактуу эже Сайранын
Алтымыш жылдык майрамы,
Өнөрү көпкө жайылып,
Өлкөнүн билет аймагы.
Алтымыш деп айткандан,
Оозум барбайт, эжеке,
Олтурган турпат кебетең
Отуздай жаш жайдары.
Кече
Театрга келгенде
Таранып сулуу кыз болгон.
Талпынып учкан күш болгон.
Талантка, талант кошуулуп,
Таалайлуу заман түш болгон.

Тайгаланбай көкөлөп,
Тарбия алган түз жолдон.
Келгенде эжем артистке
Көкүлдүү сулуу кыз болгон.
Көжөлөп учкан күш болгон.
Кубанычка кубаныч кошуулуп,
Кулпунткан заман түш болгон.
Карчыгадай көкөлөп
Кадыр-барк тапкан түз жолдон,
Октябрдын таңында
Төрөлүпсүн, эжеке.
Оомат, таалай, бактыга
Бөлөнүпсүн, эжеке.
Ошондон бери жамандык
Көрө элексин, эжеке.
Сендей
Эрке кызды төрөгөн
Эстүү экен энеке.
Айчүрөк болдун жаркылдал,
Аккуу болдун калкылдал.
Абаның чыкты созулуп,
Аргендей кооз шанкылдал.
Ак ниет эмгек ишине,
Айланып келди алтын бак.
Эгерде талант болбосо,
Атагың кайдан айтылмак.
Кече
Кан майдандуу согушка
Катышып келдин, эжеке.
Кармашкан канкор душманды
Атышып келдин, эжеке.
Каарман Совет әрлердин
Кабагын ачып ыр менен
Жазышып келдин эжеке.
Кыз балдарды окутууп,
Өстүрө бер, эжеке.

Кыргызда сендей атакка,
Жеткире бер, эжеке.
Кымындай кабак чытыбай,
Көп күлө бер, эжеке.
Каалашынча өмүрдү
Көп сүрө көр, эжеке.
Алтымышканча алтымыш
Улана берсин, эжеке,
Ардактаган ден соолук
Чыгара берсин, эжеке.
Атагынды эл угуп,
Кубана берсин, эжеке.
Сайдадай болгон кыздарын
Советтик Кыргызстаным
Чыгара берсин, эжеке.

БЕЙШЕБАЙ КАРЫЯ

Кышкы чилде маалында
Кыдырып бардым айылга,
Райондон аттанып
Бара жаткан чагымда,
Токтогул, Бакир, Төрөбек
Жолдошторум жанымда,
Тоо этектеп жол кетет
Бара турган айылга,
Аттардын буту шагырайт
Муз тонгон туяқ жалына,
Көз чаптырып келе атам
Көрүнүштүн баарына,
Койлор жатат жайылып
Кайындынын сайында,
Короо менен үй турат
Кереге таштын алдында,
Короонун ичин тазалап

Жүрүптүр бир карыя.
Кайрылып бардык баарыбыз
Карыянын жанына,
Мончоктой терин агызып
Иштеп жаткан чагында,
Салам айтып көрүшүп
Аттан түштүк жабыла,
Кошоктоп атты байладык
Короонун ооз жагына,
– Жүргүлө балдар үйгө! – деп
Эрчитип басты тамына.
Карыя кепти баштады
Кызыктуу сөздөр айтканы,
Өнү кызыл кайраттуу
Өзү 65 жаштагы,
Ак пахтадай жайкалат
Сакалынын аппагы.
– Жакшы болду балдарым
Учурашып көргөнүм,
Кадырлап сыйлайт элдерим
Колхозум билет әмгегим,
Чыкпаймын малдын жанынан
Чыгымга бир мал бербеймин.
Жайында барып жайлаймын,
Чаткалдын жайык төрлөрүн.
Жолотпоймун малыма,
Ууру бөрү ченгелин.
Асырап алам ашырып,
Ар жыл сайын төлдөрүн.
Бабанаардан уккула
Башынан өткөн жөн-жөнүн.
Эски убакта ушул жер
Ээн жаткан сай эле.
Ээлеп турган бул жерди,
Эдилбай деген бай эле.
Тиги, бузулуп жаткан таш короо,

Ошол байдын тамы эле.
Айбанаттар жойлогон,
Арасы токой чер эле.
Жалгыз аяк жолу жок,
Жапан жаткан жер эле.
Ар сайда бирден жашаган,
Карангы кыргыз эл эле.
Эски убактын жанжалын,
Эми уккун балдарым.
Баяндап айтсам түгөнбейт.
Башымдан өткөн арманым.
Малын багып от жагып,
Малайы элем байлардын.
Курсак ачка, кийим жок,
Кул болуп байга зарладым.
Балдарынан таяк жеп
Бакырып ыйлайт балдарым.
Үйлаган менен сөз укпайт,
Үраймы жок алардын.
Көп жүрдүм байга кул болуп,
Көрбөдүм бир да жардамын.
Көз ачылбай тумандан,
Көксөп өткөн андагым.
Жарым жандуу кой болчу,
Жыл маалында алганым.
Куур тон жаргак кийгеним,
Кубанып шаттуу күлбөдүм.
Кузгундардын колунда,
Кусадар болуп зилдедим.
Асан кайги шор болчу,
Ал кезекте жүргөнүм.
Карангы түн зар менен
Капалуу өттү күндөрүм.
Канчалык иштеп жатсам да,
Укпадым жылуу бир кебин.
Сөз айтууга эрким жок,

Ичимден каргап тилдедим,
Болуш менен бий алат,
Байлардан тандап сүйгөнүн.
Кошомат кылыш болушка,
Кошколдоп берет мингенин.
Эки кылбай аткарат,
Эрксизден сөзүн бийлердин.
Карыядан уктунар,
Кандай болуп жүргөнүн.
Он жетинчи жылында,
Жарк эткен жарык күн көрдүм.
Октябрдын таны атып,
Орундалды тилегим.
Ильичтин шамы жаркырап
Ачылды мундуу жүрөгүм.
Таш-талкан кылыш кыйратты,
Бай-манаптын тилегин.
Акыйкат заман тургузду,
Акылман улуу Ленин.
Колхоз болуп уюшуп,
Катарлап тамдар орноду.
Кагазга чийген сзыктай,
Кашкайган дангыр жол болду.
Колхоздун аты Сталин
Кара-Арча болду борбору.
Эриктуү күнгө туш болуп,
Эл турмушу онолду.
Эркек, аял, кары, жаш
Эркинче күлүп тойлоду.
Карап турсам дапдаяр,
Каалаганым ойдогу.
Колхозум мага тапшырды,
Кайтар деп ушул койлорду.
Башынан сүйөм малдарды,
Бакканым бир топ жыл болду.
Бінтымақ менен әмгекчи эл,

Ырыстыгы жык толду.
Карысам да жаштаймын,
Калк ишенчин актаймын.
Эмгегиме кече күн,
Энчилеп балам «Волга» алдым.
«Аксакал ишиң мыкты» деп,
Алтымыш козу башка алдым.
Ак ниеттүү ишимден
Ар убакта макталдым.
Аймагым совет өссүн деп,
Аманын тилейм жаштардын.
Айттырып уктун балдарым,
Атаңардын дастанын.
Ээ болдум мындай сыймыкка,
Эркиндик мындай турмушка.
Баткан.кезим чалкалап,
Бак-таалай менен ырыска.
Жетти го айкын үнүбүз,
Асманда ай, жылдызга.
Ардактай тендик заманым,
Арманы жок абанын.
Аман болсо көрөсүн,
Алдыда жыргал далайын,
Абаңдын сөзү аяктайт,
Ачылсын балдар таалайын!
Мага уруксат эткиле,
Малдан кабар алайын.
Кой жайып балдар кетти эле,
Коркпосун өзүм барайын.
Карынын айткан кебине,
Көпкө олтурдук кубанып.
Кайталы деп биз дагы,
Эшикке чыктык суранып.
Карасак туш-туш күнгөйдө,
Карагай чыккан буралып.
Кайтарган малын көрүүгө,

Карыя менен бир бардык.
Жылгада жатат койлору,
Жылтылдайт семиз жондору.
Ай нурундај түрлөрү,
Ак жибектей жүндөрү.
Аралап оттоп жүрүшет,
Ак карлуу тескей, күнгөйдү,
Керүүдө жүрөт жыбырап,
Кекилик менен чилдери.
Чукулдашып сайрашат,
Тоо жаныртып үндөрү.
Бир бирине белгилүү,
Сүйлөшкөндөй тилдери.
Жараашып калат бетинде,
Жайылып койдун жүргөнү.
Таңыркап карап олтурдуك,
Татынакай бул жерди.
Көрсөтүп жүргөн карыя,
Көнүлү толкуп сүйлөдү:
— Карасам эми бир сонун,
Өзөнүм кырчын тал болду,
Кубарып жаткан жерлерге
Курулуш нечен жай болду.
Колхоз, совхоз өркүндөп,
Бардыгы өсүп шай болду.
Ат өтө албас кыя эле,
Карачы тиги чоң жолду.
Тумчугуп жаткан капчыгай,
Туш-тушу гүлдөп жанырды.
Төрлөрүндө өркүндөп
Төрт түлүк чарба багылды.
Зарылдым эле байларга,
Заманым ачты багымды.
Ардактап багып өстүрөм,
Асыраган малымды.
Ар жылы мындай кыштардан,

Асырап аман чыгарам.
Күнгөйдүн чөбүн оттогон
Койлорум бар батпаган.
Кой менен жүрсөм кошулуп,
Көңүлүм толкуп мактанам.
Жети жылдық планды,
Ашыгы менен аткарам.
Айтып өттү карыя,
Ар түрлүү көргөн-билгенден.
Кыш күнкү бороон чилдеде,
Кыйналууну билбекен.
Аскалуу адыр тоолору,
Үн чыкса кошо сүйлөгөн.
Койлору семиз данкайып,
Жүдөбөйт ызгаар күндөрдөн,
Кышында мынча семиз деп,
Кызыгат аны бир көргөн.
«Жакшы баргын балдар?» деп
Жагымдуу назик үн менен,
Коштошуп алыш жөнөдү,
Койлорун айдал күнгөйдөн.
Ыраазы болуп карыга,
Жөнөдүк биз да айылга.
Сыдырым кечки күн менен,
Карыянын әмгегин,
Кагазга жаздым ыр менен.

АТА САЛТЫН БУЗБАЙЛЫ

Ала-Тоо кыргыз калкыман,
Айтамын ата салтынан
Жол билги, жоомарт, меймандос
Жомогумда айтылган.
Конок келсе төң бөлгөн,
Колунда болсо жарты нан.

Улууну кичүү урматтоо –
Ушунусу артык баарынан.
Акыл-насаат кеп уккан
Аксакал элдин карысынан.
Эчен ата-бабалар
Элине үлгү калтырган.
Айталы мисал келтирип
Айкөл Манас баатырдан.
Канчалык кыйын болсо да,
Карысына баш урган.
Бакайды барктап сыйлаган,
Кошойго колун куушурган.
Калкына душман жолотпой,
Кармашкан жоосу басынган.
Каныкей сындуу энелер
Кандай сонун акылман.
Ушундай ата-энелер
Уланып чыкты артынан.
Кыз-келинден, уландан
Кыйындар чыкты талпынган;
Бири чабан малчыдан,
Бири пахта, данчыдан.
Эмгектин болуп баатыры
Кызылчачы, саанчыдан.
Бейпил жыргал заманы
Береке жайнап чалкыган.
Эл-жерим өсүп жетилип,
Эмгектин майын калпыган.
Эси бар киши эч чыкпайт
Элибиздин наркынан.

Жетишкен ушул заманда,
Жерге кирсин алкынган.
Жеп-ичсе тойбой бузулган
Жемсөө менен алкымдан.
Арам тамак аш болбой,

Акыры куруп жай тынган.
Элде жок салтты чыгарган
Эси жок далай ант урган.
Чыгалбай жүргөн наадан көп,
Чылыктыктын дартынан.
Эмесе элим уккула,
Эмки сездү жарчынан.
Көз көргөн, кулак укканды
Көмүскө кайдан калтырам.
Жыйырманчы кылым жылдабыз,
Жыргалын элдин ырдайбыз.
Жыртылган эски чылыкты
Жылдырбайбыз, сындайбыз.
Жакшы салт мурас элдикти,
Жактырабыз, сыйлайбыз.
Соолсун, бизден жоголсун
Сокур намыс, кур намыс –
Ал жетпес ишке асылып,
Алдастап жанды кыйнайбыз.
Азыр да кээ бир жерлерде
Ата салтты булгайбыз.
Жоболондуу мындайды
Жок кылбай биз тынбайбыз.
Кийинки кезде аябай,
Киши өлгөн жерде таламай...
Катын-бала жыланач
Калгандыгын санабай.
Бал-шекерге карабай,
Башка тамак жарабай.
Кеселеп арак бербесе,
Кетишпейт элдер тарабай.
Өлгөндүн иши көмгөн деп,
Өкүрүп келген элдер көп.
Ачууну ачуу басат деп,
Аракты ыксыз бермей көп.
Көрүстөнгө жөнөшөт,

Көмөбүз деп делбенден.
Мол ичип алып аракты,
Молдосу турат келжендер.
Окуй албай куранын,
Олтурат ээги эрбендер.
Эки көзү кепинде,
Эч кимдерге бербейм деп.
Акыретте сооп болот,
Арбыныраак берген деп.
Ачкүсөндөй жутунат,
Акча койсо ченгелдер.
Жаназага ат койсо,
Жазыгы аз болот өлгөн дейт.
О дүйнегө барганда,
Сегиз бийиш жаннаттан
Орун алат төрдөн дейт.
Озү барып келгесип,
Өңгөчүн тартат кержендер.
Чындыгында молдо эмес,
Чычаят мурут сербендер.
Ангыча айтат кәэ бири
О, ант урган муну көргөм деп
Ар жерден тентип куулуп
Актив болуп келген деп.
Арам тамак куркулдал,
Алдан элди көнгөн деп.
Ушинтип кәэ бир жерлерде,
Урмат-сый кылбайт өлгөнгө.
Кадырлап көмүш чон милдет
Карыбы-жашпы өлгөндө.
Кааданы, салтты бузушкан
Кара бет, кәэ бир шерменде...
Өзгөчө биздин шартта жок
Өлүктө арак бергенге.
Беш колдун баары тен эмес,
Бекерден айткан кеп эмес.

Бейбаштарды, нааданды
Бетке айтыш керек жемелеш.
Аралап элден көрөбүз,
Аша чапкан жен эмес.
Жосунун элдин, адатын
Жоголсун деген мен эмес.
Жогоруда айткандай,
Кыргыздын укмуш наркы бар
Алтынга баасын тенебес.
Ага да болбой айылда,
Ала өпкө кээ бир кенебес.
Аш-той каада күчөткөн,
Азыркы шартта эп эмес.
Толкуган элдин аймагы,
Толуп жатат майрамы,
Той-ашындан кем эмес.
Көпкөнбай деген бир жигит
Көкөлөтүп той берет.
Көкетәйдүн ашындай,
Көп мал союп чон берет.
Кабарды катуу айттырып,
Канча жерден эл келет.
Куда-сөөгү мол келет,
Куржунда эт-май, сом келет,
Кайра куда кетээрде
Костюм, көйнөк, тон керек,
Алганынан бермей көп,
Ак көйнөккө көк көйнөк.
Анысын Көкөн байкабай,
Атым чыгат элге деп,
Каадасын көпкө учурup,
Курсагы тойсо кутуруп.
Көк бөрү тартат, ат чабат –
Көпкөндүгү башталат.
Оокаттын баарын сарп кылып,
Ойдогусун аткарат.

Камдаган жетпей калат деп,
Карызга элден акча алат.
Соболом, данкым чыгат деп,
Сокур намыс баш жарат.
Кыркалай казан астырып,
Кырк үйгө конок жаткырып,
Ар бир үйгө аракты
Арабалап тарттырып...
Кулкулдап кәэ бир жуткучтар
Кубанып жалган каткырып.
Кемпир-чалы жаш болуп,
Келин-кызы мас болуп;
Пияла, чайнек талашып,
Бири-бири менен кас болуп;
Алдастап кусуп эшикте
Абышкасы баш болуп,
Айланасы тамдардын
Аябай чыла, саз болуп,
Жыртандашып кемпирлер
Жыгылып кайра каз болуп...
Ошондо калың элдин ичинен,
Бир картан чал чыгат желгининip».«
Кадыр-барктан тамтык жок,
Касиетин кетирип.
Оозунан арак бурулдап,
Окшуп коёт кекирип.
Алган токол абдан жаш,
Жигиттерден кызганып,
Айдал жүрөт жекирип.
Аялы качат бекинип...
Көпкөндүк чон, көп арак...
Көрсөтөт мындај кемчилик.
Үрп-адат салтты колдонбой,
Үлгүлүү жолду ээрчийлик.
Сайгактап кетиш жарабайт,
Заманың берсе кенчилик.

Эми кудадан кепти баштайлы,
Курсакка бекер катпайлы.
Кубанычтуу жерлерин
Кут кылсын деп мактайлы.
Калың алмай, кыз сатмай,
Каргадай кызын сыйдатмай
Казыр да толуп жатпайбы.
Сүйбөгөн жерге сүйрөгөн,
Акча алган жерге тий деген,
Ал кызыбы же саман, тактайбы?
Кыз – жигит бири-бирине
Жагабы же жакпайбы...
Анысына карабай,
Алмадай кызын аябай
Ата-эненин тапканы.
Анткени алган санабай,
Калың деп далай акчаны.
Акчага кызды саткандай,
Атылас эмес, мата эмес.
Баалашып кызды саткандай,
Байгеде чапчу ат эмес.
Арзыган жерге баш кошсо,
Анда кыз байкуш капа эмес.
Бакыртып кызын ыйлатып,
Баласын саткан аз эмес.
Кызыым жаман болсун деп,
Кыйнай турган апа эмес.
Ачуу басар деп жеген,
Аябай калың көп жеген,
Армандуу кылыш кыз саткан,
Андай ата ата эмес.
Булар аша чаап кеткендер,
Ар-намысын төккөндөр.
Эми кыз-жигитте жок эмес,
Тескери жолго кеткендер.
Адамга аз жери окшошот,

Болбосо айбандыкка өткөндөр.
Адамдык кейпин жоготуп,
Ақмактыкка жеткендер.
Эси жок мындай ургандар,
Эне-атадан безгендөр.
Элди, жерди, турмушту
Эх, чепуха дешкендер.
Ақыл айтса ата-эне,
Ашатып туруп сөккөндөр.
Кырктырып кашын, чачтарын,
Тырмагы метр өскөндөр.
Балдарынын чачтары
Бел ортого жеткендер.
Туттугуп өлсүн ушулар,
Турмушту топтой тепкендер.
Өлкөгө булаар душмандар,
Өмүрүн, гүлүн кырккандар.
Жалғыз өзү жоголбой,
Жан-жакасын бузгандар.
Андайга барбайт, ақылдуу
Алтындай нечен кыздар бар.
Окуп билим алышып,
Оболой көккө учкандар.
Кадырлуу эчен баатырлар,
Кайраты тоону жыккандар.
Ала-Тоо элде миндеген,
Ааламга данкы чыккандар.
Эмгек бакыт, эмгек данк,
Эмгек менен конот бак.
Партия берген таалайды
Барктасак да сыйласак.
Жаркырап өскөн жаштарды
Жаман жолго бурбасак.
Адал иштеп, ак жүрүп,
Асманда күндөй нурлансан.

ӨНӨР ЖОЛУ

Чепкеним узун боюмдан,
Чертмегим түшпөй колумдан.
Чегинен чыга элекмин
Чеш-Төбө, Арал тобумдан.
Эрбейген кара баламын,
Энемдин калбайм сонунан.
Эрчиташ барып ырдатат,
Эл болсо беш-он чогулган.
Ансызда апам калтыrbайт
Артистпи же бир оюндан.
Апамды ээрчиp жүргөнүм –
Атамдын үйдө жогунан.
Аскерге кетип, келген жок,
Аны ойлоп ыйлап соолугам.
Кайгыртпайт бизди апакем
Кайратынын зорунан.
Карыныбызды ач кылбай,
Капанын тонун жаптыrbай,
Калкалайт кырсык торунан.
Жамандык күндүн баарысын
Жакшылыкка жоруган.
Жалтанбайт эне бала үчүн
Жан алгыч жаанын огуунан.
Тоготпойт, коркпойт бала үчүн
Тозоктун келсе чогунан.
Ушундай алтын эненин
Унутам кантип дегенин.
Атам да апам бир өзүн,
Аскар зоо болгон жөлөгүм.
Акыл берип, эс берип,
Арнаган бата белегин.
Талпынтып күштай бөпөлөп,
Тааныткан турмуш теренин.
Айтууга алкыш сөз жетпейт,

Ай-күнгө келет тенегим.
Эне жер, Ата Мекен деп,
Эл сөзүн туура көрөмүн.
Эстебесим деп жүрүп,
Эмине азап жебедин.
Садагаң кетем, жан апам,
Саябан бактуу терегим.
Убайым көрөр кезинде,
Уулундан алыс жөнөдүн.
Уурдал кетти шум ажал,
Ушу эken тагдыр дегенин.
Төрөлгөм Акпай-Бабырда,
Төрлөрүм кооз жайык да,
Кайынды, Сөгөт, Кара-Арча,
Канатташ Кашса, Жайылма.
Каалаган жемиш, чылк токой
Капчыгай өзөн, сайында.
Карагат, чие, кожогат
Кайкалайт бышып шагында.
Кара-ала барчын айланат,
Канатын күүлөп табында.
Калтар, суусар, жойлошот
Кара бодур шагылда.
Кулжа, аркары жайылат
Кумайлуу, кырлуу адырда.
Калжандап эчки, текелер
Кара аска чоку жагында.
Кекилик, чили жорголоп,
Күкүгү таңшыйт талында.
Булбулу мукам үн менен
Мин түрлүү сайрайт багында.
Баарысын айтсам түгөнбөйт,
Байлыгы канча дагын да.
Аралап барсан ат менен,
Айрыкча жайлоо маалында.
Сабада кымыз күрпүлдөп,

Саамалын ичсен дары да.
Сан жеткис малды малчылар
Сапаттуу жакшы багууда.
Көркөмүн тоонун, жайлоонун
Көп көргөм бала чагымда.
Бейшемби абам койчу эле,
Белгилүү жашы-карыга.
Аябай шайыр киши эле,
Артисттей көрүп баарыбыз
Алчубуз ээрчиp жабыла.
Ооз комуз какканда,
Озондоп кошок айтканда,
Окшошуп кетчү баарына.
Бейшемби абам жетелеп
Беш-алты жашар маалымда,
Медетбек менен ойно деп,
Мени алпарчу дайыма.
Улуураак менден Медетбек
Учкаштырат тайына.
Балалык кезди кичине
Баяндадым баарына.
Арадан бир топ жыл өтүп,
Атам кетти согушка –
Алоолоп күйгөн жалынга.
Башталган ырда айткандай,
Бакытъым энем жанымда.
Кыйрады душман жыгылды
Кырк бешинчи жылнын
Кымбаттуу айы майында.
Жүгүнөн бошоп кайгынын,
Жүргөмүн окуп айылда,
Чоң ырчы келди айылга.
Ал ырчы төкмө Алымкул,
Атагы элге дайын да.
Ырдады бир түн талыкпай

Ысактын кенен тамында.
Ал жерде мени ырдатты,
Алп кишиге сындатты
Артисттике жагууга.
Алыкем мени жактырып,
Апакем берди тапшырып,
Булбулду ээрчип келгемин
Фрунзенин шаарына.
Кырк жетинчи жылында,
Кышында эмес, июлда,
Кыргыздын таланттуулары
Кызмат кылган уюмга
Алып келди Алыкем,
Артисттер турган жыйынга.
Алп таланттын баары бар,
Ал жерге ырдаш кыйын да.
Арбагын Манас колдо деп,
Алыкем өзүн жолдо деп,
Ак тилек менен сахнага
Араң чыктым, чынында.
Сакалы бермет сынары,
Сайраса тоонун улары –
Сай құлұктөр олтурат,
Сартаман жана кунаны.
Сан миллион көөдөндө,
Сакталган шекер булагы.
Саймалуу чапан ак калпак,
Сүрлөрү жүрөк апкартат –
Сүйкүмдүү баары ыраны.
Алды алтымыш, арты отуз,
Ар кандай жашта курагы.
Арасында эжелер
Ак маралдай сыйагы.
Агалар мурут чыйратып,
Аталар сакал сылады.
Айттар экен кандай деп,

Алыкендин кунаны.
Олтургандын баарысы,
Ой жүгүртүп сынады.
Колумдагы Алыкемдин
Конгуроодой куралы.
Тай буурулду мингесип,
Талпынат адам кыялы.
Учурашып турганым,
Улансын эми быягы.
Жеринен келдим Манастын,
Жээгинен келдим Таластын.
Жетелеп келген Алыкем,
Жетиле элек канатмын.
Жагып калса талантым,
Жалпына келет жанашкым.
Жашарткан жанды жыргаткан,
Жарчыга келет жанашкым.
Жоргодон жорго үлгү алса,
Жолунан кайдан адашсын.
Оргуштатып ырымды,
Осомдой келет сабаткым.
Какемдей айтсам күпүлдөп,
Калк оозумду карашсын,
Кулагын элдин толтуруп,
Кумарын келет тараткым.
Сакем күлүк чапкандай,
Сайда шар суу аккандай –
Сан миң ыр келет жараткым.
Баарындан алсам үлгүнү,
Байгени келет талашкым.
Баа жеткис адамдарсынар,
Бактысы элдик таланттын.
Барчындай канат күүлөнсөм,
Байкелерден үйрөнсөм,
Баркташсын элим, талашсын.
Баарынар күлүк таптаган,

Байлыгын әлдин сактаган.
Баа да жеткис, сөз жеткис,
Барсыңар мында жакшы адам.
Булбулсуңар әлимде
Буудандай арыш таштаган.
Билгенге ар бир кенчсинер,
Бир сөзүн эки айтпаган.
Бактына әлдин жараган,
Баалашып сүйүп жактаган.
Баатыр Манас баш болуп,
Бардык укмуш дастандан.
Кыргыздын бүткүл тарыхын
Кымындай койбай жаттаган.
Көркөмдүү ырлар, жомоктор,
Көкүрөктө батпаган.
Комузга, күүгө келтирип,
Кол ойнолуп чертилип,
Кооздоп элге аткарган.
Силер дайра, мен тамчы,
Шаркырап толо акпаган.
Сиздер булак кайнаган,
Куюлуп түшкөн аскадан.
Сүйүнүп жатам толкундап,
Бирок, сүрунөрдөн апкарам.
Ақындар сынап көрсүн деп,
Алыкем өзү баштаган.
Аралашсам сilerге,
Арбытып кетер жаш кадам.
Үйрөндүм комуз жашымда,
Үмүттү койгом башында.
Ээрчисем деп келгеммин,
Эл сүйгөн залкар ақынга.
Ырчысы болсом арман жок,
Ырыстуу кыргыз калкыма.
Арбытып түшсөм болгону
Ақындын нуска салтына.

Аталардын жетермин
Аман болсом баркына.
Арманым жок силердей,
Атагым чыкса жалпыга.
Жаш баланын саламы
Жалпыңарга жагабы.
Жактырсаңар, аталар,
Жакшыдан үлгү алалы.
Корголоп келген бир бала
Же кошула албай калабы.
Орундалса болгону
Ойдогу максат-талабы.
Тобунарды көргөндө,
Толкутту жүрөк санаамы,
Таланттуусун баарыңар,
Таалайың кенен багыңар.
Таңшыган комуз үндөрү
Таң калтырат, таанымал.
Тамтаңдап эптеп ырдады,
Таластан келген тайыңар.
Тарбия алса силерден
Кийин
Такалбай жолго чабылар.
Жанатан берки саламым
Жалпыңар кабыл алышар.
Жалпыңарга ырдаган
Жайнаган менин багым бар.
Саламым бүтүп жүгүнүп,
Сахнадан түштүм жүгүрүп.
Ак сакалдын баарына
Амандаштым ийилип.
Аталар колун бергенге
Андан бетер сүйүнүп.
Айтышаар экен әмне деп,
Ашыгып турам күйүгүп.

Ангыча туруп Осокем,
Алыкеме кеп айтты.
Аман болсо бул жээнин
Акын болот деп айтты.
Барбайган жээниң мага бер,
Барып келсин мен менен.
Бетин ачып келейин,
Беш-он күн жүрүп эл менен.
Үлгү берип ырдатып,
Үйрөтөйүн термеден.
Жорго болсун көшүлгөн,
Жолго айдаса жебеген.
Ырчы болсун өзүндөй,
Ырыстуу эли дегдеген.
Осокемдин кебине
Ыраазы болду Алыкем.
Тарбияны берсениз,
Тайымдын багы бар экен.
Талантка талант кошулуп,
Талкууланар дагы эчен.
Арытып кетер жөндөтүп,
Аман журсө жаны эсен.
Алыкем мени тапшырып,
Осокем баары жактырып.
Көпчүлүк баары тараشتы
Көнүлүмдү шат кылып.
Эки-үч күн өттү арадан.
Эшмамбетов Асылбек
Осокемди баш кылып,
Айылга оюн коюуга
Артисттерди чак кылып.
Автобус жок ал кезде,
Араба менен тарттырып.
Аа дегенде Осокем
Амандашып эл менен

Алкымдан сөзүн чачтырып,
Оозун элдин ачтырып.
Адамкалый абага
Ооз комуз кактырып.
Аңгыча жәэниң чыгарды
«Анделек» ырым айттырып.
Артистти көрүп тараشتы
Аял-эркек каткырып.
Ошондон баштап Осокем
Алып жүрдү бир топ жыл
Ақындыкка маш кылыш.
Алыкем менен Осокем
Атадай берди жакшылык.
Адал иштеп ак жүрсөн,
Аласың бакыт арттырып.
Улуулардың үлгүсүн
Ушунтип алгам жашыман.
Оор татаал турмуштун
Эчени өттү башыман.
Ойлосом ушул жакшы экен.
Жаманчылыкты өткөрүп,
Жакшылык келет артынан.
Ал кез менен ушул чаң,
Асман жердей карасак.
Аймагым көккө талпынган.
Бабалар өтсө таңшыган,
Балдары өстүк калкыман.
Баштады устат жол берди,
Бакытты берди партиям.
Турмуш өстү, эл өстү,
Туткалуу кыргыз кеп өстү.
Байлыгы ташып чалкыган
Ала-Тоону айланып,
Ак комузду байланып,
Акынымын шаңшыган.

Өмүрүм жаным эл үчүн,
Өрнөгүм әлге калтырам.
Ақыл-насаат көп уктум
Аксакалдын баарысынан.
Ааламга аты угулган
Ақындардын алпынан.
Адашпай түшүп келатам
Арнап берген салтынан.
Токтогул баштап булбулдар
Тоо элиниң чыгышкан.
Толгонуп комуз күү чертип,
Топ әлге таңшып угузган.
Уланып улам артынан
Үкмуштар чыкты кыргыздан.
Биринен-бири үлгү алып,
Биздерге чейин жугузган.
Атанын алдым сабагын,
Анда мен жапжаш баламын,
Эргитип күндө өстүрүп,
Эл ырчы кылды заманым.
Эмгекчил әлим чакырса,
Эринбеймин барамын.
Талықпаган иштерин
Таңшытып күүгө саламын,
Аткарып келе жатамын
Ак калпак әлдин талабын.
Өмүр кыска, жол узун,
Өскөн калкты карагын.
Кулпунганын карачы
Кургак жаткан талаанын,
Жемиш бак кылыш, гүлдөттү
Жеткирип чон суу каналын,
Талпынып әлим баратат,
Таң калчу ишти жаратат
Таалайга шилтеп кадамын.

ӨТКӨНДӨРДҮ СЫЙЛАЙЛЫ

Өткөндердү сыйлайлы,
Өнөрүн баалап ылгайлы.
Өзү өтсө, эле сөздөрүн
Өзүбүзгө бурбайлы.
Ээ болуп алыш ырына,
Ээнбаштык кылбайлы.
Алардын баркын кетирсек,
Арбактары урбайбы.
Аралашып бир жүргөн,
Агалар азыр турбайбы.
Радио — теледен
Угуп жүрөм мындайды.
Оозумду ачсам төгөм дейт,
Обдулсам акын тенелбейт.
Сакадай кезде кыргызга
Сайрап чыккан элем дейт.
Осмонкул мага жол берип,
Ордумду бастың деген дейт.
Алымкул көрүп жактырып,
Айткан дейт ырың кенен деп.
Андан кийинки акындар
Ашык эмес менден дейт.
Алпыбы же калпыбы,
Аралашып жүргөм дейт.
Азыркы кәэ бир карыдан
Сурасаңар билбейм дейт.
Ага болбой мактанып,
Аябай чертем күүдөн дейт.
Кайрыгым угуп олтуруп,
Карамолдо сүйгөн дейт.
Качанкы күүнү бурмалап,
Кайруулары бир келбейт.
Кара сөзбү, ыр, күүбү,
Калпына кантип жин келбейт.

Төрөлгөндөн төкмө ырчы,
Эч кимден булар үйрөнбөйт.
Эмне үчүн радиодо
Ээнбаштар иргелбейт?
Осмонкул өтүп кетсе эле,
Олкайгон ақын менмин дейт.
Алымкул өтүп кетсе эле,
Ақынымын элдин дейт.
Калыктын көзү жок болсо,
Катарлаш ырдап келдим дейт.
Карамолдо, Ыбырайдай
Комузчуларга кошуулуп,
Күү чертишип көндүм дейт.
Муса, Атай обонун
Мыкты ырдашкан теңмин дейт.
Муратбек эле болбосо,
Мурун чыкмак элем дейт.
Аткарып турсам эмне экен,
Ашыраалы деген дейт.
Райкан, Мидин сыйактуу,
Менин да сөзүм терен дейт.
Баарысы менде белен дейт,
Бардык жактан женем дейт.
Күкүкчө атың чакыrbай,
Күүлөнүп бекер бакыrbай,
Ала-өпкөлөр, мактанчаак
Апырткыла ченемдеп.
Алдыңкы айткан залкарлар!
Аларга кайдан тенелмек.
Ар ким өзү алынча,
Азыр да укмуш чебер көп.
Алы жетпес чоң ишке,
Асылыш керек чебердеп.
Ай эмес күндө жаңырып,
Ааламга аты таанылып,
Адамдар чыкты өнөр көп.

Устаттан шакирт өтөт деп,
Улуулар айткан терең кеп.
Ушундай нагыз таланттар
Уулдан-кыздан көбөймөк
Жайнаган бакка ээ болот,
Жаратса иштен чоң әмгек.
Ақындын баркын кетирбей,
Ардактасак урматтап.
Алдынкы өткөн устаттар
Ала-Тоо әлге қымбат данқ.
Алардын ыр, күү, сөздөрүн
Алышкан әлдер миң жаттап.
Ақынбы, күүбү әл сындейт,
Апыртышпай ырдашсак.
Казыр алар бар болсо,
Калптарым кайдан үн катмак,
Көрүнүп калса көзүнө,
Көмөкей кургап, тил катмак.
Көрбөгөндү көрдүм деп,
Көзү жокто эле менмин деп,
Көппөйлү бекер дардактап,
Саякбай болуш кайда экен,
Сан миллион ырды айтмак.
Алымкул болуш каякта,
Ак жоргодой чайпалып,
Аңсаган әлди жыргатмак.
Осмонкул болуш онойбу,
Оргуштатып төккөндө
Оозунан ыры бургактап.
Калык болуш каякта,
Карааны тоодой чоң киши
Казак, кыргыз урматтайт.
Карамолдо комузчу
Кайталангыс, чынды айтсак.
Райкан менен Мидиндей
Ыр, сатира ким жазмак.

Муратбекти таппайбыз
Мунканып күндө ыйлашсак.
Мурункулардын калтырган
Мурастарын жыйнапшсак.
Устаттардан өтсөк да,
Учуп көккө жетсек да,
Өстүргөн бизди ушулар,
Откөндөрдү сыйлашсак.

ТОҢДУН СЫРТЫНДАГЫ МАЛЧЫЛАРДЫН МАЙРАМЫ

Кара-Күжур жалак бел,
Кара-Саз бодур салкын төр.
Кара-Каман, Балгарты,
Капчыгай өзөн аккан сел.
Кас душманга бастыrbай,
Кан төгүшкөн канча эр.
Эр Табылды баатырдын,
Эл-жерге кылган ишин көр.
Чалкалмак менен чабышып,
Чан созулуп жаткан жер.
Этек-жени далдактаап,
Эрегишкен Чалкалмак,
Эси чыгып качкан жер,
Баш жагы Ай-Көл, Ийри-Суу,
Баатыр Манас баскан жер.
Талыкпас әмгек иш менен,
Таанылды элге эчендер.
Кызыктuu болду бу дагы.
Таңшыган биздей бул жерге,
Таңдайын жанганд чечендер.
Төрт түлүк чарба өстүргөн,
Төгүлгөн байлык мекен жер.
Чабышып жатса илгери,

Чабандар жайлайт бул жерди.
Жайнатып коюн жайышып,
Жанырган шаңдуу үндөрү.
Сай-сайы күмүш булактар,
Саймадай кооз гүлдөрү,
Чабандардын закымдай,
Чабдар ат-жорго мингени.
Кордукта байда жүргөнү.
Кор болсо койчу илгери,
Карачы, азыр чабандар,
Кандай турмуш күндөрү.
Кара алачык ордuna,
Ак чатыр, ак боз үйлөрү.
Айылы, эли сүйгөнү.
Ак ниет иштеп данкталып,
Ашыгы менен төл алып,
Ай-ааламга таанылып,
Аралап көрдү дүйнөнү.
Арманы жоктур малчынын,
Азыркы жыргал күндөгү.
Атабыз улуу партия,
Акыйкат, тендик күн берди.
Армансыз ушул доордо,
Аябай эл-жер гүлдөдү.
Башталды малчы майрамы,
Байлыгы элдин жайнады.
Жайлоонун көркү ачылып,
Жаш-кары көөнү жайдары.
Ал жерде бүткүл чабандар,
Атактуу баатыр чабан бар,
Ак ниет эмгек каарманы.
Арбын төл жылда алганы.
Ала-жай, күз, кыш талыкпай,
Аябай эрдик мал багуу.
Баа жеткис кылган эмгеги,
Баркташкан элдин ардагы.

Ортосу кенен айлана,
Олтурду әлдер жай гана.
Оюндум түрү башталып,
Обдулуп карайт тангала.
Ошол күнкү көрүнүш,
Окшошуп кетет саймага.

1. ООДАРЫШ

Жыбырап малдар өрүштө,
Жыйылган әлдер тегизге.
Улуттук кыргыз оюну,
Умтулат көп әл көрүшкө.
Балтыры бала санындай,
Балбандар чыкты энишке.
Билектен карман жулкушуп,
Бир-бириң алыш жениште.
Аябай күчтү салышып,
Аттардың бели майышып.
Кош басмайыл, қаңқы ээр,
Козголто албай бир-бириң,
Колдору турду карышып.
Үзүлүп кете жазданып,
Үзөнгү бутта кагышып.
Алганда бирөө оодарып,
Атынан түшүп чаң ызгып.
Женген киши барбайып,
Женилгендеги куру калышып.
Даназалап балбаның,
Намысты колго алганың,
Далыга турду чабышып.

2. КҮРӨШ

Балбандар чыкты күрөшкө,
Байкалат балбан күрөштө.

Балтыр эттен чалышып,
Моюндан толгоп ыргытып,
Балыктай жерге чабышып.
Тийгизбей жерге далысын,
Тизелеп тура калышып.
Сүзүшкөн жери жыртылып,
Тегеретип бир-бириң,
Сүрөшүп элдер кыйкырып.
Тер кетип баштан буу чыгып.
Ангыча бирөө тенселип,
Алдында калды жер челип.
Жыккан жагы кубанды,
Жыгылган жагы уялды.

3. КЫЗ КУУМАЙ

Кыз-куумай кызык башталды,
Кырчындай болгон жаштарды.
Кыз-жигитке мингизди,
Кылтыйган күлүк аттарды.
Кош этек көйнөк, буран бел,
Койкойгон кыздар аттанды.
Төбөдө сайма топусу,
Төгүлтүп өргөн чачтарды.
Тамшанып карайт жигиттер,
Татына кыздар жактарды.
Кыз качты жөнөп жаркылдал,
Келатат жигит жакындал.
Кучактап кызды өпсөм деп,
Кулачын жайып бакылдал,
Камчы таштам калганда,
Калбай жигит арманда.
Кундуздай чачка кол жетип,
Кучакка кызды алганда.
Өздөрү жетип өпкөнсүп,

Кыйкырып турган бер жакта,
Кубаныч болду балдарга.

4. КӨК БӨРҮ

Төрт-төрттөн жигит чыгарды,
Туйлатып минген бууданды.
Алгыр бүркүт сыңары.
Ат үстүндө дардаят,
Серпишип жерден энишкен,
Серкедей болгон улагы.
Такымга басып тартышып,
Таркады чер кумары.
Дододон четтеп бирөбү.
Камчы уруп атка чү деди.
Алып качты улакты,
Астында күлүк күрөнгү.
Айлантып келип таштады,
Азамат деди жаш-кары.

5. АТ ЧАБЫШ

Күлүктөр чыкты шамалдай,
Күүсүнө жетпей жагалмай.
Көөдөнү кенен ай кашка,
Көрүнүшү маралдай.
Көкүлүн типтик күйгүзүп,
Куйругун кыска түйгүзүп.
Чыканактай балдарды,
Чыкыйтып бекем мингизип.
Ооздугун кемирип,
Ойноп турат элирип.
Сай күлүктөр жөнөдү,
Закымдай болуп көрүнүп.
Он айлантып чабышты,

Обого сызгып чан учту.
Тикенектей балдардын,
Тизгини колдо карышты.
Кыйкырып элдер сүрөсө,
Кызуулап таштап арышты.
Караандатпай калганга,
Кызыл ат алды намысты.

6. ЖОРГО САЛЫШ

Жорголор чыкты чайпалып,
Жоругун көргөн тамшанып.
Жарашыктуу токулга,
Жал-куйругу жайкалып.
Күлүк атты жандатпайт,
Күчөгөн сайын канчалык.
Тер куюлуп тамчылап,
Теминил ээси камчылап.
Кер жорго чыгып биринчи,
Келе жатат аркырап.
Күмүш жүгөн узөңгү,
Күн чагылып жаркырап.
Куйрук улаш Көк жорго,
Кууп кирди жакындап.
Аны сайын Кер жорго,
Арышын таштап лакылдап.
Табына келген кезеги,
Таманы жерге такылдап.
Куюндай болуп көрүнүп,
Куюшканы шакылдап.
Мактанып ээси элдерге,
Мараага чыгып келгенде,
Кубанып турат бакылдап.
Шан каптап жайллоо, талааны,
Шаттыкка бөлөп санааны.

Абанын да эл, жердин,
Ачылып жайнап кабагы.
Малчынын тою аяктап,
Магдырап элдер тарады.

НУРЛАНЫМ

Чатақ уулум Нурланым,
Чарчаганда жыргалым.
Чертмегимди колго алышп,
Чертип ырдайт ырларым.
Күжураган тилине,
Кубанамын, жыргаймын.
Каралдым, булбул Нурланым,
Капамды ачар жыргалым.
Комузума чулдурап,
Кошуп ырдайт ырларым.
Беш салаасы бытыйып,
Бекем басат кылдарын.
Бешке чыкты Нурланым,
Береке, таалай, жыргалым.
Ой-пикири ыр, күүдө,
Ордумду басса жыргадым.
Элиндин сүйгөн уулу бол,
Эсен болсун бир жанын.

ЭЛ АЛДЫНДА УЧУРАШУУ

Эсенби, жалпы агайын,
Эсендешип алайын.
Шайырлардын өнөрүн,
Эсинцерге салайын.
Молдобасан карысы,
Молдоκе дечү баарысы.

Кадыр-барктуу киши эле,
Казак-kyргыз таанычу.
Карыса да Мокемдин,
Кардыккан жок дабышы.
Комузчу, ырчы, Манасчи,
Кооздоп айтса жарапчу.
Айлап айтса түгөтпөй,
Арзытып элди саматчу.
Белгилүү акын Калык бар,
Унутулгус тарыхтар.
Түгөнбөс эпос, дастаны,
Түбөлүк калды жазганы.
Тарбия берип артынан
Талпынды нечен жаштары.
Акындын алпы Калык деп,
Ала-Тоо эли мактады.
Осокем колун куушурчу,
Окутуучум деп баштагы.
Оюмдан чыкпай ар качан,
Осокем ырдап жатканы.
Осмонкул эле төкмөнүн,
Ойлосом мөндүр, ак жааны.
Оргуштаган жамактын,
Осокемде катмары.
Алыкем болсо уstattын,
Ак туйгуну таптагы.
Алтын жаак, жез тандай,
Ар дайым элде макталуу.
Толгоп комуз, ырдаса,
Токтогул сөздүн баш жагы.
Томуктай бала кезимде,
Током дейт көзүм ачканы.
Топ жыйынды гүлдөткөн,
Алыкем тоо булбулу эле шактагы.
Күкүктөй шаншып ырдаса,
Күнү-түн дебей жаш-карь.

Күйүкчү эмес, чарчабас,
Күчөтүп улам, башканы.
Тамаша менен байкалбай,
Тандардын кандай атканы.
Талыкпайт канча айтса да,
Тартиби укмуш киши эле,
Тарбия турган, басканы.
Кадыр-баркка ээ болуп,
Калкымды барктап данктады.
Колхоз-совхоз, эл-жердин,
Кайратманын мактады.
Жер бетине байлыкты,
Жайнатканын мактады.
Кең СССР өлкөмдүн,
Аймактарын мактады.
Ааламдын эли дүркүрөп,
Тандантканын мактады.
Партия берген бактысын
Эл ырчысы Алыкем,
Эмгеги менен актады.
Ээрчитип жүрүп биздерди,
Эчен үлгү таштады.
Ақыл-насаат көп берип,
Аламандыкты текшерип,
Аргымактай таптады.
Ала-Тоодой ақындар,
Ар дайым өчпөйт аттары.
Токтоналы, Ысмайыл,
Жол жорго эле тапталуу.
Тоорушуп бири-бирлерин,
Топ жыйын көөнүн ачканы.
Ысмайылда бар эле,
Ырдын куйкум жактары.
Эрегишип айтышып,
Этек-женден тартышып,
Эл кумарын жазганы.

Учкул укмуш сөздөрүн,
Унутпай кары-жаштары.
Атай менен Шекербек,
Карамолдо, Ыбырай,
Кара күнүн алптары,
Атай комуз черткенде,
Колдорунун чапчаны,
Ойногондо түрлөнтүп,
Оозун аччу жаш-кары.
Молдокем күү кайрыса,
Моокун канып жатканы.
Кыл менен кошо сайраган,
Комузунун капкагы.
Муса ырдап турганда,
Мына үндүн таптагы.
Кетпей турчу айланып,
Келин-кыздын аппагы.
Мыскал әжем ырдачу,
«Ак барчын менмин шактагы».
Агын суунун акканы.
Алымканды созгондо,
Көз алдына әлестейт,
Көк зоолуу бийик кашкарь.
Кайран укмуш таланттар,
Калкымдын азаматтары.
Өнөрү өчпес, өзү өлбөс
Булар,
Өлкөмдүн сыймык данктары.
Токтосун, мен экөөбүз,
Анда,
Томолок бала жаш чагы.
Ойнотуп бизди өстүргөн,
Октябрдын ак таны.
Жетекчибиз партия,
Жергеме бакыт чачканы

Ушул таалай жыргалды,
Улуулар канча дантады.
Аталардын өнөрүн,
Аткарышчу балдар бап.
Азamat деп элине,
Макталышчу балдар бар.
Айтыш, жомок дастанды,
Жаткалышчу балдар бар.
Комуз кылын шаштып,
Так кайрычу балдар бар,
Ээрчиp жүрүп жанында,
Эже-агадан алгандар.
Кыл кыяк, темир комузду,
Кызыктуу кооз чалгандар.
Таланты өсүп күндөн-күн
Таалайга канат жайгандар.
Өлкөнүн бардык жерине,
Өнөрү менен баргандар.
Учураштым баарына,
Улуу-кичүү карына,
Эми узартсын ырды калгандар.

ШВЕЦИЯГА БАРГАНДАГЫ УЧУРАШУУ

Жайлоосунда малы көп,
Жакасында даны көп.
Жайыл, кенен дасторкон,
Жаркыраган пейлинен.
Суусу шекер, чөбү бал,
Салкын аба желинен.
Түштүгүмдө ак алтын,
Түндүгүмдө дагы алтын.
Тоо койнунун баары алтын,
Толуп жаткан кенимден.

Өркүндөп жаткан көбүмдөн.
Өлкөбүз кенен гүлдөгөн,
Жалпы швед калкына,
Жалындуу салам айтамын,
Жаркыган совет элимден.
Саймалуу тоолуу, өрүш кен,
Сан жеткен байлык беришкен.
Советтик Кыргызстаным,
Салтанаты келишкен.
Сулуу, көркүү жеримди,
Суктанып көп эл көрүшкөн.
Стокгольм шаарына,
Жашы менен карына.
Эшиги ачык, колу март, Элим,
Жалындуу салам беришкен. —
Балдары баатыр, кызы алтын,
Бали, рахмат — дегизген.
Кыргыздын данкын көтөрүп,
Кызы-уулу ырдал келишкен.
Биздин өлкө кен өлкө,
Бирдикте кол беришкен.
Өстүрүп элин ардакташ,
Өмүрдүн сүтүн эмизген.
Биздин максат жер жүзү,
Бирдик, достук, ынтымак.
Достук, тынчтык бар жерде,
Дүйнөдө жашоо кулпунат.
Эркиндик, бакыт бар жерде,
Эл-жерим алга умтулат.
Мәэrimи чыккан күн сымак.
Мекеним менин кутманым,
Мудаасы толук, көңүл жай,
Музыка, шандуу ыр чыгат.
Советтик жашоо турмушка,
Санаалаш көп эл умсунат.
Сайрандал элим жыргалда,

Салтанат майрам гүл сымак.
Закымдап көкту аралап,
Карачы, канча космонавт.
Ақылы тунук, эр жүрөк,
Айтылган сөзду аткарат.
Ала-Тоо, қыргыз эл-жерим,
Өлкөсү менен мактанат.
Өсүшүп чыкты уул-кызы,
Өнөрү, иши данкталып.
Ааламга аты угулган,
Айтматов Чынгыз алп талант.
Ақынмын совет калкымын,
Атагын айтып данктамак.
Тагылыш турага желбиреп,
Совет, швед байрагы.
Ачылды бүгүн майрамы.
Ак калпак қыргыз элимдин,
Кубанып достор келишти,
Курчалган элдер жайдары.
Кызыктуу концерт беришет.
Қыргыздын кыздар, балдары.
Таланттуулар келишти.
Элимдин сүйгөн ардагы,
Ақындардын жолу ушул,
Амандашып алмагы.
Қырк артист келдик аралап,
Швеция аймагын.
Жыш карагай, жашыл көл,
Талааларын, шаарларын.
Таанышып келдик көп жерге,
Дос болушка ар дайым.
Бирдик, тынчтық, ынтымак,
Бүт дүйнөдө улансын.
Ааламда болуп бейкуттук,
Адамзат жыргап кубансын.

ЖАҢЫ ЖЫЛДЫҚ КУТТУКТОО

Жыл келет жылдын артынан,
Жылдыздай жайнап чалкыган.
Жергеге, элге бакты орноп,
Жемиштүү болуп арты улам.
Жер жүзү ак кар мелтиrep,
Келер жыл толо алтын дан.
Токочтон улук нерсе жок,
Тоо болсун дүйнөн баарысынан.
Карын ток болсо кайғы жок,
Калкымдын нуска салтынан.
Карабы аалам, жер жүзүн,
Кай бир эл таппай жарты нан.
Биздин өлкө, кең өлкө,
Токчулук, бирдик артылган.
Бактыга элди жеткирген,
Башчыбыз улуу партиям,
Айнектей тунук жол куруп,
Ааламга изин калтырган.
Ар бир жылда жаңылық,
Ай-күнгө элим талпынган.
Ардактап дайым куттуктап,
Биздей, ақындар ырдан таңшыган.
Советтик ар бир үйлөрдө,
Салтанат, кубаныч айтылган.
Сайрандап тосуп, майрамдап,
Жаңы жылды барк кылган.
Кабагы ачык Жаңы жыл,
Кары-жашты шат кылган.
Кызыл-тазыл ёлкалар,
Кыз-балдар ойнап каткырган.
Бактылуу жылым көбүрүп,
Байлыгын элдин арттырган.
Баатырлар чыгып әмгектен,

Баалашып өлкөм данк кылган.
Жаңы жыл, сенсиң куттуу жыл,
Жер жүзү атын укчу жыл.
Жолбашчыбыз Ленин,
Жүз он жашка чыкчу жыл.
Дүнгүрөп дүйнө майрамдал,
Дүбүртү көккө уччу жыл.
Бардык жылдан өзгөчө,
Баа жетпеген мыкты жыл.

«КЫРГЫЗ ССРИНИН ЭМГЕК КОЛЛЕКТИВИ» ДЕГЕН НААМ БЕРИЛГЕНДЕГИ КУТТУКТОО

Эркелеп өскөн сахна,
Эл келди жайнап кашыма.
Ээлигип калган кызыл тил,
Эл алдында бакылда.
Эски жыл менен коштошуп,
Жаңы жыл менен достошуп.
Эсендеш кары-жашына.
Эңсепп элим кубанат,
Элинде биздей акынга.
Ага-ини сиз-биз дешишкен,
Айлыкты бирге жешишкен.
Оркестр турат кашымда,
Айылда, талаа, кыштакта,
Аралаш жүрдүк башында.
Кабары көпкө угулган,
Карамолдо атында,
Атактуу наам беришти,
Оркестрге жакында,
Өкмөт менен партия.
Алган наамды актайлы,
Арбын күү, ырлар тактайлы.

Азаматтар жаркылда,
Кары менен жаш мында.
Калайыктын астында.
Кандай болуп уюшкан,
Кабарын айтар чак мында.
Кымбаттуу наам алышты,
Кырк жылдан ашкан чактында.
Мураталы чоң ата,
Кары иштеген оркестр.
Мурунку залкар таланттар,
Баары иштеген оркестр.
Муштумдай болгон жаш балдар,
Дагы иштеген оркестр.
Ала-Тоонун ой-кырын,
Басып өткөн оркестр.
Ак кар, көк муз белдерди,
Ашып өткөн оркестр.
Ат, өгүзгө жүктөрүн,
Ташып өткөн оркестр.
Ачуу-таттуу турмушту,
Ай талаада сүүкта,
Татып өткөн оркестр.
Калк кумарын, кабагын,
Ачып өткөн оркестр.
Канча түрлүү музыка,
Жазып өткөн оркестр.
Казаналуу байлыкты,
Топтоштурган оркестр.
Кайрыктарын, тилдерин,
Окшоштурган оркестр.
Дүйнөдө музыкаларды,
Достоштурган оркестр.
Кыл кыяк, комуз күүлөрүн,
Созуп турган оркестр.
Кыз-жигит таншып үндөрүн,
Кошуп турган оркестр.

Күү кошуп күүнүн шанына,
Түр кошуп кайрыктарына.
Мурунку баштоочулардан,
Мураталы карыя.
Катарлашы жанында.
Карамолдо, Ыбырай,
Атай Огонбаевдин,
Атагы элге жарыя.
Комузчунун шумкары,
Кол ойнотуу жагынан.
Какем, Осом, Алыкем,
Канча акса бүтпөс дарыя.
Молдобасан, Акмат, Саякбай,
Манастан айтат айына.
Кырк күнү укса жадабайт,
Кыргыздын синген канына.
Келтирип комуз табына.
Шекербек, Турсун, Чалагызы,
Өрүктөн сомдол чабышып,
Арнаган жашы-карыга.
Шаршен, Актан, Адакем,
Шаң күлкү топтолп жанына.
Таңкалтырган көргөндү,
Токтоналы, Ысмайыл,
Табийгат берген багы да.
Толкуп турган чагы да.
Шай келишкен шайырлар,
Шаймерден, Абды, Абылда.
Бектемир, Сайит, Асылбек,
Белгилүү болгон баарыга.
Жұмамұдұн, Калмурат,
Мыса, Мыскал ырдаса,
Жаңшаган үндөр занғырап,
Ала-Тоо элден топтолгон.
Ушунун баары чоң талант,
Үккандын моокун кандырат.

Ушу:

Шайырдын баарын үйрөткөн,
Шаңшып комуз күүлөткөн,
Нотаны коюп бетине,
Ар биригин кайрыгын.
Адаштыrbай үндөшкөн.
Дирижер Шубин, Шейшелер,
Аралашып бирге өскөн.
Оркестри кыргыздын,
Адымдал көрчү күндө өскөн.
Ушулар ишти баштады,
Умтулуп өстү жаштары.
Кайран залкар адамдар,
Калкына үлгү таштады.
Таланты тоодой уstattар,
Тарыхта калды аттары.
Кыдырды дүйнөнү аралап,
Кыргыздын комуз аспабы.
«Ак тамак», «Кербез», «Маш ботай»,
«Кара өзгөй», «Жениш», «Кейрөн күү»,
«Сынган бугу», «Жаш тилек»,
Канча күү бар данкталуу.
Ар кандай колду ойноткон,
Атайдан болчу баш жагы.
Кошуулуп черткен ансамбль,
Кулболдиев башкарды.
Феферман, Акмат дирижер
Баарыбызды маштады.
Шекербек, Турсун, Бектемир,
Карыбызды маштады.
Биринчи жолу шанкылдал,
Комузчулар ансамбль,
Бельгиядан баштады.
Бүт дүйнөлүк көргөзмө,
Брюссельде ачканы.
Азыр да бүткүл дүйнөнү,

Ак комуздун күүлөрү.
Атагы, даңқы таш жарды.
Оркестр жакшы болушу,
Дирижердон байкалат.
Укмуштай чыкса музыка,
Уккун келет кайталап.
Музыканттар берилип,
Чертеп турса төгүлүп.
Мандайында дирижер,
Мааникер аттай, элирип.
Чыбыгын шилтеп чалкалап,
Канатын керип кайкалап,
Кайрыктардан бал тамат,
Кандай сонун дирижер,
Калкы мактап айталаат.
Атагын, даңқын, әмгегин,
Акындар ырдап жар салат.
Атактуу болдун, оркестр,
Ар түрлүү күүдөн көп өстүр.
Канатташ бири-бирине,
Композитор, маэстр.
Жаш уландар жетилип,
Жайнап чыксын әчен түр.
Сахнада тотудай,
Сайрап чыксын әчен түр.
Насыр, Калый, Таштаным,
Наамдын алдын нактарын.

Намыс кылбай келип жүр,
Чоңойгон жерин, ушул жер.
Чыгарма көп-көп берип жүр.
Асанхан мыкты агасын,
Ар бир ишке даанасын.
Алыстабай көрүп жүр,
Жаш дирижер Эсенгүл.
Жалпыңар көнүл бөлүп жүр.

Улuu Ленин айткандай,
Баарыбыз чогуу иштесек,
Бакты-таалай, жениш бир.

АЭРОПОРТТУ АЧКАНДА (Таласта)

Бет маңдай Беш-Таш, Сары-Аска,
Керме-Тоо, Кен-Кол, Кара-Аска.
Ортосу Талас чылк токой,
Оргуштап суусу шар акма.
Кубаныч кирди, шаң кирди,
Күрчалып түш-түш тарапка.
Алтын канат ак шумкар,
Айланып конду Таласка.
Карачы учкул заманым,
Каалаган жетти талапка.
Күнчүлүк жерди самолёт,
Күүлөнүп учат заматта.
Жетекчибиз партия,
Жеткирди учкул канатка.
Күндөп-түндөп жол жүрүп,
Күйүксө эски адатта.
Жыргал әмей әмине,
Күжүрмөн чабан әмгекчи,
Жылдызда учуп баратса.
Ыраакты жакын кылганы,
Ырыстуу әлдин жыргалы.
Ыр менен күлкү шат заман,
Ырахат, бакыт бул баары.
Конгондо көктөн самолёт,
Канча мин әлдер чырмады.
Кооздук укмуш көрүнүш,
Колунда әлдин гүл баары.
Кири жок тунук күзгүдөй,
Күлүндөйт асман, күн дагы,

Кубанса акын оозунан,
Куюлат ырдын ыргагы.
Кемпир-чал көрүп эскерет,
Кечеги өткөн жылдары.
Самолёт эмес, ат минбей,
Сабатсыз, оку кат билбей,
Запкы жеп кедей ыйлады.
Советик турмуш өнгөн дейт,
Ушунун баарын берген дейт.
Улуу Октябрь нурлары.
Талыкпас учкул самолёт,
Таалайлуу элдин тулпары.
Таңынан кечке закымдал,
Табына келген шумкары.
Туткалуу Совет өлкөмдү,
Түбөлүк жыргал курчады,
Күмүш канат самолёт,
Күлүктүн абдан күлүгү.
Күлүктү таптап үйрөткөн,
Күзгүдөй жаштар билими.
Күн-түнү учуп жатса да,
Күүсүндө болбойт күйүгүү.
Канча адам батса ошончо,
Көтөрүп учат жүгүнү.
Карабай учат,
Карангы, күндүз, түнүнү.
Адашпайт жолдон учкучтар,
Алдында карта чийилүү.
Советик ар бир граждан,
Закымдан уччу самолёт,
Саанчы, данчы, малчылар,
Жаркылдап уччу самолёт.
Сакалдуу ата-энелер,
Салкындал уччу самолёт.
Барк-кадырга ээ болгон,
Баатырлар уччу самолёт.

Замандын дандын сайраган,
Майрамды ырдап шаңдаган.
Биздей,
Жарчылар уччу самолёт.

ЖАҢЫ ФИЛАРМОНИЯДА ҮРДАЛГАН ҮР

Көргөндүн баары суктанган,
Көркөмдүгү кооз театр.
Жараша түштү борборго
Гранит менен мрамор.
Жеталбай мындай жайларга,
Кыйналып жүрдүк нечен жыл.
Кыдырып кыштак, калаага,
Клуб жок ырдап талаада.
Көркүү мындай сахнаны,
Көралбай кетти көп булбул.
Калк сүйгөн төкмө устаттар,
Калык, Осмонкул, Алымкул.
Молдобасан, Саякбай,
Карамолдо, Ыбырай,
Казана байлык, катмар сыр,
Адамкалый, Шаршендер,
Атакту сөзмөр чоң куудул,
Атай, Муса, Калмурат,
Токтонаалы, Ысмайыл,
Бекмурат, Акмат, Шекербек,
Бектемир, Мыскал, Асылбек,
Бей мезгил кетти көп булбул!
Ушул күнгө жетиш үчүн,
Жөө жаландап, ашкан кыр.
Ал кезде мындай турмуш жок,
Азаптарды тарткан жыл.
Канчалык кийналышса да,
Кабак-башын бүркөбөй,
Калтырышты элге арнап,

Кап-кап обон, батман сыр.
Аталарга рахмат,
Элине кызмат кылсын деп,
Ээрчитип, сынап көрүшүп,
Олутуп үлгү беришп,
Ордуна бизди таштаптыр.

Устаттар берсе сабагын,
Урматтап элге жаямын.
Улуулардын баянын.
Унутпай айтып жүрөбүз,
Улуу майрам съездде,
Унчукпай кантип каламын.
Учурган талант, канатты
Укмуштай жыргал заманым.
Токчулук, тыңчтык, күлкүшан,
Толкуган әлди карагын.
Тумансыз күндөй жаркырап,
Туптунук ачык кабагын.
Тургузган бизге партия,
Турмуштун бакыт-таалайын.

ЖАМБУЛДУН МУЗЕЙИ

Алматы борборунан чыктык бери,
Аймалап беттен согот атыр жели.
Бир тууган казак элге концерт берип
Барганбыз Кыргызстандын артисттери.
Күзгүдөй жалтыраган жолдун өнү,
Көкөлөп өскөн терек эки жээги.
Бет алып көрөбүз деп келе жаткан
Белгилүү акын Жамбул өскөн жери.
Буруулуп бир кыштакка келдик эми,
Сурасак Жамбул колхоз ушул деди.
Жаркырайт бак ичинде бир чоң ак там,
Жашыл сыр түнү келип үстүн жапкан.

Айланта ар бир кооз гүл орноткон,
Көркөтөнгөп нечен сонун түрүн ачкан.
Карасаң ооз жактан көз уялткан.
Алтындан чоң портрет турат тарткан.
Жамалы нур чачырайт улуу ақындын,
Жанына Жамбул деген атын жазган.

Ичине кирүү үчүн эшик ачсам,
Эстелик тургузуптур асыл таштан.
Ээрчитип баарыбызды бир жаш жигит,
Көрсөтүп түшүндүрдү бир-бир баштан.
Жашында жабырчылык азап тарткан,
Жалданын бай-манаптын коюн баккан.
Эзилип эски заман кучагында,
Эрки жок карангы түн кайги баскан.
Он жакта бир бөлмөгө кирдим, жаны,
Илинген портреттер туш тарабы.
Элдерди кубандырып ырдап жаткан
Элестейт улуу ақындын бала чагы.
Жыйылган бир бөлмөгө жазгандары.

ТУРУКСУЗ КЭЭ БИР НААДАНДАР

Турмушту тыйын ойлогон,
Туруктуу сүйүү болбогон.
Калбыр өпкө, жан кечти,
Канчалар жүрөт онбогон.
Бүрдөгөн чынар бак күтпөй,
Бүт өмүрүн кордогон.
Түшүнбөй бирөө баш кошсо,
Түбөлүк жашоо шордогон.
Аягы суюк андайлар,
Аялды алат ондогон.
Азгырып мээсин толгогон.
Алтындай кээ бир кыздардын,
Аралап мите курт өндүү,

Ар үйү калбайт конбогон.
Акыры жүрүп мындайлар,
Айрылат бакыт олжодон.
Артылып алга кадамдар,
Айга учуп жатат адамдар.
Акыйкат бизде заман бар.
Ааламдын эли таң калган,
Таалайлуу өскөн жаштарга,
Тийбесин кесир, залалдар.
Тукуму куруп жоголсун,
Туруксуз кәэ бир наадандар.

ЖАЛААЧЫ МЕНЕН УШАКЧЫ

Жок жерден жалаа жабышып,
Жолуна кирдүү чаң салат.
Өрттөңүп кеткен ушакчы,
Өлүмгө чейин алпарат.
Түлкүдөй жойлоп кыдырып,
Түтүнгө түрө жар салат.
Ушагын, чынын биле албай,
Уккандар кейип, тамшанат.
Болбогон ишти болгон деп,
Божурап айтып болгон кеп.
Көрбөгөндү көргөм деп,
Көзү барды өлгөн деп.
Жалаачы менен ушакчы,
Жан кечти чыгат элден көп.
Көк жылаандай кумсарып,
Көрүнгөн жерге чыр салып.
Өнү сары, көзү көк,
Өлсө да жатпайт тынч алып.
Ушакчы менен жалаачы,
Ушулар да адам баласы.
Ушактап жалаа жаппаса,
Үюбайт, тынбайт санаасы.

Адал әмгек иши жок,
Булар, адамдын жүзү карасы.
Ой пикири жамандық,
Оозунда бычак, араасы.
Әәлесем дейт турмушту,
Әгерде келсе чамасы.
Азыркы биздин заманда,
Булар,
Адамдар әмес аячу.
Кыйкымын тапса чыр кылган.
Кымындай ишти кыр кылган,
Тұлқұдөй жортуп кыландаپ,
Тұнөгөн жерин буй кылган.
Канына сиңген бул жумуш,
Каратып калпты жылдырган.
Биринен-бири улантып,
Бұтпөгөн жомок, ыр, кылган.
Канча адамдын канатын,
Калл жалаа менен сындырган.
Ушакка жакын кәэ бирөө,
Учурашсан жыйрылган.
Ушак менен жалааны,
Уккандан әл да жадады.
Уул-кыз өсүп жетилип,
Узарған әлдин кадамы.
Күн, айга колун сермеген,
Гүлдөгөн турмуш заманы.
Тили узун ушакчылардын,
Тийбесин әлге залалы.

ТАМЕКИ

Көркү сонун тамеки
Катар-катар тигилген,
Көк килемдей жайкаласа
Көрүп женем сүйүнгөн.

Өзөгүнө жарашип
Өсүп чыккан жалбырак,
Пайданын баары ошондо
Бапестеп баксак ар убак.

Жалбырагы сапсары
Жарашигы алтындай.
Кең булундуун түзүндө
Өсүп турса жалтылдай.

Сап-сап болгон жөөктөгү
Саймасындай талаанын,
Тармалданган түрү бар
Танда туруп карагын.

Ар жыл сайын күзүндө,
Арбын түшүм жаралат.
Фабрикадан жасалып
Тынчтык болуп таралат.

Аны баккан женемдин
Намысы ойнойт жүзүндө,
Колхозу бүт кубанат
Өстүрүлгөн түшүмгө.

АСКЕРДЕГИ БАЛАМА САЛАМ КАТ

Эр-азамат сен болуп,
Эл ишине жарагын.
Эс-акыл берип өстүргөн,
Эркин, тынчтык заманын.
Тарбия, окуу үйрөтөт,
Турмуштун жакшы, жаманын,
Тентек болбой жакшы бол,
Тегеренем, каралдым.
Татыктуу болсон, алкышка,

Таалайы ушул адамдын.
Кагылайын, Эркиним,
Кайгысыз күндө телчидин.
Калкыңдын сүйгөн уулу бол,
Калыбын бузба көркүнүн.
Армиялык милдетте —
Аябай курчуп, өрчүгүн.
Алгалап жылда өсүүдө,
Ала-Тоо кыргыз төркүнүн.
Аткарып солдат ишинди,
Аз калды әлге келчү күн.
Күзгүдөй тунук турмушта,
Гүлдөсүн, өссүн өркөнүн.

ЖЫЛҚЫЧЫ КЕЛИН

Конур-Тебө жонунда,
Кайындынын боюнда,
Бетегеси буралып
Жайкалып чыккан боорунда
Кулун-тайы қуушуп,
Женем жүрөт соңунда.
Тандатып чөпту жегизген,
Тай-кунан туйлайт семизден.
Бәэлери чалкайып,
Жер жайнаган көп жылкы
Женемдин малы дегизген.
Кадырлап малды баккандан,
Колхозу сыйлап баркталган.
Асыл тукум аттары
Аскерге арнап сакталган.
Элине Мейил сүйкүмдүү
Эмгегинен жаккандан.

ТУРГУНБЕК АКЕНИ КОЮП ЖАТКАНДА КОШТОШУУ

Кайгырып кана жоктойм Тукемди,
Капага салдың үкөндү.
Калкагар аска-зоо элен,
Карасам урап түзөлдү.
Кадыр-барк эмгек синбесе
Калың эл мынча күтөрбү?!

Кайран асыл Тукем деп,
Канырык мынча түтөөрбү?!

Караны кийип алганың
Кан күйүп суусун ичерби?!

Какшанып кыздар, балдарың
Туке, кайгырттың турган бүт элди.

Көп эле кана Туке эрдигин,
Көп эле чалкар кендигин.

Кичүү, улуу баарына
Кишилик тегиз тендигин.

Алдыңкы баасы сизде эле
Адамдык деген билгинин.

Кол жеткиз Сиздей асылды
Койнуна кысат жер бүгүн.

Кордуктуу адалга айла жок
Коштошкон турат эл бүгүн.

Бакайыбыз сиз элең
Туке, башчыбыз болот энди ким?!

Туке, олтурган жерин гүлдөткөн,
Ойноп бир жыргап гүлдө өскөн.

Каткырып күлүп жүрчү элең
Кайгы да, капа билбестен.

Сайрандап жыргаар кезинде
Санаанды оору кирдеткен.

Ай күндөр жаттың төшөктө
Айыкбай ушул илдettен.

Ата-баба, энеден

Арманда болбой ким кеткен?
Түгөнгөн жалган дүйнөнүн
Карачы, түбүнө Туке ким жеткен?!

Канткенде турат ич күйбөй,
Калк күйсө анан биз күйбөй.
Каада салт, деген сизде эле
Калыстык менен түз жүрмөй.
Мансаптык кыял жок эле
Манчырkap әлди күттүрмөй.
Араанды алыш кол салган
Адат жок эле жүткүнмөй.
Жадырап жайнап жүрчү әлен
Жай мезгил менен күз күндөй.
Ойлосом кыял мүнөзүн
Анан, олтурам кантип үшкүрбөй?!

Каргадай кана бала күнүмдөн
Кадырлап сүйгөн иниң мен.
Айрылып сиздей агадан
Арманда турам бүгүн мен.
Эл сүйгөн агай әкенсиз
Эмгегин, баркың билинген.
Чырмалып жоро, жолдошун
Чыкчу эмес айткан тилинден.
Асылган душман батчу эмес
Айбатың менен сүрүндөн.
Асмандал жүргөн алтын баш,
Карачы, ажалдуу торго илинген...

Өмүрлүк кана жарың Ажарын,
Өчүрдү нурлуу ажарын.
Боздол ыйлап кан жуткан
Боор ачыйт көрсөн жамалын.
Армандуу өзү билген жок.
Ажырап Сизден каларын.
Кайгырган менен айла жок,

Калгандын тилейт аманын.
Бийик аскар зоо эле
Бизге да Туке каранын.
Бир үйдүн атасы эмессиз
Туке, бүт әлге кеткен кабарын.

Тартиптуү басып жүрүшүн,
Тарыхта калды үлүшүн.
Тайгак кыя, тар жолдон
Тартынбай бастың күнү-түн.
Тарбия бердин далайга,
Тандабай анын кимисин.
Колундан келсе адамдын
Колдодун максат, үмүтүн.
Алышса балдар кем болбос,
Акылындан бир үзүм.
Өрнөктүү кыргыз улуунун
Туке, өкөвү болсо бирисин.
Адил, Чынар, Керез, Кымбатын,
Аз көрүп кадырың урматын.
Алмаз, Азис неберен
Айгерим менен Жамийла
Аталап көрчү ыйлашын.
Кабарың уккан калган жок,
Карабы әлдин курдашын.
Аяктай көргө камалат
Асмандал жүргөн бир башын.
Айла жок кандай кылалы
Эми Акырет жайың нур жаасын.
Артында калган эл журтурн
Туке, арбагың дайым сыйласын.
Ажалдан күчтүү Балбан жок,
Ажалдан качып калган жок.
Ата менен бабадан
Адамзат болбос арман жок.

Бадышалар, хан өткөн,
Баш ийип Туке, сизге окшоп
Жакшылық менем жамандық
Жанаша жүрөт тең ортоқ,
Жаткан жерин жай болсун,
Топурагың май болсун,
Кош Туке.
Эми курандан башка айла жок...

КӨПҮРӨ

Илгери бала кезимде,
Унұтпайм али әсимде,
Концерт коюп жүргөнбүз
Кетмен-Төбө өзүндө.
Үч-Терекке жөнөдүк
Араба менен бешимде.
Аттар арық, жолу чан,
Асма паром, жалғыз там —
Араң жеттик кечинде.
Албууттанган чон
Нарын Айбатын алган бетине.
Ал биз болсо барғанбыз
Аркы өйізгө өтүүгө.
Арыктагы суу эмес,
Ат, өгүз менен кечүүгө.
Аябаган чон Нарын
Алы жетет паромду
Ағызып деле кетүүгө.
Кантип өйізгө өтсөк деп,
Адамкалый сүйлөштү
Өткөргүчүнүн өзүнө.
Мады деген бир киши
Көп жылдан шунда иштейм дейт,
Көнүл койсок сөзүнө.

Алып барды ээрчитип
Өткөрчү жердин четине.
Осокем менен Ыбыкем
Олтурат мындай секиде.
Ал жерде Мады такшалган,
Амалды тапкан капкайдан.
Паром жүрбөй калганда,
Пайдага иштеп акча алган.
Өткөргүч кылыш алыштыр
Өзүнчө жасап тактайдан.
Эн-туурасы, узуну
Эки адамга чакталган.
Өйүз-бүйүз элдери
Ошентип зорго каттаган.
Тарттырган жоон зымы бар,
Тактайдын мындай сыры бар:
Төрт бурчунан өткөргөн
Чынжыры бар, куру бар.
Чынжырга бекем байланган,
Чыгырык бар айланган.
Ал чыгырык дөңгөлөк,
Араң жылат жөрмөлөп.
Адамкалый шашма эле,
Артистерге башчы эле.
Мени өткөр деп биринчи,
Мадыны көздөй басты эле.
Тактайга чыгып өкөбү
Катарынан жатты эле.
Кычырап жылды дөңгөлөк,
Кармашьш зымдан тартты эле.
Аркы өйүзгө жеткенче,
Азапты көрдү жакшы эле.
Жәэкке четке бурушту,
Жалдырап элдер турушту.
Аябай терге батышыш,
Аракет кылыш алыштыр

Арандан зорго чыгышты.
Ошентип өттүк баарыбыз,
Осокем баштап карыбыз.
Аман-эсен өткөндө,
Аркы өйүзгө жеткенде,
Бар экен дешти багыбыз.
Көпүрөнүн жогунан,
Көкөйдөн кеткис аныбыз.
Көтөрүп куржун-кечени,
Көп жөө баскан чагыбыз.
Эми көрсөн эң укмуш,
Ээн эркин көпүрө.
Көп машина өтүп баратса,
Көпүрө чыгат көркүнө.

ТУУГАНБАЙ

ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ

Белгилүү төкмө ақын, дастанчы, комузчу Тууганбай Абдиев Жалал-Абад облусунун Кетмен-Төөөрөөнүндөгү Ничке-Сай айылында 1937-жылы туулган. Он жашынан комуз үйрөнүп, он алты жашында эл алдында жамактап ырдай баштаган. Башка өнөрлөштөрү сыйактуу эле Тууганбай айылдаш Бекназар күүдүл, Тенти, Кошаалы, Малабаш сыйактуу өнөрпоздордун чыгармачылыгынан ақындыктын алиппесин үйрөнүп, чыгармачылыкка ык коёт. Театрга келгенге чейин эле устараты Коргоолдон комузга коштол ырдоону, айтыштын ар кыл түрлөрүн, Калыктын окуучусу Сарыкунан ырчыдан «Курманбек», «Жаныш, Байыш», «Ак Мөөр» сыйактуу элдик дастандарды жана улуу Токтогул ақындын, Молдо Нияздын, Женүнжоктун, кара жаак Калыктын чыгармаларын үйрөнүп, өздөштүргөн. Кези келген учурларда улуу «Манас» эпосунан үзүндүлөрдү, «Жаныш-Байыш», «Курманбек», «Ак Мөөр» кенже эпосторун мурдагы авторлордун деңгээлинде аткарбастан, өз чеберчилиги менен алардын таасирдүүлүгүн ого бетер тереңдете айтып, айттуучулук, дастанчылык жөндөмүн да калыптандырган.

Улуу комузчулардын «Чоң кербез», «Бала кербез», «Тогуз кайрык», «Мырза кербез», «Бала кербез», «Кара өзгөй», «Кер толгоо», «Ак тамак, көк тамак», «Ак Бакай», «Лу-лу Мамажан» сыйактуу

куулөрүн авторлордун калыбында чебер чертип, «Эрке кыял» аттуу өзүнүн күүсүн жараткан.

Эмгек жолун 1955-жылы Токтогул райондук маданият сарайында, 1956-61-ж. Жалал-Абаддагы облустук кыргыз драма театрында эмгектенүү менен баштаган.

Алгач эле Болуш Мадазимов, Ашыраалы Айталиев сыйктуу чоң таланттар менен бирге иштешкен.

Кийин талантты тааныла баштаган мезгилде, 1961-жылы борборубуздагы Токтогул Сатылганов атындагы филармонияга чакыруу менен кабыл алышат. Өнөрдүн ордосу болгон филармонияда чыгаан акын Осмонкулдин көз алдында ырдал, ак батасын алып, Токтонаалы, Ысмайылдын көрөңгүсүнөн татып, Эстебес, Токтосун, Ашыраалыларга үзөңгүлөш бирге жүрүп, өнөр ааламына терең аралаشتы. Акындын төкмөлүктөгү табигый талантты үчүн булар ыйык очок, көрөңгөлүү мектеп эле. Ушул касиеттүү жайда акындыктагы төкмө өнөрү жактан таланттуу иниси, тулпардын туягындей болгон, Алымкул залкардын уулу Замирбек Үсөнбаев менен бир топ айтыштарды жаратты.

Түүганбай Абдиев жазма акын катары дагы бир нече ырлардын автору. Ал оозеки поэзия менен жазма акындыкты айкалыштырыш үчүн билимин өркүндөтүүнү максат коюп, Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин филология факультетин 1976-жылы окуп бутургөн. Анын «Таңыш комуз» (1979-ж.), «Ыр канатында» (1984-ж.), «Залкарлар, замандаштар, чонкотор» (1999), «Айтыштар, замандаштар, чонкотор, залкарлар» (2004), ыр жыйнактары, термелер, айтыштар, эскерүүлөрү жарык көргөн.

Түүганбай айтыши өнөрүнүн чебери. Айрыкча жоопту шыдыр таба калуусу, бир нерселерге салыштыруу-

су, дегеле айтышуу ыкмасы Ысмайылга жакын турат. Анын Ысмайыл менен азилдешкен, Шекербек, Ашыралы, Токтосун, Эстебес, Замирбек менен айтышкан, алым сабак ырдашкан айтыштары бар.

Тууганбай Абдиев өзүн көрсөтөм дөп улунуп-жулунбай, табият берген таланты, эсте калаар эмгеги менен элге таанылган курч төкмө болгон. Ал качан, кайсыл жерде ырдаса, айтыши да төгүп аткан тизмектеринен алымдуу азилдин, жагымдуу юморлордун табы уруп, ою ойлондуруп, таап айткан тамашасы тамшандырып турат. Анын күчү, сүйкүмү, өзгөчөлүгү ушул жакта. Анан дагы төкмө катары ээлеген өз орду бар. Байыртадан келаткан ырчылык өнөрдүн салтын улай Замирбек Үсөнбаев, Рахматилла Козукеев баштаган кийинки муунга акындыктын албан түрлүү сырын үйрөтүп, алардан кийинкилер Амантай Кутманалиев (Сары кашка), Элмирбек Иманалиев, Аалы Туткучов, Жеңишбек Токтобеков, Азамат Болгонбаев өндүрүү азыркы акындык өнөрдүн өкүлдөрүн тарбиялап, устартык кылды. Ошондой эле «Айтыш» коомдук фондуун түптөөгө катышып, фондо тарбияланган жаштарга агалык акыл-насааттарын айтып, кеп-кенешин берип турду.

Тууганбай Абдиев актер катары да өз талантын сынап, Дооронбек Садырбаевдин «Махабат дастаны» көркөм тасмасында башкы каарман Раймаалынын образын таасын жараткан.

Кыргыздын сейрек кездешүүчү төкмөлүк, ырчылык, дастанчылык, комузчулук өнөрүн алып жүрүүчү катары Тууганбай Абдиев улуттук адабиятыбыз менен маданиятыбыздын бийиктигин, искусствобуздун көөнөрбөс табигыйлыгын Кытай, Турция, Алжир, Италия, Дания, Венгрия жана турдагы СССР өлкөлөрүнүн бардыгында даңазалап, кыргыз мадания-

тын жаратуучу, сактуучу, жайылтуучу катары көп эмгек жумшады. Мына ушул эмгеги бааланып, төкмө ақындардын «Ак таңдай - 1993», «Манас 1000» эл аралык айтыштарынын, «Курманбек-500» дастанчылардын конкурсу сыйктуу бир катар республикалык, эл аралык конкурстардын жеңүүчсү, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Эл артисти (1993-ж.), Кыргыз Республикасынын Эмгек сицирген артисти (1986-ж.) деген ардактуу наамдардын ээси болду.

Тууганбай Абдиев узакка созулган оорунун айынан 2008-жылы 1-декабрда Бишкек шаарында каза болду.

САНАТ-ТЕРМЕ

Ачтырып оозду караткан,
Айдашкан терме, санаттан,
Айтканча жардам бере көр,
Алхамдулилла Жараткан,
Арт жагы улам, күрүчтөп,
Аркырап суудай шар аккан,
Асманда шумкар сыйктуу,
Абайлап жерим бараткан,
Ар сабы ырдын так болсо,
Айткандай окуп барактан,
Атылса сөздүн булагы,
Ар кимдин черин тараткан.

Айтайын анда эмнени,
Айтылчу ойлор мендеги,
Айланып астын коё алгыс,
А балким ойдун сендеги,
Ар кандай кылышп жааратты,
Ар кандай түрлүү пенденi,
Аларды бирдей батырткан,
Ааламдын ичи кен деги,
Андайдын баарын ырдамак,
Акындын иши элдеги,
Андыктан ойлор башыма,
Айланып мына келди эми,
Алымдын келсе жеткенин,
Айтканым жакшы менде эми.

Оодартып санаамды,
Ойлоно берем ааламды,
Түк эчтеме жок кезде,
Дүн аалам кайдан жарапалды,
Жарымы жарық дүйнөнүн,
Жарымы неге карангы,
Кимдин кандай оюу бар,
Ким айтат деги аларды.

Калат, калбайт деген бар,
Алат, албайт деген бар,
Салат, салбайт деген бар,
Барат, барбайт деген бар,
Тайыз менен терең бар,
Дайыз менен берен бар.

Келмей кезек деген бар,
Термей тезек деген бар,
Алмак деген кезек доо,
Бермек деген кезек бар,
Барыш жана келиш бар,
Алыш жана бериш бар,
Адыр жана тегиз бар,
Арык жана семиз бар,
Жакшы жана жаман бар,
Жоомарт менен сараң бар,
Адал менен арам бар,
Уккан, укпас, караң бар,
Ичкеси бар, жоону бар,
Кичине бар, чону бар,
Ону менен солу бар,
Тыйын менен сому бар,
Өлүм менен өмүр бар,
Күлү менен көмүр бар,
Жараткан бул ааламда,
Жалгыз Алла теңир бар.

Ачуу менен таттуу бар,
Баксыз менен бактуу бар,
Жаасы менен атуу бар,
Кайгылуу бар, шаттуу бар,
Эптүү жана эпсиз бар,
Чектүү жана чексиз бар,
Кектүү жана кексиз бар,
Тектүү жана тексиз бар,
Септүү жана сепсиз бар,
Беттүү жана бетсиз бар,
Узун жана кыска бар,
Чоркок жана уста бар,
Мылтык жана пушка бар,
Эки белги кызда бар,
Барктуусу бар, барксыз бар,
Нарктуусу бар, нарксыз бар,
Шартуусу бар, шартсыз бар,
Тартчуусу бар, тарткыс бар.

Малдуусу бар, малсыз бар,
Алдуусу бар, алсыз бар,
Ардуусу бар, арсыз бар,
Жардуусу бар, жарсыз бар,
Күчтүүсү бар, күчсүз бар,
Түптүүсү бар, түпсүз бар,
Иштүүсү бар, ишсиз бар,
Таттуусу бар, ачуу бар.

Көбү менен азы бар,
Досу менен касы бар,
Соосу менен масы бар,
Кары менен жашы бар,
Эми айтылбай калганын,
Эсинде алып, серп салып,
Эки түрлүү башкасын,
Эстей жүрсүн башыңар.

Учарга эки канат бар,
Угарга айттар санат бар,
Такылда тилим калемим,
Тандайым болсун бир актаар.

Айтоор ойду тактайын,
Аламан ала качпайын,
Формосун бузбай эмесе,
Болоттой ырды баштайын,

Эки тери тон таптым,
Эки тыйын сом таптым,
Ажылдаак киши чоң таптым,
Чоң болгон менен он таптым,

Балыктарга тил таптым,
Бакаларга жүн таптым,
Көрдүк уккан жан барбы,
Көпөлөктө үн барбы,
Чакпай көөнүн, кир барбы,
Таянарга энендин,
Таянендей пир барбы.
Карышкыр так иш барбы,
Канаттууда сүт барбы,
Аккан сууда кир барбы,
Жаткан сууда жик барбы.

Бакалардын жүнү жок,
Балыктардын тили жок,
Эки тыйын сом бекен,
Эки тери тон бекен...
Жаткан сууда жик болбойт,
Аял үндүү эркекте.
Арстандай бел болбойт.
Эркек үндүү аялда,

Уят-сыйыт тен болбайт.
Ашуусу жок бел болбайт,
Айылы жок эл болбайт,
Ашказаны оорулуу,
Май кадырын билбестир.
Ашыгына барбаган,
Ай кадырын билбестир.
Кыш кетпеген тоо башы,
Жай кадырын билбестир.
Барчылыктын кадыры,
Зарланганда билинет.
Жетпестиктин кадыры,
Арданганда билинет.
Калп айткандын кадыры,
Алданганда билинет.
Кыйындыктын кадыры,
Чамданганда билинет.
Кенендикитин кадыры,
Чыптаганда билинет,
Терендиктигин кадыры,
Чыкпаганда билинет,
Адамзаттын көнүлү-
Ала,
Алкаш,
Бала.
Адамзатты чөктүргөн,
Кайгы,
Нааданды даттандырган,
Айылы,
Жаманында мин түркүн,
Илээ,
Күндө бирөө айныган,
Күйөө.

Тантыраткан ырынан,
Тагын айткан сөз артык,

Тунарынкы экөөнөн,
Тунук жалгыз көз артық,
Балбандардын неси артық,
Башкалардан күчү артық.
Ак көнүлдүн неси артық,
Арамы жок ичи артық.
Тоту менен жашаса да,
Токоч болуп койсо да,
Жылан чакпайт уктаса.
Аттай көрүп бакса да,
Асыл үртүк жапса да,
Эшек тулпар болобу,
Эсенин аты чыкпаса.

Сууда канча жатса да,
Чирибеген таш тураса.
Сагыныч менен ай, жылдар,
Өтсө дагы токтобой,
Оорубаган баш тураса.
Таарынычың жуубаган,
Кайраты жок, мас тураса.
Кайгы, санаа, убара,
Канча таркан менен де,
Эртенқинин бактысын,
Энсеп турган жаш тураса.

АК ТАНДАЙЛАРГА

Анда эми сөздү баштайын,
«Актандай» аттуу берүүдөн.
Эсине салып калайык,
Эскерип айтсам эми мен.
Эсеби ушул жыл бою,
Эченин айттым көрүнөм.
Эстедим далай залкарды,

Элеси кетпей көөнүмөн.
Көрбөгөнүмү болжодум,
Көргөмүн кәэсин өңүнөн.
Азыраак сүйлөп берейин,
Актаңдайлар жөнүнөн.

Актаңдай башы манасчы,
Алты мин sapты бир айткан.
Жеримбиз өнөр кенчи го,
Жети күнү токтобой,
Жааган жамгыр өндөнүп,
Күн кеч кирсе, түнү айткан.
Желбей соккон кармалгыс,
Желип, желип олтурса,
Жети мин sapты бир айткан.
Кызый-кызый олтурса,
Кыргыздан гана жаралган,
Кырк мин sapты бир айткан.
Мин-мини эмне болуптур,
Миллион sapты бир айткан,
Кыргыздан башка ким айткан?!

Дилинен бөлүп урпакка,
Тилинен бөлүп калалы,
Оюна такыр кирбекен,
Карангы кирип, таң атса,
Кардыгып кайтат тамагы,
Тилине басып келишкен,
Тарыхыбызды эр Манас,
Так санын эч ким биле албас,
Токтобой жүрөт санагы,
Бирок,
Жанаша учкан шумкардай,
Жарышы чыккан тулпардай,
Сагынбай менен Саяқбай,

Санаты бүтпөс алптардай,
Ушуга чейин өчүрбөй,
Уланып келген салттардай,
Олчойгон нечен дастанды,
Ооз эки баарын жат билген,
Ойлосон биздей калк барбы?,
Айрыкча улуу дастанды,
Аябай жууп иреттеп,
«Дүйнөдө укмуш зор эпос,
Дүйнө эли билбей жүрөт»- деп,
Кыргыздын улуу дастанын,
Кызыгып окуп салттарын,
Ар элдин азаматтарын,
Айталы анын дастанын,
Айттырып айтам жатка анын,
Ардактап эстеп жүрөлү,
Залкарлардын айтканын.

Айтар ойдон шашпайын,
Акындардын чыгаанын, эми,
«А» тамгадан баштайын.
Арстанбек деген бир булбул
Атагы элге дап-дайын.
Акындык күчү зор экен,
Антпесе неге мактайын.
Партиянын доорунда
«Байчыл»- деп аты басылды.
Эгемендик заманда,
Эми багы ачылды.

Женижоктун башында
Жетпей жүрдүк баркына.
Эбегейсиз чоң талант,
Эми угулду калкына.
Көл, дайра экен таланты,
Көнүл койсок Барпыга.

Көрүнбөстөн жайыптыр,
Көп ырлары жалпыга.
Көп акындар өтүптур,
Көп ыр калбай артына.
Ысмайыл акын айткандай,
Кыргыздын айтып атагын,
Кыйкырып аткан каркыра.
Айтике, Коргол, Калыкты,
Осмонкул, Үметаалылар,
Оодарып айткан тарыхты.
Солтобай, Эсенамандар,
Соолбогон булак калыштуу.
Ысмайыл деген ким эле,
Байдылда айтып кеткендей,
Ырчынын залкар бири эле.
«Айтышам»-деген акынды,
Айлампас кылчу тим эле.
Жаңыбай менен Сейдене,
Бекназар акын, Калмырза
Билегин ырдын жандырса.
Жаагына келген ырларды,
Жаадырчу экен жамгырча.
Жашында жайрап Жаманкул,
Жар ташка тийген алгырча.

Эстебей кантип коёбуз,
Эшманбет, Током, аларды.
Токтосун, Абдрашитти,
Тобума айтпай каламбы.
Дүнгүрөп Токтогулумдун,
Дүйнөгө данкы таралды.

Таамайын айтсак жарчыдан,
Тандайга тилин жанчыган,
Токтогул менен Эшманбет,
Торгойлор экен таңшыган.

Асманда эки бүркүттөй,
Айланып тынбай шаңшыган.

Казыбек, кайран Богаачы,
Кастардын тийип коогасы.
Айдалып жүрүп түрмөдө,
Ақындын болгон модасы.
Ысмайыл ақын ким эле,
Үр жактан мага пир эле.
Айтышам деген ақынды,
Айлампаш кылчу тим эле.

Эстебес менен Токтосун,
Ээрчишип бирге чыкчы эле.
Биликтей чакта кошулуп,
Биринен бири мыкты эле.
Токтосун турса теминип,
Эстебес турса төгүлүп,
Эл жадабай укчу эле.

Катардан кетти кайрандар,
Кара нөшөр ыр үчүн,
Кара жанын сайгандар.
Калышты аты тарыхта,
Калкына сөзүн жайгандар.
Ак тандай ақын Эстебес,
Ақындык жактан багы бар.
Аргыткан ырдын саптарын
Ақыным Ашыраалы бар.
Тизмектей берсен дагы бар,
Алптарды айтуу табылар.
Алардын жолун улаган,
Артында калган сабы бар.
Кара тил иним Замирбек
Калкыма болду таанымал.
Өзүмдү деле кошоюн,

Өзүнчө атак, наамы бар.
Артымдан чыккан балдарым
Амантай, Элмир, Аалы бар.
Анан да Женишбекимдин,
Айтканда сөздө заары бар
Азамат, Шекер, Майралар
Атабай кетсем таарынар.

Кашы карам ар дайым,
Жаны бирге жамаатташ,
Каны бирге канатташ,
Казактын Шахан Мухтары,
Өзбектерден Миртемир,
Кантсе да калктын кутманы,
Жирмунский, Радлов,
Паливанов, Бартольддор.

Ар киши айтар алынча,
Ары жакта угут барынча.
Жаштарга каалар тилегим,
Жалпыга үнү жанырса.
Жаныма коштоп алармын.
«Ак тандай анық әкен»-деп,
Азоого чалма салгандай,
Көкүлүнөн тараармын.
Устат болуп акыры,
Улуулук ишке жаармын.

ЖАНЫ ЖЫЛДАГЫ ЖАНЫ МААНАЙ

Айтылган элге данкыбыз,
Андыктан элге жарчыбыз.
Кубаныч, майрам күндөрдө,
Күттүктап ырдоо салтыбыз.
Уланып чыксын сырыйбыз,

Угулсун элге ырыбыз.
Кубаныч берип журтума
Кут болсун жаны жылдыбыз.

Табийхат күчү ушунда,
Токтобой жайы, кышында.
Төрөлмөк, өлмөк бар экен,
Барчылык деген учурда,
Тарчылык деген учурда.
Укканым эле дебегин,
Ушуну айтып беремин.
Ушинтип айтсам туура го,
Укпасмын элдин кер кебин.
Ортодон мына жыл өттү
Өлкөдөн нечен сын өттү.
Ош-Бишкек жолун карачы,
Ошол иш мына чын өттү.
Аяктап калды карачы,
Азыраак калды чаласы.
Килемдей тегиз тасманы,
Ким болот буга нааразы.
Абалтан угуп көрбөгөн,
Ой, тоону жиреп өрдөгөн.
Жашылча бышкан чөл менен,
Жайылган малдуу төр менен.
Ажыдаар мисал ийрендер,
Артынган нечен бел менен.
Аргамжы болуп жаткан жол,
Ар кимдер көрсө жаккан жол.
Ала-Тоо түндүк, түштүгүн,
Атадай болуп баккан жол.
Борборум Бишкек калаасы,
Боорторум эми карачы,
Ышпалдан чыгып кайран жол,
Ырбаган анын жарасы.
Ыракмат шаардын чонуна,

Үрүстүү элдин баласы.
Тасмадай болуп оңолуп,
Табылды иштин дабасы.
Оңолуп жатат шаарыбыз,
Оңолсок деймин баарыбыз.
Келегей, түркөй болбостон,
Келсе экен намыс, арыбыз.
Жакшылық үчүн жалындаپ,
Жаманга күйсүн жаныбыз.
Жат болсо экен деп тилейм,
Жалкоолук синген каныбыз.
Көрүнгөн жерге какыrbай,
Көчөнү күлдөй сапырбай,
Сактасак маданий жерди,
Сак болуп жашы, карыбыз.
Кубантып пайыз сан жагы,
Кудайга шүгүр нан жагы.
Көбүнүн иши оңолуп,
Көбейүп жатат мол жагы.
Айрымы анча боло албай,
Ар кимдин иши ал жагы.
Көбүнө айтсам оюмду,
Көп кемчилик жоюлду.
Аракет кылган жандардын,
Ач курсагы тоюнду.
Таза суу компаниясы,
Таркады элге ырасы.
Президент койгон маселе,
Пикирин айткан туурасы.
Артындан баасы артык иш.
Аткарыш керек «сразу».

Ар кандай аккан суулар бар,
Андыктан аны баары ичет.
Айрымы начар, булганыч,
Адам да ичет, мал ичет.

Ананчы, оору кармаса,
Айланып эле дары ичет.
Айтайын аны термемде,
Андай бар айрым жерлерде.
Аттарын тактап, «мындай»-деп,
Акым жок отчёт бергенге.
Аккан суу кирип түтүккө,
Агылыш жатат жер, жерде
Асыл баа иштин дал өзү
Айылдык тургун элдерге,
Мин айыл экен эсеби,
Мындайча айтып өтөлү.
Аттайын куур коюлуп,
Аң кылыш казып, көчөнү.
Жабышып үстүн тапташып,
Жакшына кылыш сакташып,
Тап-таза суулар шорголоп,
Тандайы «шык» деп мактاشып.

Жаны жылда жаркырап,
Жакшы тилек тилешип,
Жакшы ниетте ырдадык.
Таза суу ичиp тамылжып,
Таза көнүлдө жыргадык.
Күнүмдүк эмес түбөлүк,
Болсо экен мында бир калып.
Жарык маанай өчпөсүн,
Жашообузда нур жанып.

ТЕРМЕ САПТАР

Кагазсыз, ырды жат айткан,
Какалыш калбай бат айткан,
Токтогул, Калык, Женижок,
Толгон бир акын ата айткан,

Алты сап менен баштайын,
Акыл, ой чыксын нака айткан.

Мактаса маани аша айткан,
Жактаса жанын, кашайткан,
Таланты алпы таза айткан,
Таланты калпы пас айткан,
Такалбай сизди баш айткан,
Какалбайбызды жаш айткан...

Көздүн баркы сокурда,
Бөздүн баркы кийимде.
Үрдүн баркы жүрөктө,
Сырдын баркы түйүндө.
Калптын баркы алдоодо,
Чындын баркы сүйүндө.

Наздын баркын кыз билет,
Чачтын баркын таз билет.
Дөөлөттү билбейт арамза,
Мәннетти билбейт акбилек.
Көп окуган көп билет,
Көрдөй жалкоо аз билет.

Алты сап менен жакшы айткан,
Ар бириң сөздү накта айткан,
Төрт саптан эми баштайын,
Төп келсин байкап аста айткан.

Айтканым туура кабыл ал,
Акын бол журтун сагынар,
Аракет кылсан жакшы да,
Ары жагы деле жакшы да...

Так билесин баарынар,
Таяктын эки жагы бар,

Эки деген эсепти,
Эсинерге алынар.

Адамдын эки жагы бар,
Айбанда да эки жагы бар,
Адамдын эки колу бар,
Поюздун эки жолу бар.

Плюс минус эки сан,
Электрдин тогу бар.
Бардык эле дүйнөнүн,
Бары менен жогу бар.

Ургаачы менен эркекти,
Ушуну да оюна ал.
Эки кулак жанда бар,
Эки кулак малда бар.

Адамда, малда эки көз,
Жалгыз көздүү чанда бар.
Жаман бир күн аксатат,
Жакшы сөздү андап ал.

Мурунда эки таноо бар,
Такымда эки «аноо» бар.
Дос болсон да катташта,
Алган-бергенди саноо бар.

Жумшак менен катуу бар,
Орой менен жаттык бар.
Жабык менен ачык бар,
Жыттуу менен сасык бар.

Коркок менен баатыр бар,
Мусулман менен каапыр бар,

Байы менен жакыр бар,
Эшек менен качыр бар.

Батыш менен чыгыш бар,
Жатыш менен туруш бар.
Бир дегенге өтәйүн, эми,
Менде мындай сунуш бар.

Асмандағы күн жалғыз,
Алла өзү бир жалғыз.
Андан кийин ким жалғыз,
Айсыз кара түн жалғыз.

Ар бир жанда тил жалғыз,
Ар ким алган чин жалғыз.
Асмандағы ай жалғыз,
А дүйнөдөгү жай жалғыз.

Айланып турған жер жалғыз,
Байланып турған эр жалғыз,
Акыры жатчу көр жалғыз,
Ар бир үйдө төр жалғыз.

Атылғанда ок жалғыз,
Аты жаман жок жалғыз.
Жалғызды анда таштайын,
Жакшыдан сөзду баштайын.

Асмандағы күн жакшы,
Айы жарық түн жакшы,
Аргендей кооз үн жакшы,
Аскерлерге чин жакшы,

Бузуку иштен жат жакшы,
Бузук жигиттен ат жакшы.
Кечиккенден бат жакшы,

Кенкелестен сак жакшы.

Башка келген бак жакшы,
Байлык болсо нак жакшы.
Жакшы ақындар мат айтат,
Паскы ақындар пас айтат.

Кәэ бирлерге ырдасак,
Кеп түшүнбөй кашайтат.
Бир сапты эки бөлөлү,
Быягын айтып көрөлү.

Уй териси тон болот,
Урушчаак киши чоң болот.
Чокчондогон корс болот,
Жаман кыял терс болот.

Балыктарда тил болбойт,
Көпөлөктө үн болбойт.
Карда, музда от болбойт,
Ач көз адам ток болбойт.

Аккан сууда мис болбойт,
Жаткан сууда жик болбойт.
Кир менен тер болбосо,
Кийиминде бит болбойт.

Жакшы тууган жат болот,
Жаман тууган пас болот.

АК МАРАЛ

Ак мөңгүсү кетпеген,
Айтылуу Аксы жериниз,
Ак туйгун салган чилдерге,

Алты сан саруу элиниз,
Алмадай кызыл өнүнүз,
Айтылсын аты жөнүнүз,
Ак марал койдум атынды,
Айтальк кепти эми биз,
Кара-Суу менен Кожо-Ата,
Көркөмү артык жеринден,
Көркөмдүү сулуу келинсин,
Көзгө бир сүйкүм көрүнгөн.
Көрүнүп коюп көлмөдөн,
Кетпедин такыр көнүлдөн.
Тоту күш сенсисү талдагы,
Ботодой көзүн жалдырайт,
Талыды жүрөк дарманы.
Тоорулуп көнүл калбады,
Тозогун тартып көп күйдүм,
Болгонсун кимдин жалжалы.
Ак шумкар элем талдагы,
Азабын тартып көп күйдүм,
Азайбай көнүл арманы.
Сүйкүмдүү көзүн жалжылдайт,
Сен кимдин болдуң ардагы.
Жашылдан кийген көйнөгүн,
Жайлоонун тартат элесин.
Жаш булбул конот үн салып,
Жанындан мага жай берчи,
Жыргасын жаным кубанып.
Камшактын башы карагат,
Көк кашка тунук суу агат.
Көнүлдөш сени эстесем,
Көзүмдүн жашы куланат.
Чолпондун үстү чоң чоку,
Чолпонум капа болбоочу.
Чочутпай мени коргочу.
Чок салбай сүйгөн жүрөккө.
Берметтей болуп жалтылдайт,

Бел башат жайлоо суулары.
Жароокер жанда болбосон,
Жазылбайт жандын кумары.
Жайллоонун башы Үч –Булак,
Жайкалып моюн сунгандай.
Жашчылык өмүр башка экен,
Жаныдан адам туулгандай.
Көк-Башат асты карагай,
Көп келем аны аралай.
Күйүткө салдың Ак-Марал,
Кенешкен сөзгө жарабай.
Кыяга чыктың жол менен,
Калемди жаздың кол менен.
Өмүрлөр өтөт турбайы,
Өксүбөс алтын ой менен.
Айткан бир кепти угасың,
Булгалап жоолук турасың.
Сүйүдө тагдыр башка экен,
Сунсам бир жетпейт кулачым.
Өйүздө болот кечмелик,
Ойдогу сырды чечпедик,
Сүйүшүп жакшы сыйлашпай,
Сүйүнүн ырын ырдашпай,
Сыздашып ойго жетпедик.
Суу алган жерин Боз-Тектир,
Сымбатың эстен кетпестир.
Арманда калдың Ак Марал,
Айтканым сага жетпестир.
Кыргыздан сулуу кыз көрдүм,
Кыйласы сендей әместир.
Кыйынга салып сен кеттин,
Эми кыйкырсам үнүм жетпестир!

Жаштыктын отун жандырып,
Жарк этип качан келесин.
Кыяды өскөн гүлдөйсүн,

Кызыарып тийген күндейсүн.
Кызыгы күчтүү жаштык кез,
Айтчы, кыялап өтөт билбейсин.
Жайлоодо өскөн гүлдөйсүн,
Жаркырап тийген күндейсүн.
Жакшылык өмүр, жалын чак,
Жайлоодо өтөт билбейсин.
Ак шумкар конот түнөөгө,
Айтпагын сырды бирөөгө.
Айтылган жерге сен келбей,
Анча эле батпа күнөөгө.
Көп айтпа сырды бирөөгө,
Кездешкен жерге сен келбей,
Көп эле батпа күнөөгө.
Ак шумкар учат жем үчүн,
Жайлоолоп келдим сен үчүн.
Жарк этип мени тиктебей,
Жалынды салдың мен үчүн.
Кыргыйек учат жем үчүн,
Кылчайып келдим сен үчүн.
Кылчайып мени карабай,
Кыйноону салдың мен үчүн.
Буралып өскөн кырчын тал,
Булбулдар келип конбойбу.
Мункантып мени койгончо,
Мунаса кылсаң болбойбу.
Жашыл гүл өссө буралып,
Жалбырагы кыналып.
Жалбырак-мен, гүл-сенсин,
Жарашып келчи туралык.

КОЛ ӨНӨРЧУЛӨРДҮН КӨРГӨЗМӨСҮНДӨ

Жалындуу салам айтамын,
Жалпы эле улан, уздарга.

Улуулар жолун үйрөнгөн,
Уландар, келин, кыздарга.
Арбытсан арбыт жаңылап,
Акың жок бирок бузганга.
Көз майы менен акылын,
Көңүлдүн, ойдун закымын.
Көркөмдүк үчүн бүт жумшап,
Көргөзгөн иштин накылын.
Укмуштай кооздук киргизген,
Усталыгын билгизген,
Урматтайт элим асылын.

Бабалардын калган иш,
Байыртан канат жайган иш,
Каныкейден калган иш,
Калкта канат жайган иш.
Жоболондуу заманда,
Жолунан бир топ тайган иш.
Партия, өкмөт болбосо,
Бааланат беле кайран иш.
Өкмөт менен партия,
Баарынарды баалады.
Өнөрүн эл жактырып,
Тааныганды баалады.
Көбүнөрдү апкелди,
Көпкө сүйлөөр чак келди.
Четки район кыргызда,
Лейлек менен Баткенди.
Ош менен Жалал-Абадды,
Ордолуу түштүк тараапты.
Кенирсинген кенен Чүй,
Керенелүү Таласты.
Ысык-Көл менен Нарынды,
Ырасын айтсам баарынды.
Атайлап мында чакырып,
Аябай көрүп камынды.

Келгендер кылдын ыраазы,
Кенен борбор шаарынды.

Караганга бир темир,
Сүйрү жаак тегерек.
Көмөкөйдөн куюлтуп,
Күү таратат себелеп.
Жүлүндөрдү аркандаш,
Жүрөктөрдү өгөлөп.

Кыргыздын темир комузу,
Кыйла элге кызык добушу.
Азыркы шартта эң керек,
Алардын арбын болушу.
Добулбас, чоор, сурнайды,
Доомат коюп ырдайлышы.
Ар жерин элдин аралап,
Аябай издең жыйнайлы.
Аспабы ата-бабанын.

Аларды кемчил кылбайлы.
Көбүнчө айтсак кыякты,
Көбөйтпөй койсок уятып,
Комуздан башка аспап жок,
Кыргызда болгон сыйктуу.

Чоор жасап үйлөгөн.
Аргымактын куйругу.
Адам сымак сүйлөгөн.
Керней, сурнай занкылдал,
Добулбасы тарсылдал,
Чогулгандар бийлеген.
Жасап бермек силерден,
Жарым saatta үйрөнөм.
«Семетей», «Манас» шахматын,
Шырдакка оқшош тактасын.
Капыстан көргөн жан болсо,
Кантеп ал оозун ачпасын.

Оюнчук жасайт «Кыялда»
Ошондо шумдук мин арга.
Уланды, өөн-сөөн артканды,
«Утилге» барып урагарда,
Ушундан алыш мастерлер,
Укмуштай жасайт чыгарма.

Көл өнөрү байыртан,
Мыктылыгын угасын.
Кылымдардан апкелет,
Кыргыздын маданиятын.

УЛУТТУК ФИЛАРМОНИЯГА

Ичинде ушул имарат,
Ирээти менен ырдайлы,
Ит аткандай кылбайлы.
Өтүүчү ШОСтун кезеги,
Өлкөгө келип турбайбы.
Чечилсе канча маселе,
Чекеге келбес мун-кайгы.

Тушунда ушул чон жайды,
Турдахун ава курду эле.
Айтканым анда өлкөнү,
Ал киши бийлеп турду эле.
Каралбай калыш көп жылы,
Акырын бурчу сынды эле.
Калп күлкү атка минерлер,
Каяктан көнүл бурду эле.
Биз эмес билсөн ийинин,
Бир жылда ондойт суур деле.

Айтымы,
Отуз жыл бою каралбай,

Оорусу катуу адамдай.
Башында бир аз жыргадык,
Брежнев берген заманда, ай!
Андан соң байкүш имарат,
Айласын калган таба албай.
Шоу бизнестен шалқылдал,
Шорлотуп катуу тарсылдак.
Табууга пайда көздөгөн,
Ар жактан соккон шамалдай.
«Аренда плат» дегенге,
Акчалар түшүп самандай.
Акыры келип Турапов,
Ардактап, тартип киргизди.
Аз иштеп кеткен ак жүрөк,
Андропов авамдай.

«Ремонт» деген орус сөз,
Котормосу жок э肯.
Мындайга кетчү каражат,
Миллиондогон сом э肯.
Салыштырсак ал жетпейт,
Санаганга сан жетпейт.
Сыйрысан чыкпас мармар таш,
Сыртынан кийген тон э肯.
Илинген парда, көшөгө
Ич кийми десек оң э肯.
Залкарлар чыккан сахна,
Касиети зор э肯.

Отургуч тактай, суу түтүк,
Ошонун баарын алмашты.
Оор-женил иш жүрүп,
Он жума ичин чан басты.
Ордуна койгондорун бүт,
Ойлосом жакшы тандашты.

Баарысын бирден санасак,
Башыбыз жетпей адашат.
Аралап карап көрүп бүт,
Ар кимдер көзүн кадашат.
Келип оюн-ыр укса,
Керемет кечке жарапшат.
Көңүлүм буга кубанып,
Көздөрүмөн таң атат.
Жашыман ёскөм бул жерден,
Салсам акыл-парасат.
Кадырлашкан жамаатым,
Кандай айтсам жарапшат.
Тамаша кошпой жүралбайм,
Тарс жыгылып тарарапшат.
Бакылдай берем текедей,
Баарысы менден жадашат.

Ашыке менен Замирбек,
Айттайын азыр да бир кеп.
Антпесем болбос чыныда,
Алар да айтсын зарыл кеп.
Жамғырдай төгүп киришет,
Айттырбайт алар камын жеп.

Андыктан,
Экөөсү айтсын калганын.
Экөөлөп таяп жүргүчө,
Ээгинен күлгүчө,
Эзилип сырым билгиче,
Андан көрө жакшыдыр,
Алдыга чыга калганым.
Антпесем, балким чочутуп,
Экөөнө түшөт салмагым.

Ушу турган имарат,
Балық кыздай койкоюп,

Сүйлөйүн десе тили жок,
Аран турат бул деле.
Көп жылы калып каралбай,
Көнүлү ичтен сынды эле.

Маданияттын очогу,
Майрам күтөт жылда эле.
Жарашыгы эскирсе,
Жазыгы болмок мында не.
Өкмөттөгү мыктылар,
Өздөрүнө алгандай,
Мунун тозгонуна арданбай,
Болушкан сарап пулга не.
Ортодон нечен жыл өттү
Ойлонсо болмок мурда эле.

Бир топ жыл калды каралбай,
Бүлүнбөс, сынбас жаралбай...
Онтоду окшойт байкуш ай,
Ок тийип калган маралдай,
Күнү-түн жатты зангырап,
Күчү адал, сүтү арамдай.
Анан да андан артисттер,
Айылга калдык барабалбай.
Чыккан менен айылга
Чыгашасын жаба албай.
Жылыга кирип отчётко,
Жел козу алган чабандай.
Баркыбыз кетип ошентип,
Бала-чака бага албай.
Калышыңа не себеп,
Суроого жооп табалбай.
Бекердей жалдап башында,
Брежнев келген замандай.
Тарсылдак артист көбөйүп,
Шалкылдап муздак шамалдай.

Таза күтпөй сахнаны,
Тайрандап чыкты камандай.

Ремонт келип бул жайга,
Армандын көбүн азайтты.
Ак шапке уста кеп айтты,
Алмашкан улук нерсeler,
Ак үйдө жок го деп айтты.
Жапалдаш уста кеп айтты,
Жасалган ушул нерсeler.
Жапондо жокко деп айтты.

Улуу акын Токтогул,
Атын алган ушул жай.
Сахнасында залкарлар,
Сайран куруп өнөрүн,
Элга арнаган кышын-жай.
Салттуу жолун улантып,
Сактайлы кутун учурбай.
Сыртына ичи шайкелип,
Сыймыктуу болсун ушундай.

ЭГЕМЕНДИК КЕЛГЕНДЕ

СССР кулап маалында,
Эркиндик келген чагында.
Баарысы дүрбөп өкүлдөр,
Парламенттин залында.
Бирөөсү гана олтурмак,
Президенттин тагында.

Орой-чарай олтуруп,
Ойлонушуп башында.
Жумгалбек, Апас, Апсамат,
Журт башы болмок кашында.

Калышты түгөл сынашып,
Карысын да, жашын да.

Тирукмуш кызык бийлигин,
Тирүлүктүн барында.
Өкүлдөр үчкө бөлүнүп,
Үчөөнүн жүрдү жанында.
Теңтайлаш болуп калышты,
Текшерсе добуш, санын да.

Ал кезде Аскар Акаев,
Ал жерде аты угулбай,
Маскөөдө жүргөн иш менен,
Мансапты көздөп жулунбай.
Бар дитин кооп илимге,
Башкага анча бурулбай.
Илгери кооп талантты
Илимде иштеп кулундай.

Багына элдин апкелди,
Баарысы аナン бат келди.
Чынгыздай залкар сунуштап,
Чыны бийликтө жаш келди.
Депутаттар ишенип,
Добуштарын нак берди.
Ала-Тоолук Аскарга,
Ажоо деген ат берди.

Момундун ишин тенирим,
Колдоп кетти көрүнөт.
Оогон жүгүн кыргыздын,
Оңдоп кетти көрүнөт.
Алла буйруп, ак ойдон,
Жолдоп кетти көрүнөт.
«Талашканга таш жок»-деп
Домдоп кетти көрүнөт.
Путча менен Горбачев,

Булкулдашкан учурда.
Бут тозушуп кармашып,
Жүлкулдашкан учурда.
Коммунисттик режим,
Кылтылдашкан учурда.
Тике турдун, жарашпай,
Тик көз атаң Манастай.
Эрдик әмей әмине,
Шердик әмей әмине?!
Жоону женғен баатырсын,
Жолго түшкөн адашпай.

Ала-Тоого Ала Таг,
Малы аралаш әл әле.
Ак пахтага ак буудай,
Даны аралаш әл әле.
Алыш, бериш, тага, жәэн,
Каны аралаш әл әле.
Опасыз бир иш болду,
Ойго келгис деги әле.

Оштоту болгон окуя,
Душманга таба дан болду.
Тушунан бороон ургандай,
Тууганга намыс-ар болду.
Кыргыз, өзбек ошентип,
Кызыл ала кан болду.
Опасыздар кылган иш,
Ойлоп башым маң болду.

Башкара албай калганда
Анда, партия бар башында.
Күнөөлүү болуп калгандай,
Эки әлдин турдун кашында,
Эзилип сүйлөп турганын,
Эсимде турат азыр да.

Кара жемсөө шүмшүктөр,
Кагыштырган эки элди.
Карап туруп калп күлүп,
Чагыштырган эки элди.
Анык айкөл Аскарсын
Табыштырган эки элди.

Топ-топ демократтар,
Толкуп турган чагы эле.
Топчубектен, Қазаттан,
Коркуп турган чагы эле.
Кара мышык аралап,
Жортуп турган чагы эле.

Завод, фабрик, өнөр жай,
Токтоп турган чагы эле.
Оозуна келгенди,
Оттоп турган чагы эле.
Улуп, жулуп, уурдашып,
Жоктоп турган чагы эле.
Ташка чапкан айнекке,
Окшоп турган чагы эле.

Казнада «капек» жок,
Какшып турган чагы эле.
Кара жемсөө кризис,
Апчып турган чагы эле.
Чыркыраган чындыкты,
Тастык кылган чагы эле.

Сом чыгаруу сунушун,
Солкулдаган чагы эле
Солчулдардын жүрөгү,
Болкулдаган чагы эле.
«Эртен кирсе кеч болот,
Бүгүн кирсе эрте» – деп.

Апендинин макалы,
Апчып турду желкелеп.

Анда әми угуп баарынар,
Айтканга кулак салынар.
Карасак дүйнө ушундай,
Карасы бар, ағы бар.
Ала-Тоо жатат чалкайып,
Ар кандай кендин саны бар.
Газ, мунаі аздық жагы бар,
Как жерди казсан табылар.
Сулайман ата суу башы,
Келечек күндүн ачкычы,
ГЭСи бар әлдин багы бар.
Туризм деген чон оокат,
Туурасын айтсак дагы бар.
Каран калган дүйнөнүн,
Карасы бар, ағы бар.
Таяктын әки жагы бар,
Таарынса кәэси таарынар.

Оюнчук көрбөй сынды да,
Ойлоп айт калпты, чынды да.
Калыстык менен айтылса,
Каршылык кылат ким буга.
Көрүнө заман өзгөрдү,
Өзгөргөнүн көз көрдү.
Башкасын мындай коё тур,
Бакылдайсың кәэ бирин,
Баш аламан сөздөрдү.
Оозуна алы жетпеген,
Ойлоочу өткөн көздерди.
Талпылдай берсөң эчкүдөй,
Тамына кийрип үч тамга,
Таанытып коймок «жездөнди».

Колхоздор дагы жоюлду,
Совхоздор дагы жоюлду.
Ортолук мүлктөр жөнүндө,
Ортого салам оюмду.
Ойлоочу качан алчу элең,
Ортолук деген коюнду.
Ал чондорго гана союлду,
Акыркы талап-тоноодо,
Активдер гана тоюнду.

Жеринен айтсам жекече,
Кызыкчылык болмоюн.
Кайры болбойт ишиндин,
Калп айтып ийсем онбоюн.
Чынында айтсам билгенди,
Чыйрактар, тындар иргелди.
Эки, үч кабат салынган,
Жеке жайлар көбөйдү.
Эки мин, үч мин кою бар,
Жеке байлар көбөйдү.
Байкап көрсөм адамдар,
Бай, кедейге бөлүндү.
Көпчүлүккө айтамын,
Көрбөй туруп өнүндү.
Жалкоолор жана мастар бар,
Жалган жол көргөн жаштар бар.
Жаткандан башка билбеген,
Жалпак бет кангы баштар бар.
Оюмду айтсам жаманбы,
Онолсо деймин аларды.
Жакшына жолго түшпөсөн,
Жашоонор болот караңгы.

Аман бол деймин жаштарым,
Акылдуу болсун баштарын.
Жакшыны бакыт тапканын,

Жамандын изин баспагын.
Талықпай алгын билимди,
Тантыта көрбө тилинди.
Талпына бербей баарына
Таап алгын сыйлаар дининди.

Карылар болсо кутманым,
Калайык жалпы бүт баарын.
Аман бол, алга өсө көр,
Ала-Тоо Кыргызстаным.

Эгемендик дегенди,
Эне-атабыз көрбөгөн.
Жакшы тилек тилесе,
Жаз келет кулга өлбөгөн.
Бейиштей жери кыргыздын,
Биз кем болобуз эмнеден.
Четин айтып жатамын,
Черди жазар термеден.

ЭНЕ ТИЛДИ БАРКТАЙЛЫ

Наадандай чын элебиз,
Наамыска качан келебиз,
Кайратсыз арсыз тууганбыз,
Кагынып баары немебиз,
Калктарга окшоп намыстуу,
Качан бир жүрүп өнөбүз,
Кыскасын сөздүн айтканда,
Чиновник, башчы, депутат,
Качан,
Кыргызга сүйлөп көнөбүз,,
Тим эле дүйнө дебестен,
Тилди да сайып жебестен,
Аман жүрсөк баарыбыз,

Акыры барып өлөбүз.
Кыргыздар айтчуу арман бар,
Кызылдай кызык жандар бар,
Он ооз сөз билбей кыргызча,
Орусча сүйлөп карыган бар,
«Сен»деген сөздү айта албай,
Сексенде калган чалдар бар,
Айталбай ата-тегин да,
Алардан туулган балдар да,
Аты кыргыз, башы орус,
Атаны кокуй армандар,
Акын Коко айткандай,
Жүрөбү балдар жалмандаі,
Жүргүзбөс кандаі арман бар,

Өзүнүн тилин коргогон,
Өзүнүн тилин кордогон,
Узакка калган бөлүнүп,
Улут деген формадан,
Акчасы саман болсо да,
Адамдар алар шорлогон,
Жетсе да башың булатка,
Жердеги элди унутпа,
Кас болсон эне тилиңе,
Каршысың анда улутка,
Манастын тилин жээрисен,
Майыптай болуп куруп кал.

Жашоонун жайын билсенер,
Жабыла ишке кирсенер,
Карабай колун өкмөттүн,
Кара жер бетин тилсенер.
Ар түрлүү чакан ишканы,
Аны да куруп ийсенер.
Кенен таап, оокат, дүйнөнү,
Кенен жеп, кенен кийсенер,

Артисттер келип калды-деп,
Акчанаар батбай бөлүнгөн,
Айлынар бүтүн шатырап,
Март болуп гана жүрсөнөр.

Өйүзгө өтө чаппайын,
Өзүбүз жактан баштайын.
Ары жакка өтө чаппайын,
Артисттер жактан баштайын.
«Тоисттин» нечен түрү бар,
Алардын түрүн билип ал.

Ағызган сөздүн булагын,
Аседдей ширин тили бар.
Ар кандай роль аткарып,
Аргендей эле үнү бар.
Алп талант сейрек турбайбы,
Артындан миндин мини бар.
Опера, балет дегендер,
Оркестр, драм бийи бар.
Тамсил кылып айтканда,
Тикени бар, гүлү бар,
«Талантмын» деп кээ бирөө,
Тайрандал кийген жини бар.

Ордого аты угулуп,
Оозунан ыры чуурулуп.
Жаактуудан не бир ырчы бар,
Жарыштан чыккан сулуу бар.
Сайкүлүк комузчулардан,
Салаадай күүсү ағылган.
Жүлүнүндү эритип,
Жүрөккө оттой жагылган.
Ошонун баары кыргыздын,
Кылымдан бери багылган.
Салт-санаасы эмеспи,
Далай замандарга жаңырган.

Бирок да бизде кээ бирөө,
Эне тилин барк қылбайт.
Башка тилди билгенге,
«Ой» десен ооз ачтырбайт.
Асмандан түшө калгансып,
Ата-баба мурасы,
Атанын тилин жактырбайт.
Жат агасын сагалап,
Бирөөнүн ырын жакшы ырдайт.
Өз агасын өгөйлөп,
Өзүнүн тилин барк қылбайт.

Тил билген байлык деген чын,
Аны да керек түшүнүш.
Мага десе он тилди,
Мықты эмеспи күтүнүш.
Бирок эң биринчи,
Эне тилди барк қылыш,
Жарым әмес, бүтүн иш.

Улут экенин таанытып,
Тили келет қылымдан.
Урааны Манас атадан,
Дили келет қылымдан.
Байыркы тарых баштаган,
Күнү келет қылымдан.
Эгерим эки болбостун,
Башкаларга бурулган.
Өз тилин чанган киргиз көп,
Өзүнө кыйын туюлган.
Эртени өсөр жаркырап,
Эне тилге сыйынган.
Урпактарга жол кетсин,
Ушу менин ырымдан.

АЗЫРКЫ ТЕРМЕ

Термеден сөздү улайын,
Тизмектеш ойду чубайын.
Анда әми «орган» ишинен,
Ангеме-дүкөн курайын.
Баарысын өзүм билген соң,
Фактыны кимден сурайын.

Органдын иши татаал иш,
Ошондо түрлүү чабар иш.
Чындыгын кептин сүйлөсөк,
Чыдабай кәэси качар иш.
Колунан келбейт өзгөчө,
Коркоктор үчүн начар иш.

Канкорлор менен кармашат,
Ажал менен арбашат.
Өжөрлөр менен өчөшүп,
Тажаалдар менен таймашат.
«Айт»-деген жакка жүгүргөн,
Атка женил, тайга чак.

Бара алгыс жерге барышат,
Таба алгыстарды табышат.
Мамлекет үчүн аянбай,
Мойнуна милдет алышат.
Маанисин айтсак чындыктын,
Кәэде,
Майып да болуп калышат.

Чакырган жерге шашылып,
Жетесиң дароо ашыгып.
Канчалық кыйын иштерге,
Калгандар арбын машыгып.

Кокуйдун иши башталат,
Кокустан ийсе качырып.

Аныктап айтсан ырасын,
Ақмалап дайым турасын.
Чымындай жанды аябай,
Чыгаргың келип жыласын.
«Хозаяйкан» кәэде ишенбей,
Кап-кайда тилди угасын.

Баары бир тапсан кеч болбойт,
Баарысы бирок «беш» болбойт.
Орундей берсингүз пайыз,
«Олужа элем» - деш болбойт.
Баатыры жарайт намыска,
Басыраактары эш болбойт.

Бармагың салаан тең эмес,
Баары эле бирдей әр эмес.
«Органда ката болбойт» – деп,
Ойлонбой айтчу мен эмес.
Жоголсо деймин начарды,
Жолдоштук сөзүм, жеме эмес.

Башкасына көчөйүн,
Билгеним айтып кетейин.
Башкарып турду башында,
Партия бийлеп неченин.
Тизени бүгүп алдында,
Титиреп турдук кече күн.

Өзүнчө чечип кызматты,
Өзөгүн туура билбegen.
Ачыгын айтсан айкырып,
«Ораторчусунан» тилдеген.

Сүйлөшкөн сымак сезчүбүз.
Кудайбы, же бир ким менен.

Райкому бир жактан,
Исполкому бир жактан.
Кымындай күнөө кетирсөн,
Кыйкырып мээни куураткан.
Жамандыгын жашырып,
Жакындарын жыргаткан.

Кызматка алсан бирөөнүү,
«Макулдашын»-дечү эле.
Кенешпей алсан кызматка,
Кек алыш ичке кечээ эле.
Кактабай канды сорчу эле,
Кайнатпай этиң жечү эле.

Айыл, чарба планын,
Милиция кошо аткарган.
Аткарбай койсоң кокустан,
Амалың эмес, башты алган.
Баш алган эмей эмине,
Барап жагың такталган.

Партия тонун жамынып,
Башчылар жүрдү чамынып.
Карапайым коммунист,
«Каралап мени жатат»-деп
Калбагын мага таарынып.
Партократ жоюлуп,
Баләэден калдық арылып.

Куурагыр кээ бир «партакен»
Кубулуп турмай парз экен.
Ыргытып ийип белетин,
Ығын таап дароо, шарт акен

Ээлешип алды кызматты,
Эки жүздүү калк экен.

Маалында ырас жүгүндүк,
«Бүгүлгүн»-десе бүгүлдүк.
Жан эмес, жарым өлүктөй,
Жанданып кайра тирилдик.
Айрыкча ушул мезгилде
Аябай керек биримдик.

АКМАТ СУУГА АККАНДА

*Бу, артисттердин турмушунда жалаң эле сах-
нада оюн койгондо, концертте гана эмес жөнөкөй
эле турмушта, же гастролдо жүргөн күндөрдөгү та-
машалар өзүнчө концерттен дагы өтүп кеткен, эс-
тен кеткис жагы бар. 1942-жылы филармониянын
отуз кишиден турган хордун курамы концерт кой-
мой болуп гастролго чыкканбыз. Бир куну Ош об-
лусундагы Өзгөн районунун өйдө жагынданы жаңы
дайрасынан суу кирип жаткан кезде кечтик. Өзбек-
тин чоң дөңгөлөктүү арабасы менен бир суучул
жигит өткөрүп жаткан. Арабанын артынан ат-
чан эле өтүп кетем – деп, семетейчи Акматбек-
тин аты жыгылып, суудан акты.*

*Суучул жигит карман Акматты наркы өйүзгө
алып чыкты. Кечинде баардыгыбыз жыйналгандан
кийин Эшманбетов Асылбек деген артистибиз оюн-
чындан өтүнүп «Ысмаке Акматтын суга аккан
атын берели, ырга кошпойсузбу» – деп калды. Ошон-
до Ысмакенин кошкону:*

Жазынын суусу деген суу,
Жайылып акса кенен суу.

Кандуу суулар деп угам,
Кара-Кулжа, Алай-Күү.
Жазынын сусу көрүнүп,
Жайылыш актай бир жерде,
Бара түшүп бурулуп,
Жайнай түшүп төгүлүп.
Акмат ағып жөнөдү,
Ағын сууга чөмүлүп.
Кээ бир жерде көрүнүп,
Кээ бир жерде көмүлүп.
Ачып көздү жумганча,
Акмат кетти бөлүнүп.
Карал турдук, кантели,
Кабыргабыз сөгүлүп.

Кыздардын баары кыйкырып,
Балдардын баары бакырып,
Баяке деп чакырып.
Арт жагынан Акматтын,
Суучул кетти ашыгып.
Бермет деген кыз ыйлап,
Безилдеп кошуп айтса бу:
-Алты күн ооруп жатсачы.
Алты күнү сүү берип,
Апакем байкүш баксачы.
Алты сом берип өзүмө,
Андан кийин кайтсачы.
Беш эле күнү жатсачы,
Бейиши болгон жарыктык,
Беш сому бардай болду эле,
Бекиткен жерин айтсачы.
Ушундай жерде уу-балын,
Угузуп коюп кайтсачы!
-деп боздогон Берметжан,
делбиреп үнүн бассачы.

Бошкев Маймыл боздоду,
Ак кепиндең аруу жууп,
Айпооч салып белин бууп,
Ага-тууган көмсөчү.
Атайы биргэ чыкты эле,
Алайды барып көрсөчү.
Акчасы көп киши эле,
Арак алыш берип өлсөчү.
Биликтей болуп түтөбөй,
Биз көргөндү көрсөчү.
Бир карызы бар эле,
Вино куюп берсечи,
Же бир,
Пиво алыш берип өлсөчү.

Ак куржун толо мүлк кетти,
Алты жүз сом акчасы,
Насывайы менен бүт кетти.
Буга,
Кимдер гана күйбөдү,
Эшманбетов сүйлөдү:
-Башынан мөңгү бузулуп,
Баладай ташты учурup,
Эшектей дүмүр эрбендең,
Торпоктой дүмүр томолоп.
Топон сууга Акматты,
Алыш кетти оролоп.
Аттай дүмүр арбандал,
Ала салыш дардандал.
Аларды коштоп күбүрлөр,
Андан да Акмат оор экен,
Алы калбай жүгүрөөр.
Акпай калды дайрадан,
Өзүнө кошо агызды,
Өтүздөй, уйдай дүмүрлөр.

Баарынан Акмат оор әкен,
Балакет баскан ат беле...
Куураган киши акчасын,
Кол куржунга жатчу эле,
Жайы-кышы башына,
Жазданып алыш жатчу эле.

Акмат деп айтып жеттикпи,
Ажалдын артын арбаган.
Ошондой жорук көп болду,
Өткөндөрдү алпкеткен,
Замандар өттү сандаган.
Сактык касса әлде жок,
Сактап берчүү жерде жок,
Көмгөн жерди кар басып,
Койгон жерин таба албай,
Кокуйлап аткан далайлар.

«Балам жерге көмдүм»-деп,
«Байкатпай барып көргүн» - деп,
Айтпай жүрүп балага,
Арамзалаыктан табылбай,
Акчасы калды талаада.
Атаны арман Акматтын,
Сөөгүн издеп табалбай,
Кала жаздадык балаага, –

деп төгүп киргенде, Акматтын кабагы бүркөлө түштү. Тамашалап жатканын айтып, араңдан зорго кабагын ачып, кайрадан азилдешип жатып араң күлдүрдүк. Талаада жүргөндө мындай тамашалардын нечени баштан өттү. Баарынан дагы Ысымайыл Борончиевдин турган жеринен кабы айрылган тааруудай төгүлгөнүн айттайсыңбы. Кайран залкарлар турган жеринен жамгыр болуп төгүлчү эле.

КАГЫЛАЙЫН КУЛУНУМ!

(*Кызыл Гүлжандын жаркын элесине*)

Кагылайын кулунум,
Карааныңан айрылып,
Карышкырдай улудум.
Төшөктө төрт күн жатпадын,
Төрүнө көрдүн аттадын.
Абасыз жердин Күкүм ай,
Ажалдын бастың тапканын.
Балакетинди алайын,
Бакырып жатып таппадым.
Кандайча кокуй күн болду.
Карайып күнүм түн болду,
Жанымды чаап ийейин,
Жан кетип, денем тим болду.
Үч күн ооруп жатсанчы,
Үйүрүлүп сени баксамчы.
Алты күн ооруп жатсанчы ,
Алдымга алышп баксамчы.
Атам деп, жайнап турчу элен,
Апам деп, жайнап турчу элен,
Алыш-күчүн тайганда,
Алаканга алпештеп,
Багам деп жайнап турчу элен.
Отуз бир жаштан ашты элен,
Ойлосом жандан башка элен.
Айланайын жаркыным,
Атакен мендей шашма элен.
Кантип жатып калды экен,
Кара жерге жаш денен.

Акылы артық зирегим,
Аскар зоо асыл тирегим.
Кайгынды кантип батырат,

Карыганда каккан жүрөгүм.
Каралдым сенден айрылып,
Канткенде жашап жүрөмүн.
Кагылайын жайдарым,
Кайсыл күн болсо майрамым.
Кубатыма дем берсен,
Курчутуп турчу кайрагым.
Колума жүрөм көтөрүп,
Кокустан үмүт байрагым.

Тең жашыма жетпедин,
Теренирәэк ойго кептедин.
Тентектерини чоңойтуп,
Тереним анан кетпедин.
Кыялда ойго жетпедин,
Кыйындық күнгө кептедин.
Кыздарынды чоңойтуп,
Кырктан ашып кетпедин.
Энсеген ойго жетпедин,
Эзилген ойго кептедин.
Эки кызыны чоңойтуп,
Анан кийин кетпедин.
Куураган энен әкөөбүз,
Кусадар болуп өтөбүз.
Армандуу энен әкөөбүз,
Ар күнү боздоп өтөбүз.

Жаныбек, Сардар боздоду,
Жан, сөөгүм сыздап козгоду.
Алланын кылган жазуусу,
Арбакка сени кошкону.
Айжаның эле сырдашкан,
Айрыман эле бир жаштан.
Айрыманаң жок эле,
Ачык сыр айткан курдаштан.
Чырылдап чалып телефон,

Чыңырып турду тынбастан.
Алыста калды жете албай,
Алдында таазим кылбастан.

Сайрашың экөөн күнүгө,
Сагалап телефон түбүнө.
Сагынышып калгансып,
Сайрашат элең күнүгө.
Зарланып калды жаштайдан,
Зар болуп укпай үнүнө.
Как башын жерди жазданды,
Камиля, Бермет жаш калды,
Мамалап экөө чырылдал,
Мончоктоп көздөн жаш тамды.
Энесиз жетим эки кыз,
Эстери оошуп аз калды...

Алганың жесир заматта,
Аялы өлсө калат да.
Өмүрлүк жарың Рустам,
Өмүрдүн жолун табат да.
Алмашып акыр төшөгүн,
Ал деле аял алат да.
Ақылы болсо алганы,
Алпечтеп туарар балдарын,
Айжан, Сайраш, Жаныбек,
Аянбас болгон жардамын.

Өмүрүн берсе жарапкан,
Өзүндөн калган кыздарың,
Өксүбөс кийим тамактан.
Өлкөндө жайың сагынар,
Өзүндөй болмок каяктан.
Бири он үч, бири тогузда,
Бир жүрүп аман болушса.
Өмүрүн берип жараткан,

Өз туурларына конушса.
Ар убак эстеп жүрүшөт,
Акыл-эси болушса.

Эркетай кеттин алдымда,
Экинчи көрбөй калдым да.
Кагылам сенден айрылып,
Карыганда калган жанмын да,
Үшкүртүп мен күйүттү,
Үстүмө үйүп салдың да.
Алдырып колдон баламды,
Артында боздоп каламбы.
Сени аман коюп жарыкка,
Мени алса болмок, жан аяймбы...
Өкүмү күчтүү тагдырдан,
Өксүгөн менен табамбы?!

Киного тарткан кадрдай,
Келтирем элес күнү-түн.
Тирүүдөй көрүп жүзүндү,
Түнүлбөйт байкүш үмүтүм.
Үшкүртүп айтып чындыгын,
Үмүттөр басат күйүтүм.
Аталаپ күлүп жайдандап,
Алдымдан чуркап тайрандал.
Асманды күлсөн жаныртып,
Артындан куусам кайкандал.
Балалык кезди эстесем,
Башымды ой кетет майкандал.

Мамандын төшүн талашып,
Мамасын соруп жанашып.
Укчу әмес әмчек талашып,
Урушуп қайра жарашип.
Ээрчишип Айжан экөөнөр,
Әгиз деп калчу карашип.

Эми, мен көрбөйм түрүндү,
Эми мен укпайм үнүндү.
Күйүтүм улам күйгүзүп,
Үмүтүм болсо ушундай,
Жаркыным, жаным, күчүгүм,
Жараткан өзү жар болсун,
Жаннатан берсин үйүндү.

КЫРГЫЗ КИНОСУНА

Күш келипсин меймандар,
Кутмандуу кыргыз элине,
Айкөл Манас, Чыңгыздын,
Ак калпак кыргыз жерине,
Кыйла күн кондуң кылаалап,
Аралап ата-тегине.
Ат байлап конок болдунар.
Кызык тойду көрдүнөр,
Кызырлуу ысык күнүндө,
Кыйла күн кондуң кылаалап,
Атайлап Ысык-Көлүнө.
Дегдеген Ата Жүртүмдүн,
Дем кошуп ийдин демине.
Жалындуу салам айтамын,
Жалпынды көрүп өнүңө.
Өнөрдүн ушул жеринде,
Өткүлө кыргыз төрүнө.
Канча бир залкар олтурат,
Кайрылам анын жөнүнө.

Ачыгын айткан элденбиз,
Ак дилден сыйлап көнгөнбүз.
Ошондой биздин салтыбыз.

Орундан туруп төрдөн биз,
Ойлосок кино майрамын,
Отуз жыл мурун көргөнбүз.
Ошондо келген бакты эле,
Ордобуз сыймык тапты эле.
Ойдо жок келген бир заман,
Онкодон уруп чапты эле.
Ырасы кино өнөрү,
Он беш жыл бою октолоп,
«Реанимацияда жатты» эле.

Ойдогу ишти кылды окшойт,
Байкасак кино өнөргө.
Башчылар көнүл бурду окшойт,
Самаган киночулардын,
Сакасы айкүр турду окшойт.
Оордунан «келле» жылды окшойт,
Ойдогу ишти чынында,
Байкасак кино өнөргө,
Бакиев өзү баш болуп,
Башында көнүл ак бурду,
Самаган киночулардын,
Тұлөө өткөрүп койгула,
Сакасы айтқүр так тұрды.

Коштоочу өнөр дегендер,
Керемет кино чеберлер,
Өнөрү залкар терендер.
Он эки өлкөдөн келген,
Ойлосок ошол берендер.
Алардын турат ичинде,
Агабыз Чыңғыз кеменгер.
Баштанып турат бул жерде,
Баары эле менмин дегендер,
Байралып турат үмүткө,
Баарысы болот деген жер.

Кыргыздын бийик өнөрү,
Кылымдар өчпөс шамы бар.
Откөөл заман кечинен,
Өтүп келчү таны бар.
Айтматовдой ааламга,
Азамат уулдуу багы бар.
Жаны муун келаткан,
Аркасында дагы бар.
Абыдан берчү түшүмүн,
Алмадай болгон шагы бар.
Закымдап коштоп турса экен,
Замана деген жаныбар.

БИР КЕЛИН

Ал кезде бала чагымда,
Себебин эч бир билбедин.
Атальып жинди айылда,
Кайталап улам бир кебин,
Жүрчү эле байкүш бир келин.

Эл каччу анын жанынан,
Даарытма жини бар дешип.
Карабай суукка абыдан,
Жыңайлак чыгып тамынан,
Кетчү эле кәэде кар кечип.

Кийими анын салбырап,
Көзүнөн турчу жаш чыгып.
Эркекти көрсө жалдырап,
Турчу да карап аптыгып,
Жиберчү анан каткырып.

Ороктун эски сабын да,
Чогултуп алыш жүрчү үйүп.

Жалгыз тұп талдын жанында,
Олтурчу дайым таңында.
Батышты карап үнкүйүп.

Ким билсин кайда жүргөнүн,
Кәэ-кәэде калчу көрүнбөй.
Азыр да уғам күлгөнүн,
Эстеймин чачын көмүрдөй,
Далысын жапкан өрүлбөй.

Ал жүрсө айыл жолдордо,
Адамдар өтчу алыстан.
Ал байкуш каза болгондо,
Көргөндөр айтты барышкан.
Койнунаң аскер жигиттин,
Сүрөтүн таап алышкан.

Сүрөттү көргөн кишидей,
Сүйүнүн күчү турбайбы.
Андай сезим болбосо,
Адамды адам ылгайбы.
Болочок күндү өлтүргөн,
Болбосо дедим бул кайғы.

НООРУЗ

Бисимилла рахмон рахим,
Билгенин айтат бир акын,
21-март күнү,
Жанылап күн- түн теңешип,
Жаз жайды бойго кубатын,
Анткени,
Күрсүнүп тайып қыш айы,
Күчү да калбай бир атым,
Жаз күнү жаны башталып,

Жаңы эле күн баш багып,
Жайнаган байчечекейлер,
Жазғысы жаздын баштанып,
Жайылып жердин этеги,
Жадырап турат каш кагып,

Келгени жаздын белгиси,
Келгенді мындаі коё тур,
Кемпир да калат жазанып,
Өпкөөсү көөп көп чалдар да,
Апкүүсү келип аз калып,
Кыш айы кетти кыйнатып,
Кыр тонун жаткан жазданып,
Алланын күчү, алиги,
Апкелди дагы жазды анық.

Уламалуу карылар,
Улуу, кичүү баарынар,
Ар улут әлден табылар,
Акылы артык карылар,
Жалпынар кулак салгыла,
Жарчынын айттар жары бар.
«Жаңы күн» Нов-Руз деген сөз,
Жаңы жыл деген кабыл ал,
Жаңы күн атап катып ал.

Кубаныч, кайғы көп көргөн,
Куушкан жылды бөктөргөн,
Жети атам эмес Ноорузду,
Жетимиш атам өткөргөн,
Ошончо жылдан келатып,
70 жыл жектелген,
70 жыл тепсепелген,
«О Кудай» кирсе оозуна,
Ошондөн бери тескелген,
«Пантуркиби» башкасы,

Башындан бери жектелген,
Азаттык алгандан бери,
Ар жылы журтум белгилеп,
Жалпыңа бирдей тилегим,
Калкыма бирдей жүрөгүм,
Камдаймын айтаар оюмду,
Талдаймын оюн бирөөнүн,
Орого толуп даңыбыз,
Короого толуп малыбыз,
Акча тилем талашып,
Акпаса экен каныбыз,
Кыйындык башын кырга чаап,
Кыйналбай жүрсүн жаныбыз,
Көп әлде болуп ынтымак,
Көбейө берсин саныбыз,
Ар жылы тилем айтабыз,
«Ак жакшы жылы келди» - деп,
Дегеле шарты,
Достукка элди кандырып,
Доорубуз аман тынч болсо,
Достошуп туубуз желбиреп,
Жүрөгүбүз сүйүнүп,
Жүзүбүз турсун албырып.

* * *

Жалпыңар кулак салыңар
Жарчылар салар жары бар.
Жаш, кары дебей ар улут,
Жайнаган элдер баары бар.
Жаны күн нооруз деген сөз
Жарашкан элге шаны бар.

Жаны эле күн, түн тенелип,
Жаз мына алды кезегин.

Жаз башы мартка 21,
Жаңы күн ачты эсебин.
Андыктан күнүң күт болсун,
Ар улут тоолуу мекеним.
Тоңгон муз эрип шылдырап,
Торгойдун тили чулдурап,
Толкуй баштап тирилик,
Тонгон чымын тирилип,
Жайнап турат карабы
Жаздын жыты билинип.
Толгон әлдер сайдандап,
Топ-топ болуп майрамдап,
Келин чагын эстешип,
Кемпирлер жүрөт жайдандап.
Чапаев мурут коюшуп,
Чалдар бийлеп тайрандап.
Жигиттер басып чиренип,
Жибитип кызды имерип.
Көргөзүп кыздар киндингин,
Көйнөкту түрүп жиберип.
Жайнаган ушул жаз күнү,
Жаштыкка турат тирелип.
Нары жагына чек коюп,
«Например» деп коюп,
Ток этерин баштайын,
Точка, чекит көп коюп.

Эмгектүү көргөн жыргалдан,
Эмгексиз дайым кур калган.
Жашыrbай айтсак «кыкемдер»,
«Жалкоо» деп дайым сындалган.
Кечикпей ишти баштайын,
Кем калбай корей, дунгандан.
Абыдан билген бир жагын,
Аз эмес билген дин жагын,

Ал тургай билген әсептеп,
Алардын билген сан жагын,
Билгенди айтып жатамын.
Бир ишке өтө капамын.
Той берет экен кээ бирөө,
Кредит алыш атайын,
Куураган андай немени,
Кудай да берер сазайын.
Агайын уксун кулагы,
Алладан тилем сурадым.
Тыйышып балээ чыгарбай,
Тынччылык болсо ылайым,
Санаасыз андай қырсыктан,
Сактасын элим кудайым.

Акыркы сөзүм әмесе,
Агайын ката дебесе,
Өзгө әлден келген немече,
Өзүнөр билген кишиден
Өз элин тоноп жебесе,
Бапестеп бакса мекенин,
Баласын баккан энече.

Аларды талдап түшүнүп,
Атанын жолун кармагын.
Атпай қыргыз журтумдун,
Тилейли жакшы аржагын.
Үулдар өссүн уяттуу,
Кыздар өссүн намыстуу,
Катар өссүн жаштар көп,
Карыга берген жардамын.
Кудай берген эл элек,
Кудайым берсин калганын.

ҚЫЗГАНЫЧ ЫР

Көлөмүн болуп кичине,
Көзүмдүн батсан ичине,
Көргөзбөй алып жүрмөкмүн,
Көңүлү бузук кишиге.

Карааның болуп кичине,
Каректин батсан ичине,
Каратпайт элем өзүндү,
Карашы бузук кишиге,

Жанаша калсам кичине,
Жалдырап карайм жүзүнө,
Балакай кылбасаң экен,
Башканын кирип түшүнө.

Кыйсыптыр кылдың санаамды,
Кыргыздан сендей табамбы?
Сыртындан жүрүп қызганып,
Сыркоолуу болуп каламбы.

Атканда күйүп айла жок,
Ашыктык оту кайда жок,
Мени сүй эгер ишенсен,
Мен сүйгөн менен пайда жок.

Карасаң башка кишиге,
Кан толо түшөт ичиме,
Эңсесе жүрөк булкунуп,
Эә боло албайм күчүнө,

Ээледин оюм санаамды,
Биликтей күйүп жанамбы,
Элестеп жүрүп өзүндү,
Эс-жинди болуп каламбы.

ИЧКИЧТЕРГЕ КЕЙҮҮ

Курусун мындай жөрөлгөн,
Энелер кайда оо азыр,
Астына бешик өнөргөн,
Кыйроодо кыргыз неликтен,
Кылымдан келген көрөңгөн,
Ар кандай дарттуу майыптар,
Арактаң көргөн «өбөлгөн»,
Келечек муун каякта,
Ишенип элинг жөлөнгөн.

Аялды сойку, әрлери,
Аракты сүйгөн «эрмеги»,
Кыйын го андай ата-энэ,
Баатырды әлге бермеги,
Жарымы суу, кем акыл,
Жаратар алсыз пендени,
Ал деле алкаш курсактан,
Арак-сүт болот эмгени,
Манас деп биздин атабыз,
Айтабыз анан эмнени,
Бузулган мындай муундуун,
Кыйын го нукка келмеги,
Же калппы айтчы туугандар,
Жектебейт чыгаар эл мени.

Башында айтчы ким элек,
Балбылдап жанганды күн элек.
Кыргызды кыргыз атанткан,
Кыранда чыккан гүл элек.
Шанкайчу асман ақактай,
Шараптын даамын биле элек.
Түшүрдүн кайдан колуна,
«Русский водка» иләэлеп.
Камокто, дүкөн, базарда,

Арактын түрү тирелет,
Мектепте жүргөн бала да,
Тартынбай тартып жиберет.

Ким болуп азыр турабыз,
Киндиштеш элден сураныз,
Азиялык журттун биз,
Алкашы болуп турабыз,
Айталбай башка жагыбыз,
Арактан болдук уламыш,
«Ичет деп кыргыз өтө көп»,
Айтпай жүрөт ким аныз.

Узартпай эми багытын,
Ушуну менен жыямын,
Оюна сактап айтканды,
Ондошесун кәэси кыялын,
Жашасын жаштар бактылуу,
Жамандык көрбөй ылайым.

Кейип кетем көргөндө,
Ичкичтерге жанагы.
Эрегишип ичишпей,
Эркеги менен аялы.
Оңолсо экен замана,
Жерге кир дебей, баягы.
Азamatтар журт багып,
Ойлонуп элди аяры.
Жаштар өсүп келатат,
Жакшы болсун аягы.

КОМУЗ

Керемет музыка аспаптын,
Жыйырмадан ашык түрү бар
Алардын бириң комуз дейт,

Атын да жаттап билип ал.
Чогойно, камыш, чопо чоор
Созулган сонун үнү бар.
Ооз комуз болот темирден,
Ортосунда тили бар.
Айттайын калган тарыхын,
Апкелдик бири жарымын.
Азыр ойноп беребиз,
Уккула көрүп аныгын.

Бабалар черткен башында,
Байырлап сага жашымда,
Байланып кетпейт кашымда,
Башыма коюп жазданып,
Бүт оюм сенде калгансып,
Байкалбай тогум, ачым да.

Каргадай кезден карышып,
Кармадым сени жабышып,
Канымдан күүнү ағызып,
Өзүнө айтар бүт сырым,
Өнөрдүн алгач учкунун,
Өзүндөн алдым тамызып.

Комуз деген атындан,
Койкоюп турган затындан.
Бактылуу экен кыргыzym,
Баалуу мурас дегенге,
Бар болуп сендей асылдан.
Кыярбас улуу тарыхка,
Кылымдан бери жазылган.

Менин да колум бактылуу,
Сенден куру кылбаган.
Кашыма келген калкыма,
Кадырымды көтөрүп,

Кара жаак, кайкы тил,
Сайратып ырым ырдаган.
Чер жазып элдин алдында,
Чертип жатып нурданам.
Кагылайын комузум,
Касиеттир бул маган.

ГҮЛГААКЫ

Апкытындын наалысы,
Асыл таштан Гүлгаакы.
Айкалышып ойномок,
Асыл жаштан Гүлгаакы.
Артықча бир жааралган,
Асыл заттан Гүлгаакы.
Кара кыштак Кеминдин,
Карасысын Гүлгаакы.
Адамзаттын ичинде,
Сарасысын Гүлгаакы.
Атаң каапыр Контаажы,
Баласысын Гүлгаакы.

Аса таяк колго алып,
Төө айдадым Гүлгаакы.
Алты, жети жыл бою
Жөө айдадым Гүлгаакы.
Сага ашык болбосом,
Неге айдадым Гүлгаакы.
Жети жылды сен үчүн
Төө айдадым Гүлгаакы.
Төөн минге жеткенче
Жөө айдадым Гүлгаакы.
Сени сүйүп калбасам,
Не айдадым Гүлгаакы.

Алтыгана, чогайно,
Араладым Гүлгаакы.
Кыйгак тилип бутумду,
Жараладым Гүлгаакы.
Бир өзүндөн башканы,
Самабадым Гүлгаакы.
Тикен кирип бутума,
Согончогум кесилди,
Карай берип өзүнди,
Кара көзүм тешилди.
Айдай сулуу Гүлгаакы,
Асыл жаным эзилди.

Лайлоох-ха иллалла,
Келмени бил Гүлгаакы.
Ашык болгон өзүнө,
Пенденди бил Гүлгаакы.
Кереметин азгырды,
Сендеги бир Гүлгаакы.
Ажал жетип, күн бүтүп,
Келмегин бил Гүлгаакы.

Лайлоох-ха иллалла,
Билбейсиңби Гүлгаакы.
Моххаммаддын динине,
Кирбейсиңби Гүлгаакы.
Зар ыйлаган жети жыл,
Ким дейсиңби Гүлгаакы.
Акыретте бейиш бар,
Билбейсиңби Гүлгаакы.
Ак исламдын динине,
Кирбейсиңби Гүлгаакы.
Ала кетем өзүмө,
Жүрбөйсүнбү Гүлгаакы.

Айткан тилин карыптын,

Албайсынбы Гүлгаакы.
Акыретте бейиш бар,
Барбайсынбы Гүлгаакы.
Каапыр бойдон тозокто,
Зарлайсынбы Гүлгаакы.
Айткан сөзүн карыптын,
Сыйлайсынбы Гүлгаакы.
Ак пайгамбар сүннөтүн,
Кылбайсынбы Гүлгаакы.
Каапыр бойдон тозокто,
Байлайсынбы Гүлгаакы.
Кудай жалгыз, куран чын,
Билбейсинби Гүлгаакы.

Мусулман бол жети шаа,
Каапыр болсон тозоктун,
Каарындасын Гүлгаакы.
Жети тозок ичинде,
Жалындайсын Гүлгаакы.
Мусулман бол бейиштин,
Багындасын Гүлгаакы.
Каапыр болсон тозокто,
Сандаласын Гүлгаакы.
Оттон чынжыр мойнуңа,
Байланасын Гүлгаакы.
Мусулман бол бейишке,
Шам жагасын Гүлгаакы.

Жети толук тозоктон,
Качпайсынбы Гүлгаакы.
Жети жылдык зарымды,
Баспайсынбы Гүлгаакы.
Сегиз бейиш эшигин,
Ачпайсынбы Гүлгаакы.
Мага карап нурунду,
Чачпайсынбы Гүлгаакы.

Көңүлүмдү жибите,
Баштайсыңбы Гүлгаакы.
Машырапты зарлантып,
Таштайсыңбы Гүлгаакы.
Жаным деймин өзүндү,
Баспайсыңбы Гүлгаакы.

Тирилмек бар кайрадан,
Өлгөндү бил Гүлгаакы.
Көрдө жооп бермекке,
Көнгөндү бил Гүлгаакы.
Эл чогулуп бата окуп,
Көмгөндү бил Гүлгаакы.

Буралышкан үрлөрдүн,
Жанындасың Гүлгаакы.
Каапыр болсон тозокто,
Сандаласың Гүлгаакы.
Жети тозок ичинде,
Зарланасың Гүлгаакы.
Оттон чынжыр мойнуна,
Байланасың Гүлгаакы.
Мусулман бол жанындын,
Аманында Гүлгаакы.
Бейиштеги үрлөрдүн,
Жамалында Гүлгаакы.
Лаайлохха иллалла,
Келмени бил Гүлгаакы.
Жети жылы зар болгон,
Пенденi бил Гүлгаакы.
Ашық болуп өзүнө,
Келгенди бил Гүлгаакы.
Кереметин арбады,
Сендеги бир Гүлгаакы.
Тирилмей бар бир күнү,
Өлгөндү бил Гүлгаакы.

Эл жыйылып көр казып,
Көмгөндү бил Гүлгаакы.

Бул дүнүйө бей оопа,
Биле көргүн Гүлгаакы.
Мухамаддын динине,
Кире көргүн Гүлгаакы.
Бостон сарай ушав бар,
Кире жүргүн Гүлгаакы.
Кудай жалгыз, куран чын,
Биле көргүн Гүлгаакы.
Ал, Машырап олуя-
менин атым, Гүлгаакы.
Алсам деймин өзүндү,
Менин шартым Гүлгаакы.

* * *

Аса Муса таяк алыш көлөч кийген дубана,
Аллах ислам шарияттан сүрөө билген дубана.
Алыс жерде, узак жолдо жөө жүргөн дубана,
Мусулмандын ак дилин,
Ыкыласын, окуясын билээтин мен дубана.

Кудай досу Мухамбетке үйрүлөйүн дубана,
Кудай кошсо өзүн менен бир жүрөйүн дубана.
Алла таала буюрса,
Мусулмандын өмүр шамын
Күйгүзэйүн дубана.

Коштум дилим кол алыштым өзүн менен
дубана,
Коргошундай бой балкыттын сөзүн менен
дубана.

Бир Кудайга жалынган,
Биз пендеси бар келмеси нээтим менен дубана.

Лай-лаха ила-ла,
Касиетин шарияттын түшүндүрдүн дубана,
Капыр кызын ислам динге жүзүн бурдун дубана.
Алла таала жараткан,
Тилим келип, диним берип бүтүн кирдим дубана.
Лайлода-ил-лола.

ПЕРИШТЕМ

Жаагындан чыккан саамайын,
Калтардын жогдор жүнүндөй,
Тамаша кылып бир турсам,
Таң мезгили билинбей.

Көздөрүнду тиктесем,
Көктөгү чолпон жылдыздай,
Бедеринди байкасам,
Бейиштен келген үр кыздай.

Колдорунду тиктесем,
Көркөмү сабоо чыбыктай,
Келбетинди карасам,
Кол тийгис мазар ыйыктай.

Жагалмай канат кашындан,
Жайылган кара чачындан,
Кыргыек канат кашындан,
Кыйрымдан чыккан асыл жан.

Аркардай мүчөн келишкен,
Айлымдан чыккан периштем,
Эликтей мүчөн келишкен,
Элимден чыккан периштем.

Сууга бир келген жеринден,
Суктантып айткан кебинден,
Булакка келген жеринден,
Бурулуп айткан кебинден.

Кыргыек күштай тарангтан,
Кылышын артык адамдан.
Кызыл чок салып жүрөккө,
Кылышын кетпейт санаамдан,

ОШ ШААРЫНА

Абайлап көрсөк кара жер,
Айланып огун жүгүргөн.
Кылчайып артка карасак,
Кылымга кылым түрүлгөн.
Ошко,
30 кылым болуптур.
Бир миллион 80 мин,
Санасак күнгө толуптур.
Оп тартып тамак шимирген,
Өмүрүбүз чогуу майрамдал,
Ошого күтө беремин,
Айтарым чыны Ош шаары,
Ак сакалдык, кылбайбы,
Афина, Темен, Римден.

Отуз кылым бойлогон,
Ош жөнүндө ойлоном,
Өчкөн кезде өчүптур,
Өскөн кезде өсүптур,
Ар кандай кезде калса да,
Алдыга карай кетиптири,
Ошондон бери карасак,

Орто эсеп менен санасак,
120 ата өтүптур,
Орто Азия боюнча,
Ош шаарлардын өтөсү,
Самаркан, Өзгөн атасы,
Кокон, Ташкент, Маргалан,
Калгандыр бала чакасы,
Ушинтип абдан өркүндөп,
Улана берсин жашашы.

Жайгашкан жерин карчы,
Жаннатај болуп сагасы,
Как жарып орто Ак-Буура,
Каңылжыр ордун савасы.
Сулайман тоого чыксаңар,
Көрүнөт шаардын чарасы.
Сулуу жердин өзгөчө,
Суктанган адам баласы.
Далайлар изи өткөн жер,
Дал бейиш сындуу көктөм жер ,
Балалык күндү эстетип,
Бабурдун жашын таткан жер,
Македонский, Палолор,
Маалында келип кеткен жер,
Киндиги тийсе кошулуup,
Баарына чейин жеткен жер,

Жаныча өсүп жаткан жер,
Жаныча көчүп жаткан жер,
Аркандай бөлүп ортосун,
Ак-Буура тынбай аккан жер,
Башчылар келип ар жерден,
Баарысы дайым баткан жер,
Акаев баштап кыргыздар,
Үч мин жылдык мурунку,
Ата тегин тапкан жер.

Губернатор, мэр город,
Орусчасы турбайбы.
Дубан башы, шаар башы,
Деп айтсак туура мындайды.
Кубанычтуу бул күнде,
Куттук айтып ырдайлы.
Ойлосок улуу датасы,
Орто Азия боюнча,
Ош – шаарлардын атасы,
Анжиян болот апасы.
Маргалан менен Фергана,
Кийинки шаарлар сандаган,
Жалал-Абад сындуу жайнаган,
Жаш шаарлар бала-чакасы.
Ар кандай түрлүү каны бар,
Ар кандай улут жашачу.
Кадимки баатыр Семетей,
Өзбектин күйөө баласы.
Тажикстан «мамасы»,
Кан Манас болсо «папасы»,
Тажикте жүрүп чоңойгон,
Раззак уулу Исхак да.
Өзбектен өсүп чоңойгон,
Кыргыздын алтын сакасы.

ЖАЗГЫ МАЙРАМДАГЫ ҮР

Кемелине келтирип,
Келиштире ыр ырдап,
Кемпирлер да жайдандап,
Тоонун суусу булдурап,
Торгой тили чулдурап.
Толкуй баштап тирилик,
Тонгон чымын тирилип.

Жайнап турат карачы,
Жаздын жыты билинип.

Анан быйыл тоо жылын,
Аалам жатат белгилеп.
Акаевдин сунушу,
Аны дүйнө тен билет...

Кыргыз менен казактын,
Кылымдан келген салты бар.
Улууларын баркtagan,
Уланып келген наркы бар.
Өзгө элден артык башкacha,
Өзүңчө мыйзам шарты бар.
Ааламга ыйык жараткан,
Аппак уул, кыздардын,
Ата-энеге карзы бар.
Азырчи, андан башкacha,
Акмактардын тарпы бар.
Душманга таба кылдырып,
Тууганга күлкү сундуруп,
Жаман уул жанкылар...
Ошолордун айынан,
Оор тагдыр арты бар...
Карылардын үйүнөн
Кат-кattан келген арзы бар.

Эзелтеден кыргызда,
Эң сонун салт бар сандаган
Эшикке кулпу салбаган.
Каалгага сайып куурайды,
Калтырып, жолдон калбаган.
Баладан аяп тамагын,
Конокко сактап, тандаган.
Капырай, жанга таң калып,
Канча улут угуп жылмайып,

Ишене такыр албаган.
Жүктурсак болмок мындаиды,
Жүрт болсок салтын кармаган.

Бирок, кепти тактаса,
Бүгүнкү заман башкача.
Салтты билсе, билмексен,
Көрсө дагы көрмөксөн,
Санатты укса, укмаксан.
«Например» деп коюп,
Нары жагына чек коюп,
Кээ бир кыргыз түшүнбөйт,
Кеп аягын бүтүрбөйт.
«Откуда я знаю» деп,
Орусчалап күпүлдөйт.

Ток этерин баштайын,
Точка-чекит көп качан.
Ит чечен деген дароо эле,
Ичинди жиреп жат болот.
Арттырып алсам деп дайым,
Арам ойго маш болот.
Ит кыргыз деген кээ бириң
Итмин деп кайра коргогон.
Ич-тышы билинбейт,
Итпи деп чыны ойлоном.
Оюнда намыс ары жок,
Ойноктоп көзү шок болот.
Тарынан тааруу айланбас,
Ичи толо бок болот.
Отурган, турган жеринде,
Оройлонуп тоң болот.
Орок оруп оозунан,
Оюнда мансап, сом болот.

Өзү бир топ чоң туруп,

Өйдө жакта отуруп,
Тил жөнүндө ой айтсан,
Тилдеп кирет чонсунуп...
Элдин тилин коргошуп,
Элге тургун кол сунуп.
Жетсе да башың булутка,
Жердеги элди улутка.
Каршылык кылсаң тилине,
Каршысың анда улутка.
Маал сайын тилин жээрисен
Майып, шал болот бир ыпта.

Эр болсон тилди сактагын,
Эненин тилин сатпагын.
Кылчалык күйбөс тилине,
Кыргызын көрдүм акмагын.

Эки ооз тилден баштадым,
Эсинде калсын айтканым
Калкыбыз башка сактаган,
Кагазсың «Манас» дастаным.
Бирок да кыргыз кыйын эл,
Кылымдын көрүп арт жагын.
Эпосун оозго сактаган.
Элди мен эч бир таппадым.

Ортто Азия турагым,
Кыргызстан урааным.
Кагылайын туугандар,
Кашынарда турамын.
Бабаларга окшошмун,
Карасанар ыраңым.
Кыргыз деген улутмун,
Кытайга айтса бурутмун.
Айкөл Манас баатырдан,
Андан калган урукмун.

Жүз жылда болот бир кылым,
Он кылым экен мин жылын.
Эки мин жылдан аттады,
Эсептөп көрсөк бул кылым.
Тарыхчы окумуштуулар,
Такташып берип чындыгын.
2200 жүз жыл деп,
Майрамдап элим белгилеп,
Мамлекеттүүлүктүн жылдыгын.

Түбүбүз далай түрктөн,
Түптүү эл болот бириккен.
Чынгыз хандай курч кылыш,
Чыр заман өткөн чириткен.
Айланган жерде чарк уруп,
Ааламда жатат канча улут.
Алардын бири кыргыздар,
Артына урук калтырып.
Ошондой чыккан жерденмин,
Устаты берип өрнөгүн.
Үйкаши менен төкмөлөр,
Жаадырган уккан, көргөнүн.

Аскасы нурга чайынган,
Асманга учу сайылган.
Талаасы толо береке,
Дасторкон болуп жайылган.
Касабам канжар учтанган,
Караган жандар суктанган.
Адамга өмүр дарысы,
Абасы атыр жыттанган.
Ар улут элдер жашаган,
Аймакта ырыс күт жанганды,
Апкелдик ысык саламды,
Ала-Тоо Кыргыстандан.

Аскасы бүркүт түнөткөн,
Ай, күнгө жакын күн өткөн.
Ар улут элдер моюндаш,
Айрымы болгон коюндаш.
Абалтан бери катышып,
Арасын достук ширеткен.
Ар улут элдин атынан,
Айтамын салам жүрөктөн.
Борбор Азия турагым,
Боордош кыргыз урааным.
Жоголбой келген экенбиз
Жоолашып далай чарпылып.
Талашып күнүн жашоодон,
Тарыхын келген артынып.
Унут эл болуп каламбы,
Эне тил, салты бар туруп.

Абайлап угуп караңар,
Аттарын бирден санаңар.
Азыр биз ООНго мұчөбүз,
АКШ, Кытай, Орустай
Алп, дөөлөр менен барабар.

Дос әлге кучак жаябыз,
Дасторкон жайып салабыз.
Жүгүрүп тосуп алдынан,
Жүгүнүп күтүп алабыз.
Кас, досту айрып билүүнү,
Калтырган ата-бабабыз.
Өзгөчө айтсам, деги биз,
Өнерпоз болот элибиз.
Ирәэти менен шар айтып,
Ырга окшош болот кебибиз.
Акындай әмес катылган,
Агызсан ырды нак тилден,
Манасчы чыккан кыргыздар,

Миллион сапты жат билген.
Музыкалык аспаптын,
Жыйырмадан ашык түрү бар.
Ошондой чыккан жерденмин,
Устаты берип өрнөгүн.
Уйкашы менен төкмөлөр,
Дароо айтат уккан, көргөнүн.
Алардын бириң комуз дейт.
Атын жаттап билип ал,
Чогайно чоор, чопо чоор.
Чоюлган кооз үнү бар.
Ооз комуз болот темирден,
Ортодо ийри тили бар.
Айтып калган кеп эмес,
Апкелдик бери жарымын.
Ушу жерден ойнап беремин
Үккандар көрүп ашыгып,
Кыргыздын көрсүн өнөрүн.

ЭНЕ ТИЛ ТУУРАЛУУ

Эл болуунун белгиси,
Эң биринчи тилинде
Калыс айтсак анан да,
Каада-салты дилинде.
Демократ заманда,
«Барктап, сактап» алгын –деп,
Баарын берди бир күндө.

Кыскасы элге жер бөлдү ,
Кыйналып атып тең бөлдү.
Кыйыктап кәэси кем бөлдү.
Калыстык деген тараза,
Карасак өзү тең келди.
Жалакай менен жалкоолор,

Жарышпай жатат өндөнды.
Күжүрмөндөр күжүлдөп,
Гүлдөтө бергин жергенди.

Чынында биздин муун бул,
Уулубуз совет элиниң,
Унутпайт эч ким мүнөткө.
Элеси дайым сакталат,
Пионер бойдон жүрөктө.
Каптаган кара жалында,
Кан күйгөн согуш маалында.
Эрдиктин ээси пионер,
Майданда жана айылда.
Мисалы, көрүп қалдық го,
Мектепте жүргөн чагымда.
Балдарга сүйлөп берсем дейм,
Бар болгонун жадымда.

Кан күйгөн согуш маалында,
Калгамын согуш каарында.
Көрбөгөн атын укканмын,
Көрүнду кийин наның да.
Саргайып ачка тиш соруп,
Саналып турчу қабырга,
Класстар жетпей окудуک,
Колхоздун кампа тамында.
Ойлосом эсте дагы эле,
Он бештен ашық бала эле.
Класста жалғыз «Алиппе»
Китешибиз бар эле.
Дептер анда жетишилиз,
Гезиттин жаздық бетине.
Калем сап, сыя жогунан,

Калп айткан менен болобу,
Көрбөдүм деген онобу.

Советтен көрдүк көп нерсе,
Маданият, искусство анан,
Билимге жеттик оболу.
Башка улут бийлеп бирок да,
Биз болдук мекен «коногу».
Оозду жаап кол менен,
Төбөдө турду жаркырап,
Балка менен орогу.
Анан, эгемендик келгенде,
Уланып заман жомогу.
Өзүбүздү жөн билдик,
Өтүгүбүздү төргө илдик.
Демократия дегенге,
Кары-жашты көндүрдүк...
Сайран курду кут кылсын,
Сатып алгыс эркиндик.

Ооматыбыз келгенге,
Он жыл болду карачы.
Онбогондой убакыт,
Ойлоп көрсөк арасы
Ошол учүн агайын,
Эне тилди эске албай,
Бирибиз айтып артынан,
Бирибиз чанып жатабыз.
Эне сүт берген тилибиз,
Эминеге качабыз,
Ошол күнөө сендеби,
Же жалпы биздин элдеби?!

Ичибизди шыкабай,
Айталы кыргыз пендени.
Акыры кыргыз болгон сон,
Керек намыс дегендей,
Аяйбыз тилден эмнени?

Акын Өтө айткандай,
Жер жараткан эмеспи.
Адамзат пеңдесин,
Тен жараткан эмеспи.
Аалам жарық болсун – деп
Күн жараткан эмеспи.
Ар улутка өзүнчө,
Тил жараткан эмеспи.
Аллага каршы иш кылып,
Ааламга зордоп күч кылып.
Тенирге каршы иш кылып,
Тетри зордоп күч кылып,
Калганда бир тил калсын – деп,
Калганын жоюп салсын – деп.
Айтылган сөз акым кеп.
Тилдердин азыр тирилип,
Улуттугу билинип.
Сактаныш учүн күрөшү,
Толкундай келет түрүлүп.
Унгулуу улут тилинен,
Утса утат, утулбайт,
Калганы калат сүрүлүп.

Ар кимдики өзүнө,
Ай көрүнөт көзүнө.
Ардакта асыл тилинди,
Ар кимдин кирбей сөзүнө.

Дүйнө бир тил болгондо,
Билеги күчтүү башкарып.
Билими күчтүү жаш калып...
Пайдаланып анысын,
Ортодо калган жоголуп,
Ойлогон максат таш кабып.
Да, биздин тилде сүйлө деп,
Пилдей күчтүү баштанып.

Калсын деп жатат катыгүн,
Кара ниет каш кагып...
Кагылайым жаштарым,
Кулакта калсын айтканым,
Анын түбүн билелик.
Илимин ал да пайдалуу,
Тилин алба түбөлүк.
Эзелтен Манас бабабыз,
Сүйлөп келген эне тил-
Кыргыз тилин сүйөлүк.
«Манастай» жоктур океан-
Адабиятта дүйнөлүк.

Барктабай кантип коёбуз,
Байдылда, Чыңгыз жазганын.
Төлөгөн, Аалы, Түгөлбай,
Томдору жана башканын.
Катасы болуп калабы,
Кашайып анда басманын.
Кыргыздын тилин басынткан,
Кыргызга душман накта анын.
Чычандап жургөн андайдын
Чыгарыш керек «чумосун»
Чыгарыш керек акмагын.

Эне тилин чангандар,
Эшек мүнөз жандар бар.
Эне тилин билбеген,
Эптең тантып сүйлөгөн,
Кыргызда да чалдар бар,
Ошолордон туулган,
Орус мәэлүү балдар бар.

Батышка башын ийгендер,
Башкача кийим кийгендер.
Адамга эмес кубалап,

Акчага барып тийгендер.
Аялдан алкаш көбөйдү,
Алдыңа чыга сийгендер.
Ыя, ушул сөзүм катабы,
Уяттай болуп жатабы.
Көз барбайт тике караштан,
Көчүгүн уйча жалашкан.
Көп уят нерсе кинодон,
Көрсөтүп жатат атайы.
Куюлтуп айткан сөз уят да,
Куйругун сүйгөн кинодо,
«Культурага» жатабы?!

Ак сакал болуп калганда,
Айтарым акын балдарга.
Жакшылык жагын әлиндін,
Жар салып өткүн жалганда.
Тикенек болуп сайылғын,
Тилин да, дилин чанганга.
Өпкөсүн тартып түшүндүр
Өз әлин чанган дарданга.

Ар улут менен кептешкен
Азамат Алтай эстешсен,
60 жылды четте өскөн.
Адашып тилден кетпестен,
Унұтпайт тура өз тилин,
Көңүлгө сактап өз дилин,
Кыргыз деп соккон жүрөгү.
Илгери саясаттын айынан,
Туткун аталган, билели.
Кыйла жашап койсо да,
Кыргыз деп турган илеби.
Киргиздерден көрөкчө,
Кыргызчаны так сүйлөп.
Келтирип макал-ылакабын,

Келиштире бап сүйлөп.
Чет өлкөдө кызматта,
Өмүр бою жүрсө да,
Унуптай эне тилин ал,
Жүргөнүн кара азамат.
Аты болуп Азамат,
Заты да тура азамат.
А, бизде Кудай урган бар,
Ал, кыргызчадан уялыш,
Орусча гана жаза алат.
Кыргыз болуп туулса да,
Кадам таштап орусча,
Киргиз болуп баса алат.
Кыргыз десен чалынат,
Ошондой чалпоо жараган,
Эне тилин чанганды,
Элибизден тазалап.
Жаштардын кулагына куялы,
Антпесек болбойт сыйагы.
Чын эле жоголо баштап жүрбөсүн,
Кыргызда, тулпарлардын туягы.
Аман болуп өсүшсүн,
Намысын билип кыргыздын,
Жаштардын мындан быягы.

ТҮШҮМДӨ КӨРГӨН ТАМАША

Өнүндө көп ойлонгонун түшүнө кирет.
Мисалы, шоопурдун түшүнө автоинспектор
кирет.
Диспетчердин түшүнө башкы инспектор
кирет.
Дыйкандын түшүнө жамғыр кирет.
Кырманчынын түшүнө калбыр кирет.
Наабайчынын түшүнө тандыр кирет.
Дүкөнчүнүн түшүнө текшерүүчү кирет.

* * *

Кызылпагын жаманга,
Кыйынды салат башына,
Ашык болот жашына,
Азапты салат башына,
Ээрчишип жүргөн экенсин,
Ээрчитип келет башына.

Эрин иштеп тапкын деп,
Балдарын дүйнө тапканда,
Арача балдар арача,
Агаңар болсун тараза.

БИРӨӨГӨ

Өз жеримден табылып,
Капа болуп жүргөндө,
Калыптыр көөнүм сагынып.
Сагынганда көрүшүп,
Жашырганды беришп,
Катыштыrbай сактадым,
Керилип өзүң турганда,
Кереги жок башканын.
Чоро менен саяктан,
Чогулуп жаткан манаптан,
Жоругун издеп таба албай,
Чоочун болдум аяктан.
Көл башында көп бугу,
Көз айнектей көп сулуу,
Көнүлүмө жаккандан,
Көп ырдаймын мен муну.
Караган чөлдүн токою,
Мивасы бышкан тал бекен.
Кайгы ичке жык толду,

Кайрылар заман бар бекен.
Көгөргөн чөлдүн токою,
Мивасы бышкан тал бекен.
Көзүмдүн жашы сел болду,
Көргөзөр дүйнө бар бекен.
Эки бетин албырып,
Алманын кызыл гүлүндөй.
Жоолуктан чыккан саамайын,
Тоту күштүн жүнүндөй.
Турмушунду көргөндө,
Турамын кантип әлирбей.
Катка жаздым саламды,
Кайғырсам сендей табамбы.
Өлбөй турсам кыбырап,
Убада сөзүм танамбы.
Адам болсоң сен өзүн,
Ар сөзүмө көнөрсүн.
Ургаачылық сен кылсан,
Укпастан сен жөнөрсүн,
Сагынып алыс кеткенде,
Санаамда болоор әрмегим,
Залимдер бузуп кеп айтса,
Тилине кире көрбөгүн.

ПАЙГАМБАРЛАР, ОЛУЯЛАР КЫСАСЫ

Айткым келди далилдеп,
Алланын ысмы-шарибин.
Алдым дилге жат кылып,
Ысымы изатти кааримин,
Жалгыз өзүн улуксун,
Жанында жок шеригин.

Он сегиз миң ааламды,

Орду менен жараттын,
Ошолордун баарысын,
Өкүмүнө караттын,
Эзелки Адам атадан,
Адамзатты тараттын.

Жан жаныбар макулук,
Жарлыгына көнмөкчү,
Айланып ажал келгенде,
Аттин ай,
Азиз пандан өлмөкчү.

Бисмилла деп баштамак,
Бир Кудайдын жардыгын,
Билгизген адил қуранда,
Бизге шонун бардыгын.
Айтылып келет санагы,
Адам ата, обо эне,
Журт ошодон тарады.

Баян кылышпайтамын,
Баштан өткөн жумушту.
Бир Кудайдын буйругу,
Балык жуткан Жұнусту.
Кырк күн балык ичинде,
Кылыштыр насип турушту.
Жараткан өзүң билесин,
Жакшы жаман кылышты.
Алты тыйын пул болуп,
Атасына кул болуп,
Айланайын атындан,
Азирети Жусуп сатылган.
Жети жыл жатып зынданда,
Жетип дуба күтулган,
Ол адамдын баласы,
Азирети өзү өткөн,

Жан жаныбар макулук,
Алда канча көзү өткөн.

Алла-Эгем өзүн сактай көр,
Башыңдан нечен иш өткөн,
Жаннаты тириү жай кылган,
Оо, Ыдырыс пайгамбар!
Өзүндөн жардам болбосо,
Өзгөчө кандай айлам бар,
Зикирия пайгамбар.
Сизди каапыр тооруган.
Куткарып ийген Ысаны,
Чынжырдан кылган торунан,
Чокунуп калган каапырлар,
Пайгамбар Ыса соңунан.

Эртенки болчу жумушту,
Бүгүн туруп билчүү экен.
Ооруп калган адамдын,
Башын жарып көрчү экен,
Башынан оору таппаса,
Жүрөгүн жарып тилчүү экен.
Томолок туулган балдарга,
Кол, бут жасап берчүү экен.
Мин жашаган Улукман,
Аким табып кары өткөн.
Алдамчы жалган дүйнөдөн,
Аттиң ай,
Адамзаттын баары өткөн.

Ошол өндүү Ибраим,
Отко салса күйбөгөн,
Куданын досту Калилла,
Кутулуп чыккан жалындан.
Тириүлүктө өтүнүп,
Тилеймин жардам баарындан.

Төр тагында Қудайга,
Тике барып беттешкен.
Азирети Муса пайгамбар,
Алла менен жүздөшкөн.

Азирети Мусанын,
Азиздигин билгизген,
Амур деген дайрага,
Айдал барып киргизген.
Агам деп суудан качпаган,
Асасын сууга таштаган.
Алланын сүйгөн эркесин,
Ағызбай дайра сактаган.

Үпүптүн әки баласын,
Үңкүрдөн набыт кылганга,
Кысасын тартып Улукман,
Әки жыл жаткан зынданда,
Ошолор да етпөптүр,
Өмүрүнчө жыргалда.
Өлбөй өч ким калбаптыр,
Аттин ай,
Бул дүнүйө жалганда.

Алтымыш жыл қурт жеген,
Азирети Айупту.
Аллага жетип тилеги,
Акырында айыкты.
Айтпай кантип коёмун,
Аalamдан өткөн тарыхты.

Қудай сүйгөн жан үчүн,
Курбан болгон ак үчүн,
Я, Ысмайыл пайгамбар!
Жалбарамын ал үчүн,
Әки шейит Қербала,

Имамдардын каны үчүн,
Кыдыр – Алла бере көр,
Карыптардын алы үчүн,
Асан, Үсөн аталган,
Эки азиз бала үчүн.

Атасы Аали Кудайдын,
Анык сүйгөн Шери эле,
Энеси азирети Бұбұ Батма,
Жаным балам дәэр эле,
Эне сүйгөн шам чырак,
Эки ааламга тең эле.

Атаңа наалат жезиттер,
Оларга кылган зулматты,
Суусаса да бир кашық,
Суу бербестен кууратты,
Опасыз жалган дүнүйө,
Ойлоп көр кимди жыргатты?
Мурзалы жаңчи Анапия,
Мурун өткөн баарысы.
Ошолорду койгон жок,
Опасыз дүйнө тарыхы.
Жұз жыйырма төрт миң саны,
Пайғамбардын бары өткөн,
Ақырында Апсалым,
Абдурасул дагы өткөн.
Таажысы бар башында,
Так Сулайман кан өткөн.
Бир жұз отуз миң саны,
Олуянын баары өткөн.
Омор, Осмон чарыяр,
Абу –Бакир, Али өткөн,
Асан-Үсөн аталган,
Эки шейит бала өткөн.

Ошондой эле пайгамбар,
Азирати Искендер,
Паша болуп бу дагы,
Бүт ааламды сураган,
Акыры ажал жеткенде,
А да тактан кулаган.
Тажысы бар башында,
Так Сулайман пайгамбар.
Бу да болуп падыша,
Сасык үпүп Сарала,
Бүт канаттуунун баарына,
Элчи кылган арага.
Жан-жаныбар макулук,
Өз тилинде сураган.
Кысасы деген китапка,
Алып келип улаган,
Айланып ажал жеткенде,
А да тактан кулаган.

Йахия деген пайгамбар,
Көпкө тарткан кыйналып,
Жетимдиктин азабын.
Азириeti Мухаммед,
Алладан тилеп ырыскы,
Толтура кылып кайнаткан,
Жетимдердин казанын,
Жетим менен жесирге,
Оору-сыркоо, кеселге.

Лаа иллаха, иллала,
Пайгамбарым Мухаммед!
Тили келбей калмага,
Алла таала жараттын,
Ажал-өлүм пандага,
Дин мусулман Махамат.
Оопат эткен бир Алла,

Кадыр – Алла кечиргин,
Каталык кетсе тилимден,
Кайрылып жардам сураймын,
Кавсыл Азам пиirimден,
Баш аягы тополон,
Бало келген дүнүйө,
Оомал – төкмөл жаралган.
Ошол учун аталган,
Бактың тайса башындан,
Чыгасың бир күн катардан.

Баштан тайса дөөлөт – бак,
Паашадан калат алтын – так,
Айланып ажал жеткенде,
Ажырап әлден болгун сап.
Алла ырайым кылбаса,
Ар ким ошондо чачылат,
Өлбөй жүрүп өмүрдөн,
Өзөктөн кетпес дак калат,
Кор кылбастан Кудайым,
Койсон болду дени сак,
Жалгыз өзүң улуксун,
Жалал-Жалил, Жалгыз Ак,
Азирети султансын,
Айыптууну өзүң тап.

БИР АҚЫНГА

Толкуган әлдин гүлү элен,
Күйлөнүп чуркап баратып,
Күлүктүн буту сүрүлдү,
Кыргыз эл тыншап укчу эле,
Кыяктан созгон үнүндү,
Аркырап чуркап баратып,
Аргымак буту бүгүлдү,

Ала-Тоо тыншап укчу эле,
Аргендей созгон үнүндү,
Кыягын күлөп сүйлөткөн,
Кыргыз элин гүлдөткөн,
Кыякчы деп чакырып,
Кубанып элдин күнү өткөн,
Күлөп комуз кайрыгын,
Кыргыз элдин эрмеги,
«Сынган бугу», «Бек арыстан»,
Келтирип черткен термени,
«Кер толгоо» менен «Насийкат»,
«Кыз Дарика», «Перизат»,
Кыякта ойноп олтурса,
Көкөлөп көнүл болгон шат!
Ак туйган эле теминген,
Ак боз ат эле элирген,
Азамат акын ал эле,
Кедейге көөнү берилген,
Көк түйгүн эле теминген,
Көк жоргоо эле элирген,
Жетик акын болчу,
Жедигер, Кутчу элинен,
Эмгегин өткөн калкына,
Эстелик калат артында,
Эртеби, кечпи бир күнү,
Эл жетет сенин баркына!

ТҮШТҮК ЖЕРИНЕ

Ажайып бейиш жери көп,
Айланайын түштүктүн.
Ачкөздүккө алдыrbай,
Ниетинди түз күткүн.
Антип айткан себебим,
Табиятты баалабай,

Талап-тоноп алган сон,
Артынан калп наалымай.
Адамга берген ырыскы,
Жетет го акыр баары жай.
Жаратылышты көрсөкчү,
Өзүбүзгө дарыдай.

Бир тал чөптүн жашоосу,
Бир өмүргө барабар.
Тозуп кетип баратат,
Тоолор менен талаалар.
Козгоп койду адамды,
Коммерциялык санаалар.

Кишилер кызық болдунар,
«Кирешенер» кенисин.
Ушул да жакшы «модадыр»,
Кирпинин кийсен терисин.
Түштүгүм жемиш кырманы,
Түгөнбейт ақын ырлары.
Адамдар муну билсин деп,
Айттым окшойт кыйланы.
Ойлосом жангак карк алтын,
Отуздан ашуун дары бар,
Ошондо жаткан маани бар.
Жыгач алтын аталат,
Кымбат мебель жасалат.
Алманы кыйып жаккан бар,
Байлыкты уурдал токойдон,
Базарга кымбат саткан бар.
Кызыл кулак соодагер,
Кызыл алтын тапкан бар.
Кыялай качып иш кылбай,
Кыйналбай жанын баккан бар.
Жангак, мисте, алчадан,
Жашырапт акча тапкан бар.

Адилет өкмөт турганда,
Аларга салчуу капкан бар.

Бириңчи өрттөн сактайлы,
Экинчи кыркып чачпайлы.
Жаңы өсүп чыккан кырчынды,
Жалындуу отко жакпайлы.

Жомоктогу маанидей,
Кен-Кол менен Ак-Коргон,
Кереметтүү жер ушул,
Кетпей турган бак конгон,
Көсө-Терек, Эшек-Арт,
Көк жамынгандай байкасан,
Көнүлдөн кетет эски дарт,
Арстанбапка жапжакын,
Аралаш Кызыл-Үнкүрдү,
Абалтан бери бар наркын,
Туура жагың Кен-Орток,
Токой-Чарба борбору,
Жер соорусун ушул жер,
Ордосу болуп жемиштин,
Орток атка конгону,
Атагы кеткен Кара-Алма,
Таасир берет адамга,
Өтпөгөн күндүн аптабы,
Жемиш токой гүлзары,
Жайнаган жерде акагы,
Анdagы нары айталы,
Сары-Челектен табабыз,
Түркүн мөмө канчаны,
Кара-Суу деген жери бар,
Женижоктун эли бар,
Жапайы єскөн жүзүмүн,
Аралап келип көрүп ал!,
Ала-Тоо жердин сонуну,

Айтылсын калбай коругу,
Карама-каршы ушуга,
Браконьер деп коет,
Жолдо калсын жоругу,
Аралашып токойду,
Аюларын аткан бар,
Этин, майы, терисин,
Эритип алыш саткан бар.

Табият бирге биз менен,
Жашоого ансыз адам зар.
Өзүбүздүн терс иштер,
Өзүбүзгө казган жар.
Койсун эми токтосун,
Коркунучтуу кадамдар.
Аяйлы жаратылышты,
Айланайын адамдар.

ЫЙМАН, ПЕЙИЛ

Ыйман, пейил онолбой,
Эч нерсебиз онолбайт.
Ыйман, пейил бузулбай,
Мекенибиз тонолбайт.
Ыйман, пейил онолсо,
Элде болот ынтымак.
Акылдуусу сүйлөсө,
Акылсызы тим турат.
Ыйман, пейил болбосо,
Паспорттуунун баарысы,
Президенттикке умтулат.
Ыйман, пейил бузулса,
Чиновниктер көбөйөт.
Алсам, жулсам, жесем-деп,
Алкымдары кенеjet.

Сурап калат келелеп,
Ыйман, пейил бузулса,
Окуу жайлар көбөйөт.
Сунуп колун агайлар,
Сурап калат келелеп.
Ошондуктан элиме,
Айланайын Кудайым,
Акыл, ыйман, пейилден,
Аянбастан бере кет.

ОКШОШТУКТАР

Баштайын ырды жүрөктөн,
Качпайын трафареттен.
Ойлосом окшоштуктарды,
Эки деген сан экен.
Эки элди бөлө албайбыз,
Эгиздер түшкөн сүрөттөн,
Анан да айтсак момундай,
Адамдын эки колундай.
Поюздун эки жолундай
Кош уйкаш ырдын сабындай,
Өпкөнүн эки кабындай,
Колдогу эки сабоодой,
Мурунда эки таноодой.

Күштагы эки канаттай,
Буттагы эки аяктай,
Төштөгү эки мамактай,
Кош балдақ деген таяктай.
Байкап көрсөк баары окшош,
Башчылары дагы окшош.
Жанын сабап эл баккан,
Жакшылары дагы окшош.

Жан-жөкөрү алардын,
Сакчылары дагы окшош.
Жакпаганын тырайта,
Чапчулары дагы окшош,
Кошоматчы кой сойгуч,
Онбогондор дагы окшош.
Бирин-бири жегенге,
Колдогондор дагы окшош.
Алсыздарды алдуулар,
Кордогондор дагы окшош.
Кээде мындай жоруктуу,
Болбогондор дагы окшош.
Жаман ойду жакшыга,
Ондогондор дагы окшош.
Ошондойлор көбөйсүн,
Пейил, көнүл кенейсин.

АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВГЕ

Атагы чыккан кыргызга,
Айтылуу Ак Мөөр дастанды,
Жалындап аны Ашыкем,
Жаш кезинен аткарды.
Картан деп жүрүп Жантайды,
Жашы ага аз калды.
Болоттой болуп болкулдайт,
Ак Мөөрдүн арманын,
Айтып ыйлап солкулдайт.
Боздомоюнча олтурбайт.

«Карагул ботом» деген ыр
Кайгыртып жанды жеген ыр.
Айрыкча Ашкем айтканда,
Ар кимге жакын терең ыр.

Башкалар айтса жарашпайт,
Баары бир жомок экенин,
Билишсе да талашпайт.
Озондоп сыйдалып ырдаса,
Олтургандар тарашпайт.
Аралашып калгансып,
Атасы эмес баланы,
Ашыкем өзү атып алгансып,
Ушул кокуй ырында,
Ыйлатат баарын чынында.

ТУУЛГАН ЖЕР

Асманды тиреп түшүрбәй,
Айлананаң тоолор бүтүндөй.
Иримдеп оргүйт булактар,
Ийиген эне сүтүндөй.

Көк майсан чөбүн макмалдай,
Көк жашыл килем жапкандай.
Мелтирейт түзүн, өрөөнүн,
Мемиреп уктап жаткандай.
Торгойлор тилин безенет,
Токтогул болуп ак тандай.

Атыр жел жүрсө сабалап,
Арчалар чачын таранат.
Чамынып, бүркүп, нөшөрлүү,
Чагылган тилин жаланат.
Күрөн түз болуп Шамшыкал,
Күн тийсе кардай агарат.
Сапардан сага кайрылып,
Сагыныч күчөп барамын.
Жылга, оюн эстейт жашында,

Жыңайлак баскан таманым.
Санаалаш тууган эл тургай,
Сагындым жытын абанын.

ЖЕРГЕ-ТАЛ

Жанаша жүрүп келбепмин,
Жанаша туруп көрбөпмүн,
Жараткан экен табийгат,
Жакшысын тандап жер-көктүн.

Күн тийсе мөңгүн чагылып,
Күзгүсү окшойт каранган,
Бороондор соксо карлары,
Боройлоп чыдайт арандан.

Ылдыйраак, андан берирээк,
Ынгырап жайлоо керилет,
Эмизген эне сыйктуу,
Эмчегин берип мемиреп.

Узата кеткен жылгалар,
Укташат тоону жазданып.
Жогортон арча, бадалдар,
Жоомарттын чачы баштанып.

Булдурайт тийип таштарга,
Булактар тоодон бери аккан.
Секелек кыздар элестейт,
Секирип ойноп келаткан.

Жайылган жашыл ирени.
Жайлоонун жыйгыс килеми.
Сүрөттөп айтып берүүгө,
Сүйлөөгө алсыз тил эми.

Күйругу кучак, казандай,
Ынтыгат койлор баса албай.
Оозунда сагыз барчылап,
ОНтолойт уйлар жата албай.

Ынқыган төрлүү чөбүн көр,
Ыргалат түздө эгиндер,
Энесин сыйлап жүгүнгөн,
Элестейт уяң келиндер.

Жерге-Тал ушул туштагы,
Жетишип түгөл бүт баары.
Белчеден батып турган кез,
Береке жиреп қыштагы.

Түбөлүк бирге киндигин,
Түбөлүк бирге түндүгүн.
Түбөлүк Памир, Чон- Алай,
Сүйөшүп турат бир-бирин.

ДҮЙШӨМБҮ

Кол сунуп, кучак жайып дилиң менен,
Гүл менен, гүлдөй кооз төрүн менен,
Тоскондо көңүл әргип коргошундай,
Денеге кан дүргүдү дирилдеген.

Көрсөм деп көңүлдө көп самаганмын,
Көчөндө гүлбакчанды араладым.
Көздөрүм фотоаппарат, ылдамдыгым –
Куду өзү өгүз тарткан арабанын.

Жыпарын желге бүркүп чачып ийип,
Жыргатып көңүл черин жазып ийип,

Майдалап чачын өргөн тажик кыздай,
Магдырайт мажүрүм тал башын ийип.

Күн санап, мұнәт санап курулуштарын,
Тагынып Вахш, Нурек жылдыздарын,
Күнү да, түнү дагы айырмасыз,
Көктө әмес, жерден көрдүм жылдыз
шашын.

Көркемдүү көрүнүшүн ашық кылып,
Көзүмдү сага кадайм машыктырып.
Сыйкырым болгон күндө кичирейтип,
Салмақмын чемоданга ачып туруп.

БООРДОШ КАЗАК КАЛҚЫМА

Жүрөккө окшош жерин бар,
Карасак дүйнө картасын.
Сулуунун кашы сыйктуу,
Суйкайшп жаткан Балхашын.
Көркемдүү айтып берүүдөн,
Көмөкөй кайдан чарчасын.

Талыткан күштүн канатын,
Таалайллуу казак талаасын,
Оң түштүк менен сол түштүк
Батышын, чыгыш... арасын,
Балыкбаш «ТҮ»лар болбосо
Башкача кантип баrasын.

Жерге бай боорум казагым,
Кенге бай боорум казагым.
Төрт түлүк малдын курорту,
Төргө бай боорум казагым.

Эмгектен жылдыз тагынган,
Эрге бай боорум казагым.
Мелтирең жаткан күмүндай,
Мекени толо даны бар.
Дүнгүрөп данкы дын жердин,
Дүйнөгө болду таанымал.
Ордолуу журтум канатташ,
Октябрь берген багы бар.

Аталаң «Союз», «Востоктор»
Аралап асман, айга да.
Аткарып ишин бүткөн сон,
Айланып келет кайра да.
Үйгө окшош купол парашют,
Үстүндө калкыйт жай гана.

Кашкайып құнгө чагылып,
Корабль аппак құмұштөн,
Гагарин учуп жериндөн,
Кабарын аалам билишкен.
Байконур космос эшиги,
Баатырлар чыгып, киришкен.

Айхайлап... Казак аваны,
Айланат шанга талааны.
Маалым бүт азыр дүйнөгө,
Мухандын асыл каламы,
Калкынын данкын чыгарды
Казактын улуу Абайы.

Аралаш оттойт мал бирге,
Айдалган аяңт дан бирге.
Арсыздар бүлүк салганда,
Айкашта аккан кан бирге,
Абасы, суусу, тоосу окшош,
Абалкы кыргыз жан бирге.

Сүйлөшсөк окшош сөзүбүз,
Сүйлөшсөк окшош кебибиз.
Билбеймин, кәэде ойлоном,
Бир эле әл го тегибиз.
Канча кыз кеткен Кордойго,
Казакта арбын жәэнибиз.

Казактын алга өскөнү,
Кыргыздын дагы өскөнү.
Кыргыздын өргө өскөнү,
Казактын дагы өскөнү.
Жергеме дайым ортоктош,
Жеништер жерде, көктөгү.

Эшиктеш әки метрдей,
Әки әлдин борбор калаасы.
Бир тилек түрлүү улуттар,
Бири ини, бири агасы.
Калкымды баштап жүрсө әкен,
Жакшылыктардын мараасы.

АР ЭЛДИН БОЛСУН МАЙРАМЫ

Колумда комуз жөлөгүм,
«Кой жорго» тилим жөнөгүн.
Талантым тамчы болсо да,
«Таап айт» - деп турат көп әлим.
Какылдай бергин оюнду.
Караба ырдын көлөмүн.

Бак-таалай келди кан менен,
Баатырлар берген жан менен.
Эзелден зулум болбоптур,
- Эркиндик, ме гой, ал, - деген.
Тапканча таалай уу болуп,

Тапкандан кийин бал белем.
Октябрь нурун бергенче,
Ордомо тендиң келгенче.
Кыргызым күнүн өткөрүп.
Кыйналса түрдүү элдерче.
Баратат азыр алгалап,
Бак-таалай жүктөп кербенче.

Сыйларды бирге көрүшөр,
Жыргалды бирге бөлүшөр.
Ар элден азыр досум көп,
Алышар жана беришер.
Артыкча жанга жакыным,
Айкөлүм орус-дениз эл.

Тилибиз башка, дил бирге,
Тилемеш көргөн күн бирге.
Доорубуз бизге ыйгарган,
-Достук -деп чыккан үн бирге,
Баарыбыз бирдей жашаган,
Бактылуу курган үй бирге.

Дилимде турат ар дайым,
Досторум берген жардамын.
Женил, оор иште келбесен,
Жетmekпи жалгыз дарманым.
Ал жактан азыр такыр жок,
Алты да грамм арманым.

Мисалы далай ГЭС курдук,
Мөөнөттөн мурун тез курдук,
Сан жеткис иштер орундаپ,
Саналды далай беш жылдык.
Ар доступ берген жардамын,
Ар дайым жанга эш кылдык.

Кыш-жайы мурун, мал багып,
Кыш коюп, курулуш салбадык.
Автобус тургай ал кезде,
Араба жасай албадык.
Бирөөлөр чыгар ортодон,
Быягын айтсам арданып.

Тaalайы келер әл әлең,
Талашкан менен не керек.
Текши азыр чулгап турган кез,
Техника деген керемет.
Кыргыздар азыр ал жактан,
Кыйла әлге намыс бере әлең.

Өзгөрүп өнөр жайыбыз,
Өркүндөп жаткан чагыбыз.
Шахты, кен, завод, фабрик,
Шаарларым болду тааныгыс.
Баарысын көрсөң текшерип,
«Баркылдайт –деген –жанылыш».

Кеп салсак кенден кыясы,
Көк-Жангак, Кызыл-Кыясы.
Сүлүктү, Кабак, Таш-Көмүр,
Көмүрдүн бүтпөс уясы.
Чапчандар ишин жазғандын,
Чак келбес кагаз, сыйысы.

Илгери сымап, сурманы,
Иргебей кыкен бир дагы.
Табыптык үчүн тамчысын,
Табышкан экен бир дары.
Азырчы, аалам таң калып,
Ачылды укмуш сырлары.

Майлыш-Сай, Кочкор-Атанын,
Маанисин айтып жатамын.

Эр Төштүк түшкөн жер астын,
Эрикпей издеп атайын.
Бакудан баркы пас эмес,
Байытты майдын «базарын».

Майллы-Сай жасап лампасын,
Марытты элдин канчасын.
Анткени бүтүн дүйнөгө,
Атайлап басып маркасын.
Жана элек жерин улам таап,
Жаныртып жатат картасын.

Ак калпак элдин колу узун,
Андыктан азыр жолу узун.
Асманда, жерде моторлор,
«Айгайлап» жатат добушун.
Азыраак кемчил темир жол,
Ат эмес экен поюзун.

Анткени тоолуу мекеним,
Асманды тирейт түшүрбөй.
Ак жайдын күнү чокулар,
«Ак калпак» киет бүтүндөй.
Иримдеп оргуйт булактар,
Ириген эне сүтүндөй.

Узата кеткен жылгалар,
Укташат тоону жазданып.
Алмашып ыйык күн менен,
Ай чыгат анан назданып.
Төбөдөн булут жиресе,
Төрт метр, ... тийбей аз калып:

Жайында анда мекендей,
Жай бүткөн кезде кетем -деп.
Жайлоонун чөбү, суулары,

Жаныбар малга шекер –деп,
Малчылар жұрсө, чет әлдик,
«Қөчмөн» –деп айткан, бекер кеп.

Ала-Тоо жерим башкача,
Абасы, суусу таптаза,
Тоютум тоодо дары чөп,
Витамин – малга нақ таза.
Кадырын билбес андайлар,
Какшасын мейли какшаса.

Дегеле күнү-түн менен,
Дем алыш ойго кирбекен,
Ойлогон адал дил менен,
Отпуска ойго кирбекен.
Ошполор асыл адамдар,
Ойлоном ишин күндө мен.

Илгери буурсун күч берсе,
Ал азыр бир кеп жарыбаган.
Ал тургай бириң таппайсын,
Аралап ар бир чарбадан.
Чакырып музей «төркүнү»,
Жибербей койгон кайрадан.

Комбайн, түрлүү трактор,
Азыркы кезде чыгарган.
Өзгөчө сапат жагынан,
Өзгөрүп жатат уламдан.
Кайран бир ата-бабалар,
Кабарсыз кетти булардан.

Канча ойлор бышып башында,
Каныккан илим, акылга.
Илимдин кандидаттары,
Иштешет кыштак жаатында.

Ал эми биздин докторлор,
Артынан барат жакында.

Жан-дүйнө козгоор чеберлер,
Жазуучу, артист дегендер.
Талықпай иштеп әл учұн,
Талантты таасын, терендер.
Дүңгүрөп чыккан атагын,
Дүйнөдө билет көп әлдер.

Таалайдын балын таткан чак,
Талашсыз жашап жаткан чак.
Жармашкан далай көркоону,
Жайладық башын көтөртпей,
Жарашат аны биз айтсак.

Асылған ичи каралар,
Асылып жатат дагы алар.
Ар кандай бузуп чындыкты,
Айтылып жатат жалаалар.

Ушагын айтсын көнбейбүз,
Улутка, өнгө бөлбөйбүз,
Ар тилде сүйлөп турсак да,
Атасы бирге әлдейбиз.
Алдыда ийгиликтерге,
Алгалап канат сермейбиз.
Айдан ак биздин ичибиз,
Алгалап жатат ишибиз.
Арамдық ойго барбаган,
Ааламга жарық жүзүбүз.
Доорубуз калыс баа берсин,
Достукта биздин күчүбүз.

Ач көздүк кылып жулунуп.
Алсыздар каны куюлуп,

Арсыздар жатса тебелеп,
Ачкадан кәэлөр кырылып.
Алардын чыккан жанынан,
Акчалар жатат жыйылып.

Аларга кылбай ырайым,
Арбытып улам куралын.
Ажалдын бузду очогун,
Куралдын жасап мунарын.
Чын эле келсе колунан
Чыгаруу жерди огунан.

Бош койсо элдин калганы,
Башка коом, башка жайдагы.
Тытышып баләэ чыгарбай,
Тынч болсун аалам аймагы.
Ар дайым тынчтык аралап,
Ар элдин болсун майрамы.

КУЙКУМ СӨЗДҮН ЭЭЛЕРИ

Уккан жан болуп көңүлдүү,
Узартат күлкү өмүрдү.
Куйкумун сөздүн иргешип,
Кубантып кыргыз элимди.
Куйручук, Жооптай, Бекназар,
Куудулдар чыккан төгүнбү?!

Самап эл атын укканда,
Сахнага Шаршен чыкканда.
Шайы да келбей кәэсинин,
Шилекей ирмеп жутканга.
Шолоктоп ыйлап жаткансып,
Шорголоп жашы көзүнөн,
Ансайын ээрди көгөрүп,
Ажырай түшчү эсинен.

Аалыкен баштап абалы,
Атагы журтка тарады.
«Чалкандар» тартып талыкпай,
«Чалканы» менен сабады.
Дагы әле суусу тамчылап,
Дапдаяр турат каламы.

Ыраазы болуп эстейбиз,
Райкан, Мидин аганы.
Кыргыздар эмес алардын,
Кыйла әлге дайын кабары.
Бир атка әкөөн мингизбей,
Бир-бирден айтып алалы.

Үрдасам көзгө келет го,
Райкан ага әлеси.
Куйкумдуу сөздөн чогулуп,
Куюлган окшоп денеси.
Ойлонбой айтса түз тийген,
Оозунда әле жебеси.
Сатира менен нукура
Оозантса керек энеси.

Орошон Мидин жаркылдал,
От ойноп көзү жалтылдал.
Чатырап күйгөн арчадай,
Чагылган болуп чартылдал.
Жанбакты бюрократты,
Жадатчу әле алкымдал.
Кошоматчи, жойпулар,
Кол куушурчу калчылдал.
Ак чүктөр калчу чүчкүрбөй,
Асылса әгер ал чындал.

Асанкул куудул бар әле,
Аябай кызык жан әле.

Ойлонбой туруп күлдүрсө,
Оозунда сөзү шар эле.
Кебетесин көргөндөр,
Күлүп ийчү шак эле.
Куураган көнүл ачылчу,
Куудулдугу дары эле.

Артынан чыгып келатат,
Абылда менен Жаныбек.
Күлкүсү элди сагынкткан,
Күмөндөр баштап дагы көп.
Аламан байге арасын,
Аралай чаап келаткан,
Жаштардын чыксын таскагы,
Бирок,
Сапатына оосо дейм,
Боло бербей саны көп.

Азыркылар айтмакчы,
Жылдыз болсун түндүктө.
Лампочка болуп калбасын,
Каалаганда өчурчү,
Каалаганда күйгүзсө.
Элдин көөнүн ачууга,
Эң бир зарыл бул бизге.
Куйкум сөзүн ээлери,
Кубатын сөздүн билгизсе.

Өнөр өлбөйт деген чын,
Баардыгы өтөт дүйнөдөн.
Ақын, куудул таланттар,
Шекерин сөздүн сүйлөгөн.
Сөз өлтүрүп, тирилтип,
Ошон үчүн бабалар,
Өнөрдүн алды тил деген.

ЫРДАЙМЫН ЖАШТАР ЖӨНҮНДӨ

Аралап кыргыз жергеми,
Ар жердин болдум эрмеги,
Айтайын деген бир ой бар,
Жаштарды шайыр элдеги.

Кайрылып жоодон качпаган,
Каректей чегин сактаган,
Илимге сермеп канатын,
Иш десе чыдап жатпаган,
Атасын сыйлап алпечтеп,
Эненин сүтүн актаган,
Барчындай күүлөп канатын,
Партиям күштай таптаган.

Партия курган доорунда,
Бардыгы турат колунда.
Мектептен баштап самаган,
Максатка жетүү оюнда.
Милдетин таза сезесин,
Мекендин жүгү моюнда.
Байкасак кай бир жаштар бар,
Баш уруп кеткен оюнга.
Бириңчи ырды баштайлы.
Билимсиз чалпоо иниден,
Бешиктен бели чыга элек,
Кеп салып түрдүү «сойкудан»,
Терезе кагып телмирип,
Теректин кетпей түбүнөн.
Тұнұ-құн жүрүп телмирип,
Тұнұлұп калган үйүнөн.

Адамга иши жакпаган,
Айылга, шаарга батпаган,
«Кызыгын» издең турмуштун,

Кыз жандап көчө таптаган,
Ар кайсы селки үйүнө,
Автобус сымак каттаган.

Арбыган күчөп таскагы,
Аламан жорго басканы.
«Ата-энэ, өлдүм, жибер» деп,
Айлыктай алат акчаны.
Төө сатып алса бош жетmek,
Төрт айда кызга чачканы.
Анкилдик сени аттырган,
Атандын малы, бак-шагы.
Кокустан алар түгөнсө,
Колундан келбес таш дагы.
Кыйынга түшүп калбасын,
Кыз эмес, тамак-аш дагы.

Калаадан чыкпас ини бар,
Кыштактын жайын билбegen.
Коштошуп койгон жайы бар
Кол шилтеп эне тил менен.
Таятасын «дядя» деп,
Дудукча жандап сүйлөгөн.
Шаардан алыс барбаган,
«Шалкылдак» бийди танбаган.
Шамалдан тосуп алгансып,
Шоколад, нанды жалмаган.
Жей берсин каршы эмесмин,
«Жеп, ичпейм тамак» дебес ким.
Аш-тамак кайдан чыгарын,
Ал билбей, анан келет жин.
Помидор карап акыйип
Башынан издейт теректин.

Экиге бөлгөн жерим жок,
Эл-Журтун кыштак, калаанды.
Бузайын деген оюм жок,

Бузулбас достук аранды.
Кээ бириң шаардык ата-энэ,
Кемчонтой кылбай баланды,
Турмуштун жолун үйрөтүп,
Тууралап тилин сүйлөтүп,
Түшүнтө жүргүн аларды.
Жалмаган кээ бир жигит бар ,
Жашынан болгон ыйманын.
Апасы турса уялбай,
Айдаткан күйгөн ырларын.
Сапырсан грамм даны жок
Сүйүгө толгон кырманын.
Жапырып жоону салгансып.
Жарадар болуп калгансып,
Өбөктөй кызга сүйрөлүп,
Өпкөсүн теше сайгансып.
Бир колун артып моюнга,
Бир колун салып коюнга,
Үргүлөп коюп турушат,
Үнкүйүп жолдун боюнда.
Кыз сөрөй ага жараşкан,
Терекке таңып койгонсуп,
Тик турган бойдан таң ашкан.
Көргөндө андай нааданды
Көз барбайт чыдал караштан.

Боордош улут әл үчүн,
Гүлдөгөн мекен жер үчүн.
Дүйшөнкул окко төш тоскон,
Жүрөктөш сүйгөн тени үчүн.
Керимбү талбай күнү-түн,
Партия, эли, эри үчүн.
Жоокерге берген антты актап,
Жаратты әмгек женишин.
Ошону айт анык сүйүү деп,
Ойлосон үлгү сен үчүн.

Кылымда кыздын чачы улук,
Кыз деген назик аты улук,
Аялдын баары кыз болгон,
Андыктан сыйлайм баш уруп.
Көрбөгөн күнү көр болгон,
Чон энен малга сатылып.
Азыркы заман гүл заман,
Алдына таалай чачылып,
Кызгалдак болуп жайнадын,
Кыяды гүлдөй ачылып.
Кемчилин айтып карындаш,
Кичине койсом таш уруп.
Андыктан сактап ичиме,
Айта албай жүрөм жашырып.
Кыз баркын билбей кыйшандап,
Жигитке жүрөт асылып,
Ошондой кәэ бир эссиз бар,
Ойсоктоп чыдан турбаган.
Жашабай жатып сыйздатып,
Жашчылык ырын ырдаган.
Жүгөрүдөй кезинде,
Жүрөгүн сүйү чырмаган.
Келбеттүү жигит көрүнсө,
Китеbi түшүп колунан,
Адашып кетет жолунан.
Кууратып салба мени деп,
Кубалап алат соңунан.

Акылдуу кыздар жашынан,
Абийирин сактап башынан,
Азамат улан мас болот,
Адамдык мүнөз, назынан,
Ай сыйндуу көктө жаркыган,
Ак куудай көлдө калкыган,
Окуудан, иштен, эмгектен,
Оболоп учат данкы улам,

Жүгүрбөйт издең жигитти,
Жигиттер издейт артынан.

Көчөдө жүрөт чапчаң кыз,
Көкүрөк жагын ачкан кыз,
Көмүскө жерден шыңгытып,
Көтөрүп жүздөн аткан кыз,
Көгөрүп эәрди кеберсип,
Көк түтүн жутуп баскан кыз.
Турганда бирөө байкабай,
Тумагын жула качкан кыз.

Уктунар беле оболу,
Ушундай шумдук болобу?
Жомокто жок иш жасап
Жортуп жүргөн оңобу?!
Эмгектен, окуу талыкпай,
Эстүү жаштар биригип,
Элден чыгат өзү эле,
Эси жоктор сүрүлүп.

Окууга келет жайында,
Олон чач, кара каштуу кыз.
Ойт берип жолду бошотуп,
Ийменчәэк мүнөз, наздуу кыз,
Алты айдан кийин карасан,
Ал болот қуургуч баштуу кыз.
Жакасын оюп таштаган,
Жагжайтып төшүн чыгарып.
Кызандап басса сандары,
Кыска этек көйнөк сырдайып.
Кайсактап калат экенсин,
Кароодон көзүн уялып.

Кийимди түрлөп кийингин.
Боёнгун, мейлиң чийингин,

Анын да чегин ойлогун,
Нары жагын баспай чийиндин.
Башына тоодой бак конот,
Бааласаң көчүн билимдин.
Элине жагаар иш жасап.
Эмгегин менен билинггин.
Адамды дайым кадырлап,
Адатың болсун сыйламай.
Абийир сактап, ар туткун,
Ата-энэ наамын булгабай.
Чоёктоп өскөн эрке кыз,
Чандатат үйүн жыйнабай.
Көнүлдө иши бүткөнче,
Көзүнөн жашы кургабай,
Өөксүз айткан сөздөрү,
Өрттөнүп кеткен жылгадай.
Күпшундап турат чолоюп,
Куйругун кескен турнадай.

Арылбай эрке адаттан,
Ал билбей калат сабактан.
«Үч жерде жети отуз» дейт,
Сурасаң эсеп-санаттан.
Обу жок эрке оюнпоз,
Окумак эле каяктан?!
«Көнүлү куунак өссүн» дейт,
Эне-атанын тилеги.
Эркелеп турса кашында,
Эзилип кетет жүрөгү.
Артыкча эрке өстүргөн
Ата-энэ өзү күнөөлүү.
Эркиндик ушул күн үчүн,
Эгешкен жоосун күнү-түн,
Кармашып женген аталар
Кетөрүп туудай үмүтүн.
Бүркүлгөн дене окторго,

Биз үчүн эмей ким үчүн!
Желбиреп турган алдагы,
Желекте ата кандары.
Аганын жолун улантып.
Алдыга бийик карма аны.
Кызықпай женил турмушка,
Калкындын болгун ардагы!

КЫШ

Бубактар келип чапталып,
Бутактар калды бат «карып».
Караган жери күнгөйдүн,
«Калтырайт» күнгө кактанып.

Карагай, кайын, тал-терек,
Кайгылуу турат жан серек.
Жайкыдай эмес, аялуу,
Жарыгын чачат таң ченеп.
Таманда чилде кычырайт,
Такага тийип бычырайт.
Кулакка, бетке сайгылап.
Куушкан ызгаар учурайт.

Үстүндө ак кар капиталып,
Үшкүрүк күчөп таш жарып.
Кыңылдал коюп кыш жатат,
Кыр-чоку, тоону жазданып.

КАЗАК БООРЛОРГО ТАМАША ЫР

Бирге өскөн анык казак, анык кыргыз,
Казак, кыргыз деп атап салыптырбыз.
Ан салайын казактын үнү менен,

Сүйлөйүн да кыргыздын тили менен.
Абалтан ақындары чогулушса,
Айтышкан күнү менен, түнү менен.
Кыргыздар тоолор менен калыптырыз.
Кыскасы тилин сактап, дилин сактап,
Кылымдар шары менен ағыптырыз.
Каранғылық замандын капшабында,
Кай бирде карсылдашып салыптырыз.
Казан-аяк кагышып басылгандай,
Кайрадан жаркылдашып алыштырыз.
Ойлосом мен билгенден дүнүйөдө,
Окшош элдер экенбиз салыштыргыз.
Байлыгы көп казактар байып турду,
Байлык жактан кыргыздар тайып турду.
Талаада бол, оокатың кыйын экен,
Тамеки айдап анда да багып турмуз.
Таркатат деп наркотик, нашаларды,
Таможныйда жалаага калып турмуз.
Бирок да,
«Добрый» кыргыз, казак ақындары,
Комузду, домбранны чалып турмуз.
Акимдер алганды әмес, элди ойло – деп
Ақындар ойлоруна салып турбуз.
«Эзелтен әгиз әлсин бөлүнбө» – деп.
Әки калктын канынан ағып турбуз.

Абалтан ақындары санаалашып,
Ал тургай, турмуш шартта каралашып,
Айтышып атайлашып топту жарып,
Аш, тоюн бирге еткөргөн аралашып.
Эсенаман, Майкөт жана Мейликанга,
Ээрчитип әлпек тилин сабалашып,
Катаган дейт казактар Арстанбекти.
Калыптыр өзгөрүлүп, карабасып.
Сүйүнбай әкөө бир түнү айтышкан – дейт.
Сүйлөгөндөн жүрөгүн жара басып,

Жашы улуу Жамбыл дагы Калык менен,
Жарыша коюшчу эken маралашип.
Осмонкул, Умөтаалы жана башка,
Ортосуна кагышпай кара казык.
Ага, ини, агам, жээндэй сыйлашышкан,
Анткени, каршылашуу жарабас ык.
Кудайдан башка бирөө өчүралгыс,
Курдаштай сырдашабыз санаалашып.
Ал энди, салайынчы өз обонум,
Келип тур күштай болуп обологум.

Таптайын ырды жүрөктөн,
Качпайын ыйык түнөктөн.
Эзелтен келген салты окшош
Эгиздей болуп калкы окшош.

Адамдын эки колундай,
Поюздун эки жолундай.
Кош уйкаш ырдын сабындай,
Өпкөнүн эки катындай,
Күштагы эки канаттай,
Бүктөлгөн эки барактай,
Чуркаган эки аяктай,
Энеде эки мамактай.
Жыйырмадан облус,
Жүзгө жакын шаары бар.
Анда жашап бир боордой,
Ар улуттун баары бар.
Бизден әли дагы көп.
Жери дагы көп эken,
Кени дагы көп эken.
Асылдары көп казак,
Акындары көп казак.
Акындарды көп тууган,
Катындары көп казак.

КӨНҮЛҮМ САГА БУРУЛГАН

Абалап учкан сонону,
Алгыр бир гана туйгун күш алат.
Алыска кетсөң кантем – деп,
Койчу анан,
Асылкеч курбун мунданат.

Айлыбыз гана көчүп кептештен,
Ажырап калдым жетпестен.
Аман болсом көрөрмүн,
Дүйнө ий,
Ажырап сенден кетпестен.

Арканда шуру чач мончок,
Адамда гана сендей асыл жок.
Ар чыкпайсын санаамдан,
Дүйнө ий,
Асылкеч сенин дайның жок.
Алда, чач мончогун шурудан,
Таппадым гана издеп уруудан.
Көргөн сайын көөнүм ток,
Ай койчу,
Көнүлүм сага бурулган.

АКЧА

Деги әле пенде качпаган,
Сөзүмдүн башы акчадан.
Пайгамбар көрсө качпаган,
Баштайын ырды акчадан.
Адалдыгын карматса,
Ак әмгекти актаган.
Карамдыгын карматса,
Кара көргө каптаган.

Акча деген азгырык,
Жаман көргөн эч ким жок,
Жанында турат азгырып.
Көрбөй калсан әкча өнүн,
Көңүлүндү аздырып.
Көрүп калсан қапыстан,
Кеталбайсың бастырып.
Кармагың келип акчаны,
Барбагың башы кыймылдал,
Баландай турат шаштырып.

Акча деген балекет,
Ар дайым турат оюнда.
Ырымга салып алсан да,
Ысытып турат коюнда.
Көбүрөөк боло баштаса,
Көп нерсе илет моюнга.
Акча барда көнүл ток,
Бала-чакан жайында,
Базардай болот тоюн да.

Акча деген балекет,
Жок болсо көнүл ачылбайт.
Кубалап турса карызын,
Курушкан чекен жазылбайт.
Табылар бекен акча деп,
Тандайың жаман такылдайт.
Айрым кишинин кылары,
Акчан жок болсо алыстайт,
Акчан көп болсо жакындайт.

Акылдуунун кылары,
Акчан барын карабайт.
Абалың сурайт астыртан,
Андайларга санааны айт.
Аяр көнүл түшүнүп,

Алыска сүрөп сабалайт.
Акылсыздын кылары,
Акчан аз деп табалайт.
Чаккан жылаан чабууга,
Таш алпер десен жарабайт.
Андайлардын терени,
Көлчүккө гана чамалайт.
Төмөндөсөң карабайт,
Көтөрүлсөң паралайт.

Акча деген балекет,
Канча кыйын болсон да,
Жаман көрө албайсын.
Акчан болчо капчыкта,
Ар оокатты тандайсын.
Акылдуу сөздөн үйрөтүп,
Алдына киши салбайсын.
Өлбөс дары барбы деп,
Өзүндү дагы алдайсын.
Булутка жетпесен дагы,
Бучкактууну кармайсын.

Акча деген балекет,
Аялына жактырган.
Айттыrbай кайсы маалда,
Алдында ысык аш турган.
Акча балээ жок болсо,
Аялына кас кылган.
Арылдал беттен алганда,
Аябай ичиp мас кылган.
Ал эмес кээде бул акча,
Көзүн боёp заматта,
Айрып койгон жакшындан.
Абайлап кармап жүрөлү,
Акча деген балээни,
Хан менен бекти азгырган.

ЭРКИНДИК КЕЛДИ ДЕП КОЙСО

Эркиндик келди деп койсо,
Энелер бар эсирген.
Өз үйүнө токтобой,
Өзүнүн баркын кетирген.
Көп жамандап жакынын,
Көңүлдүн нурун өчүргөн.
Көчөмө-көчө кыдырып,
Көрүнөө ушак көчүргөн.

Анда да ойлойт кээ бирөө,
Алладан болсун не күнөө.
Алганы менен баласы,
Алардын жакпайт көөнүнө.
Жемелеп жаман сөз айтып,
Жеткирип ииет сөөгүнө.
Автобус сымак сабалап,
Айылдан айыл аралап.
Балакет баскыр ушактап,
Балдарын кылат жаман ат.
Алты уулун бирдей кактаган,
Алтооно бирдей батпаган.
Прокурор сотту кыдырып,
Бир жерде тынчып жатпаган.
Жалгызын кууруп кактаган,
Жай алып тынчып жатпаган.
Келинин, уулун жамандап,
Кезиттин баарын аттаган.
Азыркы ёскөн жаш балдар,
Аларга сырын бербегин.
Андайдын алып өрнөгүн,
Алардай боло көрбөгүн.

Эркиндик деген заманын
Эл таппас бекем жерде окшойт.

Манастан кийин теңчилик,
Мына эми араң келди окшойт.
Эркиндик тийсе аша чаап,
Эндооз болуп жатабыз.
Ойлобой сүйлөп лапылдап,
Ооз менен мылтық атабыз.
Ооздогу тилге ал жетпейт,
Ошого кәэде капабыз.

Колунан качан келбекен,
Колтукташып әл менен.
Оозунда тили он метр,
Ойнотуп турат дембе-дем.
Таш баләэ келбей колунан.
Тактыга колун сермеген,
Тузга окшоп майга ээрибей.
Өз эмес жатка ээриген.

Эл ичинде кеп чоюп,
«Эркиндик мына» деп коюп.
Эси жок кәэ бир чиновник,
Эшекче турат жеп коюп.
Жоюш керек талкалап,
Жоготуш керек бомбалап.
Жоголбосо андайлар,
Жоонойо берет кайкалап.
Бүгүн майрам, той дечи
Тойдо да болот ый дечи.
Араанын ачып алганды
Алкымы бузук, тый дечи.
Калысы жокту сой дечи,
Каматып ийем кой дечи.

Эркиндиктин баасын,
Арзанданып ийбейби.
Ынтымак-ырыс качпасын,

Ыңы менен сүйлөйлү.
Байкуштарды кара деп,
Башка улуттар күлбөйбү.
Күштай таптап алалы,
Кулпундуруп багалы.
Билип баркын сактайлы,
Билбegenди тилдейли.
Ушу келген бактыны,
Учуруп ийип жүрбөйлү.

КАЙРАН ЭЛИМЕ

Жети баштуу ажыдаар,
Соруп турду элимди.
Жаман аттуу кылышты,
Жакшынакай келинди.
Абийир, кызмат сатылды,
Аксынын эли атылды.
Акырында өлкөнүн,
Ар-Намысы чачылды.
Тоодой жеген кутулду,
Тоок уурдаган тутулду.
Айланайын сот-поттор,
Алты жылы окуткан,
Адилеттик ушулбу?!

Ойлосом жетпейт акылым,
Ошону айтып жатырмын.
Шайлладык эле Аскарды,
Ушинтеби иштин акырын?!

Билгендей баарын апкелип,
Бир туугандарын, жакынын.
Айлампа бийлик, дүнүйө,
Акыры берди катыгын.
Ач жүрүп тойсо ошентет,
Айтканда сөздүн ачыгын.

Айласы кетип күн бүтүп,
Акыры качты жашыруун.
А бирок таштай качыптыр,
«Апенди» Осмонакунун.
Он жылдан ашык беркини,
Ойлосок кыргыз тентиди.
Онкоңдоп кеткен бийликтин,
Оркоюп калды кемтиги.
Айткан эле үч жылда,
Швецария кылам – деп,
Аткарбай кетти шертини.
Ордолуу кыргыз эл калып,
Орустар болду төркүнү.
Болору болду айтарым,
Болочок бийлик байкагын.
Калктын күчү сел деген,
Кантарып салат эл деген,
Кармаса кокус шайтанын.
Акынга кулак салгандар,
Адилет бийлик алгандар.
Айтканды ойго алсаңар.
Оркойуп турса көрүнүп,
Оозанбас кандай адам бар.
Ар-Намысын жалмаган,
Акимдерди жандаган,
Арада «дүжүр» чалдар бар.
«Ата» – деп алган андайды,
Андан да өткөн жандар бар.
Эл башчыга жагынып,
Элжириген чалдар бар.
Кемпиринди урайын,
Келжириген чалдар бар.
Тирүсүндө жатпаган,
Тилин кайрап какшаган.
Элдин көбүн жамандап,
Эшигине жатты анан...

Канчыгын да мактаган.
Эрип кете таштаган.
Отко салсан күйбөгөн,
Сууга салсан акпаган.
Сак боло көр мындайдан,
Совсем булар башка адам.

Башкаруучу биттен көп,
Басып жүргөн иттен көп.
Оп тартышып жегендер,
Океанда киттен көп.
Эки көзү канталап,
Эшек мүнөз чалкалап.
Өлө-тала элин жеп,
Өзүн калган хан санап.
Айлыгы аз тамы көп,
Акча, дүйнө жагы көп.
Арам дүйнө жыйгандын,
Арбын калган саны көп.
Сводкасын бере албайм,
Сволучтар дагы көп.
Баскан дүйнө табылса,
Байлыктары алынса.
Баары келип ортолук,
Банкаларга салынса.
«Башым аман калса» деп,
Баякелеп жалынса.
Пенсия, айлык көбөйсө,
Берилчү нерсе кенеңсө.
Аз алгандын баарысы,
Алдыңкыга тенелсө.

Кара аламан кыргыздын,
Канчасы жүрөт казакта.
Кара жанын карч уруп,
Кайышып жүрөт азапта.

«Каракул» болуп аталып,
Калышып жүрөт мазакта.
Темселешип жан багып,
Тентишип жүрөт оруста.
Канаты сынган каргадай,
Картаңдар калды конушта.
Ал тургай калған малынды,
Алып шылтоолор штраф,
Ак үйге улуп ит карап.
«С» тамгадай ийрейип,
Сүйрөдү тачка балдарын.
Таштады беле талаага,
Тапкан үй-жай, мал-жанын.
Өлтүрдү беле аялдар,
Өмүрлүк сүйүп алганын?!
Агерде айтсак тик карап,
Аракка толгон бүт тарап.
Аябай арак синиптири,
Ак сөздү айтсак көзүнө,
Азырга чейин жыт калат.
Ак үйүн арак жыттанат.
Ал тургай мурдун чүйүрүп,
Ал жакка улуп ит карап.
Ак үйүн арак жыттанса,
Айтқыла кайдан күт калат?!

Биринчи шору кыргыздын,
Билсенер азыр арактан.
Аракка калды тең келбей,
Аркырап суулар шар аккан.
Адамдар көзгө элестейт,
А дүйнө кетип бараткан.
Ақынга кулак салгандар,
Башкарсам деген биттен көп.
Башы ийинде, буту айры,
Көзү тойбой жутунган,
Көр дүйнөнү күткөн көп.

Аял, катын көбөйдү,
Ар кай жакка урунган.
Акча берсе пикетте,
Ар кандаі болуп кубулган.
Ачуусу келе калса эле,
Ак үйдү карай жулуңган.
Мурун,
Ак үйдү укчу кулагым,
Ачыгын айтып турамын.
Бакырчактар жулуңса,
Башкалардын алдында,
Башымды салып, сынамын.

Арак зоодду жойдуруп,
Асып койгон көчөде,
«Аюну» алып койдуруп,
Демилге болсо деп тилем,
Дегеле Ақ үй тараңтан.
Токтотуп баарын кайтканда,
Тормуз тәэп ойду айтканда.
– Алам – деп келбей бийликке,
– Багам – деп келсе бийликке.
– Табам – деп келбей бийликке,
– Жагам – деп келсе бийликке.
– Жыям – деп келбей бийликке,
– Тыям – деп келсе бийликке.
– Кырам – деп келбей бийликке,
– Угам – деп келсе бийликке.
– Турам – деп келбей бийликке,
– Жылам – деп келсе бийликке.
Тұндук, тұштұқ дегенге,
Болбой келсе бийликке.
Тұбұн тұшқұр жашоодо,
Көкбет келсе бийликке.
Калыстықтан айрылып,
Канғыраган әл турат.

Кандай болуп кетет деп,
Жалдыраган эл турат.
Бир көрөлү баарын –деп.
Биримдиктүү эл турат.
Бир үй болуп чогулуп,
Бир түндүктүү эл турат.
Ушуну айтсам мен эми,
Угуп тургула эл эми.
Кармайлы бийик туу кылып,
Калыстык деген немени.
Көптүн мүлкүн ашаса,
Көзүнөн чыксын жегени.
Алкымы бузук андайдын,
Абийирин гүлдөй төгөлү.
Аялы кошо бийлесе,
Андан да жаман сөгөлү.
Абийирдүү болсо жакшылар,
Адилет болсо башчылар,
Алдына төөдөй чөгөлү.
Энди айтсам ката болбойбу,
Эми биз туура ойлойлу.
Эмики болчу башчыны,
Эки мөөнөт чойбойлу.
Эки мөөнөт болгондо,
Элин салып ойронго,
Кууратат экен баарысын,
Курсагы мыктап тойгондо.
Бир эле мөөнөт шайлайлы.
«Көнбөймүн» десе андайга,
Көчүккө тээп айдайлы.
Аялы алса бийликти,
Анысын кошо жайлайлы.
Аргасыз оору күчөдү,
Авгандан жолун караткан.
Турмушу элдин онолуп,
Быйманды берсе жараткан.

Аябай тартип күчөсө,
Айрыкча Ак үй тараптан.

Ойлосом кыргыз дастан эл,
Он төрт жыл баләэ баскан эл.
Акыры коркуп журтунаң,
Ажосу чычып качкан эл.
Аманбы зорго кутулган,
Амалкөй, митаам тастан эл.

Кызыктай болду тап-таза,
Кытайлар келип чаппаса.
Ит эле болду тап-таза,
Италия чаппаса.
Качса анан туура демекпиз,
Капыстан душман каптаса.
Маселен Гитлер шерменде,
Маскөөгө кирип келгенде.
Качпастан турду Сталин,
Кайратын берип элдерге.
Данк калды кайран баатырдан,
Тарыхты айтып келгенде.
Он жылдан ашык беркини,
Ойлосок кыргыз тентиди.
Онкондон кеткен ажонун,
Оркоюп калды кемтиги.
Ордолуу кыргыз эл қалып,
Орустар болду төркүнү.
Каралап журтун жээриген,
Кара өзгөй кашчу элиnen.
Кор тутуп журтун жээриген,
Коркоктор качат элиnen.
Шектенип журтун жээриген,
Шерменде качат элиnen.
Жети баштуу ажыдаар,
Жеп-жуутуптур жеримди.

Тетири сыйрып терисин,
Тентиретип әлимди.
Жаманаттуу кылды окшойт,
Жакшынакай Кеминди.
Ойлосом жетпейт ақылым,
Ошону айтып жатырым.
Президент кылып туугандар,
Шайладык беле катынын.
Бийликке баарын апкелип,
Бир туугандарын, жакынын.
Айлампаш дүйнө ошентип,
Акыры берди катыгын.
Ач жүрүп тойсо ошентет,
Айтканда сөздүн ачыгын.
Көп мүлкүн ушинтип ашайбы?!
Көрүнө көзү кашайды.
Алтынын аттай болсо да,
Абийри иттей басайды.
Көпчүлүк жүзүн көрө албай,
Көр чыгчкан болуп жашайбы?!

Качса, койсо мейличи,
Калгандин камын жейличи.
Азаматтар кыргызда,
Аман болсун дейличи.

ОРГАНДАГЫЛАРГА

Сот, прокурор досторум,
Соо ишке бутту тоспогун.
Соопчулук үчүн иштейли,
Сорпону сүткө кошпогун.
Сурагың болсо тараза,
Сунулат дайым кош колум.

Арамдык пейил жуулса,
Аксымдык адат қуулса,
Каран калган өктөмдүк,
Кан буугандай буулса.

Аткарчу иштер такталса,
Актай таза аткарса,
Ачыгын айтып калыстар,
Азамат эрлер макталса.
Улuu, кичүү сыйлашып,
Урматташуу сакталса.

Кашайып качып токчулук,
Каатчылык менен жокчулук,
Балекет баскыр келди эле,
Барчылык качты кошкуруп.
Алдыда жакшы үмүттөр,
Алыстап барат создугуп.

Көбөйдү ууру, кескилер,
Көрүнө тамды тешчүлөр.
Жайынча жаткан мүлкүндү,
Чөнтөктөй сыйпап кетчүлөр.
Жокчулук чыкса бир жактан,
Жоодон да жаман көптүнөр.

Генерал баштап баарың ук,
Кер мурут жигит, карың ук.
Кайдыгер кароо жарабайт,
Замана турса тарылыш.
Иштеги тартипсиздиктен,
Иштейли жалпы арылыш.

Органдын иши чырга бай,
Органдын ич ырга бай.
Алдыга жылбайт ишибиз,

Ар бириң калыс ылгабай,
Мекенге қызмат қылалы,
Милийса наамын булгабай!

ЖАРАТЫЛЫШ ТЕРМЕСИ

Жаратылыш байлыгын,
Жалпыга айткан жардыгым,
Ардактайлы күтөлү,
Ала-Тоонун сандыгын,
Жанғактын кени Дашманда,
Жанғак терген адамдын,
Эки көзү асманда.
Жанғагын терсең ченем жок,
Жараткан экен кең дүйнө,
Жаңылбай айтсам тилим шок.
Толгон токой, гүл жемиш,
Арстанбапка бүткөнбү.
Араласаң бир бейиш,
Ақын болсоң алтымыш,
Аралаш жемиш багын айт.
Асманда күн көрүнбөйт,
Асемге бүткөн жагын айт.
Алча менен алмасы,
Ак пери қыздын бетиндей,
Айыгат жүрөк талмасы.
Алмурут менен карагат,
Адамдар мындан дары алат.
Долоносу тизген мончоктой,
Кызыл, сары түрү бар.
Ар кимди койбайт ойлонтпой,
Айбансары дары дейт,
Жеген адам онолот,
Эптең пулга саткан бар.
Эркелеп ойноп жаткан бар,

Тойбой мерген онбой кал,
Тала донуз көрүнсө,
Тазалап атып куудунар.
Эрмектеп атып кырышып,
Оттогон жерин буудунар.
Этин жеп, майын саттынар,
Эмине пайда таптынар?
Корукчу чыкса токайдон,
Коркайтуп мылтык каттынар,
Короодо койду баккансып,
Коктуга барып жаттынар,
Корголоп баскан селт этип,
Коёнду кошо аттынар.
Кыранга чыгып оттосо,
Бекинер жерин табалбайт.
Мылтыгын мерген октосо,
Аркар, кулжа көрүнбөйт,
Ала-Тоодон кеткенби,
Тозоттон тосуп атышып,
Түбүнө мерген жеткенби.
Бугулар кайда билинбейт,
Бурулуш тоону ашканбы.
Бизди кырып салат деп,
Мергенден безе качканбы.
Илбирстер да аз тукум,
Издешет жемин зоолордон.
Булар да барат азайып,
Мергенчи деген жоолордон.
Сүлөсүндөр тоо көркү,
Суусар, кундуз ушулар,
Ар бир жанды сактаган,
Ала-Тоонун куту бар.

Ал ошо кутту учурбай,
Жүрсөк боло кутурбай.
Каргап коёр бекен дейм,

Калыс, таза болбосок,
Касиетүү ушул жай.
Быйык нерсе болбойт го,
Тууган жердин тузундай.
Жаныбары болобу,
Көрүп уул, кызындай,
Жалбырагы болобу,
Сабагынан сызылбай...
Ар ким көздөй сактасак,
Бар тилегим ушундай.

АСЫЛКЕЧ БОЛСОК

Адамдын пейлин эритип,
Аргендей мукам сүйлөйсүн.
Арканан жүрсөм жалынып,
Алтынным неге сүйбөйсүн.

Кыранга тийген күндөйсүн,
Кып-кызыл ачык гүлдөйсүн.
Кыялымды толкутуп,
Кашкая карап сүйлөйсүн.
Кылышыңды мен эстеп,
Кыйналып жүрсөм билбейсин.

Жадырап тийген күндөйсүн,
Жайнаган жашыл гүлдөйсүн.
Жанымдын жармын эритип,
Жалжылдал карап сүйлөйсүн.
Жалынып жүрсөм артындан,
Жалжалым неге сүйбөйсүн.

Агарып аткан тандайсын,
Ак үйде күйгөн шамдайсын.
Атайлап жанып мен үчүн,

Ааламга келген жандайсын.
Акыретти болжошуп,
Асылкеч болсок кандаисын.

Кыярып аткан таңдайсын,
Кыяга чыккан талдайсын.
Кыйылып карап «кош» десен.
Кылкылдан баткан айдайсын.
Кыяматты болжошуп,
Кыйышпас болсок кандаисын.

Жараткан берсе жардамды,
Дагы әле көрсөм калганды.
Эгем бир а берсе жардамды,
Эми деле көрсөм калганды.

Кудайым берсе жардамды,
Кубанып көрсөм калганды.
Алла бир а берсе жардамды,
Айланып а көрсөм калганды.

КУЙРУЧУККА АРНАЛГАН КЕЧЕДЕ БЫРДАГАНЫ

Атактуу байлар кой баккан,
Акылман Күкен ой баккан,
Атактуу байлар «эт» баккан,
Ал эми Күкен кеп баккан.
Дарданпоз далай көпкөндүн,
Дамбалга башын каптаган.
Кыйын иш келген колунан,
Кыргыздан чыккан олуюм.
Кармата берген тапканын,

Кайырчы чыкса жолунан.
Бектерин сүрдөп жалтанган,
Белгилүү жерде жар салган,
Ат коюп сүйлөп ар кимге,
Ар кандай «сүрөт» тарталган.

Жоругун туура жазалбай,
Жобурап жүрдүк базардай.
Чогултуп баарын өзүндөй,
Чоң жазгыч чыкса жазаарга-ай.
Куйручук жаткан күмбөзгө,
Сыйыныш керек мазардай.

БООГАЧЫ ЖӨНҮНДӨ ҮРДАГАНЫ

Атбашы болгон урааны,
Акмоюн, Акмуз турагы.
Акбосого Аксайда,
Айланган жаштык курагы.
Жаагынан элге куюлуп,
Жаралган ырдын булагы.
Жаш кары дебей тандантып,
Жадабай уккан кулагы.
«Арбын аял алды» деп,
Алыска кеткен айдалып,
Азапка башы байланып,
Ак калпак элдин улары.

Абосого, Кындардан,
Аргендей үнүн тындарган.
Анан да күчөп алганда,
Аккан суу болуп тынбаган.
«Ай тийген тоонун боору» – деп,
Алчылап кимдер ырдаган?!
Өнөрү синген элине,

Өрнөгү калган жерине.
Таптаза тунук аванды,
Табигат берген дээрине.
Калк ичин калыс қыдырып,
Кадыры арткан көрүнө,
Ошондуктан Болуш деп,
Олтурган элдин төрүнө.
Карасын, ағын тактаса,
Кары-жаш бирдей мактаса,
Калыстык эмес, эмине!
Көралбай анан көр тууган,
Көрүнө кууган жер суудан.

БАЙДЫЛДА САРНОГОЕВГЕ ЫРДАГАНЫ

Жүрөктүү, алгыр айбандан,
Жүз эссе күчтүү тайгандан,
Жорудан туулат Кумайык.
Бүктөгөн тооктой аюуну,
Бүркүттөн чыгат Буудайык.

Тулпарды салбас астыга,
Тайбуурул менен Акула,
Кернейдей кенен олкосу.
Учасы менен арканын,
Болгон дейт жиксиз ортосу.

Азыраак чымын бар болсо,
Аракет кылган жан болсо,
А мүмкүн болор жакшы акын.
Жогорку тулпар, кыраандай,
Жаралат чанда накта акын.

Ошонун бири Байдылда,
Ордолуу кыргыз айлында,

Накта акын болуп төрөлгөн.
Апандын жатып ичинде,
Алладан болгон көрөнгөн.

Ааламдын түрлүү калкы бар,
Акындын ар бир, алпы бар,
Алардын бири өзүнсүн.
Ак калпак акындарынан,
Айрыкча өзүн көзүрсүн.

ОРОЗО ЖӨНҮНДӨ ҮРДАГАНЫ

Жалпы агайын, баарыңар,
Оозу бек күндүн акырын,
Ооз ачып тосоор маалыңар.
Тар заман кезде тагы бар.
Тамакка үнөм жагы бар.
Ойлонткон оор күндө да,
Орозо жандын шаңы бар.
Орозо туткуң бул кезде,
Ошентип жашы-карыңар.
«Чыпқадан» өтүп каныңар,
«Чыкырдан» деңен арылар
Беш парздын бири орозо,
Бекерден бир ай дарылаар.
Кардыңды такыр ачырбас,
«Касиет» деген дары бар.
Кеп айтсам кәэ ир карылар,
Кежендей мага таарынар:
— Кезерип эмне кылам? — деп,
Кежейип келген чагыңар.
Тобосуз жүрсөн тиякта,
Тозокко түшөр жаныңар

«Бабайлар» ойго алынар,
Башына селде чалынар
Аракты карай жутунбай.
Ақыл-эс менен карынар.
Арада жаштар бузулду,
Аларды жолго салынар.
Бар болсо бир аз майынар,
Бармактай камыр табылар.
Багышта куран арбакка,
Баш, жанга сооп анынар.
Батасы менен көгөрткөн,
Бакайдын бизге каны бар.
Жетишипес заман каары бар,
Жетимдин айтар зары бар.
Жесирдин алын ойлогун,
Жетиштүү жандар баарынар.
Желпинбей ага карындаш,
Жетсе эгер намыс, арынар.
Кайрымдуу болуп жүрүнөр,
Кайрылып динге кириңер.
Кетпегин болуп атеист,
Келмеге келсин тилинөр.
Ыйык иш кылган бабадан,
Ыймандуу болсун дилинөр.
Бар болсо эгер ыйманын,
Бардык эл бирдей сыйлагын.
Кара өзгөй болуп, журт бөлүп,
Кастыкты бойго жыйбагын.
Тараган досту, тууганды
Тамырын жулуп кыйбагын.
Анда эми өттү ай башы,
Ар кимдин жетсин байга ашы.
Каатчылык күнгө карабай,
Казандын керек кайнашы.
Арбакка куран багышта,
Ар жанга сооп пайдасы.

НАМЫС

Чабандестер «чу» дээр кезин күтүнүп,
Сай күлүктөр сапта турду тизилип.
Старт... анан, атырылып жөнөштү,
Көргөн зымдар кеткен сымал үзүлүп.

Аткан октой алга зуулдап атылып,
Түяктарын жол жонуна матырып.
Көбүк чыгып көзү жайнап баратат,
Күчсүздөрү күчтүүсүнө баш уруп.

Айлампада жандоочудай айланып,
Арыштар да жанагыдан жайланаң.
Каркыралар көктө каалгып учкандай
Каректерге желе тартып байланып.

Анан, кайра үч-төрт күлүк узады,
Артта калып «чабдар кашка» ызалуу.
Арыш керет, бирок жолу арбыбайт
Аяктары турган өндүү тушалуу.

Мына эми бир айлампа калганда,
Жалын чыгат этинен да, кандан да.
Чубалды жол артка жылдыз учкандай,
Жебе болуп желди жиреп алганда.

ТУШУНДУРМӨЛӨР:

1. БЕШИК ҮРҮ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

2. ЭНЕМЕ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

3. ЭЛДИН КЫЗЫ – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

4. САГЫНЫЧ – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

5. СЕЛКИГЕ – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

6. ЖАМЫЙЛА – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

7. САГЫНАМ – Токтосун Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997, – 585 бет) топтуунан алынды.

8. ТАПТЫМ ДЕП СЕНДЕЙ АСЫЛДЫ - Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

9. АР КИМДИН КЫМБАТ ӨЗ ЖАРЫ, ФРУНЗЕНИН КЫЗДАРЫ АЙ!, ЫНАГЫМ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

10. АСЫЛ ЖАР – Токтосун.Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр. (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

11. КҮКҮГӨ – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

12. ЖАШТЫК ЫРЫ – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

13. ӨЗҮН БИЛГИН - Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

14. АК КЕПТЕР – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

15. КАТКА ЖООП, ГУЛЖАН, МЕН АШЫК, МЕН БОЛСОМ СЕНИН ЭРМЕГИН, КУРБУЛУК – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

16. ЧЫНАРЫМ – Токтосун.Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр .(Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

17. ТЕГЕНЕ – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

18. АКБУУРА, КАШКАР БАГЫ - Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

19. СУУК ДӨБӨ, КӨЛҮМ, СЕН КӨРКӨМ КӨРҮНДҮҢ – Токтосун.Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

20. ШАЙДАН, АЛТЫН КӨЛ, ТЕГЕНЕМ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

21. МОСКВА, ФРУНЗЕМ – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

22. АЙЫЛЫМ МЕНИН АРДАГЫМ – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

23. ЖАНЫ-ЖОЛУМ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

24. ТАЛДЫ-СУУМ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

25. СОН-КӨЛ, ЫСЫК-КӨЛ, ТАШ-КӨМҮР – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

26. КЫШТАГЫМ – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

27. ТООНУН СЫРЫ – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

28. АКЫНДЫ КУТТУКТОО - Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

АЛЫМКУЛГА, ОСМОНКУЛГА, КАЛЫК АТАМА АРНОО, НЕБЕРЕМЕ – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

29. ЫСМАЙЫЛ БОРОНЧИЕВГЕ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

30. САГЫНГА - Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

31. ЭЖЕЛЕРИМ, АГАЙЛАРЫМ, АКМАТКА ЭСТЕЛИК, АСКАНЫ БУЗГАН ЖИГИТКЕ, КУРБУЛАРГА ЭСТЕЛИК – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

32. ТОРГОЙ - Токтосун.Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

33. КАПЧЫГАЙ, ЖАШЫЛ ТОКОЙ – Токтосун.Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

33. ЧЫНАР, ЖАЗ КӨРКҮ – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

34. БИР КОЛХОЗДУН ЖЕРИН КӨРҮП - Токтосун..Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

35. МЕНИН ЭЛИМ, МЕНИН ЖЕРИМ, БАДАМ ГУЛУ, ШООКУМ ТАРАЙТ – Токтосун.Чыгармалар,айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

36. ЭМГЕК, ТИЛЕК – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

37. БАКЫТ КАЙДА? – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

38. ТУУ БОЛУП ТУРСУН ЭМГЕГИН, МУЗЫКА - Токтосун.Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

39. КУПЛЕТТЕР, ЖАҢЫ ЖЫЛ – Тыныбеков Токтосун Туулган жер. (Ырлар. – Ф., «Кыргызстан», 1973.) китебинен алынды.

40. ЧАЛГЫЧЫ, УСТА, ЖАНЫ ЖЫЛГА – Тыныбеков Токтосун Биринчи эмгек. (Ырлар жыйнагы. – Ф., «Кыргызстан мамлекеттик басмасы», 1954) китебинен алынды.

41. ТЫНЧТЫК ЖАНА СОГУШ – Тыныбеков Токтосун Тилек. (Ырлар. – Ф., «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960.) китебинен алынды.

42. КУТ БОЛСУН МАЙ МАЙРАМЫҢ – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр (Түзгөндөр: А.Жусупбекова, А.Акматалиев – Бишкек.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997. – 585 бет) топтомунан алынды.

43. АШЫРАЛЫ АЙТАЛИЕВДИН чыгармалары Женишбек Токтобеков түзгөн Ашыке. Ырлар, айтыштар, эскерүүлөр, маектер, арноолор (-Б.: «Тураг», 2010. – 244 б.) деген китептен алынды.

44. ЖАНЫ АЙЫЛ, АҚЫНДЫН ЖЕРИ – Турсуналиев Эстебес Ақын үнү (Ырлар жыйнагы. – Ф.: «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960, 53 б.) жыйнагынан алынды.

45. КАЙЫНДЫ – Турсуналиев Эстебес Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) жыйнагынан алынды.

46. БЕШ-ТАШТАН КӨРДҮМ БААТЫРДЫ, БААТЫРДЫН АЙЫЛЫ, ЭМИ КӨРЧУ ЧАТКАЛДЫ – Турсуналиев Эстебес Ыр- өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

47. СОН-КӨЛ – Турсуналиев Эстебес Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

48. АКСАЙ-АРПА, БИЗДИН ЭЛ, АСМАНДА – Турсуналиев Эстебес Ақын үнү (Ырлар жыйнагы. –Ф.: «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960, -53 б.) жыйнагынан алынды.

49. ЖАЙЛООНУН КӨРҮНҮШҮ, СУУСАМЫР, КЕНЕС-АНАРХАЙ, ЖЕРГЕ-ТАЛ (Тажикстан) – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

50. ЭЛ КАЗЫНАСЫНАН – Турсуналиев Эстебес. Кайынды (Ырлар – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) жыйнагынан алынды.

51. ЖОЛДО – Турсуналиев Эстебес Акын үнү (Ырлар жыйнагы. –Ф.: «Кыргыз мамлекеттик басмасы», 1960, 53 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

52. ЫСМАЙЫЛ АҚЫНДЫ ЭСКЕРҮҮ, МУРАТБЕК 70 ЖАШТА, ЧЫҢГЫЗ 50 ЖАШТА, НАСИР 50 ЖАШТА – Турсуналиев Эстебес Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

53. КЕНЕНДИ КУТТУКТОО – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) жыйнагынан алынды.

54. ЖЕНИЖОКТУН 140 ЖЫЛДЫГЫН ЭСКЕРҮҮ, БАЙДЫКЕМЕ – Турсуналиев Эстебес. Тандалма (Баш сөзүн жазып, түзгөн А.Өмүрканов. Б.: «Алтын тамга», 2007, 200 б.) жыйнагынан алынды.

55. РАЙКАН, ЗАМАН ЖАРЧЫСЫ, ОСМОНКУЛ АБАМА – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) жыйнагынан алынды.

56. ДОСУМА , ЭЛҮҮ ЖАШКА, БИР ТУУГАН КАЗАК ЭЛИНЕ – Турсуналиев Эстебес. Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

57. ЧЫҢГЫЗГА – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 93 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

58. ШЕКЕРБЕККЕ – Турсуналиев Эстебес. Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

59. РАЙКАН ДОСУМ ЖӨНҮНДӨ, ЭЛДИК УУЛГА, РАЗЗАКОВ ИСХАКТЫ ЭСКЕРҮҮ, ТОЛКУН КЫЗЫМА – Турсуналиев Эстебес. Тандалма (Баш сөзүн жазып, түзгөн А.Өмүрканов – Б.: «Алтын тамга», 2007, 200 б.) жыйнагынан алынды.

60. САЙРА ЭЖЕ – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

61. БЕЙШЕБАЙ КАРЫЯ – Турсуналиев Эстебес. Акын үнү (Ырлар жыйнагы. – Ф.: «Кыргыз мамлекетттик басмасы», 1960, 53 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

62. АТА САЛТЫН БУЗБАЙЛЫ, ӨНӨР ЖОЛУ, ӨТКӨНДӨРДУ СЫЙЛАЙЛЫ – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

63. БЕЙШЕБАЙ КАРЫЯ – Турсуналиев Эстебес. Акын үнү (Ырлар жыйнагы. – Ф.: «Кыргыз мамлекетттик басмасы», 1960, 53 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

64. ТОНДУН СЫРТЫНДАГЫ МАЛЧЫЛАРДЫН МАЙРАМЫ, НУРЛАНЫМ, ЭЛ АЛДЫНДА УЧУРАШУУ, ШВЕЦИЯГА БАРГАНДАГЫ УЧУРАШУУ – Турсуналиев Эстебес. Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

65. ЖАҢЫ ЖЫЛДЫК КУТТУКТОО, КУТТУКТОО, АЭРОПОРТТУ АЧКАНДА, ЖАҢЫ ФИЛАРМОНИЯДА ҮРДАЛГАН ЫР – Турсуналиев Эстебес. Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

66. ЖАМБУЛДУН МУЗЕЙИ – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) жыйнагынан алынды.

67. ТУРУКСУЗ КЭЭ БИР НААДАНДАР, ЖАЛААЧЫ МЕНЕН УШАКЧЫ – Турсуналиев Эстебес Кайынды (Ырлар. – Ф.: Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

68. ТАМЕКИ – Турсуналиев Эстебес. Акын үнү (Ырлар жыйнагы. – Ф.: «Кыргыз мамлекетттик басмасы», 1960, 53 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

69. АСКЕРДЕГИ БАЛАМА САЛАМ КАТ – Турсуналиев Эстебес Кайынды (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан басмасы», 1981, 104 б.) ырлар жыйнагынан алынды.

70. ЖЫЛҚЫЧЫ КЕЛИН – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) жыйнагынан алынды.

71. ТУРГУНБЕК АКЕНИ КОЮП ЖАТКАНДА КОШТОШУУ Турсуналиев Эстебес. Таңдалма (Баш сөзүн жазып, түзгөн А.Өмүрканов –Б.: «Алтын тамга», 2007, 200 б.) жыйнагынан алынды.

72. КӨПҮРӨ – Турсуналиев Эстебес. Ыр өмүрүм (Ырлар. – Ф.: «Кыргызстан», 1978, 228 б.) жыйнагынан алынды.

73. ТУУГАНБАЙ АБДИЕВДИН чыгармалары Бактыгүл Чотурова түзгөн Залкар ақын – Тууганбай. Ырлар, айтыштар, эскерүүлөр, маектер, арноолор (Б., 2012. – 244 б.) деген китептен алынды.

74. КҮЙРУЧУККА АРНАЛГАН КЕЧЕДЕ ҮРДАГАНЫ, БООГАЧЫ ЖӨНҮНДӨ ҮРДАГАНЫ, БАЙДЫЛДА САРНОГОЕВГЕ ҮРДАГАНЫ, ОРОЗО ЖӨНҮНДӨ ҮРДАГАНЫ, НАМЫС – Тууганбай Абдиев Залкарлар, замандаштар, чонкolor, айтыштар (Б., 2004. – 360 б.) деген китептен алынды.

МАЗМУНУ

ТОКТОСУН ТЫНЫБЕКОВ

БЕШИК ҮРҮ	8
ЭННЕМЕ	8
ЭЛДИН КЫЗЫ	9
САГЫНЫЧ	10
СЕЛКИГЕ	10
ЖАМЫЙЛА	11
САГЫНАМ	12
ТАПТЫМ ДЕП СЕНДЕЙ АСЫЛДЫ	12
АР КИМДИН КЫМБАТ ӨЗ ЖАРЫ	13
ФРУНЗЕНИН КЫЗДАРЫ АЙ!	14
ЫНАГЫМ	15
АСЫЛ ЖАР	16
ҚҰКУҒӨ	17
ЖАШТЫҚ ҮРҮ	17
ӨЗҮҢ БИЛГИН	18
АК КЕПТЕР	19
КАТКА ЖООП	20
ГҮЛЖАН	21
МЕН АШЫҚ	22
МЕН БОЛСОМ СЕНИН ЭРМЕГИҢ	24
КУРБУЛУК	25
ЧЫНАРЫМ	25
ТЕГЕНЕ	26
АКБУУРА	27
КАШКАР БАГЫ	29
СУУК ДӨБӨ	29
КӨЛҮМ, СЕН КӨРКӨМ КӨРҮНДҮҢ	30
ШАЙДАН	31
АЛТЫН КӨЛ	32
ТЕГЕНЕМ	32
МОСКВА	34
ФРУНЗЕМ	35
АЙЫЛЫМ МЕНИН АРДАГЫМ	35
ЖАҢЫ-ЖОЛУМ	45
ТАЛДЫ-СУУМ	45

СОН-КӨЛ	46
ЫСЫҚ-КӨЛ	48
ТАШ-КӨМҮР	50
ҚЫШТАГЫМ	51
ТООНУН СЫРЫ	52
АҚЫНДЫ КУТТУКТОО	53
АЛЫМКУЛГА	54
ОСМОНКУЛГА	58
КАЛЫҚ АТАМА АРНОО	61
ЫСМАЙЫЛ БОРОНЧИЕВГЕ	65
НЕБЕРЕМЕ	66
САГЫНГА	67
ЭЖЕЛЕРИМ, АГАЙЛАРЫМ	67
АКМАТКА ЭСТЕЛИК	68
АСКАНЫ БУЗГАН ЖИГИТКЕ	71
КУРБУЛАРГА ЭСТЕЛИК	71
ТОРГОЙ	72
КАПЧЫГАЙ	73
ЖАШЫЛ ТОКОЙ	73
ЧЫНАР	74
ЖАЗ КӨРКҮ	74
БИР КОЛХОЗДУН ЖЕРИН КӨРҮП	76
МЕНИН ЭЛИМ, МЕНИН ЖЕРИМ	77
БАДАМ ГУЛУ	79
ШООКУМ ТАРАЙТ	79
ЭМГЕК	80
ТИЛЕК	80
БАҚЫТ КАЙДА?	81
ТУУ БОЛУП ТУРСУН ЭМГЕГИН!	82
МУЗЫКА	83
КУПЛЕТТЕР	83
ЖАҢЫ ЖЫЛ	86
ЧАЛГЫЧЫ	91
УСТА	91
ТЫНЧТЫҚ ЖАНА СОГУШ	92
КУТ БОЛСУН МАЙ МАЙРАМЫҢ	93

АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВ

ЖЫЛКЫЧЫ	104
НАРЫНДАН КАТ	105
ЭЛ АЛДЫНДА КЕЛЕТ ҮРДАГЫМ	106

БИЗДИН АЙЫЛДА	106
АК ШООКУМ	107
ЫРЫСКАН	108
ТАППАЙ ЖУРӨМ	109
МОЛДОБАСАН КАРЫГА	110
КОМПОЗИТОР КАЛЫЙГА	111
КҮЙЫЛБА	113
САГА	113
БУРАНА	113
ТЕРМЕ	114
МЫСКАЛГА	116
КОШ, МЫСКАЛ!	117
ОШТО	119
САТКЫН КАРЫГА	120
ЖЫЛ УЗАТЫП, ЖЫЛ ТОСУУ	122
КУРУЛТАЙГА КЕЛГЕНДЕР	124
АЯШАТ ОКШОЙТ	125
МУРАТААЛЫ	126
ЗАМАН	132
АСЫЛБЕК АГАНЫ ЭСКЕРҮҮ	132
ЖОЛОГУГУШУУ	135
РАХМАТУЛЛАГА	138
ЖАҢЫ ЖЫЛ	140
САЛАМДАШУУ	145
ЭСТЕН КЕТПЕЙТ	149
АШЫКЕ ӨЗҮНҮН 80 ЖЫЛДЫК	150
КЕЧЕСИНДЕ ТӨККӨНҮ	150
ЖАЛИЛГЕ	156
КӨҢҮЛДӨ СЕНСИЦ АР ДАЙЫМ	157
БАЙДЫЛДАГА	158
КЕЧИР КАЛЕМ	158
НООРУЗУМ КОНДУ ТУУРУНА	159
МАРКУМДАРГА	161
КЕЛИИЦИЗДЕР	164
ӨТКӨН ЗАЛКАР АҚЫНДАР	165

ЭСТЕБЕС ТУРСУНАЛИЕВ

ЖАҢЫ АЙЫЛ	190
АҚЫНДЫН ЖЕРИ	191
КАЙЫНДЫ	192
БЕШ-ТАШТАН КӨРДҮМ БААТЫРДЫ	199

БААТЫРДЫН АЙЫЛЫ	202
ЭМИ КӨРЧУ ЧАТКАЛДЫ	205
СОН-КӨЛ	207
АКСАЙ-АРПА	208
БИЗДИН ЭЛ	209
АСМАНДА	217
ЖАЙЛООНУН КӨРҮНҮШУ	218
СУУСАМЫР	222
КЕНЕС-АНАРХАЙ	225
ЖЕРГЕ-ТАЛ	228
ЭЛ КАЗЫНАСЫНАН	230
ЖОЛДО	244
ЫСМАЙЫЛ АҚЫНДЫ ЭСКЕРҮҮ	246
МУРАТБЕК 70 ЖАШТА	247
ЧЫҢГЫЗ 50 ЖАШТА	251
НАСИР 50 ЖАШТА	254
КЕНЕНДИ КУТТУКТОО	255
ЖЕҢИЖОКТУН 140 ЖЫЛДЫГЫН ЭСКЕРҮҮ	260
БАЙДЫКЕМЕ	262
РАЙКАН	263
ОСМОНКУЛ АВАМА	265
ДОСУМА	268
ЭЛҮҮ ЖАШКА	270
БИР ТУУГАН КАЗАК ЭЛИНЕ	272
ЧЫҢГЫЗГА	277
ШЕКЕРБЕККЕ	279
РАЙКАН ДОСУМ ЖӨНҮНДӨ	280
ЭЛДИК УУЛГА	284
РАЗЗАКОВ ИСХАКТЫ ЭСКЕРҮҮ	285
ТОЛКУН КЫЗЫМА	287
САЙРА ЭЖЕ	288
БЕЙШЕБАЙ КАРЯ	290
АТА САЛТЫН БУЗБАЙЛЫ	296
ӨНӨР ЖОЛУ	304
ӨТКӨНДӨРДҮ СЫЙЛАЙЛЫ	314
ТОНДУН СЫРТЫНДАГЫ МАЛЧЫЛАРДЫН	
МАЙРАМЫ	317
НУРЛАНЫМ	323
ЭЛ АЛДЫНДА УЧУРАШУУ	323
ШВЕЦИЯГА БАРГАНДАГЫ УЧУРАШУУ	327
ЖАҢЫ ЖЫЛДЫК КУТТУКТОО	330
«КЫРГЫЗ ССРИНИН ЭМГЕК КОЛЛЕКТИВИ» ДЕГЕН НААМ	

БЕРИЛГЕНДЕГИ КУТТУКТОО	331
АЭРОПОРТТУ АЧКАНДА	336
ЖАҢЫ ФИЛАРМОНИЯДА ҮРДАЛГАН ҮР	338
ЖАМБУЛДУН МУЗЕЙИ	339
ТУРУКСУЗ КЭЭ БИР НААДАНДАР	340
ЖАЛААЧЫ МЕНЕН УШАКЧЫ	341
ТАМЕКИ	342
АСКЕРДЕГИ БАЛАМА САЛАМ КАТ	343
ЖЫЛҚЫЧЫ КЕЛИН	344
ТУРГУНБЕК АКЕНИ ҚОЮП	345
ЖАТКАНДА ҚОШТОШУУ	345
КӨПҮРӨ	348

ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ

САНАТ-ТЕРМЕ	356
АК ТАҢДАЙЛАРГА	361
ЖАҢЫ ЖЫЛДАГЫ ЖАҢЫ МААНАЙ	366
ТЕРМЕ САПТАР	369
АК МАРАЛ	373
КОЛ ӨНӨРЧҮЛӨРДҮН КӨРГӨЗМӨСҮНДӨ	376
УЛУТТУК ФИЛАРМОНИЯГА	379
ЭГЕМЕНДИК КЕЛГЕНДЕ	383
ЭНЕ ТИЛДИ БАРКТАЙЛЫ	389
АЗЫРКЫ ТЕРМЕ	393
АКМАТ СУУГА АККАНДА	396
КАГЫЛАЙЫН КУЛУНУМ!	400
КЫРГЫЗ КИНОСУНА	404
БИР КЕЛИН	406
НООРУЗ	407
КЫЗГАНЫЧ ҮР	412
ИЧКИЧТЕРГЕ КЕЙҮҮ	413
КОМУЗ	414
ГҮЛГААКЫ	416
ПЕРИШТЕМ	421
ОШ ШААРЫНА	422
ЖАЗГЫ МАЙРАМДАГЫ ҮР	424
ЭНЕ ТИЛ ТУУРАЛУУ	430
ТУШУМДӨ КӨРГӨН ТАМАША	436
КЫЗЫКПАГЫН ЖАМАНГА	437
БИРӨӨГӨ	437
ПАЙГАМБАРЛАР, ОЛУЯЛАР КЫСАСЫ	438

БИР АКЫНГА	444
ТҮШТҮК ЖЕРИНЕ	445
ЙИМАН, ПЕЙИЛ	448
ОКШОШТУКТАР	449
АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВГЕ	450
ТУУЛГАН ЖЕР	451
ЖЕРГЕ-ТАЛ	452
ДҮЙШӨМБҮ	453
БООРДОШ КАЗАК КАЛҚЫМА	454
АР ЭЛДИН БОЛСУН МАЙРАМЫ	456
КҮЙКУМ СӨЗДҮН ЭЭЛЕРИ	462
ЫРДАЙМЫН ЖАШТАР ЖӨНҮНДӨ	465
КЫШ	471
КАЗАК БООРЛОРГО ТАМАША ЫР	471
КӨҢҮЛҮМ САГА БУРУЛГАН	474
АКЧА	474
ЭРКИНДИК КЕЛДИ ДЕП КОЙСО	477
КАЙРАН ЭЛИМЕ	479
ОРГАНДАГЫЛАРГА	486
ЖАРАТЫЛЫШ ТЕРМЕСИ	488
АСЫЛКЕЧ БОЛСОК	490
КҮЙРУЧУККА АРНАЛГАН	491
КЕЧЕДЕ ЫРДАГАНЫ	491
БООГАЧЫ ЖӨНҮНДӨ ЫРДАГАНЫ	492
БАЙДЫЛДА САРНОГОЕВГЕ ЫРДАГАНЫ	493
ОРОЗО ЖӨНҮНДӨ ЫРДАГАНЫ	494
НАМЫС	496
ТҮШҮНДҮРМӨЛӨР	497

Адабий-көркөм басылма
«Ақындар» сериясы

ЗАЛКАР АҚЫНДАР

15-том

**ТОКТОСУН, АШЫРААЛЫ,
ЭСТЕБЕС, ТУУГАНБАЙ
Экинчи басылышы**

Түзгөндөр:
А.Акматалиев, М.Көлбаева

Редактору *Акматалиев А.*
Тех. редактору *Жанышбекова А.*
Корректорлор *М. Көлбаева, Качкынбай кызы А.*
Компьютердик калышка салган *Өмүров Б.*

Терүүгө 04.04.16. берилди. Басууга 25.06.16 кол коюлду.
Форматы 84x108¹/₃₂. Көлемү 32 басма табак.
Нускасы 600. Заказ 18.

«Басма-полиграфиялык комплекс «Принт Экспресс» ЖЧК
басмаканасында басылды
Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Профсоюз к. 49.